

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЧАЙКОВСЬКИЙ ЄВГЕН ЯРОСЛАВОВИЧ

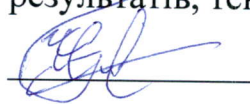
УДК 336.71

ДИСЕРТАЦІЯ
ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК
ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Спеціальність 072 – Фінанси, банківська справа та страхування
Галузь знань – 07 Управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертаційна робота містить результати власних досліджень. Використання результатів, текстів та ідей інших авторів мають посилання на джерело.

Є. Я. Чайковський

Науковий керівник: **Дзюблюк Олександр Валерійович**, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів імені С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету

Тернопіль – 2025

АНОТАЦІЯ

Чайковський Є. Я. Фінансова стабільність банківської системи України як чинник економічної безпеки держави. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертаційна робота на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 - Фінанси, банківська справа та страхування. – Західноукраїнський національний університет Міністерства освіти і науки, Тернопіль, 2025.

Фінансова стабільність банківської системи забезпечує ефективний перерозподіл фінансових ресурсів в економіці, сприяючи розвитку підприємств, модернізації виробництва та економічному зростанню загалом. Банківські установи виконують ключову функцію фінансового посередництва, залучаючи тимчасово вільні кошти від одних економічних суб'єктів та спрямовуючи їх до інших, які потребують фінансування. Однак цей процес супроводжується ризиками, зокрема можливістю неплатоспроможності боржників, що може призвести до втрат для вкладників, зниження довіри до банківської системи та, як наслідок, дестабілізації банківського сектору. Тому важливим завданням є підтримка балансу між прибутковістю банків та контролем ризиків для забезпечення стабільності банківської системи.

Фінансова стабільність банківської системи є ключовим фактором економічної безпеки держави, оскільки банківський сектор глибоко інтегрований в економічні процеси, забезпечуючи безперебійний рух фінансових ресурсів, кредитування бізнесу та доступ до капіталу для населення. Дестабілізація в окремих банківських установах або секторах може мати системний ефект, спричиняючи кризові явища в масштабах усієї економіки, як це сталося під час іпотечної кризи 2007-2008 років у США. Міжнародні фінансові зв'язки можуть поширювати такі ризики глобально, що підкреслює важливість ефективного регулювання, моніторингу фінансових ризиків та збереження довіри до банківської системи для

забезпечення макроекономічної стабільності та економічної безпеки держави.

Метою дисертаційної роботи є теоретичне обґрунтування засад фінансової стабільності банківської системи, аналіз сучасних підходів до її оцінювання, дослідження впливу системних ризиків і загроз на стан банківського сектору та економічну безпеку держави, а також розроблення прикладних рекомендацій щодо забезпечення фінансової стабільності вітчизняної банківської системи.

Предметом – теоретико-методологічні і прикладні аспекти зміцнення фінансової стабільності вітчизняної банківської системи як чинника економічної безпеки держави.

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі обґрунтовано важливість і своєчасність дослідження, визначено мету та завдання дисертації, окреслено об'єкт і предмет дослідження, зазначено методи, що застосовувались під час дослідження, представлено наукову новизну отриманих результатів, а також їх апробацію та можливості практичного застосування.

У першому розділі дисертаційної роботи з'ясовано економічну сутність фінансової стабільності банківської системи та визначено чинники впливу на фінансову стабільність банків в Україні. Досліджено взаємозв'язок між фінансовою стабільністю банківської системи, економічним розвитком і економічною безпекою держави, а також проаналізовано вплив банківського сектору на забезпечення економічної безпеки України.

Узагальнено наукові підходи до трактування поняття «фінансова стабільність» у працях вітчизняних і зарубіжних учених, що дозволило виокремити основні концептуальні підходи та встановити відсутність єдиного універсального визначення фінансової стабільності банківської системи. Проаналізовано співвідношення понять фінансової стабільності й фінансової стійкості. Запропоновано авторське визначення фінансової

стабільності банківської системи як динамічного стану, за якого забезпечується надійне, безперервне та ефективне виконання банками ключових функцій, висока довіра суб'єктів ринку, стійкість до внутрішніх і зовнішніх шоків та здатність до швидкого відновлення рівноваги в умовах кризових явищ.

Систематизовано зовнішні й внутрішні фактори, що впливають на фінансову стабільність банків, з урахуванням особливостей функціонування банківської системи України. Запропоновано авторську класифікацію чинників фінансової стабільності, яка комплексно враховує вплив макро- та мікроекономічного середовища, а також визначено ключові фактори, що формують стійкість і розвиток банківської системи в умовах внутрішніх і зовнішніх ризиків. Розкрито теоретичні засади механізму управління фінансовою стійкістю банківських установ, узагальнено підходи до його трактування та запропоновано авторське визначення поняття «механізм управління фінансовою стійкістю банків». Визначено основні принципи, функції, об'єкти, суб'єкти, методи й інструменти управління фінансовою стійкістю банків, обґрунтовано доцільність комплексного підходу, що поєднує внутрішні та зовнішні елементи регулювання, оцінювання й контролю.

Обґрунтовано ключову роль банківської системи України у забезпеченні економічної безпеки держави та визначено основні чинники й загрози, що впливають на її стабільність. Запропоновано напрями удосконалення державного управління банківською системою, спрямовані на підвищення достатності капіталу, забезпечення ліквідності банків і дотримання пруденційних нормативів з метою зміцнення фінансової стабільності та економічної безпеки України.

У другому розділі дисертаційної роботи розглянуто науково-методичні підходи до оцінювання рівня фінансової стабільності банківської системи, проведено аналіз впливу системних ризиків і загроз банківської системи на фінансову стабільність та економічну безпеку України, досліджено ефективність діяльності банківських установ в Україні,

проведено оцінювання фінансової стабільності банківської системи України в сучасних умовах.

Узагальнено та систематизовано методичні засади й сучасні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківського сектору України, зокрема розкрито сутність і значення рейтингових методик (CAMELSO), індикаторів фінансової стійкості МВФ та НБУ, аналізу частки непрацюючих кредитів (NPL), фінансових показників діяльності банків і пруденційних нормативів капіталу, ліквідності, кредитного та інвестиційного ризику; здійснено порівняння національної та міжнародної (ЄС/Базель III) регуляторних практик, проаналізовано динаміку ключових показників у 2019–2024 рр., роль стрес-тестування та Індексу фінансового стресу НБУ, а також обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу, який поєднує кількісні й якісні методи для всебічної оцінки стійкості банківської системи в умовах макроекономічних і воєнних викликів.

Здійснено комплексний аналіз впливу системних ризиків і загроз банківської системи України на фінансову стабільність та економічну безпеку держави в умовах макроекономічної нестабільності та воєнних викликів; ідентифіковано ключові фінансові й нефінансові ризики (кредитний, процентний, валютний, ліквідності, операційний, кіберризик тощо), проаналізовано їх динаміку у 2019–2024 роках, механізми трансформації індивідуальних банківських ризиків у системні, а також оцінено їхній сукупний вплив через систему кількісних індикаторів і інтегральний показник системного ризику; обґрунтовано роль монетарної та макропруденційної політики НБУ у стримуванні дестабілізаційних процесів, визначено основні структурні дисбаланси банківського сектору та окреслено сценарні напрями зниження системних ризиків з метою зміцнення фінансової стабільності й економічної безпеки України.

Досліджено роль державного управління, зокрема Національного банку України, у забезпеченні стійкості банківської системи та зміцненні економічної безпеки держави. Визначено ключові завдання НБУ, реалізація яких сприяє підвищенню ефективності функціонування фінансового

сектору, посиленню фінансової стабільності та формуванню передумов для сталого економічного розвитку в довгостроковій перспективі. Здійснено комплексне оцінювання фінансової стабільності та ефективності діяльності вітчизняних банків на основі аналізу динаміки активів, капіталу, зобов'язань, доходів і фінансових результатів, показників рентабельності (ROA, ROE), якості кредитного портфеля (NPL), структури власності та рівня концентрації банківського ринку. Досліджено роль банків з державною, іноземною та приватною участю у формуванні прибутковості й системної стійкості сектору, вплив воєнних і макроекономічних шоків на результати їх діяльності, а також оцінено конкурентне середовище за допомогою коефіцієнтів концентрації (CR_n) та індексу Херфіндаля–Хіршмана. Визначено ключові ризики та загрози фінансовій стабільності у 2019–2025 рр. і обґрунтовано необхідність збалансування державного регулювання, конкуренції та підвищення економічної ефективності банківського сектору з метою зміцнення фінансової стабільності й економічної безпеки України.

У третьому розділі досліджено проблеми та визначено шляхи забезпечення фінансової стабільності банківської системи як чинника економічної безпеки України, обґрунтовано активізацію кредитування як передумову зміцнення фінансової стабільності банківської системи та економічної безпеки держави, а також сформульовано напрями застосування макропруденційної політики НБУ як інструмента забезпечення стабільності банківського сектору та економічної безпеки держави.

Досліджено ключові проблеми забезпечення фінансової стабільності банківської системи України в умовах цифровізації економіки, зокрема динаміку та структуру депозитної і кредитної бази, диспропорції строків активів і пасивів, уповільнення корпоративного кредитування, високу концентрацію ресурсів у державних цінних паперах, значну частку проблемних кредитів (NPL), рівень капіталізації, прибутковості та доларизації активів і пасивів, а також вплив воєнних і макроекономічних шоків на діяльність банківських установ; проаналізовано роль монетарної

політики НБУ, рефінансування, податкового навантаження та державних програм підтримки бізнесу у формуванні фінансової стійкості банківського сектору; визначено нові виклики й можливості, пов'язані з цифровою трансформацією, зокрема зростання кіберризиків, підвищення волатильності ресурсної бази та потенціал використання цифрових технологій, Big Data й штучного інтелекту для управління ризиками; обґрунтовано напрями подолання виявлених проблем і запропоновано комплексну стратегію підтримки фінансової стабільності банківської системи на регіональному рівні з метою зміцнення економічної безпеки держави.

Проаналізовано значення активізації банківського кредитування як ключового чинника зміцнення фінансової стабільності та економічної безпеки України, зокрема у період війни та післявоєнного відновлення. Досліджено вплив кредитної діяльності на розвиток корпоративного сектору, малого та середнього бізнесу, пріоритетних галузей економіки та соціальних програм, визначено проблеми обмеженого доступу до кредитних ресурсів, низького рівня корпоративного кредитування та довгострокового фінансування. Розглянуто інструменти активізації кредитування: структурне рефінансування, інституційні реформи, антимонопольні заходи, удосконалення пруденційних нормативів, довгострокове кредитування населення та законодавчі ініціативи щодо управління проблемною заборгованістю. Наголошено на необхідності комплексного підходу, що поєднує підтримку бізнесу та фізичних осіб із забезпеченням стабільності банківського сектору, підвищує ліквідність і капітальну базу банків, стимулює інвестиції, економічне зростання та підвищує конкурентоспроможність національної економіки.

Досліджено грошово-кредитну політику Національного банку України в умовах цифровізації та антикризового моделювання фінансової стабільності банківського сектору. Розкрито роль макропруденційної політики як ключового інструменту запобігання системним ризикам, забезпечення стабільності банківської системи та економічної безпеки держави. Проаналізовано взаємодію макропруденційної, монетарної та

фіскальної політик, наголошено на значенні мікропруденційної складової для підвищення стійкості окремих банківських установ. Визначено вплив цифровізації на трансмісію грошово-кредитної політики, можливості використання Big Data та е-гривні для прогнозування ризиків і підвищення прозорості фінансових потоків. Запропоновано методику комплексної оцінки фінансової стабільності банківського сектору через інтегральний індекс, що поєднує макропруденційні показники капіталу, ліквідності, кредитних та ринкових ризиків. Узагальнено міжнародний та національний досвід, проведено SWOT-аналіз переваг і ризиків макропруденційної політики, підкреслено її контрциклічну роль у забезпеченні довгострокової стійкості банківського сектору та економічної безпеки України.

Практичне значення результатів дисертації полягає у наданні обґрунтованих рекомендацій Національному банку України, банківським установам та органам місцевого самоврядування щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи як чинника економічної безпеки держави. Основні положення та результати дослідження впроваджено у діяльність АТ «Ощадбанк», Тернопільського відділення №1 АТ АКБ «Львів», Тернопільської міської ради та Тернопільської обласної військової адміністрації. Окремі положення дисертації також використовуються у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету під час викладання дисциплін «Гроші та кредит», «Фінанси» та «Монетарне управління економікою».

Ключові слова: фінансова стабільність, економічна безпека держави, банківська система, монетарна політика, цифровізація, кредитування, системні ризики та загрози, центральний банк, банк, стійкість банківської системи, макропруденційна політика, цифровізація економіки, інновації, цифрові технології, кредитний ризик.

SUMMARY

Chaikovskiy Ye. Ya. Financial stability of the Ukrainian banking system as a factor of the state's economic security. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation submitted for the degree of Doctor of Philosophy in Specialty 072 – Finance, Banking and Insurance. West Ukrainian National University of the Ministry of Education and Science, Ternopil, 2025.

Financial stability of the banking system ensures an efficient redistribution of financial resources within the economy, contributing to enterprise development, production modernization, and overall economic growth. Banking institutions perform a key function of financial intermediation by mobilizing temporarily free funds from certain economic agents and channeling them to others that require financing. However, this process is accompanied by risks, particularly the possibility of borrower insolvency, which may lead to losses for depositors, a decline in confidence in the banking system, and, consequently, destabilization of the banking sector. Therefore, an important task is to maintain a balance between banks' profitability and risk control in order to ensure the stability of the banking system.

Financial stability of the banking system is a key factor of the state's economic security, as the banking sector is deeply integrated into economic processes, ensuring the uninterrupted circulation of financial resources, business lending, and access to capital for the population. Destabilization in individual banking institutions or sectors may have a systemic effect, triggering crisis phenomena on the scale of the entire economy, as occurred during the 2007–2008 mortgage crisis in the United States. International financial linkages can transmit such risks globally, which underscores the importance of effective regulation, financial risk monitoring, and maintaining confidence in the banking system in order to ensure macroeconomic stability and the economic security of the state.

The aim of the dissertation is to theoretically substantiate the principles of financial stability of the banking system, analyze modern approaches to its

assessment, investigate the impact of systemic risks and threats on the state of the banking sector and the country's economic security, as well as to develop practical recommendations for ensuring the financial stability of the domestic banking system.

The subject of the study is the theoretical, methodological, and applied aspects of strengthening the financial stability of the domestic banking system as a factor of the state's economic security.

The dissertation consists of an abstract, introduction, three chapters, conclusions, a list of references, and appendices. The introduction substantiates the relevance and timeliness of the study, defines the aim and objectives of the dissertation, outlines the object and subject of the research, indicates the methods applied during the study, presents the scientific novelty of the obtained results, as well as their testing and potential for practical application.

The first chapter of the dissertation examines the economic essence of financial stability of the banking system and identifies the factors influencing the financial stability of banks in Ukraine. The interrelationship between the financial stability of the banking system, economic development, and the country's economic security is analyzed, as well as the impact of the banking sector on ensuring Ukraine's economic security.

Scientific approaches to the concept of "financial stability" in the works of domestic and foreign scholars are summarized, which allowed the identification of the main conceptual approaches and the establishment of the absence of a single universal definition of financial stability of the banking system. The relationship between the concepts of financial stability and financial resilience is analyzed. An original definition of financial stability of the banking system is proposed as a dynamic state in which banks reliably, continuously, and efficiently perform their key functions, maintain high market confidence, exhibit resilience to internal and external shocks, and are capable of rapid restoration of equilibrium under crisis conditions.

External and internal factors affecting the financial stability of banks are systematized, taking into account the specifics of the Ukrainian banking system.

An original classification of financial stability factors is proposed, comprehensively considering the influence of the macro- and microeconomic environment, and the key factors that shape the resilience and development of the banking system under internal and external risks are identified. The theoretical foundations of the mechanism for managing the financial resilience of banking institutions are revealed, approaches to its interpretation are summarized, and an original definition of the concept “mechanism for managing the financial resilience of banks” is proposed. The main principles, functions, objects, subjects, methods, and instruments of managing banks’ financial resilience are determined, and the feasibility of a comprehensive approach combining internal and external elements of regulation, assessment, and control is substantiated.

The key role of the Ukrainian banking system in ensuring the country’s economic security is substantiated, and the main factors and threats affecting its stability are identified. Directions for improving state management of the banking system are proposed, aimed at increasing capital adequacy, ensuring banks’ liquidity, and complying with prudential norms to strengthen financial stability and Ukraine’s economic security.

The second chapter of the dissertation examines scientific and methodological approaches to assessing the financial stability of the banking system, analyzes the impact of systemic risks and threats to the banking system on Ukraine’s financial stability and economic security, investigates the performance of banking institutions in Ukraine, and evaluates the financial stability of the Ukrainian banking system under current conditions.

Methodological foundations and modern approaches to assessing the financial stability of the Ukrainian banking sector are summarized and systematized, including the essence and significance of rating methodologies (CAMELSO), IMF and NBU financial stability indicators, the analysis of non-performing loans (NPL), financial performance indicators of banks, and prudential norms on capital, liquidity, credit, and investment risk. A comparison of national and international (EU/Basel III) regulatory practices is conducted, the dynamics of key indicators for 2019–2024 are analyzed, and the role of stress

testing and the NBU Financial Stress Index is highlighted. The feasibility of a comprehensive approach combining quantitative and qualitative methods for a holistic assessment of banking system resilience under macroeconomic and wartime challenges is substantiated.

A comprehensive analysis of the impact of systemic risks and threats on the financial stability and economic security of Ukraine's banking system under macroeconomic instability and wartime conditions is carried out. Key financial and non-financial risks (credit, interest rate, currency, liquidity, operational, cyber risks, etc.) are identified, their dynamics for 2019–2024 are analyzed, mechanisms transforming individual bank risks into systemic ones are examined, and their cumulative effect is assessed through quantitative indicators and an integrated systemic risk measure. The role of the NBU's monetary and macroprudential policies in mitigating destabilizing processes is substantiated, structural imbalances in the banking sector are identified, and scenario-based directions for reducing systemic risks to strengthen financial stability and Ukraine's economic security are outlined.

The role of state governance, particularly the National Bank of Ukraine, in ensuring the resilience of the banking system and strengthening the country's economic security is investigated. The key tasks of the NBU, whose implementation contributes to enhancing the efficiency of the financial sector, reinforcing financial stability, and creating preconditions for sustainable long-term economic development, are defined. A comprehensive assessment of the financial stability and performance of domestic banks is conducted based on the analysis of asset, capital, liability, income, and financial result dynamics, profitability indicators (ROA, ROE), loan portfolio quality (NPL), ownership structure, and banking market concentration. The role of state-owned, foreign, and privately-owned banks in shaping profitability and systemic resilience is studied, as well as the impact of wartime and macroeconomic shocks on their performance. The competitive environment is assessed using concentration ratios (CR_n) and the Herfindahl–Hirschman Index. Key risks and threats to financial stability for 2019–2025 are identified, and the need to balance state regulation,

competition, and increased economic efficiency of the banking sector to strengthen financial stability and Ukraine's economic security is substantiated.

The third chapter examines the problems and identifies ways to ensure the financial stability of the banking system as a factor of Ukraine's economic security. It substantiates the activation of lending as a prerequisite for strengthening the financial stability of the banking system and the country's economic security, and formulates directions for the application of the NBU's macroprudential policy as an instrument for maintaining banking sector stability and economic security.

Key issues in ensuring the financial stability of Ukraine's banking system under economic digitalization are investigated, including the dynamics and structure of deposit and credit bases, mismatches in asset and liability maturities, slowdown in corporate lending, high concentration of resources in government securities, significant share of non-performing loans (NPL), capitalization and profitability levels, and dollarization of assets and liabilities. The impact of wartime and macroeconomic shocks on bank operations is analyzed. The role of the NBU's monetary policy, refinancing, tax burden, and state business support programs in shaping financial stability is examined. New challenges and opportunities related to digital transformation are identified, including rising cyber risks, increased volatility of resource bases, and the potential use of digital technologies, Big Data, and artificial intelligence for risk management. Directions for addressing identified problems and a comprehensive strategy to support the financial stability of the banking system at the regional level to strengthen economic security are proposed.

The significance of activating bank lending as a key factor in strengthening financial stability and Ukraine's economic security is analyzed, particularly during wartime and post-war recovery. The impact of lending on the development of the corporate sector, small and medium-sized enterprises, priority economic sectors, and social programs is investigated. Problems such as limited access to credit, low levels of corporate lending, and insufficient long-term financing are identified. Instruments to stimulate lending are considered, including structural

refinancing, institutional reforms, antitrust measures, improvement of prudential norms, long-term household lending, and legislative initiatives for managing problem debt. The necessity of a comprehensive approach combining support for businesses and individuals with ensuring banking sector stability, increasing banks' liquidity and capital base, stimulating investment, economic growth, and enhancing the competitiveness of the national economy is emphasized.

The monetary policy of the National Bank of Ukraine under digitalization and anti-crisis financial stability modeling is studied. The role of macroprudential policy as a key tool to prevent systemic risks, ensure banking system stability, and strengthen economic security is revealed. The interaction between macroprudential, monetary, and fiscal policies is analyzed, highlighting the importance of the microprudential component for enhancing the resilience of individual banks. The impact of digitalization on the transmission of monetary policy, as well as the potential use of Big Data and the e-hryvnia for risk forecasting and improving transparency of financial flows, is assessed. A methodology for a comprehensive assessment of banking sector financial stability through an integrated index, combining macroprudential indicators of capital, liquidity, credit, and market risks, is proposed. International and national experience is summarized, a SWOT analysis of the advantages and risks of macroprudential policy is conducted, and its countercyclical role in ensuring the long-term resilience of the banking sector and Ukraine's economic security is emphasized.

The practical significance of the dissertation results lies in providing substantiated recommendations to the National Bank of Ukraine, banking institutions, and local government authorities on ensuring the financial stability of the banking system as a factor of the country's economic security. The main provisions and findings of the study have been implemented in the activities of JSC "Oschadbank," Ternopil Branch № 1 of JSC CB "Lviv," the Ternopil City Council, and the Ternopil Regional Military Administration. Certain provisions of the dissertation are also used in the educational process at West Ukrainian National University during the teaching of the disciplines "Money and Credit,"

“Finance,” and “Monetary Management of the Economy.”

Keywords: financial stability, economic security of the state, banking system, monetary policy, digitalization, lending, systemic risks and threats, central bank, bank, stability of the banking system, macroprudential policy, digitalization of the economy, innovations, digital technologies, credit risk.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Chaykovskiy Ya., Chaykovskiy Ye. Payment cards as innovations in transport organizations services. Forming of the marketing mechanism of sustainable urban transport development on the principles of ecological logistics: Monograph. / [Sc. ed. by T.M. Borisova, G. L. Monastyrskiy]; lit. ed. by Lutsiv R.S. Ternopil: Osadtsa U.V., 2018. 176 p. P. 74-83. – 0,47 д.а. (Особистий внесок автора – 0,24 д.а.: обґрунтовано пропозиції щодо переходу від використання готівки до розвитку безготівкових розрахунків за транспортні послуги, які сприяли б скороченню обсягу готівкового обігу).

2. Луців Б., Чайковський Я., Луців П., Чайковський Є. Зелений банкінг в новій парадигмі зелених фінансів. Модерні фінанси: глобальні виклики і сучасні тренди. Монографія / за ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль: Економічна думка, 2024. 1011 с. С. 499–511. – 0,66 д.а. (Особистий внесок автора – 0,165 д.а.: розглянуто еколого відповідальна («зелена») банківська діяльність як формат сталого розвитку в контексті переходу у світі до моделі «зеленої» економіки).

3. Чайковський Є. Фінансова стабільність банківської системи: показник економічної безпеки держави. Модерні фінанси: глобальні виклики і національна безпека. Монографія Т. 1 / за ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль: Економічна думка, 2025. 800 с. С. 441–452. <https://doi.org/10.35774/book.2025.978-966-654-890-3.vol2> (0,82 д.а.).

Статті у наукових фахових виданнях України

4. Монастирський Г. Л., Чайковський Я. І., Чайковська І. Я., Чайковський Є. Я. Напрями використання платіжних карток як інновації оплати послуг транспортних організацій. Економічний аналіз. Тернопіль, 2018. Том 28. № 4. С. 143-154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2018_28%284%29__21 – 1,07 д.а. (Особистий внесок автора – 0,26 д.а.: розкрито стратегічний напрям для розвитку безготівкових розрахунків у транспортній інфраструктурі через

використання платіжних безконтактних карток як інноваційного засобу оплати послуг транспортних організацій).

5. Чайковський Я.І., Чайковська І. Я., Чайковський Є. Я. Ефективність діяльності банківських установ в Україні. *Світ фінансів*. 2022. Випуск 3 (72). С. 127-140. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1539/1547> – 1,22 д.а. (Особистий внесок автора – 0,4 д.а.: обґрунтовано висновки щодо сучасного стану та ефективності діяльності банків в Україні).

6. Чайковський Я.І., Чайковська І. Я., Чайковський Є. Я. Нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності банківських установ в Україні. Економічний аналіз. Тернопіль, 2022. Том 33. № 3. С.160-170. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/2244> 1,07 д.а. (Особистий внесок автора – 0,35 д.а.: обґрунтовано рекомендації з удосконалення державної підтримки розвитку інноваційної діяльності, зокрема банківських установ, в Україні).

7. Chaikovskiy Yaroslav, Chaikovskiy Yevhen Efficiency Of Functioning Of Banking Institutions In Ukraine. *Firma i rynek zeszyty naukowe zachodniopomorskiej szkoły biznesu*. 2022. Nr 2/62. S. 19-30. URL: https://www.zpsb.pl/wp-content/uploads/2022/12/FIR_20222_02_62.pdf?x42008 – 0,7д.а. (Особистий внесок автора – 0,35 д.а.: проведено порівняльну оцінку кількісних та якісних тенденцій розвитку та аспектів діяльності українських та польських банків, визначено причини нестабільної ситуації в українській банківській системі та розроблено пропозиції щодо реформування банківського сектору в Україні з урахуванням досвіду Польщі.)

8. Луців Б., Дзюблюк О., Чайковський Я., Луців П., Чайковський Є. Роль зеленого банкінгу в забезпеченні цілей сталого економічного розвитку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2024. №1(54). С. 23–36. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4250> – 1,33 д.а. (Особистий внесок автора – 0,26 д.а.: розглянуто еколого відповідальну («зелену») банківську діяльність як формат сталого розвитку в контексті переходу у світі до моделі «зеленої» економіки).

9. Чайковський Я. І., Чайковський Є. Я. Депозитні операції банків у

забезпеченні фінансової стабільності банківської системи України в сучасних умовах. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2024. Том 34. № 1. С. 202-212. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.01.202> – 0,85 д.а. (Особистий внесок автора – 0,4 д.а.: досліджено зміни в структурі депозитів резидентів, залучених депозитними корпораціями, що дозволило зробити висновок про збільшення обсягів депозитів і припинення відпливу коштів з банківських рахунків, які вказують на стабільність у банківському секторі, та визначити комплекс заходів підвищення ефективності управління депозитним портфелем, який включає фінансові та маркетингові інструменти, у контексті фінансової нестабільності).

10. Чайковський Я.І., Чайковський Є. Я. Економічна суть фінансової стабільності банківської системи. *Світ фінансів*. 2024. Випуск 2 (79). С. 55-68. DOI:10.35774/SF2024.02.55 – 1,15 д.а. (Особистий внесок автора – 0,57 д.а.: розглянуто суть фінансової стабільності та стабільності банківської системи з метою їх аналізу та розуміння. Запропоновано авторське визначення понять «фінансова стабільність» і «фінансова стабільність банківської системи» відповідно до функцій банківської системи. Розглянуто взаємозв'язок між фінансовою стабільністю та фінансовою стійкістю, зокрема у контексті банківської системи, і проведено їх аналіз).

11. Чайковський Є. Я. Фактори впливу на фінансову стабільність банків в Україні. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2024. Том 34. № 2. С. 141-157. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.141> (1,4 д.а.).

12. Чайковський Є. Я. Механізм управління та забезпечення фінансової стабільності банківської системи. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2024. Том 35. № 3. С. 384-393. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.384> (0,8 д.а.).

13. Чайковський Є. Вплив банківського сектору на економічну безпеку України: фактори, загрози та інструменти державного управління для їх мінімізації. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 4. С. 365-380. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.04.365> (1,38 д.а.).

14. Чайковський Є. Я. Фінансова стабільність банківської системи як

індикатор ефективності економічної безпеки держави. *Інноваційна економіка*. 2024. № 4 (100). С. 261-269. DOI: 10.37332/2309-1533.2024.4.30 (0,95 д.а.).

15. Чайковський Є. Науково-методичні підходи до оцінювання рівня фінансової стабільності банківської системи. *Вісник Економіки*. 2025. № 1. С. 94-107. DOI: 10.35774/visnyk2025.01.094

16. Чайковський Я., Луців Б., Дзюблюк О., Чайковський Є., Луців П. Банківське зелене кредитування як ключовий інструмент екологічної модернізації економіки. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2025. Том 2 (61). С. 54-72. DOI: 10.55643/fcaptr.2.61.2025.4651. – 1,8 д.а. (Особистий внесок автора – 0,36 д.а.: встановлено ключові відмінності між зеленими кредитами та кредитами, пов'язаними зі сталим розвитком; визначено переваги та обмеження зеленого кредитування для банківських установ; проаналізовано вплив зелених позик на діяльність банків та їхню роль у забезпеченні екологічної модернізації економіки.).

17. Чайковський Є. Я. Модель оцінювання та прогнозування фінансової стабільності банківської системи України. *Інноваційна економіка*. 2025. № 1 (101). С. 128-137. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.1.15> (1,02 д.а.).

18. Чайковський Є. Я. Оцінювання фінансової стабільності банківської системи на основі індикаторів фінансової стійкості та індексу фінансового стресу для підтримання економічної безпеки держави. *Світ фінансів*. 2025. Випуск 2. С. DOI: 10.35774/sf2025.02.122 (1,0 д.а.).

19. Дзюблюк О., Чайковський Є. Інформаційно-ентропійна модель забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 3. С. 146-159. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.03.146> – 1,014 д.а. (Особистий внесок автора – 0,507 д.а.: обґрунтовано доцільність застосування інформаційно-ентропійної тривимірної структурно-логічної моделі для оцінювання фінансової стабільності банківської системи України; розроблена модель

базується на співвідношенні між дестабілізуючими (Н) та стабілізуючими (J) чинниками, що дає змогу ефективно ідентифікувати ризики, прогнозувати потенційні кризові сценарії та формувати превентивні регуляторні заходи).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

20. Чайковський Є. Аналіз тенденцій розвитку та маркетинг у сфері транспортних послуг в Україні. Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств-надавачів послуг громадського транспорту: актуальні проблеми та європейський досвід їх вирішення : зб. тез доп. І Всеукраїн. наук.-практ. конф. студ., аспір. та молодих вчен. з міжнар. участю [м. Тернопіль, 19 квіт. 2018 р.] / редкол. : Г. Л. Монастирський, Т. М. Борисова, Н. Р. Іванечко, Є. Я. Чайковський; відп. за вип. Т. М. Борисова. - Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 119-122. (0,2 д.а.) URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/29049>

21. Чайковський Я. І., Чайковський Є. Я. Сучасні тенденції розвитку маркетингу в банківських установах України. Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств-надавачів послуг громадського транспорту: актуальні проблеми та європейський досвід їх вирішення : збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених з міжнародною участю (Тернопіль, 19-20 травня 2020 р.). Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 340 с. С. 305-308. – 0,2 д.а. URL <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/37944> (Особистий внесок автора – 0,1 д.а.: досліджено сучасні тенденції розвитку маркетингу в банківських установах України, зокрема витрат на рекламу та маркетинг, активізацію рекламних кампаній, ефективність їх реалізації, а також вплив маркетингової політики на прибутковість банків на тлі економічних викликів).

22. Чайковський Є. Я. Відкритий банкінг (open banking) та електронна комерція як напрями взаємодії фінтех-компаній з банками. Взаємодія фінансово-банківського та реального секторів у процесі забезпечення сталого економічного зростання: збірник тез доповідей Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції (Тернопіль, 12 листопада 2020 року). –

Вектор. Тернопіль, 2020. 220 с. С. 199-121. (0,2 д.а.).

23. Чайковський Є. Я. Інновації в сфері банківських послуг. Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8-9 вересня 2021 року). Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 247 с. С. 213-2017. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/02444de1-8dd0-4cd2-bcb2-9c744e43aa4b/content> (0,2 д.а.)

24. Чайковський Є. Я. Проблеми розвитку інновацій в банківських установах України. Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу: I Міжнародна науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (м. Кам'янець-Подільський, 01 лютого 2022 р.). Кам'янець-Подільський: НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». 2022. 394 с. С. 307-309. URL: https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2022-04/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%9A%D0%B0%D0%BC%27%D1%8F%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C-%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_01.02.2022.pdf (0,16 д.а.).

25. Чайковський Я. І., Чайковський Є. Я., Борушак А. Стратегії інноваційної діяльності банків. 31 жовтня 2022 р. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії». Збірник наукових праць. Переяслав, 2022. 242 с., С. 48-51. URL: http://conferences.neasmo.org.ua/uploads/conference/file/100/conference_31-31.10.2022.pdf – 0,45 д.а. (Особистий внесок автора – 0,15 д.а.: розглянуто стратегії інноваційної діяльності банків, спрямовані на впровадження новітніх продуктів, послуг, технологій та бізнес-моделей для підвищення конкурентоспроможності та ефективності банківської діяльності в умовах глобальних економічних змін).

26. Чайковський Я. І., Чайковський Є. Я. Розвиток FinTech в Польщі. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції. Черкаси : Навчально-наукове відділення ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 267 с. С. 155-157. – 0,3 д.а. (Особистий внесок автора – 0,15 д.а.: розглянуто розвиток FinTech у Польщі через призму регуляторного середовища, інвестиційної динаміки та впливу на банківську систему).

27. Чайковський Є. Я., Чайковський Я. І. Оцінка діяльності ПАТ КБ «ПриватБанк» на ринку платіжних карток. Актуальні питання теорії і практики фінансового менеджменту, фінансових ринків, банківської справи та соціального забезпечення : збірник студентських наукових праць / відп. ред. О. В. Кнейслер. Вип. 1. Тернопіль : Вектор, 2022. 130 с. С. 110-113. – 0,2 д.а. (Особистий внесок автора – 0,1 д.а.: охарактеризовано діяльність ПАТ КБ «ПриватБанк» на ринку платіжних карток як лідера в інноваціях, високий рівень доступності послуг та широке впровадження безконтактних платежів, що забезпечує стабільне зростання клієнтської бази та зміцнення конкурентних позицій.).

28. Чайковський Є. Економічна сутність фінансової стабільності. Фінансове забезпечення сталого розвитку: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Вип. 3. Т. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 293 с. С. 267-270. (0,2 д.а.). URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/49776>

29. Чайковський Є. Я., Чайковський Я. І. Ефективність функціонування банківської системи України в 2010–2021 рр. Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса-Острава, 6–7 квітня 2023 р.) / за ред. д-ра екон. наук, проф. Д.В. Завадської. Одеса-Острава: ОНЕУ-ЄПР, 2023. 232 с. С. 199-202. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16899269018966.pdf> – 0,2 д.а. (Особистий внесок автора – 0,1 д.а.: досліджено ефективність діяльності та концентрацію капіталу банківської системи України,

обґрунтовано висновки щодо сучасного стану та ефективності діяльності банків в Україні).

30. Чайковський Я. І., Чайковський Є. Я. Шляхи удосконалення ефективності діяльності банківської системи України. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в умовах інтеграції України в ЄС: матеріали V всеук. наук.-практ. інтерн. конф. студ. аспір., молод. вчених і пров. фах-ів. Київ, КНЕУ. Дніпро: Середняк Т. К., 2023, 410 с. С. 160-163. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6dc048f6-50b1-492d-8c5e-4175875c5822/content> – 0,23 д.а. (Особистий внесок автора – 0,115 д.а.: проведено наліз ефективності діяльності банків України у розрізі груп банків відповідно до класифікації НБУ; досліджено обсяг непрацюючих кредитів (NPL) в українських банках).

31. Чайковський Є. Я. Вплив концентрації на ефективність функціонування банківської системи України. Збірник тез доповідей за матеріалами XX Міжнародної науковопрактичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації», (Тернопіль, 19 травня 2023 р.) . Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 1046 с. С. 629-633. URL: https://www.wunu.edu.ua/pdf/rmv/zb%D1%96rnik_rmv_23.pdf (0,16 д.а.).

32. Чайковський Є. Я. Діяльність банківських установ України в сучасних умовах. Актуальні питання теорії і практики фінансового менеджменту, фінансових ринків, банківської справи та соціального забезпечення: збірник студентських наукових праць / відп. ред. О. В. Кнейслер. Тернопіль: Вектор, 2023. Вип. 1. 319 с. С. 197-199. (0,2 д.а.).

33. Чайковський Є. Я. Суть і значення фінансової стабільності банківської системи. Актуальні питання фінансової науки та практики: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Вип. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. 207 с. С.194-197. (0,29 д.а.).

34. Чайковський Є. Я. Зарубіжний досвід здійснення валютної політики для забезпечення фінансової стабільності банківської системи

України. Сучасні пріоритети розвитку науки та суспільства : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2-х т. [Вінниця, 11-12 квіт. 2024 р.] / за заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль : Крок, 2024. Т. 1, ч. 1. С. 217-220. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/51188> (0,28 д.а.).

35. Чайковський Є. Я. Чинники впливу на фінансову стабільність банківських установ в Україні. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в умовах інтеграції України в ЄС. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів, молодих вчених і провідних фахівців. Київ, 16 квітня 2024 р. [Електронне видання]: Дніпро : Середняк Т. К., 2024, 376 с. С. 143-147. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/584e1632-bf8e-4b68-aef8-2289718a9001> (0,23 д.а.).

36. Чайковський Є. Я. Фінансові стратегії у забезпеченні функціонування банківських установ в Україні. Фінансові інструменти сталого розвитку економіки : матер. 6-ої міжнар. наук.-практ. конференції (Чернівці, 18 квітня 2024 р.). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 440 с. С. 246-249. URL: https://drive.usercontent.google.com/u/0/uc?id=18iFc3xkgav0paX8cz2S8K_Jku3HIDE4s&export=download (0,3 д.а.).

37. Чайковський Є. Я. Вплив інноваційного потенціалу на фінансову стабільність, ефективність і конкурентоздатність банківської установи. Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (20 червня 2024 р., м. Хмельницький – м. Херсон). Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2024. 370 с. С. 132-136. (0,3 д.а.) URL.

https://kntu.net.ua/ukr/content/download/117218/657389/file/Financial_Instruments_for_Sustainable_State_Development_in_the_Conditions.pdf (0,21 д.а.).

38. Дзюблюк О. В., Чайковський Є. Я. Вплив банківського сектору на економічну безпеку України. Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції :

матеріали IV Міжнар. наук.–практ. Інтернет-конф. (20 листопада 2024 р., м. Херсон – м. Хмельницький) Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2024. 453 с. С. 253-256. UR: https://kntu.net.ua/ukr/content/download/119335/668156/file/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%A2%D0%95%D0%97_%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%86%D0%94%D0%95%D0%99_20_%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%B0_2024.pdf – 0,22 д.а. (Особистий внесок автора – 0,11 д.а.: охарактеризовано вплив банківського сектору на економічну безпеку України, зокрема, його роль у забезпеченні фінансової стабільності, підтримці макроекономічної рівноваги, стимулюванні інвестицій та сприянні сталому розвитку економіки, а також взаємозв'язок між стійкістю банківської системи та загальною економічною безпекою країни).

39. Чайковський Є. Я. Модель управління фінансовою стабільністю банківської системи України на основі прогнозних оцінок. Адаптація до глобальних змін та викликів в економіці, туризмі, рекреації та захисті довкілля: 2025 рік: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів і молодих вчених, 8-9 травня 2025 р. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2025. 520 с. С. 154-157. URL: https://drive.google.com/file/d/1XaZMx5O1ZQ1gJ3eRS_0UZOXlySSD8nvS/view (0,2 д.а.).

40. Чайковський Є. Я. Розвиток кредитування як чинник зміцнення фінансової стабільності банків та економічної безпеки України. Новітні тренди розвитку страхового ринку: синергія інновацій та фінансової безпеки: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Київ, 15 травня 2025 р. [Електронний ресурс]. Київ, КНЕУ, 2025. 280 с. С. 274-277. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/2024kbss/ZBD086D0A0NIK_mater__VII__MD196zhnar__konferen__15_05_25_.pdf (0,21 д.а.).

41. Чайковський Є. Я. Маркетингові стратегії продажу роздрібних банківських продуктів як чинник фінансової стабільності банківської

системи України. Фінанси та облік в умовах глобальної невизначеності та безпекових ризиків: збірн. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. студ. і молод. вчених (м. Тернопіль, 27 трав. 2025 р.). Ч. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2025. 639 с. С. 510–512 (0,2 д.а.).

42. Чайковський Є. Я. Моделювання фінансової стабільності банківської системи України на основі інформаційно-ентропійних методів. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в умовах інтеграції України в ЄС [Електронний ресурс] : матеріали VII всеукр. наук.-практ. інтерн. конф. студ. аспір., молод. вчених і пров. фах-ів. Київ, КНЕУ. 2025. 348 с. С. 333-336. (0,2 д.а.).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	28
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	40
1.1. Сутність та характеристика фінансової стабільності банківської системи	40
1.2. Чинники та механізм управління фінансовою стабільністю банківської системи України	57
1.3. Банківський сектор і економічна безпека України: фактори впливу та основні заходи для зміцнення стабільності системи	78
Висновки до розділу 1	92
РОЗДІЛ 2. ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ТА АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЗА УМОВ СИСТЕМНИХ РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ	95
2.1. Методичні засади та сучасні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківського сектору України	95
2.2. Аналіз впливу системних ризиків і загроз банківської системи на фінансову стабільність та економічну безпеку України	118
2.3. Оцінювання фінансової стабільності та ефективності діяльності вітчизняних банків	137
Висновки до розділу 2	156
РОЗДІЛ 3. ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИКА ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	159
3.1. Проблеми та шляхи забезпечення фінансової стабільності банківської системи в умовах цифровізації економіки.....	159
3.2. Активізація банківського кредитування як передумова зміцнення фінансової стабільності та економічної безпеки держави	184
3.3. Грошово-кредитна політика НБУ в умовах цифровізації та антикризове моделювання фінансової стабільності банківського сектору.....	203
Висновки до розділу 3	227
ВИСНОВКИ	230
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	235
ДОДАТКИ.....	267

ВСТУП

Актуальність теми. Необхідною умовою сталого розвитку економіки є фінансова стабільність, тому що банківська система забезпечує ефективний перерозподіл ресурсів, кредитування, інвестування та функціонування платіжної інфраструктури. Порушення її рівноваги здатне викликати негативні тенденції в економіці, масових банкрутств банків і підприємств, втрати заощаджень населення та зниження довіри до національної валюти.

Завдяки монопольному праву на випуск національної валюти і регулювання грошового обігу, центральні банки використовують інструменти монетарної та макропруденційної політики для забезпечення фінансової рівноваги. В умовах фінансових шоків вони відіграють ключову роль, надаючи ліквідність, запобігаючи «ефекту доміно» та впроваджуючи антикризові заходи: програми викупу активів, зниження облікової ставки, рефінансування банків, підтримка довіри до фінансової системи. Важливими залишаються й макропруденційні інструменти – такі як підвищення вимог до капіталу, проведення стрес-тестів, нормативи ліквідності – що дозволяють знизити системні ризики ще до їх реалізації.

В Україні банківська система відіграє особливу роль у забезпеченні економічної безпеки держави, особливо в умовах війни, економічної нестабільності та глобальної фінансової турбулентності. Саме вона забезпечує довіру до національної валюти, стимулює інвестиційну активність, сприяє фінансуванню соціальних програм і підтримці державних фінансів.

Серед зарубіжних дослідників значний внесок у розвиток теорії та практики фінансової стабільності зробили С. Ф. Адебанджо, Е. Кроккет, Е. Девіс, Х. Едісон, Дж. Фелл, Р. Фергюсон, Б. Гаданец, Д. Харді, Г. Камінський, Ф. Мишкін, К. Пазарбазіоглу, Т. Падоа-Скіуппа, А. Торнелл. Їхні праці присвячені аналізу причин фінансових криз, моделей регулювання та політик фінансової стабілізації. В Україні вагомий внесок зробили Л. М. Алексеєнко, С. С. Анісімов, Я. В. Белінська, О. С. Вовченко,

В. Я. Вовк, М. О. Гасюк, О. В. Дзюблюк, С. Б. Єгоричева, Я. А. Жаліло, К. В. Карпова, В. В. Коваленко, В. В. Козюк, Н. В. Наконечна, В. В. Корнєєв, Д. Ю. Кретов, О. І. Петрик, Л. Ю. Петриченко, Б. І. Пшик, Б. Г. Сенів, О. Ю. Сидорович, М. В. Стецько, О. Р. Яременко та інші.

Незважаючи на наявні наукові напрацювання, питання формування стійкої банківської системи України вимагає подальшого дослідження. Особливо важливим є аналіз теоретико-методологічних основ забезпечення стійкості банків у складних умовах війни, а також розробка інструментів раннього виявлення дестабілізуючих чинників. Інтеграція національних стратегій, зокрема Стратегії розвитку кредитування, Стратегії макропруденційної політики та загальної Стратегії НБУ, є ключовими напрямками для забезпечення фінансової стабільності банківського сектору.

Таким чином, забезпечення стабільного функціонування банківської системи є визначальним чинником економічної безпеки України, що підкреслює актуальність і значущість обраної теми як для державної політики, так і для наукових досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснювалося в межах науково-дослідних тем, що виконуються у Західноукраїнському національному університеті, серед яких «Особливості трансформації банківського сектору в умовах цифровізації фінансових ринків і світової економіки» (номер державної реєстрації 0122U000926), дисертант здійснив аналіз впливу процесів цифровізації на зміцнення фінансової стабільності банківської системи України, виявив ключові ризики та виклики цифрового середовища, а також обґрунтував напрями вдосконалення монетарної й макропруденційної політики з метою підвищення стійкості банківського сектору в умовах цифрової трансформації; «Фінансова система у забезпеченні стійкого економічного зростання України» (номер державної реєстрації 0121U109150), в рамках якої автор дослідив вкладні операції домогосподарств як чинник фінансової стабільності банківської системи в умовах глобалізаційних процесів та розробив комплекс заходів для

підвищення їх ефективності й зміцнення стабільності національного банківського сектору; «Пріоритети фіскальної політики України в умовах дивергенцій митно-податкових інститутів» (номер державної реєстрації 0122U00765), у рамках якої здобувач аргументував вплив підвищеного податкового навантаження на капітальну стійкість банків та розробив комплекс рекомендацій щодо збереження фінансової стабільності банківської системи в умовах посилення фіскального тиску.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретичне обґрунтування засад фінансової стабільності банківської системи, аналіз сучасних підходів до її оцінювання, дослідження впливу системних ризиків і загроз на стан банківського сектору та економічну безпеку держави, а також розроблення прикладних рекомендацій щодо забезпечення фінансової стабільності вітчизняної банківської системи.

Виконання мети дослідження зумовило постановку та розв'язання наступних наукових і практичних завдань:

- з'ясувати економічний зміст та сутність понять «фінансова стабільність» і «фінансова стабільність банківської системи»;
- розкрити ключові зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на фінансову стабільність вітчизняної банківської системи, схарактеризувати їхню пріоритетність і взаємозв'язки, а також розробити інтегровану модель механізму управління фінансовою стійкістю банківських установ у межах системної парадигми;
- проаналізувати основні чинники, через які банківський сектор впливає на економічну безпеку України, а також узагальнити основні заходи державного управління з метою підтримки стійкості банківської сфери;
- дослідити методичні засади та сучасні підходи до оцінки фінансової стабільності банківського сектора України;
- здійснити аналіз впливу системних ризиків і загроз вітчизняної банківської системи на фінансову стабільність та економічну безпеку держави, виокремити ключові загрози та обґрунтувати шляхи їх мінімізації;

- визначити поточний стан фінансової стабільності вітчизняної банківської системи та здійснити оцінку ефективності заходів і механізмів її забезпечення з метою зміцнення економічної безпеки країни;
- провести ідентифікацію основних проблем банківської системи, що формують ризики для її фінансової стабільності, та обґрунтувати комплекс практичних шляхів та інструментів їх подолання в умовах цифровізації економіки;
- обґрунтувати активізацію банківського кредитування як ключову передумову забезпечення фінансової стійкості та економічної безпеки держави;
- проаналізувати ефективність макропруденційної політики НБУ з позицій її впливу на фінансову стабільність банківської системи та економічну безпеку держави, а також розробити модель макропруденційної оцінки фінансової стабільності вітчизняної банківської системи з використанням інтегрованого індексу та методу сценарного прогнозування ризиків.

Об’єктом дослідження є банківський сектор України у контексті забезпечення її фінансової стабільності.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні і прикладні аспекти зміцнення фінансової стабільності вітчизняної банківської системи як чинника економічної безпеки держави.

Методи дослідження. У ході дисертаційного дослідження застосовано комплекс методів наукового пізнання, зокрема теоретичне узагальнення та синтез – для розкриття сутності категорій «фінансова стабільність», «фінансова стабільність банківської системи», «економічна безпека держави» та «макропруденційна політика»; системний підхід та системний аналіз – для побудови цілісного механізму управління фінансовою стабільністю банківського сектора, комплексного оцінювання взаємозв’язку банківської системи та економічної безпеки, а також визначення основних заходів та інструментів державного управління; порівняльний та структурно-функціональний аналіз – для аналізу ролі

банківського сектору, узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду управління фінансовою стабільністю, а також зіставлення нормативних вимог НБУ з міжнародними стандартами і фактичними показниками діяльності вітчизняних банків; структурно-факторний аналіз – для класифікації чинників фінансової стабільності банків і структуризації механізму управління; структурно-логічний аналіз – для дослідження існуючих методик оцінки фінансової стабільності і їхнього значення у забезпеченні економічної безпеки; економіко-статистичні методи (групування, індексний та кореляційний аналіз) – для комплексної оцінки фінансової стабільності та ефективності діяльності банків; економіко-математичне моделювання – для розроблення інтегрального індексу фінансової стабільності; моделювання та сценарне прогнозування – для макропруденційного оцінювання фінансової стабільності в умовах воєнного стану та економічної нестабільності; графічний метод – для впорядкування вихідних положень і візуалізації результатів; узагальнення – для інтеграції отриманих висновків і формування цілісних результатів роботи.

Інформаційну базу дисертаційної роботи становлять законодавчі і нормативно-правові документи, що регламентують діяльність банківських установ, офіційна статистика та методичні матеріали Національного банку України, а також дані Державної служби статистики України, Міжнародного валютного фонду; офіційні звіти банківських установ; наукові роботи українських і зарубіжних економістів, публікації у фахових виданнях, а також результати особистих наукових досліджень автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні і практичному вирішенні комплексу проблем, які пов’язані з забезпеченням фінансової стабільності банківської системи України як чинника економічної безпеки держави. Ключові положення дисертаційного дослідження, які визначають його наукову новизну, включають:

удосконалено:

– формулювання поняття «фінансова стабільність», яке пропонується визначати як стан, за якого фінансова система країни перебуває у динамічному та стійкому стані, що забезпечує ефективне виконання основних функцій (розподіл ресурсів, управління ризиками, платіжні операції), підтримує довіру до фінансових інститутів, обмежує надмірну волатильність ринків і формує запас міцності, достатній для протистояння внутрішнім та зовнішнім шокам і мінімізації їх негативного впливу на економіку. Порівняно з традиційними підходами, що здебільшого зосереджуються на окремих елементах функціонування фінансової системи (ліквідності, платоспроможності, стійкості окремих інституцій тощо), запропоноване визначення має системний характер, охоплює взаємозв'язок макроекономічних і мікроекономічних чинників, спроможність банківського сектора підтримувати результативне функціонування фінансового ринку, нейтралізувати внутрішні й зовнішні ризики, зміцнювати довіру економічних агентів та підвищувати економічний потенціал країни;

– визначення дефініції «механізм управління фінансовою стійкістю банківських установ», котрий пропонується розуміти як комплексний і системний підхід, що охоплює сукупність інструментів, методів та заходів, які застосовуються центральним банком, регуляторами та самими банківськими установами з метою забезпечення стабільності, надійності та дієвої діяльності банківського сектора. На відміну від поширених підходів, що зосереджуються на окремих елементах чи процедурах управління, запропоноване визначення ґрунтується на інтегрованому підході, який поєднує роботу з фінансовими ризиками, підтримку довіри вкладників, ліквідності та капіталізації банків, а також безперервність функціонування платіжних систем;

– науково-теоретичні підходи до визначення сутності терміну «економічна безпека держави», під яким розуміється комплексний стан національної економіки, що забезпечує її захист від внутрішніх та зовнішніх загроз, стабільний розвиток, фінансову стабільність, підтримку

конкурентоспроможності та економічної незалежності, ефективне функціонування базових економічних структур, зміцнення соціально-економічної стабільності й стимулювання зростання рівня життя громадян. Порівняно з наявними теоретичними підходами, котрі зосереджуються переважно на захисній функції або окремих складових економічної безпеки, запропоноване визначення інтегрує фінансову стабільність як ключовий елемент комплексної економічної безпеки держави;

– методичні засади оцінювання фінансової стабільності банківської системи України. На відміну від традиційних підходів, що зосереджуються переважно на окремих показниках чи нормативних вимогах, у дослідженні здійснено порівняльний аналіз переваг і недоліків основних методів оцінювання та обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу, який інтегрує кількісні й якісні методи та індекс фінансового стресу, що забезпечує більш повну, збалансовану й об’єктивну оцінку фінансової стабільності банківського сектора;

– визначення дефініції «макропруденційна політика», під якою запропоновано розуміти цілісну систему заходів, органів реалізації та інструментів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності як головного елемента національної економічної безпеки за рахунок своєчасної ідентифікації та обмеження системних ризиків, здатних загрожувати стійкості банківського сектору і викликати негативні макроекономічні наслідки. На відміну від поширених у науці тлумачень, що здебільшого акцентують увагу на окремих регуляторних інструментах чи завданнях, запропоноване визначення враховує інтеграцію цілей, суб’єктів реалізації та механізмів впливу, що забезпечує більш комплексне розуміння ролі макропруденційної політики у зміцненні фінансової стабільності.

набули подальшого розвитку:

– теоретико-методологічні засади тлумачення терміну «фінансова стабільність банківської системи», під яким розуміється динамічний стан банківської системи, за якого центральний банк у взаємодії з банківськими

установами та органами регулювання забезпечує надійність, безперервність і ефективність виконання ключових функцій банківської діяльності, зокрема фінансового посередництва, управління ризиками, платіжних розрахунків та кредитування економіки, підтримуючи високий рівень довіри учасників ринку, стійкість до внутрішніх і зовнішніх шоків та здатність оперативно відновлювати рівновагу і мінімізувати негативний вплив кризових явищ. На відміну від поширених трактувань, що здебільшого зводять фінансову стабільність до відсутності кризових проявів чи платоспроможності банків, запропоноване визначення інтегрує системну та функціональну стійкість, підкреслює здатність банків підтримувати якість послуг, оперативно адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища;

- теоретичне обґрунтування взаємозв'язку фінансової стабільності банківської системи, економічного розвитку та економічної безпеки держави шляхом формування концепції їх багатовекторної ланцюгової залежності. На відміну від існуючих підходів, що розглядають ці категорії окремо, доведено циклічний характер їх взаємодії, у межах якого зміни стану банківської системи, динаміки економічного розвитку або рівня національної економічної безпеки безпосередньо впливають на інші ;

- теоретичні підходи до класифікації зовнішніх і внутрішніх чинників фінансової стабільності банківської системи, що охоплює як кількісні показники (капіталізація, ліквідність, кредитні ризики, прибутковість), так і якісні параметри (якість менеджменту, стратегія розвитку, інституційне середовище). На відміну від попередніх підходів, які переважно акцентували увагу на фінансово-економічних, організаційних і комерційних факторах, запропонована класифікація виділяє інноваційно-технологічні чинники, підкреслюючи значення нових продуктів і технологій, цифрових платформ та інструментів кіберзахисту, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності, клієнтоорієнтованості та стійкості банківської системи до сучасних ризиків;

- наукові засади формування системного підходу до удосконалення механізму управління фінансовою стабільністю банківської системи, що

передбачає одночасне уточнення всіх його структурних елементів – принципів, функцій, об'єктів, суб'єктів, методів та інструментів. На відміну від існуючих підходів, які зосереджуються переважно на окремих складових або розглядають їх у відриві від системної взаємодії, запропоновано цілісну модель, де кожен компонент доповнює та підсилює інші, забезпечуючи узгоджене і безперервне управління фінансовою стабільністю навіть за умов динамічних змін фінансового середовища;

- теоретико-методичне обґрунтування комплексного впливу банківського сектору на економічну безпеку держави. На відміну від існуючих підходів, що зосереджуються переважно на фінансовій стійкості окремих банків або окремих регуляторних заходах, запропоновано системний підхід, який інтегрує зовнішні та внутрішні чинники, основні загрози нестабільності, а також комплекс заходів державного регулювання для зміцнення фінансової стабільності банківського сектору та підвищення рівня економічної безпеки держави;

- теоретико-методологічні засади Стратегії забезпечення фінансової стабільності банківської системи з урахуванням регіонального та воєнного контексту. На відміну від існуючих підходів, які переважно зосереджуються на загальнодержавному рівні регулювання або на окремих інструментах макропруденційної політики, запропонована модель поєднує державні та регіональні інструменти з урахуванням локальних ризиків і соціально-економічних особливостей розвитку, адаптує макропруденційну політику до специфіки воєнної економіки з інтеграцією моделей оцінювання фінансової стабільності, посиленням капітальних і ліквідних буферів, застосуванням стрес-тестування та сценарного аналізу, а також комплексного аналізу системних ризиків; її центральним елементом виступає координація дій банківських установ, територіальних управлінь НБУ та органів місцевого самоврядування.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. У результаті виконання поставлених у дисертаційній роботі завдань розроблено практичні рекомендації і пропозиції, спрямовані на зміцнення фінансової

стабільності банківської системи України як важливого чинника економічної безпеки країни, а саме: 1) науково-методичні підходи до оцінювання та прогнозування фінансової стабільності банківського сектора, котрі можуть бути застосовані Національним банком України, банківськими установами та аналітичними центрами для своєчасного виявлення системних ризиків і підвищення ефективності макропруденційного нагляду; 2) рекомендації щодо удосконалення механізму управління фінансовою стабільністю, що охоплюють організаційні, інструментальні та методологічні елементи і сприяють підвищенню результативності державної політики у сфері економічної безпеки; 3) впровадження Штучного інтелекту та технологій Big Data для підвищення ефективності управління ризиками, своєчасної реакції на загрози та забезпечення прозорості фінансових процесів у банківській системі; 4) шляхи активізації кредитування для підтримки фінансової стійкості банків та реального сектору економіки; 5) рекомендації відносно покращення ефективності макропруденційної політики НБУ, включно із використанням антициклічних буферів капіталу, інструментів макропруденційного моніторингу, стрес-тестування та контрциклічних заходів.

Основні положення дисертаційної роботи знайшли застосування у практичній діяльності установ, зокрема у філії «Тернопільське обласне управління» АТ «Ощадбанк» (довідка № 21/90-2025 від 30.09.2025 р.), Тернопільській міській раді (довідка № 67/2 від 15.10.2025 р.), Тернопільському відділенні №1 АТ АКБ «Львів» (довідка № 011062/2025 від 20.10.2025 р.) та Тернопільській обласній військовій адміністрації (довідка № 02/2-15/1667 від 28.10.2025 р.). Окремі положення дисертаційного дослідження також використовуються у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету під час викладання наступних навчальних дисциплін: «Гроші та кредит», «Фінанси», «Монетарне управління економікою» (довідка № 126-28/2362 від 21.10.2025 2025 р.).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні положення, висновки та

наукові результати, представлені на захист, отримані автором самостійно. У дисертації використано матеріали співавторських публікацій лише у частині, що відображає результати особистих досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Ключові результати та основні положення дисертації обговорювалися та затверджувалися на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств-надавачів послуг громадського транспорту: актуальні проблеми та європейський досвід їх вирішення» (Тернопіль, 2018 р.), «Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств-надавачів послуг громадського транспорту: актуальні проблеми та європейський досвід їх вирішення» (Тернопіль, 2020 р.), «Взаємодія фінансово-банківського та реального секторів у процесі забезпечення сталого економічного зростання», (Тернопіль, 2020 р.), «Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір» (Тернопіль, 2021 р.), «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії» (Переяслав, 2022 р.), «Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу» (Кам'янець-Подільський, 2022 р.), «Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків» (Черкаси, 2022 р.), «Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації» (Одеса-Острава, 2023 р.), «Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в умовах інтеграції України в ЄС» (Київ, 2023 р.), «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна візія та виклики глобалізації» (Тернопіль, 2023 р.), «Сучасні пріоритети розвитку науки та суспільства» (Вінниця, 2024 р.), «Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в умовах інтеграції України в ЄС» (Київ, 2024 р.), «Фінансові інструменти сталого розвитку економіки» (Чернівці, 2024 р.), «Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації» (Хмельницький, Херсон, 2024 р.), «Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції» (Херсон,

Хмельницький, 2024 р.), «Адаптація до глобальних змін та викликів в економіці, туризмі, рекреації та захисті довкілля» (Івано-Франківськ, 2025 р.), «Новітні тренди розвитку страхового ринку: синергія інновацій та фінансової безпеки» (Київ, 2025 р.), «Фінанси та облік в умовах глобальної невизначеності та безпекових ризиків» (Тернопіль, 2025 р.) , «Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в умовах інтеграції України в ЄС» (Київ, 2025 р.).

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано 42 наукові праці загальним обсягом 25,184 д. а., з яких автору особисто належить 16,397 д. а. До числа публікацій входять: 16 статей у наукових фахових виданнях України, у тому числі одна – у зарубіжному науковому періодичному виданні; 3 – підрозділи у трьох колективних монографіях; 23 – публікації апробаційного характеру, зокрема 19 тез у матеріалах всеукраїнських і міжнародних конференцій.

Дисертаційна робота включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (256 позицій, 33 сторінки) та 17 додатків (26 сторінок). Загальний обсяг дисертації становить 267 сторінок, основний текст викладено на 209 сторінках і містить 69 таблиць та 28 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1. Сутність та характеристика фінансової стабільності банківської системи

Стійкий розвиток економічної системи та її надійне функціонування неможливі без фінансової стабільності, яка виступає необхідною передумовою. Протягом останніх років питання забезпечення фінансової стабільності та вирішення пов'язаних із цим проблем стали пріоритетними напрямками економічної політики країни. Ефективне функціонування економіки в умовах сучасного динамічного середовища неможливе без стабільної банківської системи, яка є основою фінансової стійкості країни та формує фундамент для стабільності вітчизняної економіки. Досягнення фінансової стабільності банківських систем є одним із ключових завдань центральних банків. Відсутність консенсусу у трактуванні сутності економічних дефініцій «фінансова стабільність» та «фінансова стабільність банківської системи» зумовлена суперечністю підходів до їх визначення. Тому актуальність проблеми підтримки фінансової стабільності банківської системи повсякчас зростає.

Проблеми фінансової стабільності банківської системи вже упродовж тривалого часу знаходяться у центрі уваги як зарубіжних, так і українських дослідників. У наукових працях з цієї тематики сформовано методологічні засади формулювання змісту та ознак фінансової стабільності, проте дискусійними залишаються питання її економічної сутності та критеріїв вимірювання. Подальший розвиток досліджень в даному спрямуванні обумовлений необхідністю уточнення ключових характеристик фінансової стабільності банківської системи та конкретизації індикаторів, що дають змогу здійснювати її комплексне оцінювання.

Визначення фінансової стабільності є багатограним, оскільки охоплює всі сфери національної економіки та фінансової системи. Будь-які коливання

у фінансовому стані окремої галузі реального сектору або окремого елемента фінансової системи неминуче позначаються на загальному рівні фінансової стабільності.

Концепція фінансової стабільності сформувалася під впливом низки системних фінансових криз, що охопили світ у 1990-х роках. Активні глобалізаційні процеси в економіці, лібералізація руху капіталу та відкриття національних фінансових ринків для іноземних інвесторів сприяли накопиченню фінансових дисбалансів, котрі з певною періодичністю призводили до виникнення масштабних кризових явищ.

Світова фінансова криза 2007–2008 рр. стала поштовхом до активного впровадження політичних стратегій, спрямованих на виявлення і мінімізацію системних ризиків та загроз задля забезпечення фінансової стабільності. Вона виявила вразливість фінансової системи та недоліки регуляторної політики, зокрема недостатню увагу до функціонування фінансового сектору в цілому. Це зумовило зростання наукового інтересу та активізацію теоретичних досліджень у сфері макропруденційної політики [73].

Отже, еволюція підходів до розуміння фінансової стабільності свідчить про її ключову роль у забезпеченні стійкості банківського сектору, що зумовлює необхідність подальшого вдосконалення теоретичних та прикладних засад її забезпечення.

Попри тривалий період наукового вивчення, єдиного загальновизнаного визначення поняття фінансової стабільності досі не сформовано. У сучасній економічній літературі існує низка теоретичних підходів до її трактування та дослідження. Так, за спостереженнями Ж. М. Довгань, «у сучасній економічній літературі виокремлюють два основні підходи до трактування фінансової стабільності: перший – орієнтований на визначення сутності фінансової нестабільності, другий – на розкриття змісту власне фінансової стабільності» [80, с. 29].

За словами Я. О. Коріньок, «в науковій практиці виділяють три підходи до визначення поняття «фінансова стабільність»: 1. Прямий підхід передбачає розгляд терміна «фінансова стабільність» через функції та

характеристики, якими повинна володіти фінансова система у стабільному стані. 2. Зворотний підхід трактує фінансову стабільність як відсутність нестабільності. 3. Змішаний підхід поєднує два попередні – прямий та зворотний – для отримання максимально точного визначення фінансової стабільності» [116, с. 127].

М. М. Романяк також «виокремлює три ключові групи підходів до трактування поняття «фінансова стабільність»:

- 1) визначення, які використовують центральні банки;
- 2) тлумачення через протилежне;
- 3) визначення, що зосереджують увагу на процесах перетворення заощаджень в інвестиції» [195, с. 22– 23, 25].

Аналіз існуючих визначень поняття «фінансова стабільність» дозволив виділити два підходи (додаток А):

- 1) прямий підхід, що зосереджується на характеристиках фінансової стабільності;
- 2) зворотний підхід, орієнтований на ознаки фінансової нестабільності.

В науковій літературі термін «фінансова стабільність» аналізується з кількох позицій: як загальна характеристика безперебійності функціонування фінансових інститутів і ринків, здатності розподіляти ресурси та протидіяти шокам; як адаптивність системи і мінімізація витрат на її функціонування за умов змін; як роль банківської системи як ключового елемента стабільності; як комплексна та практично орієнтована категорія, що враховує функціональні аспекти та управління небезпеками; а ще як нормативно закріплене визначення, що формалізує фінансову стабільність і її значення для стійкого економічного розвитку держави. Нижче наведено огляд конкретних наукових підходів і формулювань терміну «фінансова стабільність» різноманітними авторами, що ілюструє різноманітність підходів та їх еволюцію.

Голова Банку міжнародних розрахунків Е. Д. Крокетт підкреслює, що «фінансова стабільність передбачає безперервне і стабільне функціонування інститутів та ринків, що формують фінансову систему» [11, с. 2]. Однак таке

трактування звужує зміст фінансової стабільності до інституційно-організаційного виміру та не враховує ширшого контексту економічних функцій і здатності системи протидіяти кризам.

Американський науковець і радник фінансового департаменту МВФ Г. Дж. Шиназі разом із експертами Європейського центрального банку трактують фінансову стабільність у широкому розумінні як спроможність фінансової системи ефективно управляти та розподіляти наявні ресурси, протидіяти шокам, забезпечувати платіжні операції та підтримувати здатність окремих складових системи, зокрема банківської системи, зберігати стабільність [38, с. 8; 45, с. 417]. Водночас це визначення вирізняється складністю формулювання, що ускладнює його практичне застосування, та не враховує ролі регуляторних інституцій і конкретних механізмів забезпечення фінансової стабільності.

Т. Падоа-Скіуппа підкреслює, що «загалом концепція фінансової стабільності зазвичай стосується збереження ключових економічних функцій фінансової системи, зокрема спрямування заощаджень в інвестиції та забезпечення ефективного й безпечного механізму платежів». Відтак він пропонує «визначити фінансову стабільність як стан, за якого фінансова система здатна протистояти потрясінням, не допускаючи розвитку кумулятивних процесів, які погіршують розподіл заощаджень на інвестиційні можливості та проведення платежів в економіці» [30, с. 20]. Т. Падоа-Скіуппа трактує фінансову стабільність як зберігання основних економічних функцій фінансової системи – трансформації заощаджень в інвестиції та забезпечення платіжних механізмів, акцентуючи на її стійкості до потрясінь, однак це визначення не враховує ролі регуляторних органів і здатності системи адаптуватися до нових економічних чи кризових умов.

М. Фут зазначає, що «фінансова стабільність існує там, де спостерігається: (а) монетарна стабільність; (б) рівень зайнятості, близький до природного рівня економіки; (с) довіра до діяльності ключових фінансових установ та ринків; та (d) відсутність відносних змін цін на реальні або фінансові активи, які могли б підірвати (а) або (б)» [19, с. 18]. Це

визначення є одним із небагатьох, що виділяють грошову стабільність як головний чинник фінансової стабільності.

А. Лардж у широкому сенсі трактує «фінансову стабільність як здатність зберігати довіру до фінансової системи» [26, с. 1], проте його підхід не охоплює стійкість банківської системи, ефективність ринків та здатність протистояти економічним шокам.

За оцінкою Н. П. Погореленка та О. М. Сидоренка, «фінансова стабільність існує тоді, коли система може ефективно розподіляти ресурси та поглинати шоки, запобігаючи їх здатності завдавати руйнівного впливу на фінансову систему або реальний сектор економіки, навіть за умов нестабільного зовнішнього середовища» [168]. Це визначення підкреслює важливість ефективного розподілу ресурсів і здатності фінансової системи нейтралізувати шоки, проте воно зосереджене переважно на зовнішніх загрозах і не враховує внутрішніх чинників стабільності.

Я. В. Белінська та В. П. Биховченко розглядають «фінансову стабільність як здатність фінансової системи з мінімальними витратами адаптувати свої основні параметри розвитку до змін в економічній системі та зовнішніх чинників» [50, с. 75]. Таке трактування акцентує увагу на адаптивності фінансової системи, однак воно має узагальнений характер і недостатньо враховує роль фінансових інституцій та специфічні параметри стабільності.

Я. О. Коріньок визначає фінансову стабільність як «динамічний якісний стан фінансової системи, за якого вона спроможна ефективно й безперервно виконувати свої ключові функції, незважаючи на вплив ендогенних та екзогенних шоків» [116, с. 129]. У своєму визначенні автор підкреслює динамічний та якісний характер фінансової стабільності й спроможність системи виконувати головні функції навіть за наявності зовнішніх та внутрішніх ризиків, проте залишає поза увагою роль окремих інституцій та конкретні механізми забезпечення стабільності.

Ж. М. Довгань пропонує «розуміти фінансову стабільність як спроможність банківської системи підтримувати належний рівень ключових

фінансових показників, зберігати стійку рівновагу та забезпечувати покриття можливих банківських ризиків і пов'язаних із ними витрат за рахунок власних ресурсів в умовах несприятливого зовнішнього середовища» [80, с. 32]. Це визначення підкреслює значення банківської системи у забезпеченні фінансової стабільності та здатність протистояти ризикам, проте обмежується лише банківським сектором і не враховує ширший спектр складових фінансової системи.

А. В. Лазня визначає, що «фінансова стабільність – це стійкий стан фінансової системи держави, який забезпечує безперебійне проведення розрахунків в економіці, підтримує високий рівень довіри до фінансово-кредитних установ, стабільність фінансових ринків без надмірної волатильності, ефективний розподіл фінансових ресурсів та належне управління фінансовими ризиками. Вона також передбачає наявність запасу міцності фінансової системи, що дозволяє їй протистояти негативним економічним шокам і мінімізувати їх вплив на економіку» [125]. Дане визначення підкреслює комплексний та практично орієнтований підхід до фінансової стабільності, наголошує увагу на значенні довіри, розподілу ресурсів та управлінні ризиками, проте не деталізує конкретні механізми, завдяки яким досягається цей стан.

П. Шпик наголошує, що «тлумачення фінансової стабільності повинно включати кілька ключових аспектів: фінансові ризики мають бути належним чином оцінені та ефективно керовані із застосуванням інноваційних підходів» [253]. Дане формулювання підкреслює значення точного оцінювання та ефективного управління фінансовими ризиками, однак не охоплює ширшого контексту фінансової стабільності, зокрема ролі інституцій, рівня довіри до системи і спроможності протистояти внутрішнім і зовнішнім шокам.

У Законі України «Про Національний банк України» визначено: «Фінансова стабільність – це стан фінансової системи, за якого вона спроможна ефективно виконувати свої основні функції, зокрема фінансове посередництво та забезпечення проведення платежів, тим самим сприяючи

сталому економічному зростанню та здатності протидіяти негативному впливу кризових явищ на економіку» [182]. Це визначення підкреслює ключову роль фінансової системи у забезпеченні економічної стійкості та виконанні основних функцій, проте воно є досить загальним і не деталізує механізми протидії кризовим явищам, а також не виділяє роль окремих інституцій у підтриманні стабільності.

Узагальнюючи наведені визначення, можна зробити висновок, що ключовою ознакою фінансової стабільності є її функціональна складова, а також здатність фінансової системи протистояти негативним діям та шокам.

Друга група трактувань, що об'єднує підходи іноземних і вітчизняних учених, зосереджується на понятті фінансової нестабільності як протилежному прояві фінансової стабільності.

Е. Д. Крокетт зазначає, що «фінансова стабільність – це відсутність фінансової нестабільності», при цьому він визначає фінансову нестабільність як «стан, за якого економічні показники можуть погіршуватися внаслідок коливань цін на фінансові активи або через нездатність фінансових посередників виконувати свої договірні зобов'язання» [11, с. 2]. Також він підкреслює, що «фінансова нестабільність може проявлятися у вразливості фінансових посередників або в надмірній волатильності цін на фінансові активи» [11, с. 3]. Формулювання Е. Д. Крокетта є надто загальним і зводить фінансову стабільність лише до відсутності нестабільності, не враховуючи якісних характеристик стійкості фінансової системи, її здатності протидіяти кризам та забезпечувати розвиток економіки.

Поширення підходу «від протилежного» підтверджується визначенням, запропонованим заступником голови Ради керуючих Федеральної резервної системи США Р. У. Фергюсоном. На його думку, «найбільш корисна для центральних банків та інших органів влади концепція фінансової нестабільності включає елементи ринкової неспроможності або зовнішніх ефектів, що потенційно можуть впливати на реальну економічну діяльність» [17, с. 1]. Крім того, Р. Фергюсон «визначає фінансову нестабільність як стан, який відповідає трьом ключовим критеріям: 1) істотна група цін на фінансові

активи, ймовірно, суттєво відхиляється від фундаментальних значень; та/або 2) спостерігається значне порушення функціонування ринку і доступності кредитних ресурсів як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях; унаслідок чого 3) сукупні витрати помітно відхиляються (або можуть відхилятися) у бік перевищення чи зниження відносно потенційних можливостей економіки» [17, с. 2].. Таке визначення Р. Фергюсона детально описує ознаки фінансової нестабільності і її вплив на реальну економіку, проте воно має вузький фокус на кризових явищах і не надає комплексного бачення фінансової стабільності як динамічного стану, що включає здатність системи протистояти шокам і забезпечувати ефективне функціонування фінансових інституцій.

Ф. Мишкін вважає, що «фінансова нестабільність виникає, коли потрясіння у фінансовій системі перешкоджають потоку інформації так, що фінансова система більше не може виконувати свою роботу зі спрямування коштів тим, хто має продуктивні інвестиційні можливості» [29, с. 6]. Дане формулювання підкреслює важливість інформаційної функції фінансової системи та її роль у спрямуванні ресурсів до продуктивних інвестицій, однак воно обмежується аспектом інформаційних порушень і не охоплює ширший контекст фінансової стабільності, включно з роллю регуляторів, управлінням ризиками та здатністю системи протистояти внутрішнім і зовнішнім шокам.

Дж. Чант зазначає, що «фінансова нестабільність виникає на фінансових ринках в умовах, які завдають або можуть завдати шкоди економіці через порушення функціонування фінансової системи. Така нестабільність впливає на економіку різними способами: вона може погіршити фінансовий стан нефінансових суб'єктів, таких як населення, підприємства та урядові структури, обмежуючи доступ до фінансування. Вона ще здатна порушити роботу окремих фінансових установ і ринків, зменшуючи їх здатність підтримувати фінансування решти економіки. Джерела загроз фінансовій стабільності можуть бути різноманітними: дефолт за урядовими облігаціями, банкрутство невеликого спеціалізованого валютного банку, відмова комп'ютерної системи великого банку або кредитна діяльність малого банку»

[10, с. 3–4]. Формулювання Дж. Чанта детально відображає різноманітність джерел фінансової нестабільності та її вплив на економіку, проте воно зосереджується переважно на негативних наслідках і конкретних прикладах, не надаючи загальної концептуальної рамки фінансової стабільності та ролі регуляторних інституцій у її підтриманні.

Е. Девіс наголошує, що «системний ризик і фінансова нестабільність зумовлюють підвищена небезпека фінансової кризи – серйозний крах фінансової системи, що зумовлює неспроможність надавати платіжні послуги чи позику на продуктивні інвестиційні перспективи. Подібна криза, у свою чергу, мала б серйозний вплив на загальну економічну діяльність. Системний ризик переважно пов'язаний з платоспроможністю фінансових інститутів, браком ринкової ліквідності і деформацією ринкової інфраструктури» [12, с. 2]. Таким чином, на думку Е. Девіса, поняття системного ризику та фінансової нестабільності фактично збігаються за змістом, тому що обидва стосуються загрози здатності фінансової системи забезпечувати платіжні послуги, кредитування продуктивних інвестицій та підтримку загальної економічної діяльності. Недоліком цього підходу є те, що він зводить фінансову нестабільність лише до ризику фінансової кризи та системного ризику, не враховуючи превентивні механізми, роль регуляторів і спроможність системи протистояти потрясінням до настання кризи.

Л. Є. Момотюк стверджує: «Позаяк фінансова стабільність – це відсутність тих або інших рис фінансової нестабільності, то фінансова нестабільність – це такий стан фінансової системи держави, коли умови її діяльності негативним чином відображаються як на економічній активності, так і на самій фінансовій системі» [140, с. 95]. Формулювання Л. Є. Момотюк вдало демонструє взаємозв'язок фінансової стабільності та нестабільності, акцентуючи увагу на негативному впливі нестабільності на економічну активність і фінансову систему, однак воно залишається надто узагальненим і не розкриває конкретні механізми підтримки стабільності та роль інституцій у цьому процесі.

Фінансова нестабільність проявляється тоді, коли у фінансовій системі

порушується рівновага ризиків, що унеможливилює виконання фінансовими установами власних зобов'язань перед контрагентами та клієнтами. У результаті такі дисбаланси здатні передаватися у виробничу сферу економіки, посилюючи негативні шоки й погіршуючи економічну динаміку.

Ключовою ознакою фінансової нестабільності є зниження рівня довіри і слабка спроможність фінансової системи до відновлення. Причини виникнення такої нестабільності можуть бути різноманітними: від фінансових криз і банкрутств банківських чи фінансово-кредитних установ до інших системних порушень.

Можливості саморегулювання фінансової системи часто є обмеженими через хибні регуляторні рішення, недостатність ринкової прозорості чи недоліки у функціонуванні фінансових і банківських установ. Отже важливою складовою державної економічної політики є формування умов, що підтримують стабільність фінансової системи та мінімізують імовірність фінансових потрясінь.

Для наочності та зручності порівняння цих підходів доцільно систематизувати їх у вигляді таблиці 1.1, де узагальнені основні характеристики, акценти та трактування поняття як у зарубіжних, так і у вітчизняних дослідженнях. Такий підхід дозволяє наглядно побачити спільні та відмінні риси у розумінні фінансової стабільності різними науковцями та полегшує подальше формулювання власного визначення.

Проаналізувавши дані таблиці 1.1, можна виділити ключові елементи, на які звертають увагу різні автори при визначенні фінансової стабільності: стійкість фінансової системи до шоків, здатність безперервно виконувати основні функції, ефективне управління ризиками та підтримку довіри учасників ринку. На основі узагальнених підходів фінансова стабільність визначається як динамічний та стійкий стан фінансової системи держави, що забезпечує ефективне виконання основних функцій (розподіл ресурсів, управління ризиками, платіжні операції), підтримує довіру до фінансових інститутів, обмежує надмірну волатильність ринків та створює запас міцності для протидії внутрішнім і зовнішнім шокам, мінімізуючи негативний вплив

на економіку. Це визначення відображає комплексний підхід, враховує ключові функції системи, роль інститутів і механізми протидії ризикам.

Таблиця 1.1

Систематизація трактувань терміну «фінансова стабільність» у зарубіжних та вітчизняних дослідженнях

Підхід	Автори / джерела	Основні характеристики	Ключові елементи фінансової стабільності
Прямий (визначення через функції фінансової системи)	Ж. М. Довгань, Я. О. Коріньок, М. Фут, Т. Падоа-Скіуппа, А. Лардж, Н. П. Погореленко, О. М. Сидоренко, Закон України «Про Національний банк України»	Система здатна виконувати свої ключові функції навіть під впливом шоків	Ефективне розподілення ресурсів, управління ризиками, платіжна функція, монетарна стабільність, довіра до фінансових установ, здатність протистояти потрясінням
Зворотний (визначення через відсутність нестабільності)	Е. Д. Крокетт, Р. У. Фергюсон, Ф. Мишкін, Дж. Чант, Е. Девіс, Л. Є. Момотюк	Фінансова стабільність передбачає невиникнення загроз, кризових проявів і системних ризиків	Мінімізація волатильності ринків, запобігання банкрутствам, збереження платіжної та кредитної функцій, системний ризик під контролем
Змішаний / комплексний	Я. О. Коріньок, М. М. Романяк	Комбінує прямий та зворотний підходи для точного визначення	Поєднання здатності виконувати функції + стійкість до негативних впливів, інтеграція макро- та мікроекономічних факторів

Джерело: побудовано автором.

Банківська система є ключовим елементом фінансової системи країни. Банки виконують важливі функції з прийому вкладів, надання позик, проведення платежів, управління фінансовими ризиками та підтримки стабільності фінансової системи. Завдяки цьому вони забезпечують ефективне функціонування економіки, надаючи фінансові послуги для підтримки діяльності фірм, населення і державних структур.

Взаємозалежність фінансової стабільності банківської системи, економічного розвитку та державної безпеки можна розглядати як послідовну ланку взаємопов'язаних процесів., де кожен елемент впливає на інший, формуючи складну мережу залежностей (рис. 1.1). Стабільність банківської системи сприяє забезпеченню доступу до фінансових ресурсів

для підприємств, домогосподарств та уряду, що сприяє сталому економічному зростанню. Своєю чергою, економічна стабільність підтримує фінансову систему, зменшуючи ризики банкрутства та фінансових криз, а стійка економіка та фінансова система сприяють зміцненню національної безпеки, підтримці соціального порядку та зниженню політичних ризиків. Таким чином, фінансова стабільність, економічна стабільність і національна безпека взаємопов'язані й взаємно підкріплюють одна одну, створюючи основу для стійкого розвитку країни.

Рис. 1.1. Концепція ланцюгової взаємозалежності фінансової стабільності, економічного розвитку та економічної безпеки держави

Джерело: побудовано автором.

Подана схема демонструє циклічний характер цих взаємозв'язків. У негативному сценарії послідовність кризових явищ формує замкнене коло, що призводить до втрати довіри, відтоку капіталу та загострення проблем у фінансовому секторі. Натомість позитивний сценарій відображає зростання довіри вкладників, нарощення ресурсної бази, підвищення ліквідності та зміцнення фінансової стійкості, що в кінцевому підсумку сприяє забезпеченню та стабільності національної економіки.

Беручи до уваги важливу роль банківської системи у забезпеченні державного механізму відтворення суспільних ресурсів, критично важливо, щоб вона відповідала низці вимог, зокрема мала стійкий фінансовий стан.

Стабільність виступає ключовим показником, що комплексно відображає стан банківської системи. У науковій літературі поняття «стабільність банківської системи» трактується по-різному, і наразі не існує єдиного погодженого визначення цієї дефініції.

У «Банківській енциклопедії» С. Г. Арбузова, Ю. В. Колобова, В. І. Міщенко та С. В. Науменкової зазначено: «Стабільність банківської системи (Stability of the Banking System) – це комплексна характеристика стану банківської системи, за якої реалізується її суть і призначення в економічній системі держави, ефективно виконуються її функції, а також забезпечується здатність підтримувати рівновагу та відновлюватися після зовнішніх потрясінь або посилення диспропорцій і будь-яких відхилень від безпечних параметрів, спричинених кризовими явищами, зокрема спадом економіки, фінансовою кризою, трансформацією економіки тощо. Стабільність банківської системи проявляється через надійність, збалансованість і пропорційність роботи її складових, а також спроможність тривалий час зберігати стійку рівновагу та забезпечувати надійність» [45, с. 416–417]. Це формулювання логічне і зрозуміле: воно всебічно відображає сутність терміну «стабільність банківської системи», підкреслюючи її здатність ефективно виконувати функції, зберігати баланс і поновлятися після зовнішніх шоків, однак залишається доволі загальним і не розкриває конкретних механізмів забезпечення цієї стабільності.

У зазначеній енциклопедії також зазначено: «У науковій літературі поряд із терміном «стабільність» (stability) як синонім часто застосовують термін «стійкість» (soundness). При цьому «стабільність» здебільшого рекомендується використовувати на макроекономічному рівні, тоді як «стійкість» – на мікроекономічному рівні для оцінки окремих елементів фінансової системи чи конкретних фінансових інститутів» [45, с. 417].

На думку В. В. Коваленка та Ю. О. Гаркуші, «не можна погодитися з твердженням, що термін «стабільність» доцільно розглядати лише на макрорівні, а «стійкість» – на мікрорівні, оскільки фінансову стабільність можна визначати й для окремої фінансової інституції. Тим більше, що

забезпеченню фінансової стійкості сьогодні приділяється значна увага як на рівні світового фінансового ринку та національних банківських систем, так і на рівні окремих банків, приміром системоутворюючих» [110, с. 37].

Зокрема, О. В. Дзюблюк та Р. В. Михайлюк у власній праці зауважують: «Стійким є той банк, який здатний витримати максимальний, граничний рівень непередбачуваних затрат, при якому він зберігає ефективну діяльність. Стабільний розвиток, у свою чергу, передбачає здатність банку з часом зменшувати ці затрати, оперативно їх подолати та створювати умови для досягнення й підвищення ступеня стійкості» [74 с. 29]. Формулювання чітко підкреслює взаємозв'язок між стійкістю та стабільністю банку, проте воно зосереджене на окремому банку й не охоплює ширший контекст банківської системи і значення регуляторних і превентивних механізмів.

Примітною є позиція Н. П. Погореленко та О. М. Сидоренко: «Стабільність банківської системи у загальному розумінні слід розглядати як здатність протистояти перешкодам у її функціонуванні, що дозволяє їй виконувати роль фінансового посередника в економіці. Саме стабільність банківської системи слугує основою для прийняття раціональних рішень у сфері капіталовкладень і сприяє ефективній діяльності господарських суб'єктів. Позаяк стабільність банківської системи визначає стійкість економічного середовища, в якому функціонує банківська установа, досягти цього неможливо без забезпечення стабільності окремих банківських установ» [168]. Це трактування підкреслює ключову роль стабільності банківського сектора та потреба стійкості окремих банків, проте не деталізує конкретні механізми досягнення цієї стабільності та не враховує вплив регуляторних органів і превентивних заходів.

А. В. Фалюта зазначає: «Фінансова стабільність банку – це його спроможність протягом часу безперебійно функціонувати, надаючи послуги та задовольняючи потреби клієнтів, підтримуючи оптимальні показники ліквідності, прибутковості та платоспроможності при допустимому рівні ризиків, а також витримуючи вплив негативних зовнішніх і внутрішніх факторів. Одним із ключових факторів, що визначають рівень фінансової

стабільності, є величина та якість ризиків, які банк приймає» [212, с. 231]. Формулювання А. В. Фалюти чітко визначає фінансову стабільність банку як здатність підтримувати безперервну роботу, ліквідність, прибутковість і платоспроможність за допустимого рівня ризиків, проте більше фокусується на окремому банку і не охоплює загальну стабільність банківського сектора.

Досить часто термін «фінансова стабільність» вживають як синонім до «фінансова стійкість» при перекладі англійського поняття «financial stability» українською мовою. Проте з урахуванням часової складової функціонування банківської системи, поняття «фінансова стабільність» охоплює ширший зміст, ніж «фінансова стійкість».

На нашу думку, фактично, як «стабільність», так і «стійкість» описують одну і ту ж економічну якість – збереження функціональної цілісності у динамічному, ризикованому середовищі. Відмінність у застосуванні цих термінів більше відображає методологічну традицію або аналітичний рівень (макро/мікро), ніж суттєву різницю в змісті. Отже, їх варто розглядати як взаємозамінні поняття, що відображають єдину ціль – забезпечення надійного функціонування фінансової системи чи її окремих елементів.

На думку В. В. Коваленко та Ю. О. Гаркуші, «під фінансовою стабільністю банківської системи слід розуміти рівень повноти та якості виконання поставлених перед нею задач, здійснення банківською системою своєї місії, що забезпечує досягнення позитивного фінансового результату. Фінансова стабільність відображає фактичний ступінь реалізації результату, визначеного функцією системи» [110, с. 37]. Позиція В. В. Коваленко та Ю. О. Гаркуші підкреслює результативний аспект фінансової стабільності через виконання банківською системою своєї місії та досягнення позитивного фінансового результату, проте обмежується оцінкою кінцевих результатів і не враховує процесуальні аспекти, здатність протистояти шокам та роль регуляторів.

Ж. М. Довгань вважає, що «фінансова стабільність банківської системи – це динамічний стан, за якого вплив різних потрясінь на окремі частини або систему в цілому не перешкоджає ефективному перерозподілу банківських

ресурсів в економіці та забезпеченню якісного функціонування платіжної системи» [80, с. 37]. Позиція Ж. М. Довгань акцентує здатність банківської системи протистояти шокам та забезпечувати ефективний розподіл фінансових ресурсів і якісне функціонування платіжної системи, однак формулювання є доволі загальним і не деталізує конкретні механізми підтримки такої стабільності.

Т. Б. Стечишин та М. М. Дідик зазначають, що «стабільність банківської системи слід розглядати як здатність підтримувати рівноважний стан і швидко реагувати на непередбачувані впливи та потрясіння з боку реальної економіки і фінансової системи» [202, с. 809]. Позиція авторів підкреслює здатність банківської системи зберігати баланс і протидіяти потрясінням, проте не деталізує конкретні інструменти та механізми досягнення такої стабільності.

Враховуючи результати аналізу наукових підходів, подамо власне визначення «фінансова стабільність банківської системи» – це динамічний стан банківської системи, за якого центральний банк у взаємодії з банківськими установами та органами регулювання забезпечує надійність, безперервність і ефективність виконання ключових функцій банківської діяльності, зокрема фінансового посередництва, управління ризиками, платіжних розрахунків та кредитування економіки, підтримуючи високий ступінь довіри суб'єктів ринку, стійкість до внутрішніх і зовнішніх шоків та здатність оперативно відновлювати рівновагу і мінімізувати негативний вплив кризових явищ.

На сьогодні підтримка стабільності банківської системи розглядається як одна з основних функцій центральних банків (рис. 1.2).

Таким чином, фінансова стабільність банківської системи гарантує ефективне функціонування економіки, сприяє економічному розвитку та підтримує економічну безпеку, а центральний банк виступає ключовим регулятором, який координує і контролює процеси підтримки стабільності фінансового сектору.

Рис. 1.2. Роль центрального банку у забезпеченні фінансової стабільності банківського сектору

Джерело: побудовано автором.

В Україні Національний банк (НБУ) відповідно до статті 6 Закону «Про Національний банк України» володіє повноваженнями для забезпечення фінансової стабільності, що є другим пріоритетом після підтримання стабільності цін [182]. Для цього НБУ здійснює моніторинг ризиків та застосовує макропруденційні інструменти для обмеження системних ризиків та загроз, підвищення стабільності фінансового сектора.

Повноваження центральних банків щодо забезпечення фінансової стабільності варіюються залежно від національних традицій, структури фінансового сектору та інших чинників. Навіть за обмежених повноважень, як у Фінляндії і Швеції, центральний банк здатен впливати на стан фінансової стабільності:

- здійснює функцію надання кредитів банківським установам;
- контролює платіжні системи та здійснює оверсайт фінансового сектору;
- збирає та аналізує виняткові дані щодо ринків і фінансової системи для комплексного оцінювання ризиків.

У державах Східної і Центральної Європи центральні банки володіють більш широкими повноваженнями, що охоплюють нагляд і регулювання за банківською чи фінансовою системою в цілому, а також можуть використовувати макропруденційні інструменти, зокрема контрциклічний буфер капіталу, проведення стрес-тестів та обмеження концентрації ризиків, що дозволяє підвищити стійкість банківської системи.

НБУ має широкий набір інструментів для підтримки фінансової стабільності банківської системи. Він проводить аналіз ризиків, застосовує макропруденційні заходи, визначає нормативи капіталу та ліквідності, а також застосовує секторальні заходи для запобігання системним ризикам. Макропруденційні заходи спрямовані на регулювання ризиків і запобігання значним втратам під час фінансових криз, що підкреслює їх ключову роль у підтримці стабільності банківського сектору.

Таким чином, фінансова стабільність банківського сектору слугує ключовим чинником забезпечення безперервності фінансових операцій, стійкого економічного розвитку та економічної безпеки. Забезпечення цієї стабільності потребує постійного моніторингу, регулювання та координації з боку центрального банку, який виконує роль гаранта надійності фінансового сектору та запобігання системним ризикам та загрозам.

1.2. Чинники та механізм управління фінансовою стабільністю банківської системи України

У контексті зростання глобальних фінансових невизначеностей зміцнення фінансової стабільності банківського сектору є вирішальним для економічної безпеки України. Банківські установи, забезпечуючи обіг грошових потоків, чинять безпосередній вплив на інвестиційну привабливість держави, стабільність національних грошей та стійкість економіки. Аналіз чинників, що чинять вплив на фінансову стабільність, дає можливість формувати ефективні стратегії мінімізації ризиків.

Нинішнє економічне середовище відзначається значною динамічністю та невизначеністю, що обмежує можливості банківських установ для гнучкої адаптації. Фінансові кризи, девальвація валюти та втрати довіри вкладників підвищують ризики, погіршують якість активів та ліквідність. У таких умовах банки повинні вдосконалювати механізми управління, аналізувати зовнішнє та внутрішнє середовище і відстежувати зміни факторів, що впливають на їх фінансову стійкість та конкурентоспроможність.

Глобалізація та розвиток грошового ринку підвищують значущість надійності банківського сектору. Банки змушені адаптувати стратегії для здобуття конкурентних переваг і розвитку нових напрямів діяльності, що вимагає безперервного удосконалення системи банківського управління і системний аналіз факторів внутрішнього та зовнішнього оточення.

В економічній літературі фактори фінансової стійкості банківських установ зазвичай поділяють на зовнішні (екзогенні), що відображають економічні, соціальні та політичні умови на макрорівні, та внутрішні (ендогенні), які пов'язані з функціонуванням самої банківської установи на мікрорівні. Для оцінювання стабільності банку необхідна їх систематизація та класифікація.

К. В. Мстоян запропонував «більш розгорнуту класифікацію зовнішніх чинників, структурувавши їх у п'ять ключових груп: економічні, фінансові, політичні, соціальні та форс-мажорні», при цьому він «визначив провідні чинники в межах кожної з цих груп». Дослідник розмежував «соціальні і політичні фактори, хоча в науковій літературі їх здебільшого подають як єдину категорію, а також уточнив зміст форс-мажорних факторів як непередбачених і непереборних ситуацій, що виникають унаслідок природних явищ» [145]. Крім цього, він запропонував «новий підхід до класифікації внутрішніх факторів, визначивши три їхні категорії: рівень фінансового менеджменту, ефективність організаційного управління та результативність маркетингових стратегій банківської установи» [145]. Попри деталізованість і новизну підходу, ця класифікація не враховує взаємозв'язок між окремими групами факторів та їхній комплексний вплив

на фінансову стабільність банківського сектору.

О. О. Іващук виокремлює «три ключові групи чинників, що впливають на формування стійкості: зовнішні, обумовлені перебігом глобалізаційних процесів економіки, та фактори, що відображають діяльність конкретної банківської установи». У власній класифікації вона підкреслює «вагому роль зовнішнього оточення, пропонуючи розглядати його у двох аспектах: фінансово-економічному, що містить показники інфляції, податковий тиск, особливості монетарної політики, умови функціонування фінансового ринку, загальноекономічний стан країни та тенденції світової економіки; а також соціально-правовий компонент, що охоплює законодавчу базу, систему банківського нагляду та регулювання, рівень соціальної й політичної стабільності» [98, с. 286]. Проте у цьому підході мало уваги приділено визначенню ключових чинників зовнішнього й внутрішнього середовища, що формують конкурентоспроможність та позиції банку на грошовому ринку. Щодо внутрішніх передумов дослідниця підкреслює, що «фінансовий стан банку вважається стабільним тоді, коли установа володіє достатнім і надійним капіталом, підтримує ліквідний баланс, зберігає платоспроможність та дотримується встановлених вимог до якості капіталу» [98, с. 287]. Визначення О. О. Іващук зосереджене переважно на фінансових параметрах банківської установи, проте не враховує управлінські, технологічні та організаційні чинники, які також істотно впливають на її стійкість.

К. А. Корженко, подібно до більшості існуючих класифікацій, «розподіляє чинники формування стійкості банку за характером їх походження на дві групи: зовнішні та внутрішні. Зовнішні фактори значною мірою визначають умови функціонування банку, а основним завданням менеджменту є ефективно мінімізувати їхні негативні наслідки або, навпаки, використати їх з метою збільшення прибутку і забезпечення балансу між ризиками та доходами. Незалежно від волі банків, екзогенні фактори постійно наявні, проте їхній вплив залежить від обґрунтованості стратегії і спроможності своєчасно пристосуватися до змін в оточенні та діях інших суб'єктів грошового ринку» [114, с. 193]. Попри логічність і практичність

підходу К. А. Корженко, її класифікація є дещо узагальненою, оскільки не враховує взаємодії між зовнішніми та внутрішніми факторами і їхньої комплексної дії на фінансову стабільність банківської установи.

Варто підкреслити, що зовнішні та внутрішні фактори перебувають у тісному взаємозв'язку: зміни одного з них здатні спричиняти як позитивні, так і негативні наслідки для іншого, і навпаки. Усвідомлення такої взаємодії є визначальним під час формування стратегії розвитку банківської установи.

О. Р. Яременко та А. В. Беренич зазначають, що «під час дослідження зовнішнього оточення важливо зважати на чинники впливу мікро-, макро- та мегаоточення, тоді як у внутрішньому оточенні варто виокремити організаційні, технологічно-інформаційні та фінансові чинники дії» [255, с. 921-922]. Незважаючи на детальне розділення чинників екзогенного та ендогенного оточення, метод О. Р. Яременка та А. В. Беренич не враховує їхню взаємодію та комплексний вплив на фінансову стабільність банківського сектору.

Розгляд наукових праць та комплексне вивчення екзогенних та ендогенних факторів, які чинять вплив на стабільність роботи банківської установи, дозволяє констатувати наукову цінність існуючих класифікацій. У цьому контексті доцільно розглянути фактори, які визначають стійкість банківської установи в умовах сучасної фінансової глобалізації.

Систематизація наукових підходів до оцінки факторів фінансової стабільності банківської системи свідчить, що жодна з існуючих класифікацій не відображає повною мірою взаємозв'язок і комплексний характер їхнього впливу. Тому запропонована власна класифікація інтегрує ключові підходи дослідників і водночас враховує сучасні виклики фінансової глобалізації та трансформації банківського сектору.

У межах цієї класифікації виділяються окремі групи екзогенних та ендогенних факторів, котрі розкривають рівень стійкості банківської системи та забезпечують її здатність ефективно функціонувати в умовах мінливого фінансового середовища.

Вплив макроекономічного середовища на фінансову стабільність

банківської системи є визначальним, оскільки воно формує загальні умови функціонування банківських установ. Макроекономічні чинники охоплюють динаміку ВВП, рівень інфляції, рівновага платіжного балансу, зміни валютних курсів, рівень безробіття, державну боргову політику, інвестиційне середовище і соціально-економічну ситуацію загалом. Вони визначають рівень ліквідності банківських установ, їхні можливості щодо ефективного залучення та розміщення ресурсів, а також спроможність виконувати основні функції в умовах економічної нестабільності. Детальне групування цих чинників наведено в додатку Б, що дозволяє визначити основні сфери впливу зовнішнього оточення і головні ризики для банківської системи України.

Необхідно підкреслити, що екзогенні чинники є фактично некерованими з боку банківської установи: менеджмент не може прямо впливати на умови макросередовища, проте зобов'язане враховувати їх під час формування конкурентної стратегії. Їхній вплив зумовлює інші ризики банківської діяльності, що може негативно відобразитися на рівні конкурентоздатності і ролях банківської установи на ринку. Водночас макросередовище формує загальні умови функціонування банківських установ і чинить вплив на фактори мікрооточення, а через них – на рівень ринкової конкурентності банківської установи.

О. В. Дзюблук зазначає, що «ключовими факторами, що визначають ефективність функціонування банківської системи, є рушійні сили, які можуть сприяти її стабільності та успішному розвитку або, навпаки, викликати проблеми» [72, с. 334]. Він підкреслює, що «макроекономічні фактори, що впливають на фінансову стабільність банківських установ, охоплюють різні явища та процеси, які формують загальне макроекономічне середовище функціонування банків». Такі фактори «істотно впливають на основні елементи, що забезпечують фінансову стійкість банківських установ, і для оцінки їхнього впливу використовуються відповідні показники».

Вивчаючи проблеми забезпечення фінансової стабільності банківських установ, що формується під дією різних макроекономічних чинників, О. С. Вовченко, С. Б. Єгоричева трактують банківські установи як складні

посередники, котрі діють у середовищі тісних взаємозв'язків та взаємозалежності з іншими ланками фінансової системи і реальної економіки [61, с. 28]. Позиція цих авторів слушно акцентує увагу на системному характері функціонування банківських установ, проте є дещо узагальненою, оскільки не розкриває впливу окремих макроекономічних чинників на рівень їхньої фінансової стабільності.

Вплив макроекономічного середовища на фінансову стабільність банківської системи є визначальним, адже воно формує загальні умови функціонування банківських установ. До ключових груп зовнішніх чинників належать фінансово-економічні, політико-правові, соціально-демографічні, технологічні, міжнародно-глобалізаційні та географічні.

Фінансово-економічні чинники охоплюють динаміку ВВП, рівень інфляції, безробіття, валютні коливання, баланс зовнішніх платежів країни, обсяг державного боргу, інвестиційний клімат і грошово-кредитну політику центрального банку. Вони безпосередньо визначають рівень ліквідності банківських установ, можливості залучення та розміщення ресурсів, вартість кредитів, а також ризики у сфері інвестицій та якості активів.

Політико-правові чинники включають політичну стабільність, ефективність урядової політики, якість державного регулювання, а також стабільність і передбачуваність нормативно-правової бази. Недосконалість законодавства чи часті зміни правил створюють для банківських установ правові ризики, тоді як стабільність у цій сфері підвищує довіру інвесторів і сприяє розробці довгострокових стратегій.

Соціально-демографічні чинники відображають чисельність та структуру населення, рівень доходів, фінансову грамотність і довіру до банківських установ. Вікові та міграційні тенденції, культурні особливості й освітній рівень суспільства формують попит на банківські продукти та впливають на стратегії розвитку банківських установ.

Технологічні чинники визначають якість та ефективність банківських послуг. Інновації у сфері цифрових технологій, автоматизація бізнес-процесів і розвиток кіберзахисту дають змогу банківським установам підвищувати

конкурентоспроможність і задовольняти зростаючі потреби клієнтів.

Міжнародно-глобалізаційні чинники охоплюють інтеграцію у світовий фінансовий ринок, експансію іноземного капіталу та посилення конкуренції з боку міжнародних фінансових інститутів. Глобалізаційні процеси прискорюють поширення кризових явищ, але водночас забезпечують доступ до нових ресурсів і стандартів обслуговування.

Географічні чинники пов'язані з особливостями регіонів, у яких працюють банківські установи, зокрема щільністю населення та рівнем його платоспроможності. Вони впливають на вибір стратегій присутності банківських установ на локальних ринках.

Таким чином, зовнішні чинники формують складне середовище функціонування банківської системи. Їхнє врахування є ключовою умовою підвищення фінансової стійкості банківських установ, зниження ризиків і забезпечення стабільності всієї фінансової системи.

Додаткові зовнішні чинники, що визначають конкурентне середовище, регуляторні умови та інші параметри функціонування банківської системи, подані в додатку В. Їхній вплив на фінансову стабільність банківських установ є вагомим, оскільки саме вони формують зовнішні умови для ефективної діяльності та прийняття управлінських рішень.

За характером впливу на діяльність банківських установ виділяють тимчасові фактори, що проявляються лише за певних умов функціонування суб'єкта господарювання. До них належать оперативність реакції уряду на зміни у світовій економіці, своєчасність заходів економічного стимулювання та залежність стабільності макроекономічного середовища від швидкості ухвалення рішень центральною владою.

Залежно від можливості вимірювання, зовнішні чинники впливу поділяються на кількісні та якісні. Кількісні охоплюють показники, що можна виразити чисельно: обсяг ВВП, сальдо платіжного балансу, рівень інфляції. Якісні аспекти включають ефективність діяльності уряду, практичне застосування банківського законодавства, характер грошово-кредитної політики та споживацькі уподобання клієнтів.

За масштабом дії розрізняють фактори світового значення, що впливають на глобальні стандарти банківського нагляду, чинники, які визначають функціонування банківської системи загалом, та ті, що впливають на діяльність конкретного банку. На рівень системи загалом впливають розвиток ринку цінних паперів, ефективність державних фінансів і грошово-кредитна політика, тоді як на окремий банк – розвиток регіону, кількість потенційних клієнтів, їхні доходи та фінансова грамотність.

Аналізуючи вплив макроекономічного середовища на фінансову стабільність банків, слід враховувати його особливості: взаємозв'язок і взаємозалежність чинників, складність зв'язків і наслідків, динамічність змін кількісних показників та інформаційну невизначеність щодо майбутніх тенденцій, що ускладнює достовірність оцінювання їхнього впливу.

Водночас суттєве значення у підтриманні стійкості банку відіграють внутрішні фактори, пов'язані з управлінням установою та її діяльністю на ринку. Їхній вплив може бути вирішальним, особливо за умов стабільних міжнародних ринків та економіки, тоді як недооцінка внутрішніх аспектів здатна суттєво ослабити позиції банку та погіршити його фінансову стійкість.

У своїх дослідженнях, присвячених внутрішнім чинникам, що визначають стійкість банків, С. В. Добринь, І. Б. Убілава виявляють взаємозв'язок між цими факторами та різними сферами функціонування банківських установ. Водночас у їхній класифікації підгрупа ризикових чинників входить до числа як екзогенних, так і ендегенних факторів [79, с. 93-94], проте ризики здебільшого виникають як наслідок впливу інших чинників чи неналежного керування ними, а не є самостійними елементами.

З точки зору К. А. Корженко, внутрішні чинники стійкості банківської установи доцільно розглядати за підгрупами: функціональні, організаційні, комерційні та фінансово-економічні [114, с. 194]. Проте цей підхід обмежується лише внутрішніми чинниками, не враховуючи вплив зовнішнього середовища та взаємозв'язки між підгрупами чинників.

Виділяючи ендегенні чинники фінансової стійкості, В. В. Рисін, А. П. Біда акцентують увагу на «важливості фінансових та економічних

аспектів (результативне управління пасивами та активами, капіталізація, ліквідність), організаційно-функціональних чинників (рівень управління, якість стратегії, фахова підготовка персоналу), юридичних аспектів (дотримання регулятивних вимог, протидія відмиванню коштів і фінансуванню терору), інформаційно-технологічних чинників (програмне забезпечення, платформи Інтернет- і мобільного банкінгу, системи захисту даних) [192].

Загалом, класифікації внутрішніх чинників фінансової стійкості банків, запропоновані різними авторами, є структурованими та дозволяють виділити ключові аспекти управління. Водночас більшість досліджень зосереджені на переліку підгруп без оцінки їх взаємодії та відносної значущості, що обмежує можливість комплексного розуміння впливу внутрішніх чинників на забезпечення фінансової стабільності банківської системи. Це підкреслює необхідність підходу, який одночасно враховує різні групи внутрішніх чинників та їхній пріоритет для підтримки стійкості банків.

На основі аналізу наукових підходів та з урахуванням особливостей діяльності вітчизняної банківської системи рекомендовано власну класифікацію внутрішніх чинників фінансової стабільності банківських установ, що систематизує ключові аспекти їх функціонування (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація внутрішніх чинників фінансової стабільності банків

Група чинників	Пояснення/Складові	Приклади показників/елементів
Фінансово-економічні	Контроль активів і пасивів, ліквідність, капіталізація, фінансові результати, ефективність управління	Динаміка та структура активів і пасивів, власний капітал, прибутковість, коефіцієнти ліквідності та рентабельності
Організаційно-функціональні	Управління банком, стратегія, компетентність персоналу	Рівень банківського менеджменту, якість стратегічного планування, кваліфікація співробітників, організаційна структура

Продовження табл. 1.2

Інноваційно-технологічні	Програмне забезпечення, платформи Інтернет- та мобільного банкінгу, впровадження нових продуктів і технологій	Наявність і якість ІТ-платформ, впровадження цифрових послуг, рівень автоматизації процесів, кібербезпека
Комерційні	Взаємодія з ринковими учасниками, стосунки з державою, кредиторами, боржниками та клієнтами, концентрація активів і вкладів	Обсяг взаємодії з клієнтами, показники співпраці з контрагентами, рівень концентрації активів, частка ринку депозитів

Джерело: побудовано автором.

Важливо відзначити, що розподіл внутрішніх чинників на фінансово-економічні, організаційно-функціональні, інноваційно-технологічні та комерційні відображає зростання ролі якісних елементів у забезпеченні фінансової стабільності банків. Виокремлення інноваційно-технологічних чинників як окремої підгрупи зумовлене швидким розвитком цифровізації банківських послуг, зростанням значення кіберзахисту та потребою банків адаптуватися до нових технологічних викликів. Це дозволяє врахувати ті аспекти діяльності, які не відображаються у традиційних фінансових показниках, але чинять суттєвий вплив на конкурентоспроможність та стійкість банківських установ в умовах цифрового середовища.

Грамотна класифікація чинників, що впливають на стійкість банківської установи, є важливою для глибокого аналізу її внутрішнього та зовнішнього середовища. Вона дозволяє виявляти ризики, застосовувати існуючі перспективи та удосконалювати методи оцінювання фінансової стійкості, забезпечуючи своєчасну та адекватну реакцію на загрози.

Отже, зазначені чинники макро- та мікроекономічного середовища впливають на фінансову стійкість банків у часі, створюючи ефект сумарного впливу (рис. 1.3) та потребують розробки і застосування дієвих способів їх ідентифікації, систематичного спостереження та нагляду.

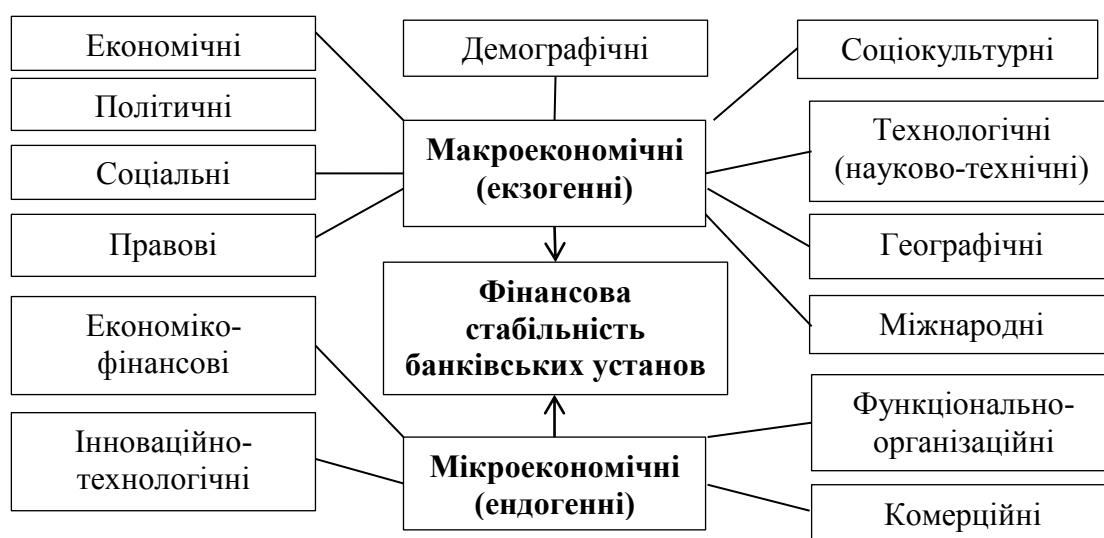

Рис. 1.3. Взаємодія макро- та мікроекономічних чинників у формуванні фінансової стабільності банків

Джерело: побудовано автором.

Значно урізноманітнилися дослідження, спрямовані на визначення дії екзогенних факторів на фінансову стабільність банківських установ шляхом аналізу системи показників, що відображають результати їх діяльності та здатність протидіяти екзогенним фінансовим ризикам. Значний вклад у даний підхід зробили О. І. Барановський [48] та М. М. Єрмошенко [82], які розробляли методики ідентифікації факторів, спроможних дестабілізувати фінансову ситуацію і перешкоджати постійній та дієвій роботі банків.

Варто також підкреслити роль наукових колективів провідних міжнародних фінансових інституцій. Зокрема, Міжнародний валютний фонд (МВФ) виділяє групи макроекономічних чинників, зміна яких істотно чинить вплив на стан фінансової системи в цілому і банківської зокрема: економічне зростання, стан платіжного балансу, зміни споживчих цін, коливання обмінних курсів та відсоткових ставок, розміри кредитування та ціни на активи, розгортання кризових тенденцій та інші додаткові індикатори [15].

Зовнішні макроекономічні чинники, неконтрольовані банками, можуть істотно загрожувати їх фінансовій стійкості. До ключових факторів належать швидкість економічного зростання, рівень безробіття та рівень інфляції, які функціонують у тісному взаємозв'язку. Банківські установи піддаються значним циклічним коливанням, аналогічним тим, що спостерігаються в

економіці в цілому. У цьому зв'язку центральні банки часто застосовують антициклічні дії, зокрема експансивну або рестриктивну грошово-кредитну політику, яка, у свою чергу, може впливати на фінансову стабільність банків і відображатися на їх діяльності. Отже, є сильний взаємозв'язок між макроекономічним станом у державі та ступенем фінансової стабільності банківських установ.

Чинники фінансової стабільності банківської системи пропонується класифікувати на зовнішні та внутрішні. Зовнішні чинники перебувають поза контролем банків, тоді як внутрішні охоплюють фінансово-економічні, організаційні, комерційні та інноваційно-технологічні аспекти діяльності. Для детального аналізу всі чинники додатково поділяють на кількісні – фінансові показники, що вимірюються коефіцієнтами та індексами, та якісні – регуляторне середовище, зміни податкового законодавства (які чинять вплив на дохідність і капіталізацію банків), політичну стабільність, технологічний рівень, соціальні аспекти, управління активами та пасивами, ризиками, кредитну і депозитну політику. Така класифікація дозволяє всебічно оцінити фінансову стабільність банківської системи та створює необхідну основу для розробки дієвого механізму управління фінансовою стійкістю банківських установ, який забезпечує стабільність діяльності як окремих установ, так і системи в цілому, запобігає виникненню банківських криз і сприяє подальшому економічному розвитку держави.

Таким чином, класифікація чинників фінансової стабільності створює підґрунтя для комплексного аналізу стану банківської системи та вдосконалення механізмів її підтримання. Водночас, попри широкий науковий доробок, ряд проблем залишається недостатньо опрацьованим. Замало розроблені концептуальні засади управління фінансовою стійкістю, що обумовлює потребу теоретичної інтерпретації терміну «механізм управління фінансовою стійкістю» та визначення його складових. При цьому банківська система відіграє ключову роль у реалізації інвестиційних програм, забезпеченні економічного зростання та стабілізації економіки, що неможливо без підтримання стійкості кожного банку та системи загалом.

Фінансова стабільність банківської системи передбачає безперебійність фінансових операцій, ефективний розподіл ресурсів та належне управління ризиками. Стійкість окремих банківських установ забезпечує здатність системи витримувати економічні потрясіння та підтримувати стабільність фінансового оточення.

На теперішній стадії розвитку суттєвого значення набуває зміцнення фінансової стійкості кожної банківської установи, адже саме вона гарантує стабільне функціонування всієї системи. Це зумовлює потребу створення дієвого механізму управління, скерованого на підвищення надійності, адаптивності та здатності банківських установ протистояти зовнішнім і внутрішнім ризикам.

Фінансова стійкість банків та стабільність банківської системи повинні розглядатися як стратегічна мета, а не короткочасне досягнення. Водночас українські банки стикаються з численними зовнішніми та внутрішніми викликами – війною, економічною і політичною нестабільністю, наслідками фінансових криз та інфляційними процесами. Це робить надзвичайно актуальним удосконалення механізмів управління та забезпечення фінансової стабільності системи і стійкості кожного банку. Особливу роль у цьому виконує відповідний ступінь корпоративного менеджменту, тому що його недосконалість разом із зовнішніми загрозами може спричинити кризові явища в банківських установах та підвищити ризик їхнього банкрутства.

Аналіз теоретичних основ механізму управління фінансовою стійкістю банківських установ та його ролі у забезпеченні стабільного розвитку банківської системи варто розпочати з уточнення сутності цього поняття. Це передбачає дослідження його структури, яка охоплює принципи формування, функції, об'єкти й суб'єкти, а також методи та інструменти реалізації.

Призначення механізму управління фінансовою стійкістю банківських установ зводиться до забезпечення їх дієвої роботи і стабільного розвитку як на макро-, так і на мікрорівні. Його необхідність обумовлена забезпеченням фінансової стійкості банківських установ, формуванням базових умов для виконання ними функцій в економіці та мінімізацією ризиків. Головною

метою механізму є досягнення достатньої прибутковості за прийнятного рівня ризику та розширення масштабів діяльності банків. Сутність механізму визначається взаємозв'язком фінансового стану банківської установи з іншими економічними процесами та ефективним управлінням його структурними елементами.

С. С. Анісімова, А. О. Гуменюк, О. В. Дзюблюк, А. О. Золковера, Р. В. Михайлюк та О. М. Момот вважають, що «під механізмом управління фінансовою стійкістю банківських установ можна розуміти сукупність способів та інструментів управління, які використовують менеджери та скеровують на підтримання фінансової стабільності. Механізм управління фінансовою стійкістю являє собою цілісну систему взаємно пов'язаних частин, які віддзеркалюють належні способи банківського менеджменту щодо управління фінансовою стабільністю банківських установ» [74 с. 46; 95; 139, с. 159].

Р. В. Михайлюк теж зазначає, що «суть терміну «механізм управління фінансовою стійкістю банків» можна розглядати як єдину модель системи впливу, організаційно-економічних методів, відповідних інструментів дії і способів управління, які застосовуються менеджерами і скеровані на підтримання фінансової стійкості банківських установ» [135, с. 22-23].

Л. А. Зверук, С. К. Боева зауважують: «Механізм управління фінансовою стійкістю банківських установ – це системне поняття, що являє собою комплекс методів та інструментів управління, які менеджери використовують і скеровують на підтримання фінансової стійкості банківських установ» [87, с. 292].

«Під механізмом управління фінансовою стійкістю банку варто розуміти систему організаційно та процедурно структурованих методів і засобів, які визначають порядок виконання адміністративних заходів, скерованих на забезпечення і підтримку встановленого ступеня фінансової стійкості, а ще на формування умов з метою наступного розвитку банківської установи» [126, с. 1090].

Таким чином, більшість дослідників розглядають механізм управління

фінансовою стійкістю банківських установ як системне та комплексне явище, що охоплює комплекс засобів, інструментів та організаційно-економічних способів, які скеровані на підтримання стабільності банківських установ. Водночас існують різні наукові підходи до його трактування: одні наголошують на ролі взаємопов'язаних елементів, інші – на процедурно-організаційній структурі або на взаємодії суб'єктів управління. Попри розбіжності у підходах, усі дослідники сходяться на спільній меті – підтриманні надійності і стабільності банківської системи. Одночасно наявні трактування мають певні недоліки: вони переважно зосереджені на діяльності окремих банків, недостатньо враховують роль регулятора й зовнішніх чинників, обмежуються процедурними аспектами та мало акцентують на стратегічному вимірі – довгостроковій стабільності й розвитку банківського сектору.

На наш погляд, механізм управління фінансовою стійкістю банківської системи – це комплексний і системний підхід, що охоплює сукупність інструментів, методів та заходів, які застосовуються центральним банком, регуляторами та самими банківськими установами з метою забезпечення стабільності, надійності та дієвої діяльності банківського сектора. Даний механізм спрямований на виявлення, оцінку, попередження та мінімізацію фінансових ризиків, підтримку довіри вкладників, забезпечення ліквідності та капіталізації банків, а також на безперервне функціонування платіжних систем та сталий розвиток банківського сектору в цілому.

Будь-яке створення механізму неможливе без визначення його складових (елементів). У науковій літературі вони трактується по-різному, проте механізм управління фінансовою стабільністю банківських установ включає принципи, функції, суб'єкти, об'єкти, методи та інструменти. Ефективність його роботи визначається упорядкованістю та взаємодією цих елементів, а також рівнем взаємозв'язків банку з засновниками і клієнтами, що зумовлює залежність результативності механізму від організаційної структури банківської установи.

Ефективність механізму управління фінансовою стійкістю банківських

установ досягається дотриманням принципів взаємозв'язку, гнучкості, комплексності та поєднання стратегічного і тактичного підходів, що гарантує його неперервність і адаптивність до змін фінансового середовища (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Комплекс принципів у механізмі управління фінансовою стійкістю банківської установи

Джерело: побудовано автором на основі [135, с. 25].

Функції управління фінансовою стійкістю банківських установ, запропоновані О. Л. Феценком та О. О. Сініциним, охоплюють планування, прогнозування, організацію та контроль, управління ризиками та антикризове регулювання [216, с. 135]. Водночас такий підхід не враховує стратегічний вимір, превентивність дій та моніторинг ефективності механізму. Функції управління фінансовою стійкістю банків доречно доповнити стратегічним плануванням і прогнозуванням з урахуванням впливу екзогенних та ендогенних факторів, організацією та координацією управлінських процесів, моніторингом і контролем результативності, а також забезпеченням адаптивності й превентивності механізму. Такий підхід поєднує логіку управлінського процесу з довгостроковим стратегічним баченням фінансової стабільності банківської системи.

Суб'єкти управління фінансовою стійкістю банківських установ можуть бути зовнішніми і внутрішніми. До зовнішніх суб'єктів належать державні органи, які здійснюють регулювання та нагляд за діяльністю банківських

установ: НБУ, який реалізує банківський нагляд відповідно до законів «Про банки і банківську діяльність» [175] та «Про Національний банк України» [182]; Кабінет Міністрів України, зокрема Міністерство фінансів, що забезпечує єдину фінансово-бюджетну політику; Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку, яка регулює діяльність фондового ринку; Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), що гарантує повернення вкладів вкладникам у разі ліквідації банківської установи, а ще інші державні установи, задіяні у забезпеченні фінансової стабільності.

Внутрішніми суб'єктами управління є організаційні структури та управлінський персонал банку, включно з комітетом з управління активами та пасивами, підрозділом ризик-менеджменту, членами Правління, членами Ради директорів та керівниками інших підрозділів. Вони здійснюють безпосередній контроль над ресурсами і потоками коштів банківської установи і впроваджують управлінські рішення щодо підтримання фінансової стабільності. Відповідальність за ефективність процесу управління може бути покладена на конкретну особу або групу осіб, що уповноважені приймати управлінські рішення у межах своїх функцій.

Подібний поділ суб'єктів управління формує основу для визначення об'єктів та механізму управління фінансовою стабільністю, що забезпечує системну оцінку становища банківського сектора та окремих установ і сприяє ефективному прийняттю управлінських рішень на різноманітних щаблях.

Предметами управління фінансовою стабільністю є банківська система загалом та окремі банки (державні, приватні, іноземні). На системному рівні оцінюють агреговані показники капіталізації, якості активів і зобов'язань, ліквідності, платоспроможності та прибутковості, що дозволяє визначити стабільність і ефективність функціонування системи в цілому. На рівні окремого банку об'єкти управління аналогічні, але враховують специфіку установи, масштаб діяльності, структуру клієнтського портфеля та ризик-профіль, що забезпечує детальний контроль, своєчасне виявлення проблем і оперативне вирішення керівних питань. Подібний диференційований підхід дозволяє узгоджено оцінювати фінансову стабільність на різноманітних

щаблях і підвищує ефективність механізму управління ризиками з метою зменшення загрози для системи та підтримуючи довіру клієнтів і партнерів.

Схематичне зображення взаємозв'язків між суб'єктами та об'єктами механізму забезпечення фінансової стійкості банків представлено на рис. 1.5.

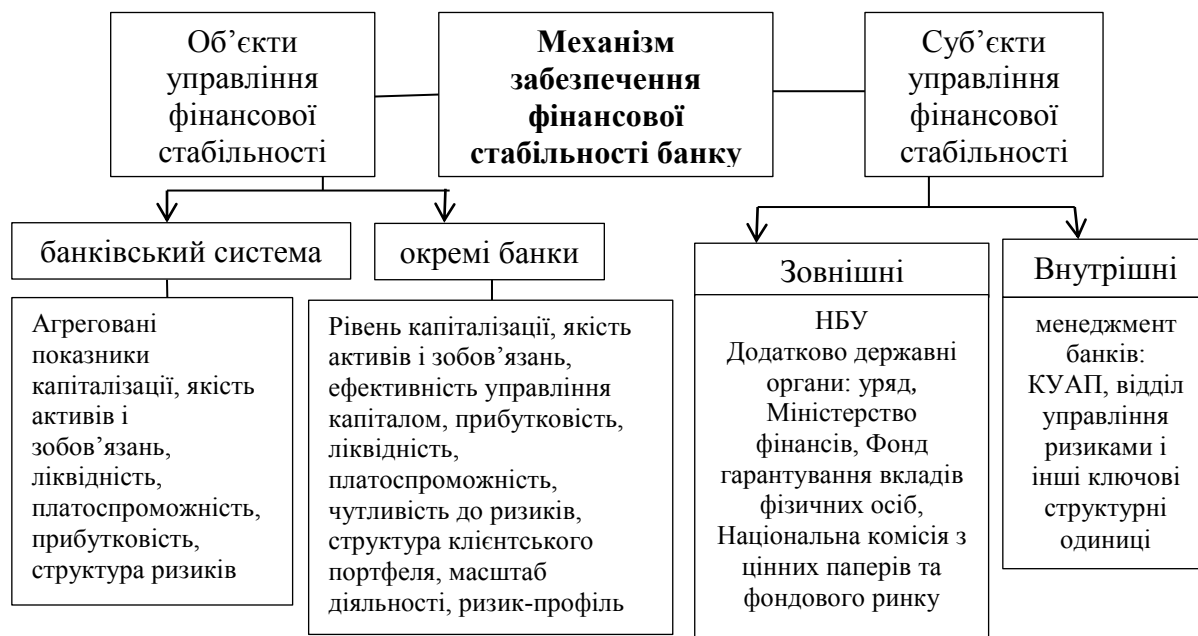

Рис. 1.5. Об'єкти та суб'єкти механізму підтримання фінансової стабільності банківської установи

Джерело: побудовано автором на основі [121; 216, с. 135].

Механізм керування фінансовою стійкістю банківських установ передбачає застосування набору методів (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Методи, які використовуються для управління фінансовою стійкістю банківських установ

Джерело: побудовано автором.

Планування передбачає визначення стратегічних цілей та розробку

тактики й стратегії забезпечення фінансової стійкості банківської установи і стабільності банківської системи в цілому. Воно спрямоване на трансформацію стратегічних завдань у конкретні абсолютні та відносні показники з використанням відповідних аналітичних і управлінських інструментів, з урахуванням впливу екзогенних та ендегенних факторів на фінансову стійкість банку та систему загалом.

Аналіз ключових елементів, що визначають стійкість банку, дозволяє ідентифікувати причинно-наслідкові зв'язки між різними аспектами діяльності установи та роботи банківської системи. Це забезпечує оперативну оцінку змін фінансових показників і, на основі отриманих результатів, прийняття дієвих рішень у сфері управління, скерованих на підвищення фінансової стійкості та стабільності банківської системи.

Для підтримання фінансової стійкості банків застосовуються різні методи управління, які можна об'єднати у два основні напрямки: внутрішнє (саморегулювання) та зовнішнє (державне регулювання). Основні методи та інструменти кожного з напрямків наведено у додатку Г.

Сутність контролю полягає у перевірці відповідності фактичних показників запланованим, що забезпечує підтримання стійкого фінансового стану банківської установи. Для ефективного контролю рівня стійкості банківських установ слід дотримуватися всіх етапів цього процесу: попереднього, поточного та наступного контролю.

Таким чином, механізм управління фінансовою стійкістю банківських установ є комплексною системою інструментів і методів, спрямованих на забезпечення та зміцнення фінансової стійкості окремого банку і банківської системи в цілому. Його ефективне функціонування забезпечує реалізацію стратегічних та тактичних завдань, пов'язаних із підтримкою стабільності, платоспроможності та конкурентоспроможності банківської системи.

Комплексний механізм управління фінансовою стійкістю банківської системи являє собою систему методів управління, заходів банківського менеджменту та відповідних управлінських дій на макро- і мікрорівнях (табл. 1.3), у якій узагальнено ключові суб'єкти, методи та інструменти

управління фінансовою стійкістю банківської системи й окремих банків, що дозволяє оцінити взаємозв'язок між рівнями управління та ефективністю реалізації механізму.

Таблиця 1.3

**Комплексний механізм керування фінансовою стійкістю
банківських установ на макро- та мікрорівнях**

Рівень управління	Суб'єкти управління	Основні методи та інструменти	Мета впливу
Макрорівень (банківська система)	НБУ, Мінфін, ФГВФО, НКЦПФР	Регулювання нормативів, грошово-кредитна політика, ліцензування, нагляд	Забезпечення стабільності банківської системи
Мікрорівень (окремі банки)	Правління, Рада директорів, підрозділи ризик-менеджменту, фінансовий департамент	Планування, контроль, управління капіталом, активами та пасивами, управління ризиками	Зміцнення фінансової стійкості конкретного банку
Методи управління (універсальні для рівнів)	Внутрішнє регулювання (саморегулювання), зовнішнє регулювання, фінансове планування, контроль	Застосування управлінських інструментів для досягнення цілей	Досягнення фінансової стійкості банківської установа і стабільності банківської системи

Джерело: побудовано автором.

Для забезпечення та зміцнення фінансової стійкості банківської установи керівництво повинно щоденно контролювати виконання обов'язкових пруденційних нормативів, перевіряти стан і своєчасність відрахувань до обов'язкових резервів, аналізувати трансформацію ресурсів, оборотність активів і ділову активність банківської установи, оцінювати структуру активів і пасивів з урахуванням часу та обсягів, а також визначати закономірності і тенденції для посилення фінансової стійкості.

Зміцнення фінансової стійкості кожного банку та стабільності банківської системи є ключовим елементом економічної безпеки держави. Стабільні банки підтримують ліквідність і кредитну активність, захищають інтереси вкладників та сприяють розвитку виробничої сфери економіки. Фінансова стабільність забезпечує швидке реагування на загрози, мінімізувати наслідки криз і підтримувати довіру клієнтів та партнерів, що підвищує конкурентоспроможність банківських установ та ефективність функціонування системи в цілому. Отже, розвиток дієвого механізму

управління фінансовою стійкістю є необхідною умовою стабільності фінансового ринку та сталого економічного розвитку.

Вивчення складових механізму управління фінансовою стійкістю банківських установ дало змогу побудувати його інтегровану модель у межах системної парадигми (рис. 1.7). Модель інтегрує ключові компоненти – принципи, функції, суб'єкти, об'єкти, методи та інструменти управління – та відображає їх взаємозв'язок на макро- та мікрорівнях. Це дає змогу оцінювати ефективність функціонування банківської системи як цілісної системи, забезпечувати стабільність і надійність окремих банків та банківського сектору в цілому, а також сприяти досягненню стратегічної мети довгострокової фінансової стабільності та розвитку.

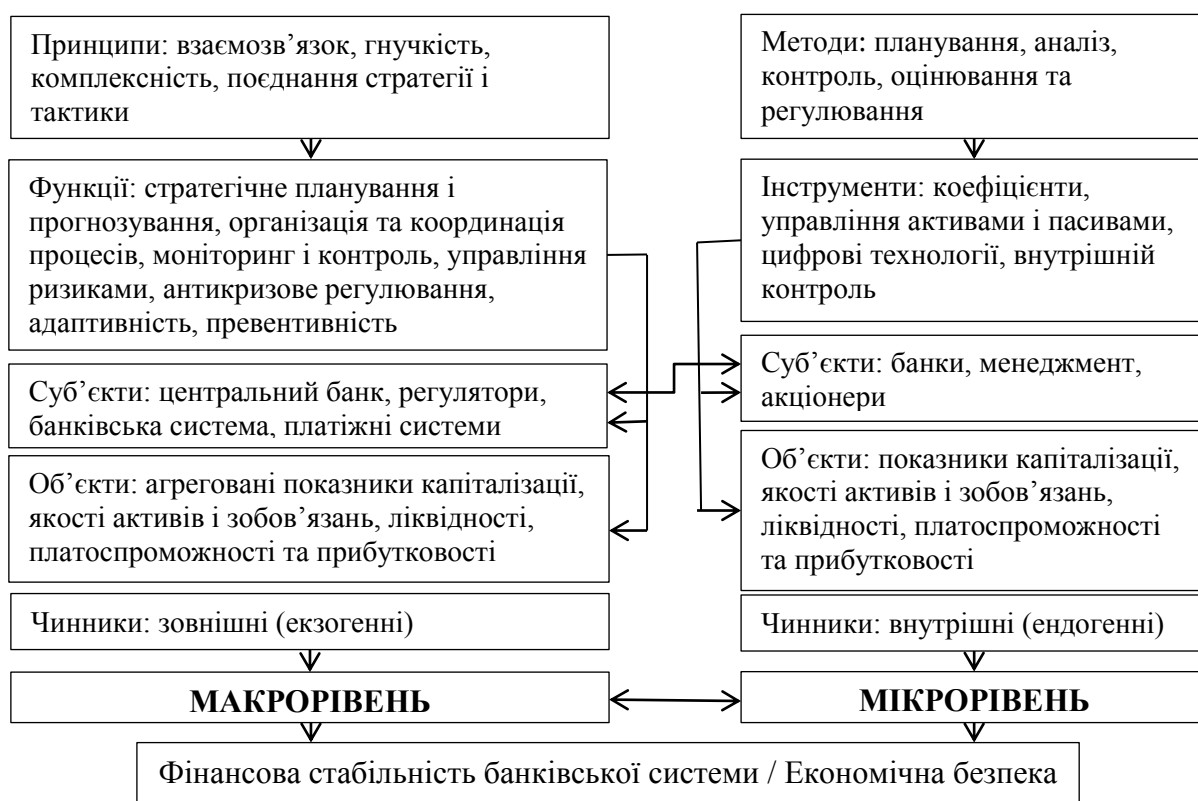

Рис. 1.7. Інтегрована модель механізму управління фінансовою стійкістю банків у межах системної парадигми

Джерело: побудовано автором.

Отже, запропонована інтегрована модель механізму управління фінансовою стійкістю банків у межах системної парадигми відображає складність і багаторівневність взаємозв'язків у банківській системі України. Вона дає змогу здійснювати всебічну оцінку впливу ендогенних й екзогенних

факторів на стабільність, визначати напрями удосконалення управлінських інструментів та формувати підґрунтя для подальшого дослідження специфіки функціонування банківського сектору в умовах сучасних викликів.

1.3. Банківський сектор і економічна безпека України: фактори впливу та основні заходи для зміцнення стабільності системи

Економічна безпека держави є важливою складовою системи національної безпеки. Економічний сектор має визначальний вплив на всі інші сфери життєдіяльності суспільства, оскільки він формує базис для їх функціонування та розвитку. Зі свого боку, стан економіки прямо впливає на рівень соціальної стабільності, політичну стабільність, захист національних інтересів та конкурентоспроможність країни на міжнародній арені. Тому економічної безпеки є визначальним фактором системного захисту державних інтересів та сталого розвитку країни.

Забезпечення економічної безпеки України значною мірою залежить від надійності та стабільності фінансової системи, особливо банківської. Банківська система має вирішальне значення для забезпечення макроекономічної стабільності, стимулюванні інвестицій та кредитуванні бізнесу, а також у підтримці міжнародних економічних відносин. Нестабільність або кризи в банківській системі можуть негативно впливати на економічну безпеку країни. Отже вивчення основних факторів впливу банківської системи та механізмів регулювання на державному рівні є необхідним для розробки ефективних антикризових заходів, що сприятимуть зниженню ризиків для економіки України.

Сучасна економіка України перебуває у глибокій кризі через військові дії, що проявляється значним скороченням ВВП, дефіцитом державного бюджету, зниженням економічної активності та падінням реальної заробітної плати. Негативні наслідки охоплюють ключові сектори економіки, спричиняючи кризові явища у фінансовій, політичній та банківській сферах і потенційно ведучи до суттєвих деструктивних змін. У цьому контексті

дослідження впливу банківської системи на економічну безпеку включають аналіз ключових чинників, що визначають стабільність банківського сектору, оцінювання ризиків у його функціонуванні та їхнього впливу на економічну безпеку країни. Одночасно більшість наявних підходів зосереджені переважно на питаннях організації і регулювання діяльності банків й фінансової безпеки, що визначає потребу у більш комплексному розгляді взаємного зв'язку банківської системи й економічної безпеки в умовах сучасних викликів.

Для збереження і зміцнення позицій України на міжнародній арені потрібно забезпечити стійкий розвиток економіки та створити сприятливі умови для її наступного зростання. Це передбачає здійснення реформ, скерованих на зміцнення банківської системи, підтримку малого та середнього бізнесу (МСБ), залучення інвестицій і стимулювання інноваційної активності. Визначними також є розвиток інфраструктури, збільшення експортного потенціалу і зменшення регуляторних перешкод для організацій. Стратегія стабільного розвитку економіки має базуватися на ефективному застосуванні природних та людських ресурсів України, модернізації промислових секторів і підтримці сучасних технологій, що дасть змогу підвищити конкурентоздатність держави та забезпечити постійне зростання добробуту домашніх господарств.

Із урахуванням сучасних тенденцій розвитку економіки України можна констатувати, що система забезпечення економічної безпеки знаходиться у процесі формування та вдосконалення, оскільки на неї чинять вплив багато негативних факторів, які погіршують ключові економічні індикатори. Фінансова стабільність банківської системи є одним із таких факторів. Зважаючи на тему дисертаційної роботи, потрібно дослідити ключові терміни «економічна безпека», «економічна безпека держави».

Теоретичним засадам економічної безпеки присвячено чимало наукових досліджень українських учених, які аналізують концептуальні підходи до трактування цього явища та виокремлюють його ключові елементи, чинники, які впливають, і засоби досягнення. Аналіз наукових підходів до

формулювання суті терміну «економічна безпека» показано у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Узагальнення наукових підходів до визначення економічної безпеки

Автор/джерело	Трактування
О. Бандурка, В. Духов, К. Петрова, І. Червяков [154]	«стан та спроможність економічної системи відвертати загрози порушення її структурної цілісності й функціонального призначення, а також долати бар'єри на шляху досягнення цілей розвитку».
С. Ілляшенко [99, с. 13]	«стан раціонального використання ресурсів і наявних ринкових можливостей, який уможливує нейтралізацію внутрішніх та зовнішніх загроз і гарантує довготривале функціонування та стабільний розвиток на ринку відповідно до визначеної місії»
О. Новікова, Р. Покотиленко [149]	«рівень убезпечення економічних інтересів особи, суспільства й держави від економічних загроз та інших чинників, що впливають на загальний стан національної безпеки»
Г. Пастернак- Таранущенко [161, с. 68]	«стан держави, за якого вона має достатні можливості для формування та розвитку інтелектуального потенціалу, забезпечення гідного життя населення, довгострокового економічного зростання та підвищення добробуту громадян»
В. І. Франчук, І. О. Корчинський [217]	«стан, за якого система здатна результативно розвиватися та протистояти негативним впливам як зовнішніх, так і внутрішніх чинників»
Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [178]	«стан національної економіки, що забезпечує її здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, підтримувати високу конкурентоспроможність у глобальному економічному середовищі та гарантувати сталий і збалансований розвиток».

Джерело: побудовано автором на основі [99; 149; 154; 161; 178; 217].

Огляд наукових підходів показує, що поняття «економічна безпека» має багатогранний характер і охоплює як захисну функцію (протидія ендегенним та екзогенним небезпекам), так і функцію розвитку (формування передумов для сталого зростання та підвищення конкурентоспроможності). Більшість авторів відзначають, що економічна безпека держави передбачає спроможність національної економіки забезпечувати стабільний розвиток, захищати національні інтереси та оперативно реагувати на виникаючі небезпеки [3; 27; 54; 99; 149; 161; 163; 217].

Деякі дослідники роблять акцент на фінансовій стабільності та ресурсній забезпеченості держави як засаді економічної безпеки [3; 149], інші – на незалежності від зовнішніх стратегічних впливів і здатності протистояти політичним та економічним загрозам [27; 161]. Незалежно від підходу, усі

автори підкреслюють комплексність поняття та його стратегічне значення для підтримання національної безпеки та сталого розвитку держави.

На нашу думку, економічна безпека держави – це комплексний стан національної економіки, який підтримує її захист від внутрішніх і зовнішніх небезпек, сталий розвиток, фінансову стабільність, підтримку конкурентоспроможності та економічної незалежності, ефективну діяльність базових економічних структур, зміцнення соціально-економічної стабільності й стимулювання зростання рівня життя громадян.

Банківська система є ключовим елементом національної економіки та відіграє центральну роль у забезпеченні економічної безпеки країни. Вона зберігає стабільність фінансової системи, дієвий перерозподіл коштів, платіжну дисципліну та захист інтересів населення і підприємств, що є основою макроекономічної стабільності та сталого розвитку.

Діяльність банківської системи чинить вплив на розвиток реального сектору економіки, стабільність національної валюти, рівень інфляції, інвестиційну активність та інновації. Її ефективна робота забезпечує довгострокову економічну стійкість, підтримує конкурентоспроможність держави та створює умови для розвитку економіки і підвищення добробуту населення.

Банківський сектор України відіграє головне значення у забезпеченні економічної безпеки держави, тому що його характеристики визначають стабільність фінансової системи та здатність економіки протидіяти ризикам. Як показано в табл. 1.5, основними ознаками банківського сектору, котрі чинять вплив на економічну безпеку, є динамічність, фінансова стійкість та адаптивність, структурна різноманітність, здатність до самоналаштування, ефективний розподіл ресурсів і кредитна активність, а також контроль ризиків і прозорість діяльності, цифровізація та інноваційність.

Характеристики банківського сектору, наведені в табл. 1.5, відображають його здатність забезпечувати стабільність фінансової системи, ефективно реагувати на зовнішні виклики та підтримувати економічну безпеку держави. Сучасний етап розвитку банківського сектору

характеризується зростанням ролі цифровізації, яка не лише оптимізує внутрішні процеси банків, а й підвищує рівень доступності та прозорості фінансових послуг. Цифровізація у банківській системі – це трансформація банківських процесів на основі сучасних фінансових технологій, що підвищує ефективність управління, прозорість операцій і доступність послуг, водночас посилюючи потребу в кіберзахисті та цифровій стійкості. Інноваційно-технологічна трансформація банківського середовища сприяє зміцненню фінансової стійкості, розширенню фінансової інклюзії та формуванню нових джерел економічного зростання. Отже, поєднання традиційних фінансових механізмів із сучасними цифровими рішеннями створює основу для підвищення конкурентоспроможності банківської системи і зміцнення економічної безпеки країни.

Таблиця 1.5

Ключові характеристики банківського сектора України в контексті формування економічної безпеки

Ознака	Опис
Фінансова стійкість	Здатність банків підтримувати достатній рівень капіталу та ліквідності, що забезпечує стійкість банківської системи та мінімізацію кризових ситуацій.
Динамічність та адаптивність	Банківські установи швидко реагують на зміни економічного середовища, адаптуючи стратегії діяльності та послуги для підтримки стабільності ринку.
Структурна різноманітність	Наявність різних типів банків (державних, приватних, іноземних) забезпечує баланс між конкурентними та стабілізаційними функціями сектору.
Здатність до самоналаштування	У разі банкрутства одного банку його функції швидко перебирають інші установи, що підтримує безперервність фінансових потоків.
Розподіл ресурсів та кредитна активність	Банки забезпечують ефективне фінансування реального сектору, що забезпечує економічне зростання та підвищення рівня життя населення.
Моніторинг ризиків та прозорість	Система управління ризиками та регуляторні механізми гарантують стабільність фінансового сектору і захист інтересів клієнтів та держави.
Цифровізація та інноваційність	Впровадження цифрових технологій, дистанційних сервісів, штучного інтелекту та фінтех-рішень підвищує ефективність операцій, знижує операційні ризики й зміцнює довіру клієнтів, сприяючи прозорості та конкурентоспроможності банківського сектору.

Джерело: складено автором на основі [189, с. 421] та аналізу сучасних досліджень.

Стійка банківська система виконує системоутворювальну функцію,

забезпечуючи ефективне функціонування всіх суб'єктів економічних відносин через надання фінансових послуг. Її надійність ґрунтується на взаємозв'язку та збалансованості елементів банківського сектору, а порушення цієї рівноваги, недотримання внутрішніх стандартів безпеки чи недостатній розвиток окремих установ можуть становити загрозу економічній безпеці держави. Такі дисбаланси проявляються у вигляді фінансових криз, скорочення кредитування та зниження довіри до банків, що негативно позначається на стабільності національної економіки.

На рис. 1.8 представлено основні фактори впливу банківської системи на економічну безпеку нашої держави. Одним із ключових чинників є фінансова стабільність і ліквідність банківського сектору, що забезпечує його безперебійне функціонування навіть у кризові періоди. Зниження ліквідності може спричинити банківську паніку, зростання неплатежів та втрату довіри до банків, що негативно позначається на макроекономічній стабільності. Важливе значення має кредитна активність банків та доступність фінансових ресурсів для суб'єктів господарювання. Ефективне кредитування стимулює розвиток бізнесу і підтримує економічне зростання, тоді як високий рівень проблемної заборгованості й неефективне управління ризиками послаблюють економічну безпеку держави. Ризики, пов'язані з коливанням валютних курсів, та залежність від зовнішніх інвестицій теж створюють потенційні загрози: коливання обмінного курсу або вплив інвестицій збільшують фінансові витрати бізнесу і можуть знизити стійкість банківської системи. Серед сучасних викликів особливої уваги потребують корупційні ризики та ступінь прозорості банківського сектору. Недостатня відкритість і зловживання у сфері кредитної політики сприяють маніпуляціям з активами, відпливу капіталу за кордон і зниженню інвестиційної привабливості. Зростання ролі цифровізації, фінансових технологій і кібербезпеки, своєю чергою, покращує результативність банківської діяльності, але водночас породжує нові ризики – кібератаки та шахрайські дії, здатні спричинити фінансові втрати та підірвати довіру клієнтів.

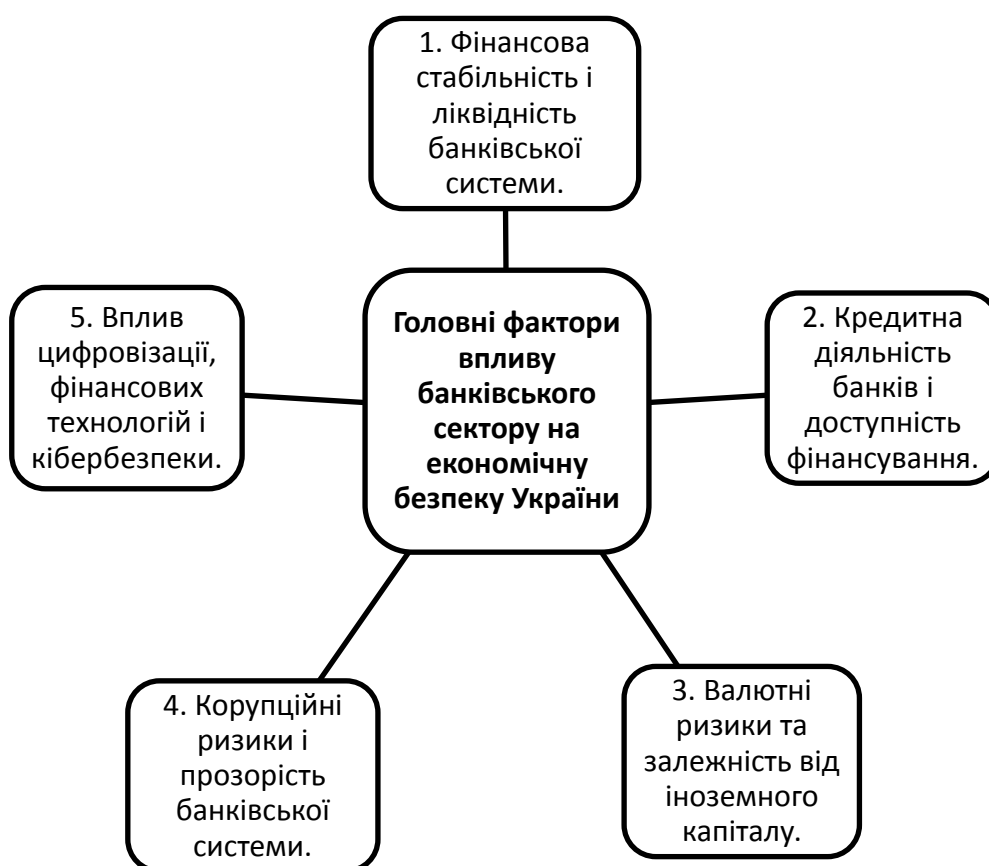

Рис. 1.8. Головні чинники впливу банківської системи на економічну безпеку України

Джерело: побудовано автором.

Функціонування банківської системи та забезпечення економічної безпеки держави визначаються як зовнішніми і від внутрішніми чинниками. Основні зовнішні фактори включають світові економічні потрясіння, зміни валютних курсів, інфляційні процеси, політичну та геополітичну нестабільність, зміни міжнародних регуляторних стандартів, технологічні виклики, конкуренцію зі сторони світових фінансових інституцій та вимоги до стабільності й дотримання ESG-принципів (environment, social, governance) (табл. 1.6). Вони формують середовище, у якому банки змушені діяти, і здатні чинити суттєвий вплив на їх стійкість, особливо у кризові періоди. Адаптація до міжнародних стандартів, підвищення рівня кіберзахисту та врахування ESG-вимог стають необхідними умовами зміцнення конкурентоспроможності та стабільності банківського сектору.

Таблиця 1.6

**Ключові чинники зовнішнього середовища, які визначають
розвиток банківської системи**

Фактор	Опис
Світові економічні потрясіння	Нестабільність на глобальних ринках, рецесії та фінансові потрясіння обмежують доступ до капіталу, викликають відтік інвестицій і знижують вартість активів у банківському секторі.
Валютна нестабільність	Стрімкі коливання курсу національної валюти можуть призвести до виникнення валютних ризиків, винятково при деномінації активів та пасивів у іноземних валютах, потребуючи хеджування.
Інфляційні явища у світовій економіці	Підвищення світових цін здатне посилити інфляційний тиск, знижуючи рівень купівельної спроможності та збільшуючи кредитні ризики.
Нестабільність у політичній та геополітичній сферах	Зовнішні політичні та економічні фактори, такі як конфлікти та санкції, можуть негативно впливати на економічні зв'язки і скорочувати інвестиційну привабливість країни, утруднюючи доступ до фінансів.
Модифікації міжнародних стандартів регулювання	Перегляд нормативів міжнародних регуляторів (зокрема, Базель III) може потребувати від банків суттєвих витрат для забезпечення відповідності, що впливає на їхню фінансову стабільність.
Кіберзагрози та технологічні виклики	Загрози у сфері інформаційних технологій та інноваційні виклики можуть підірвати безпеку банків, вимагаючи значних витрат на цифровізацію і кібербезпеку.
Конкуренція зі сторони міжнародних фінансових організацій	Наявність міжнародних банків та фінтех-компаній стимулює місцеві банки до підвищення стандартів обслуговування, оптимізації тарифної політики та впровадження інноваційних технологій для підтримки конкурентоздатності.
Стандарти стійкості та дотримання ESG-принципів	Для дотримання екологічних та соціальних стандартів банки змушені здійснювати інвестиції у відповідність та розвиток стійких практик..

Джерело: побудовано автором.

Внутрішні проблеми банківської системи включають слабку довіру населення до банківського сектору, значну питому вагу проблемних кредитів (NPL, англ. Non-Performing Loans,), низький обсяг капіталу, нерациональне управління, високий рівень «тіньових» операцій, обмежену пропозицію сучасних банківських продуктів, слабку систему кібербезпеки, недостатнє нормативно-правове забезпечення, низьку фінансову грамотність населення та відтік кадрів (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

Основні внутрішні проблеми, які обмежують розвиток банківського сектору та знижують рівень економічної безпеки

Проблема	Опис
Низька ступінь довіри домашніх господарств	Недовіра до банків, сформована попередніми кризами, призводить до зменшення обсягів депозитів, що обмежує ресурсну базу банків і їхню спроможність кредитувати економіку.
Висока частка проблемних кредитів (NPL)	Високий рівень проблемних позик знижує ліквідність банків і змушує створювати резерви для покриття можливих втрат, обмежуючи ресурси для надання нових кредитів.
Неадекватний рівень капіталу банківських установ	Низький обсяг власного капіталу зменшує здатність банків протистояти економічним шокам і обмежує можливості розширення кредитування, особливо в умовах підвищених ризиків або криз.
Недостатньо результативне керівництво	Питання в управлінських процесах, недостатній нагляд за ризиками і неефективне планування обмежують здатність банків пристосуватися до перемін та оптимізувати діяльність.
Розповсюдженість нелегальних транзакцій	Неофіційні транзакції зменшують прозорість банківської системи, підривають довіру клієнтів і створюють ризики для репутації банків.
Низький рівень кіберзахисту	Недостатнє фінансування захисту інформаційних систем збільшує ризики кіберзагроз, що може спричинити втрату довіри клієнтів і фінансові втрати.
Обмежений вибір інноваційних банківських послуг	Слабкий рівень інновацій та відсутність конкурентоспроможних фінансових продуктів обмежують залучення нових клієнтів і знижують прибутковість банків.
Слабке нормативно-правове регулювання	Неповнота законодавства та відсутність належного захисту прав кредиторів і вкладників створюють юридичні ризики, знижуючи інвестиційну привабливість банків.

Джерело: побудовано автором.

Найбільш критичними для банківської системи є висока питома вага проблемних позик (NPL), низький рівень капіталізації та недостатня довіра населення, що безпосередньо послаблює її фінансову стійкість. Водночас посилення кіберзахисту, удосконалення управлінських практик і розвиток сучасних банківських продуктів визначають ключові напрями зміцнення стабільності, підвищення конкурентоспроможності і підвищення економічної

безпеки. З метою подолання зазначених проблем і підвищення фінансової стабільності пропонується комплекс заходів, детально представлений у додатку Д. Його реалізація сприятиме відновленню довіри до банків, зниженню системних ризиків та забезпеченню сталого розвитку економіки.

Комплекс включає фінансові, організаційні, правові та управлінські заходи, спрямовані на зменшення дефіциту державного бюджету, розвиток фондового ринку, підвищення довіри громадян до банків, покращання менеджменту та антикризового управління. Важливе значення мають також заходи, спрямовані на забезпечення прозорості діяльності банків і гарантування прав їхніх клієнтів (див. додаток Д).

Запропоновані заходи охоплюють ключові напрями державного, інституційного та технологічного впливу, спрямовані на посилення стійкості банківської системи і зміцнення економічної безпеки держави.

Всебічне урахування зовнішніх чинників (див. табл. 1.6) та внутрішніх проблем банківської системи (див. табл. 1.7), а також впровадження пропозицій, наведених у додатку Д, дозволяє формувати ефективні механізми управління ризиками, зміцнювати фінансову надійність банківського сектору та посилювати стійкість національної економіки. Запропоновані заходи створять передумови для підвищення прозорості діяльності банків та зміцнення національної економічної безпеки.

Разом із тим банківська система виявляється більш уразливою до фінансових ризиків через специфіку діяльності: оброблення значних розмірів операцій, контроль за кредитними ризиками і збереження ліквідності. Це підкреслює необхідність ефективного регулювання та постійного контролю для підтримання стабільності і національної економічної безпеки.

Щоб зменшити негативний вплив банківської системи на економічну безпеку, держава використовує комплекс регуляторних інструментів, скерованих на зміцнення стабільності банківського сектору і зниження ризиків. Перш за все, це заходи, що забезпечують фінансову стабільність і управління ризиками: НБУ проводить постійний моніторинг і контроль ліквідності банківських установ, встановлює нормативи ліквідності,

проводить стрес-тестування й оцінювання фінансових індикаторів, а також впроваджує вимоги до управління кредитними ризиками, що охоплюють формування резервів під проблемні активи та моніторинг кредитних портфелів. Також для мінімізації валютних ризиків застосовуються інструменти накопичення резервів і формування валютних буферів, встановлення лімітів відкритої валютної позиції, що обмежують вплив коливань обмінного курсу на фінансові показники банків і підсилюють здатність системи протистояти зовнішнім шокам.

Наступний блок заходів націлений на зміцнення довіри і підвищення прозорості банківського сектора. Він охоплює роботу ФГВФО, який забезпечує захист коштів громадян у разі банкрутства банків, а також заходи з підвищення прозорості та протидії корупції шляхом обов'язкового розкриття інформації про власників банків, фінансову звітність та контролю за дотриманням законодавчих норм.

Третій блок охоплює технологічні та міжнародні аспекти регулювання. НБУ та інші органи державного управління забезпечують кібербезпеку банківського сектору, впроваджують стандарти щодо безпечного функціонування інформаційних систем і контролюють їх дотримання, що мінімізує загрози безпеці даних і фінансових активів. Взаємодія з міжнародними фінансовими установами, зокрема МВФ, Світовим банком та Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), дозволяє використовувати зарубіжний досвід для підвищення стабільності банківської системи і покращання регуляторної бази.

Застосування цих комплексних заходів забезпечує стабільність банківського сектору, мінімізує ймовірність фінансових криз та зміцнює національну економічну безпеку (див. рис. 1.8).

Узагальнюючи викладене, можна зазначити, що для мінімізації негативної дії банківської системи на національну економічну безпеку держава застосовує комплекс регуляторних заходів. До них належать контроль і моніторинг ліквідності банків, управління кредитними та валютними ризиками, функціонування системи гарантування депозитів

населення, збільшення прозорості діяльності банків, забезпечення кібербезпеки та регуляція фінтех-сектору, а також міжнародна співпраця з МВФ, Світовим банком і ЄБРР (табл. 1.8). Використання цих інструментів сприяє стабільності банківського сектору, зменшує ризики фінансових криз та зміцнює національну економічну безпеку.

Таблиця 1.8

Банківський сектор та його вплив на економічну безпеку: ризики, загрози та державні заходи мінімізації

Чинники (визначають стійкість банківського сектору)	Ризики та їх негативний вплив на економічну безпеку	Заходи державного управління (способи мінімізації)
Достатність капіталу банків	Недостатня капіталізація, зростання ризику неплатоспроможності	Посилення вимог щодо достатності капіталу, контроль за дотриманням нормативів
Ліквідність та платоспроможність	Втрата ліквідності, відтік депозитів, зниження довіри населення	Розвиток системи гарантування вкладів, підтримка ліквідності через інструменти НБУ
Стан портфеля кредитів	Збільшення частки проблемних кредитів (NPL), кредитні ризики	Запровадження механізмів реструктуризації боргів, розвиток кредитного реєстру
Стійкість грошової одиниці країни	Ризики девальвації та інфляції, висока доларизація	Проведення політики дедоларизації, валютні інтервенції, інфляційне таргетування
Рівень суспільної довіри до банківського сектору	Зменшення фінансової культури, зростання тіньових операцій	Програми фінансової просвіти, підвищення прозорості банківської діяльності
Розвиток цифровізації банківських послуг	Кібератаки, технологічні ризики, вразливість інфраструктури	Інвестування у кіберзахист, впровадження стандартів інформаційної безпеки
Інтеграція у міжнародну фінансову систему	Залежність від зовнішніх запозичень, вплив глобальних криз	Диверсифікація джерел фінансування, співпраця з МВФ, ЄБРР, Світовим банком

Джерело: побудовано автором.

З наведених даних таблиці 1.9 видно, що банківський сектор впливає на національну економічну безпеку за допомогою низки взаємопов'язаних чинників і загроз, подолання яких потребує відповідних заходів державного регулювання. Для забезпечення економічної безпеки необхідно вдосконалити управління банківською системою: зміцнити регулярний контроль та нагляд, впровадити сучасні стандарти ризик-менеджменту, зміцнити антикорупційні механізми, підвищити фінансову грамотність населення, сприяти цифровізації банківських послуг, забезпечувати конкуренцію, зменшувати

монополізацію, формувати резерви для покриття потенційних втрат та розвивати міжнародну співпрацю.

Таблиця 1.9

**Рекомендації з підвищення економічної безпеки держави шляхом
вдосконалення регулювання банківської системи**

№	Рекомендації	Опис
1	Зміцнення регуляторного нагляду та контрольної діяльності	Стабільний моніторинг та нагляд з боку НБУ з метою ідентифікації та зниження ризиків, автоматизація контролю, регулярні стрес-тести та аудити.
2	Введення сучасних стандартів ризик-менеджменту	Розроблення конкретних норм щодо контролю валютних, кредитних і ліквідних ризиків та впровадження системи завчасного попередження.
3	Посилення заходів із протидії корупції	Удосконалення внутрішнього контролю, зниження корупційних ризиків, підвищення прозорості підтримка прозорості банківських процесів та відповідальності за фінансові порушення
4	Зростання фінансової компетентності громадян	Просвітницькі ініціативи, спрямовані на зміцнення довіри до банків, підвищення обізнаності про безпеку заощаджень та ефективне управління фінансами.
5	Впровадження технологічних інновацій та цифровізація послуг	Застосування інноваційних технологій для оптимізації витрат на операційну діяльність, підвищення прозорості, мінімізації шахрайств і розширення дистанційного обслуговування.
6	Сприяння банківській конкуренції та зменшення концентрації ринку	Формування сприятливих умов для появи нових банків і розвитку малих та середніх банківських установ з метою підвищення стійкості системи
7	Створення резервів для покриття можливих втрат	Впровадження стратегій резервування під кредитні ризики з метою підвищення фінансової стійкості банків.
8	Посилення міжнародного співробітництва	Посилення партнерських зв'язків із міжнародними фінансовими установами, обмін практикою, адаптація найкращих світових практик та залучення інвестицій.

Джерело: побудовано автором.

Стійка банківська система формує базу для економічного зростання, розвитку ринку капіталу та підтримки виробничого сектору економіки.

Ефективна взаємодія банківських установ із підприємствами, кредитування, підтримка інновацій та інвестицій створюють умови для розширення бізнесу, підвищення інвестиційної активності та сталого економічного розвитку.

Стійка банківська система впливає на економіку шляхом акумулювання тимчасово вільних коштів, кредитного посередництва, організації платіжних операцій та емісії кредитних грошей. Неплатоспроможні банки створюють ризики як для фінансової системи, так і для реального економічного середовища.

Ефективність банківської системи проявляється в активному фінансуванні реального сектору економіки через кредити, інвестиції та фінансові послуги, що стимулюють виробництво, підтримують підприємництво та розширюють можливості для інновацій. Залучення банків до інвестиційних процесів створює сприятливе середовище для розвитку бізнесу та підвищення інвестиційної активності.

Пріоритетним завданням банків є підтримання розвитку виробничої сфери економіки, орієнтованої на внутрішній ринок. Раціональна взаємодія між банківським та виробничим секторами забезпечує стабільний розвиток економіки і визначається станом інвестиційних умов.

Сьогодні недостатнє кредитування підприємств банками обмежує доступ бізнесу до фінансових ресурсів і гальмує модернізацію виробництва та динаміку економічного зростання. Особливо це критично під час повоєнного відновлення, коли отримання кредитів підтримує розвиток бізнесу, стимулює інвестиційну активність, створення нових робочих місць та повернення українців з-за кордону.

Ефективна взаємодія банківського сектору з економікою залежить від об'єктивних економічних умов і політики регулятора. НБУ має проводити стимулюючу політику та впроваджувати механізм диференційованого регулювання банківських установ, що дозволяє адаптувати умови кредитування та фінансування до специфіки різних секторів економіки.

У зарубіжній практиці приділяють особливу увагу модернізації методів оцінювання стійкості банківських установ. Критерії стійкої банківської

системи включають:

- 1) сприятлива тенденція у фінансових результатах;
- 2) активне збільшення обсягів зобов'язань та активів;
- 3) збалансованість основних елементів банківської структури (капітал, зобов'язання, резерви прибутку);
- 4) зростання кількісних і якісних показників функціонування та наданих послуг;
- 5) забезпеченість стратегіями і ресурсами для перспективного розвитку;
- 6) рівновага базових елементів діяльності, диверсифікація портфелів інвестицій і зменшення ризиків;
- 7) комплексне і збалансоване функціонування всіх елементів для забезпечення стійкості.

Фінансова стійкість банку визначається низкою спільних факторів: конкурентним середовищем на банківському ринку фінансових послуг, результативним механізмом регулювання та нагляду, рівнем розвитку вітчизняної економіки, дією екзогенних та ендегенних джерел фінансування, а також стабільністю національної валюти. Ці фактори впливають на здатність банків протистояти фінансовим викликам і забезпечувати ефективне функціонування системи.

Таким чином, забезпечення фінансової стійкості банків і стабільності банківської системи є ключовою основою економічної безпеки держави та передумовою для реалізації ефективної державної політики у сфері макроекономічного розвитку й фінансового регулювання. Стабільні банківські установи підтримують ліквідність, мінімізують наслідки внутрішніх і зовнішніх ризиків, захищають інтереси вкладників і сприяють ефективному функціонуванню реального сектору економіки.

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретико-методологічних засад фінансової стійкості банківської системи дало можливість сформулювати такі висновки.

Аналіз теоретичних підходів і наукових визначень фінансової стабільності банківського сектору засвідчив, що це динамічний та комплексний стан, який забезпечує безперебійну та ефективну діяльність банківських установ, стійкість до внутрішніх і зовнішніх шоків, ефективний розподіл ресурсів, контроль ризиків та підтримання довіри учасників ринку. Визначальне значення для підтримання цього стану має центральний банк, який координує і регулює функціонування банківської системи, застосовує макропруденційні та секторальні інструменти, а також сприяє мінімізації системних ризиків та загроз. Фінансова стійкість банківського сектору є фундаментом для стабільності фінансової системи країни та сталого економічного розвитку.

Дослідження чинників фінансової стійкості банківського сектору України свідчить, що на нього впливають як зовнішні (макроекономічні, політико-правові, соціально-демографічні, технологічні, міжнародно-глобалізаційні та географічні), так і внутрішні (фінансово-економічні, організаційно-функціональні, комерційні та інноваційно-технологічні) чинники. Комплексне урахування їх взаємодії та динаміки дозволяє здійснювати системний моніторинг, виявляти ризики, оцінювати стійкість банків та формувати ефективні стратегії управління для зміцнення стабільності банківського сектору в умовах мінливого фінансового середовища.

Вивчення фінансової стійкості банківського сектору України надало можливість виділити ключові елементи механізму управління – принципи, функції, суб'єкти, об'єкти, методи та інструменти – і побудувати інтегровану модель у межах системної парадигми. Встановлено, що ефективне функціонування механізму на макро- та мікрорівнях забезпечує стабільність і надійність банківської системи, підтримує довіру вкладників, підтримує рівень капіталізації та ліквідність банківського сектору та водночас мінімізує вплив фінансових ризиків і кризових явищ. Управління фінансовою стійкістю передбачає постійну оцінку поточного та прогнозованого стану банківських установ, своєчасне виявлення ризиків і впровадження

управлінських рішень для підтримки стабільності. Такий комплексний та інтегрований підхід поєднує логіку управлінського процесу з довгостроковим стратегічним баченням, забезпечуючи ефективну діяльність банківського сектору та його стабільність у перспективі.

Банківський сектор є ключовим елементом економічної безпеки України, оскільки його стабільність визначає рівень ефективності роботи фінансової системи та взаємодію з реальним сектором економіки. Аналіз зовнішніх факторів впливу та внутрішніх проблем, що перешкоджають розвитку банківської системи, свідчить про важливість фінансової стійкості, ліквідності, управління кредитними і валютними ризиками, прозорості та запобігання корупційним ризикам, а також на роль цифровізації, фінансових технологій і кібербезпеки. Для зміцнення стабільності та мінімізації ризиків необхідно застосовувати комплекс заходів, що включає ефективне управління ризиками, підвищення прозорості та довіри, вдосконалення управлінських і антикризових механізмів, а також розвиток фінансових продуктів і технологій. Такий підхід забезпечує стійку діяльність банківської системи і сприяє економічній безпеці держави навіть у кризові періоди.

Ключові результати, отримані в цьому розділі дисертаційної роботи, автор опублікував у наступних наукових працях [220; 221; 225; 230; 232; 233; 234; 237; 240; 242; 243; 245; 246].

РОЗДІЛ 2. ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ТА АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЗА УМОВ СИСТЕМНИХ РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ

2.1. Методичні засади та сучасні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківського сектору України

Для розвитку ринкових відносин в Україні критично важливим є ефективне функціонування банківської системи, адже її фінансова стабільність визначає здатність забезпечувати економіку необхідними ресурсами та підтримувати соціально-економічний розвиток держави. У кризові періоди, зокрема під час фінансових потрясінь 2004, 2008, 2014 років та в умовах воєнної агресії росії, стало очевидним, що стабільна банківська система є запорукою збереження ліквідності, довіри населення та безперервності економічних процесів. У перші критичні дні війни банківський сектор України продемонстрував відносну стійкість, забезпечивши контрольованість фінансових процесів та безперебійну роботу платіжної системи, однак він залишається вразливим до геополітичних, макроекономічних та структурних ризиків.

У цьому контексті виняткового значення набуває оцінка фінансової стабільності банківських установ, яка дозволяє своєчасно виявляти потенційні загрози, запроваджувати превентивні заходи для зниження ризику банкрутств та запобігання системним кризам. Для регуляторів моніторинг індикаторів фінансової стабільності є важливим інструментом нагляду за функціонуванням банківських установ, забезпечення відповідності нормативним вимогам і підтримки стійкості банківського сектору. Для інвесторів і вкладників це джерело інформації про рівень ризику й надійності банків, що безпосередньо впливає на їхню довіру та інвестиційну активність.

Попри значний інтерес до проблеми фінансової стабільності, досі відсутні універсальні методики, які б дозволяли об'єктивно оцінювати стійкість банківських установ на основі відкритої інформації. Це зумовлює

потребу вдосконалення існуючих підходів та використання комплексних систем показників, що враховують як макроекономічні умови, так і специфіку діяльності банківських установ.

Оцінювання фінансової стабільності зазвичай ґрунтується на аналізі ключових показників діяльності банків. До них належать розміри виданих позик, депозитів, які залучені, і динаміка процентних ставок, які оцінюються як в абсолютних величинах (суми кредитів, депозити, рівень ставок), так і у відносних співвідношеннях (частка кредитів у ВВП, співвідношення процентів за кредитами і депозитами тощо). Важливе значення мають також рівень капіталізації, платоспроможності й ліквідності, якість зобов'язань та активів, рентабельність банківської діяльності, ефективність управління капіталом і ризиками. Сукупність цих показників дає цілісне уявлення про фінансову стійкість як окремих банківських установ, так і системи загалом.

Серед методів оцінювання фінансової стабільності банківського сектору варто виокремити використання рейтингових систем для визначення конкурентних позицій банківських установ; застосування індикаторів фінансової стабільності, розроблених на основі міжнародних рекомендацій та адаптованих до національних умов; оцінювання частки непрацюючих кредитів (NPL). Це дозволяє встановити реальні ризики банківських кредитних портфелів. Важливе місце займає аналіз фінансових показників, зокрема структури капіталу, зобов'язань та активів банківських установ, рівня прибутковості та ліквідності. Контроль за дотриманням пруденційних нормативів встановлює межі допустимих ризиків і забезпечує макроекономічну стабільність. Крім того, широко застосовується стрес-тестування – аналіз стійкості банків до різних сценаріїв розвитку подій, включно з шоківими, яке дозволяє виявляти вразливі місця системи та своєчасно коригувати регуляторні й управлінські рішення (табл. 2.1).

Таким чином, застосування різних методів оцінювання фінансової стабільності банківських установ дозволяє сформувати цілісне уявлення про їхню стійкість, виявити потенційні небезпеки та окреслити шляхи зростання ефективності функціонування банківської системи. Це створює підґрунтя для

розроблення практичних рекомендацій щодо зміцнення фінансової стабільності та забезпечення економічної безпеки держави.

Таблиця 2.1

Методи оцінювання фінансової стабільності банківських установ

Метод оцінювання	Зміст та характеристика	Значення для фінансової стабільності
Рейтингові системи	Визначення позицій банку у секторі фінансових послуг згідно з сукупністю показників та використання зовнішніх і внутрішніх рейтингів	Дають змогу порівняти банки між собою, оцінити їхню надійність і конкурентоспроможність
Індикатори фінансової стабільності (FSIs)	Система спеціальних показників, розроблених на основі міжнародних стандартів (МВФ, Базельський комітет) та адаптованих до національних умов; включає аналіз частки NPL	Сприяють комплексній оцінці міцності й вразливості фінансової системи та моніторингу ризиків
Аналіз фінансових показників	Аналіз структури й достатності капіталу, а також якості активів, складу і динаміки пасивів, рівня прибутковості та ліквідності	Дає змогу визначати реальні ризики, поточний стан банку, його стійкість і місце у банківській системі
Контроль за пруденційними нормативами	Моніторинг виконання банківськими установами встановлених НБУ нормативів щодо капіталу, ліквідності, кредитного ризику, інвестування	Забезпечує макроекономічну стабільність, підвищує прозорість діяльності банків і запобігає надмірним ризикам
Стрес-тестування	Аналіз стійкості банків до різних сценаріїв, включно з шокowymi; моделювання наслідків змін у макроекономічному середовищі	Дозволяє виявляти потенційно вразливі ланки та оцінювати запас міцності банків і системи загалом
Комплексний підхід	Поєднання кількісних та якісних методів аналізу, урахування макроекономічних умов і специфічних особливостей діяльності банків. Сюди належить індекс фінансового стресу (ІФС)	Формує повне уявлення про рівень стійкості як окремих установ, так і всієї банківської системи

Джерело: побудовано автором.

Щодо першого методу дослідження фінансової стабільності банків, важливо відзначити, що у державах із ринковою економікою рейтингові системи впроваджуються для комплексної оцінки положення банківської установи у секторі фінансових послуг, її прибутковості, надійності та інших аспектів діяльності. Рейтинги формуються на основі ряду показників і методик, відображаючи конкурентну позицію банківської установи та дозволяючи прогнозувати її розвиток. Визначення рейтингу включає розробку методики, деталізацію індикаторів і формування оціночних балів, що дозволяє класифікувати банківські установи за категоріями та групами, порівнюючи їх із найкращими банками ринку. Об'єктивність оцінювання підвищується з використанням аналізу змін у показниках роботи банківської установи протягом певного періоду, що дозволяє оцінити тенденції розвитку та здатність адаптуватися до змін в економічному середовищі.

Унікальність рейтингового оцінювання полягає у комплексній характеристиці банку, що охоплює як активні, так і пасивні операції, платоспроможність, ліквідність та якість кредитного портфеля. Центральні банки багатьох країн беруть на себе роль координатора національних програм оцінювання стійкості банківського сектору, завдяки чому можливо оперативно виявляти і реагувати на ризики, недоліки в банківській практиці.

У нашій державі Правління НБУ прийняло рішення № 393-рш від 01 листопада 2016 року «Про схвалення процедур інспектування» [185], яке змінило порядок організації, планування, проведення та оформлення результатів інспекційних перевірок, а також затвердження рейтингового оцінювання банку за системою CAMELSO. Ця система дозволяє оцінювати фінансове становище банку, якість управління та корпоративного управління, прозорість операцій, ефективність внутрішніх контролів і ризик-менеджмент. Комплексне рейтингове оцінювання за системою CAMELSO формується на базі оцінювання кожного з елементів. При цьому використовується чотирибальна шкала, де оцінка «1» відповідає найвищому рівню надійності і стабільності, а оцінка «4» – найнижчому. Основні компоненти системи наведено на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Основні компоненти системи рейтингування CAMELSO

Джерело: побудовано автором на основі [185].

Сьогодні у нашій державі рейтинги банків визначаються міжнародними агентствами Standard & Poor's, Moody's та Fitch Ratings, а також п'ятьма національними рейтинговими агентствами: «СТАНДАРТ-РЕЙТИНГ», «Кредит-Рейтинг», «ЕКСПЕРТ-РЕЙТИНГ», «РЮРІК» та «ІВІ – Рейтинг». Постановою уряду України за № 665 від 26 квітня 2007 року введено в дію національну рейтингова шкалу [179].

Отже, рейтингові методики забезпечують комплексну оцінку діяльності банківських установ і дозволяють здійснювати порівняння на національному та міжнародному рівнях.

Другим важливим методом оцінювання фінансової стійкості банків є застосування індикаторів фінансової стабільності. Вони відображають поточний стан і рівень стійкості фінансових установ, зокрема депозитних корпорацій, страховиків, фондів пенсійного забезпечення, інших фінансових посередників, а також характеризують ринки, на яких вони функціонують.

МВФ розробив систему індикаторів фінансової стійкості, що використовується для макропруденційного аналізу та моніторингу ризиків. Вона охоплює два набори: базовий – 18 показників, згрупованих за п'ятьма напрямками (достатність капіталу, якість активів, прибутковість, ліквідність, чутливість до ринкового ризику), та рекомендований – 12 показників. Загалом система МВФ передбачає компіляцію 53 індикаторів: 30 для сектору депозитних корпорацій та 23 для інших суб'єктів, включаючи нефінансові корпорації, інші фінансові установи, страхові компанії, пенсійні фонди, ринки нерухомості тощо. При цьому Керівництво з компіляції індикаторів не встановлює чітких контрольних значень, а акцентує увагу на динаміці та тенденціях, що дозволяє виявляти потенційні ризики та слабкі місця фінансової системи на ранніх етапах.

В Україні наразі застосовується лише частина цього пакета. До 2022 року НБУ розраховував 12 основних та 14 рекомендованих показників фінансової стійкості банківського сектору згідно з підходами МВФ. Починаючи з 2022 року, використовується оновлений перелік, що включає 8 ключових індикаторів: 7 стосуються банківського сектору та 1 – ринку нерухомості (табл. 2.2, додаток Е). Це забезпечує регулярний моніторинг, однак значно обмежує можливості комплексної оцінки у зіставленні зі світовою практикою.

Таблиця 2.2

**Перелік індикаторів фінансової стійкості, які використовує НБУ
(за ССПД Плюс)**

№ з/п	Показники
1.	Капітал 1 рівня до зважених за ризиком активів (співвідношення капіталу 1 рівня до сукупної експозиції під ризиком)
2.	Співвідношення капіталу 1 рівня до активів

Продовження табл. 2.2

3.	Непрацюючі кредити без урахування резервів до капіталу (співвідношення непрацюючих кредитів без урахування спеціальних резервів до регулятивного капіталу)
4.	Непрацюючі кредити до сукупних валових кредитів
5.	Норма прибутку на активи (співвідношення чистого доходу у річному обчисленні до сплати податків до середніх сукупних активів)
6.	Ліквідні активи до короткострокових зобов'язань
7.	Чиста відкрита позиція в іноземній валюті до капіталу (співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті за статтями балансу або загальної чистої відкритої позиції в іноземній валюті (чиста відкрита позиція в іноземній валюті) до регулятивного капіталу)
8.	Ціни на житлову нерухомість (Індекс цін на житло)

Джерело: побудовано автором на основі [159].

Як показано у табл. 2.3, підхід МВФ охоплює 53 індикатори та орієнтований на системний макропруденційний аналіз усієї фінансової системи, тоді як НБУ зосереджується на ключових параметрах банківського сектору. Така концентрація дозволяє забезпечувати оперативність і простоту моніторингу, проте не дає настільки повної картини, як міжнародна система. Це свідчить про потребу вдосконалення національної методології оцінювання фінансової стійкості та гармонізації з міжнародними стандартами, зокрема з вимогами Базельських угод.

Таблиця 2.3

Порівняння підходів МВФ та НБУ до використання індикаторів фінансової стійкості

Критерій	МВФ	НБУ
Кількість індикаторів	53 (30 для банків, 23 – для інших секторів)	8 (7 для банків, 1 для ринку нерухомості)
Сфери охоплення	Банківський сектор, нефінансові підприємства, інші фінансові установи, страховики, пенсійні фонди, фонди грошового ринку, ринки нерухомості, домогосподарства	Лише банківський сектор і ринок нерухомості
Рівень деталізації	Високий – включає як основні, так і додаткові індикатори	Базовий – ключові показники для моніторингу стабільності банків
Призначення	Комплексна макропруденційна оцінка фінансової стійкості фінансової системи в цілому	Моніторинг базових показників фінансової стійкості банків
Регулярність звітності	Рекомендовано щоквартально	Щокварталу оприлюднюється лише обмежений набір

Джерело: побудовано автором.

Таблиця 2.4 демонструє зміну показників фінансової стабільності в 2019–2024 рр., відображаючи адаптацію методології до нових економічних умов. Загальний аналіз свідчить про стабільність норми прибутку на активи та зростання співвідношення капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів, що вказує на достатню капіталізацію та ефективність управління активами банків. Водночас зменшення співвідношення капіталу до активів означає певне скорочення запасів для покриття можливих ризиків, хоча скорочення чистої відкритої позиції в іноземній валюті підтверджує зниження валютних ризиків. Загалом фінансова стабільність банківського сектору зберігається на достатньо високому рівні навіть в умовах війни.

Таблиця 2.4

Зміни показників фінансової стійкості (за ССПД «Плюс») у 2019–2024 рр.

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	01.10. 2024
1. Капітал 1 рівня до зважених за ризиком активів (співвідношення капіталу 1 рівня до сукупної експозиції під ризиком), I1	13,50	15,67	11,99	13,12	12,24	15,72
2. Співвідношення капіталу 1 рівня до активів, I2	5,21	5,88	5,98	5,18	4,54	6,76
3. Непрацюючі кредити без урахування резервів до капіталу (співвідношення непрацюючих кредитів без урахування спеціальних резервів до регулятивного капіталу), I3	33,78	25,34	13,76	34,42	26,79	25,76
4. Непрацюючі кредити до сукупних валових кредитів, I4	48,36	41,00	30,02	38,12	37,35	32,34
5. Норма прибутку на активи (співвідношення чистого доходу у річному обчисленні до сплати податків до середніх сукупних активів), I6	4,70	2,77	4,46	1,48	6,08	6,54
6. Ліквідні активи до короткострокових зобов'язань, I11	94,35	86,82	89,13	-	-	-
7. Чиста відкрита позиція в іноземній валюті до капіталу (співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті за статтями балансу або загальної чистої відкритої позиції в іноземній валюті (чиста відкрита позиція в іноземній валюті) до регулятивного капіталу), I12	47,44	32,85	30,67	45,60	39,93	5,49
8. Ціни на житлову нерухомість (Індекс цін на житло), I37	103,10	111,80	131,50	147,10	170,90	186,80

Джерело: побудовано автором на основі [159].

Важливим чинником фінансової стабільності банківського сектору та економічної безпеки держави є частка проблемних позик (NPL) у загальному

обсязі кредитів банківських установ. Зростання цього показника свідчить про послаблення фінансової стійкості банківських установ, зниження їх здатності підтримувати прибутковість і платоспроможність, а також підвищує ризики банкрутства та втрати довіри з боку клієнтів та інвесторів. Висока частка проблемних кредитів змушує банки формувати додаткові резерви для покриття потенційних збитків, що зменшує обсяг капіталу та обмежує можливості для розширення фінансових операцій.

Хронічною проблемою української банківської системи тривалий час залишався висока частка проблемних позик (NPL), яка сформувалася після кризи 2014–2016 років. Протягом цього періоду банки відчули значне навантаження: до старих «токсичних» портфелів, прихованих у балансах, додалися нові дефолтні кредити. За період 2014–2018 років непрацюючими було визнано 72 % позик, що числилися на початку 2014 року, стали непрацюючими; при цьому банки, які залишили ринок, мали близько 35 % кредитного портфеля [159]. Починаючи з 2019 року, спостерігається поступове зниження цього показника завдяки посиленню вимог до оцінки кредитоспроможності позичальників, удосконаленню процедур реструктуризації та зростанню економічної активності (див. табл. 2.4).

Показник співвідношення проблемних позик (NPL) до сукупних валових кредитів у 2019 році становив 48,36 %, у 2020 році знизився до 41,00 %, а у 2021 році – до 30,02 % (див. табл. 2.4). Це відображає послідовне покращення якості активів банків або активне списання проблемних позик. Повномасштабна війна спричинила нову хвилю дефолтів і зростання частки NPL до 38,12 % у 2022 році. Завдяки посиленню регуляторних вимог, активному управлінню проблемними активами та проведенню стрес-тестування у 2023 році цей показник знизився до 37,35 %, а станом на 01.01.2025 – до 32,34 %, що свідчить про поступову стабілізацію кредитного портфеля банківського сектору.

Регулярний моніторинг та ефективний менеджмент кредитних ризиків є ключовими для запобігання накопиченню NPL, зниження ризику дефолтів і збереження довіри до банківської системи. Для цього банківські установи

застосовують низку заходів, що узагальнено наведено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Заходи для запобігання нарощенню системного кредитного ризику

Заходи	Опис
1. Покращення оцінювання кредитних ризиків	Впровадження суворіших методів оцінювання кредитоспроможності, включаючи детальне дослідження фінансових показників позичальників.
2. Забезпечення прозорості структури власності	Чітке розуміння структури власності позичальників та бізнес-груп для уникнення ризиків, пов'язаних з фінансовими труднощами.
3. Моніторинг кредитних портфелів	Регулярний моніторинг і аналіз кредитних портфелів для своєчасного виявлення проблемних кредитів.
4. Реструктуризація непрацюючих кредитів	Активна робота з проблемними позичальниками, пропонуючи можливість реструктуризації боргу.
5. Зниження кредитних концентрацій	Контроль концентрації кредитних ризиків на окремих контрагентах або секторах для зменшення системних ризиків.
6. Розвиток культури управління ризиками	Формування культури відповідального управління ризиками та навчання персоналу для своєчасного реагування на проблеми з кредитами.
7. Підвищення рівня капіталу банків	Встановлення вищих нормативів капіталу з метою компенсування можливих втрат від проблемних позик.

Джерело: побудовано автором.

Застосування зазначених заходів сприяє стійкості банківського сектору, знижує ймовірність фінансових криз, підвищує довіру до фінансової системи та забезпечує належне функціонування економіки, підтримку кредитування підприємств і домашніх господарств, а також створює умови для довгострокового економічного зростання.

Отже, контроль та поступове скорочення питомої ваги проблемних позик залишаються ключовими завданнями для зміцнення фінансової стійкості банківського сектору і забезпечення економічної безпеки держави. Це потребує не лише підвищення якості кредитного портфеля, а й удосконалення механізмів регулювання кредитних ризиків. Це особливо актуально в умовах зростання макроекономічних і геополітичних викликів.

Для визначення ключових причин дефолтів НБУ опитав 20 найбільших банків, яким належало 94 % корпоративних кредитів. Виявлено, що 33 % нових NPL пов'язані з руйнуванням чи окупацією виробничих об'єктів, 1 % – з втратою контакту з боржниками, а 60 % – із фінансовими труднощами

клієнтів, які існували ще до вторгнення. Близько половини таких позичальників мали ознаки високого кредитного ризику ще до початку війни, а у 55 % випадків дефолт було визнано банками ще до прострочення боргу на понад 90 днів.

Всі причини дефолту під час повномасштабної війни були розділені на категорії (рис. 2.2) [93, с. 25]. Знищення активів і застави, зменшення прибутків і погіршення фінансового стану боржників через війну ускладнюють обслуговування кредитів, знижують якість банківських портфельів і потребують посиленого моніторингу та ефективного управління кредитними ризиками [159].

Джерело: побудовано автором на основі [93, с. 25].

Оперативне оцінювання кредитного ризику та правильне проведення реструктуризацій є ключовими з метою підтримки фінансової стійкості банківських установ. Робота з новими NPL триватиме і після завершення війни, зокрема оновлення стратегій зменшення NPL у державних банківських установах, які затвердила Рада з фінансової стабільності. Реалізація цих заходів є важливою умовою для покращення інвестиційної привабливості банків у майбутньому.

Наступним важливим методом оцінювання фінансової стійкості банківських установ є аналіз основних фінансових показників їх діяльності.

Це ключові індикатори, що відображають здатність банківської системи забезпечувати стабільне функціонування, дотримання власних зобов'язань перед кредиторами і вкладниками, а також протистояти фінансовим ризикам та кризам. Показники фінансової стабільності банківського сектора умовно поділяються на чотири групи:

- 1) показники, що відображають структуру і достатність капіталу банку;
- 2) показники, що характеризують структуру залучених і запозичених ресурсів;
- 3) показники, що відображають якість активів банківської установи;
- 4) показники, що демонструють динаміку окремих складових активів і пасивів.

Застосування цих показників дає змогу визначити рівень стійкості функціонування банківських установ, проте вони здебільшого відображають минулі фінансові результати і не дають повного уявлення про майбутню здатність банківських установ протистояти ризикам. Тому все більшої ваги набувають підходи, які враховують не лише кількісні параметри, а й якісні характеристики діяльності банківської установи, а також вплив внутрішнього та зовнішнього середовища її функціонування.

Завершальним елементом методологічного підходу є аналіз пруденційних нормативів, що визначають вимоги до капіталу, ліквідності та ризиковості операцій. Вони закріплені в «Інструкції з регулювання діяльності банків в Україні», затвердженій НБУ [177], і контролюються на основі 12 показників із чітко встановленими граничними значеннями та методикою розрахунку. Такий підхід забезпечує комплексну оцінку фінансової стійкості банківських установ (табл. 2.6), а самі пруденційні нормативи відіграють ключову роль у підтриманні стабільності банківської діяльності та дозволяють ефективно моніторити ризики.

Система НБУ забезпечує базовий контроль за капіталом, ліквідністю та ризиками, тоді як підхід ЄС/Базеля III є більш комплексним і ризик-орієнтованим, акцентуючи увагу на формуванні буферного капіталу та довгостроковому управлінні ризиками. Імплементация Базельських угод (I –

1988 р., II – 2004 р., III – 2010 р.), розроблених для підвищення стійкості банківських установ після глобальних фінансових криз, є необхідною умовою інтеграції України у світовий фінансовий простір. Для України це означає адаптацію пруденційних вимог до стандартів Базеля III з урахуванням особливостей національної банківської системи, що дозволить зміцнити її стабільність та підвищити ефективність інтеграційних процесів. Гармонізація нормативної бази з міжнародними стандартами, з урахуванням вітчизняних реалій, сприятиме посиленню ефективності банківського нагляду та підвищенню фінансової стійкості у довгостроковій перспективі.

Таблиця 2.6

Порівняння пруденційних нормативів НБУ та ЄС/Базель III

Категорія нормативів	НБУ	ЄС / Базель III	Основна відмінність
Капітал	Мінімальний регулятивний капітал: 200 млн грн Достатність капіталу $\geq 10\%$ Достатність основного капіталу $\geq 7\%$	Мінімальний капітал: 5 млн євро для новостворених банків CET1 (капітал першого рівня) $\geq 4,5\%$ + буфери до $10,5\%$	ЄС/Базель III орієнтовані на комплексне дотримання буферів капіталу та адаптивність, НБУ – жорсткі граничні значення
Ліквідність	LCR за всіма валютами / іноземна валюта (LCRBB / LCRIB) NSFR	LCR $\geq 100\%$ NSFR $\geq 100\%$, стандартизований підхід	ЄС приділяє увагу глобальній ліквідності та стабільності фінансування, НБУ – конкретні ліміти по валюті та банку
Кредитний ризик	Максимальний ризик на контрагента $\leq 25\%$ Великі ризики ≤ 8 -кратного розміру регулятивного капіталу Ризик пов'язаних осіб $\leq 25\%$	Ліміти на великі ризики і пов'язаних осіб аналогічні, з урахуванням категорії банку та капіталу	Підхід подібний, але ЄС інтегрує ризики у внутрішні моделі Internal Capital Adequacy Assessment Proses (ICAAP – це процедури оцінки достатності внутрішнього капіталу)
Інвестиції	Окремо за установою $\leq 15\%$ Загалом $\leq 60\%$	Регулюється політиками банку та капітальними вимогами	ЄС не встановлює жорстких відсоткових лімітів, орієнтується на внутрішнє управління ризиками

Джерело: побудовано автором.

Ключовим чинником забезпечення фінансової стійкості є належний рівень капіталізації, який гарантує економічну незалежність банківської установи та її спроможність успішно функціонувати на конкурентному

ринку. У порівнянні з європейською практикою спостерігаються відчутні відмінності: у ЄС мінімальний статутний капітал для новостворених банківських установ становить 5 млн євро. В Україні політика НБУ передбачала зниження мінімального регулятивного капіталу банків із 500 млн грн до 200 млн грн (див. табл. 2.6) відповідно до змін у Законі України «Про банки і банківську діяльність» [175]. Це вказує на посилені регулятивні вимоги в країнах ЄС, що забезпечують вищий рівень фінансової стійкості банківських установ ще на етапі їх заснування. Підтримання достатнього рівня платоспроможності без покладання на фінансову допомогу власників є критичною умовою функціонування банківського сектору, особливо в умовах глобальної економічної нестабільності та зниження інвестиційної привабливості. Для України це означає поступове підвищення стандартів капіталу з урахуванням національних умов та темпів інтеграції до європейського фінансового простору.

5 серпня 2024 року набрали чинності оновлені вимоги Закону України «Про банки та банківську діяльність» [175], що передбачають перехід банківських установ на трирівневу структуру капіталу та встановлення нових нормативів його адекватності [159]. Капітал банківських установ тепер складається з трьох компонентів: основного капіталу 1-го рівня, додаткового капіталу 1-го рівня та капіталу 2-го рівня.

Додаток Ж відображає зміни у нормативних показниках капіталу для банківської системи України протягом 2019–2024 років. За цей період регулятивний капітал зріс із 150313,8 млн. грн. у 2019 році до 268813,1 млн. грн. у 2024 році. Це відображає підвищення капітальної бази банків. Нормативи достатності капіталу (Н2, Н3) змінювалися відповідно до економічних умов, демонструючи адаптивність банків до викликів ринку. У 2024 році введено нові нормативи (НРК, НК1, НОК1) з підвищеними вимогами, які спрямовані на зниження ризиків та підвищення стабільності банківського сектору. Зміна капіталізації визначалась низкою чинників, серед яких економічні умови, регуляторна політика, якість активів, прибутковість банківських установ та рівень довіри клієнтів. Важливим випробуванням

стали події 2022 року, що значно ускладнили підтримання фінансової стабільності і збільшили роль достатнього рівня капіталу як ключової передумови стійкості банківського сектора.

В табл. 2.7 наведено чинники, що впливали на капіталізацію банківської системи України у 2019–2023 роках.

Таблиця 2.7

**Чинники, що впливали на капіталізацію банківської системи
України у 2019-2023 роках**

Фактор	Вплив на капіталізацію
Економічні умови та стабільність	Економічне зростання до 2020 р. сприяло капіталізації. Пандемія та війна 2022 р. послабили.
Регуляторна політика НБУ	Підвищення стандартів капіталу, введення стандартів Базель III.
Якість активів (NPL)	Зниження рівня непрацюючих кредитів покращило капіталізацію у 2019-2021 рр., погіршення у 2022-2023 рр.
Прибутковість банків	Висока прибутковість до 2021 р. сприяла зростанню капіталу, у 2022 р. спостерігався спад.
Довіра вкладників та інвесторів	Стабільне зростання довіри у 2019-2021 рр., відтік депозитів у 2022 р. через війну.
Підтримка міжнародних організацій	Кредити від МВФ та інших донорів допомагали підтримувати капіталізацію у кризові періоди.

Джерело: побудовано автором.

Так, у 2019–2021 рр. капіталізація банківської системи зростала завдяки економічному піднесенню, зниженню частки NPL та високій прибутковості, тоді як пандемія COVID-19 і війна 2022–2023 рр. суттєво її послабили; водночас важливу підтримку забезпечили регуляторна політика НБУ та міжнародна фінансова допомога.

Забезпечення належного рівня ліквідності є критичним для економічної безпеки країни, оскільки здатність банківських установ швидко виконувати зобов'язання підтримує довіру до банківської системи та стабільність національної економіки.

До запровадження сучасних пруденційних нормативів оцінка ліквідності здійснювалася за нормативом короткострокової ліквідності (Н6), який характеризує здатність банківських установ швидко реагувати на фінансові

шоки. Для аналітичного моніторингу Н6 розраховувався і за 2020–2021 роки: у 2019 році його значення становило 94,35 %, у 2020–2021 роках – 86,82 % та 89,13 % відповідно. Показники залишалися вищими за мінімальний рівень 60 %. Це вказувало на належний рівень ліквідності банківського сектора незважаючи на складні економічні умови.

У 2018–2019 роках НБУ впровадив сучасні пруденційні нормативи ліквідності на консолідованій основі [159]:

- Коефіцієнт (норматив) LCR (англ. Liquidity Coverage Ratio) – відображає співвідношення між високоякісними ліквідними активами банківської установи та очікуваним відтоком коштів протягом 30 днів. Мінімальне значення LCR в національній та іноземній валюті з 01.12.2019 року встановлено на рівні 100 % і залишатиметься незмінним.

- Коефіцієнт (норматив) NSFR (англ. Net Stable Funding Ratio) – стимулює використання більш стабільних і довгострокових джерел фінансування, скорочуючи залежність від короткотермінових джерел. NSFR встановлює мінімально необхідний рівень стабільного фінансування банківської установи на один рік і допомагає збалансувати пасиви та активи за термінами повернення.

Банківським групам запроваджені розширені нормативи: LCR_k та NSFR_k, що визначають мінімальні рівні ліквідності та стабільного фінансування на 30 днів і один рік відповідно. Їх впровадження відбувається поетапно:

- до 01.10. 2024 року – розробка внутрішніх положень щодо розрахунку коефіцієнтів;
- з 01.10. 2024 року – тестовий період;
- з 01.04.2025 року – забезпечення виконання нормативів на рівні не менше 100 % [211].

Таким чином, сучасні пруденційні нормативи формують більш надійну основу для управління ризиками ліквідності, сприяючи фінансовій стабільності банківської системи та національній економічній безпеці. Разом з тим важливо оцінити, як саме ці нормативи відображаються у фактичних

показниках ліквідності вітчизняних банківських установ, що розглянуто у підрозділі 2.2.

Впровадження LCR та NSFR дозволяє великим банкам із розвинутою структурою фінансування без труднощів досягати нормативів, тоді як для менших банківських установ у нестабільних економічних умовах це може стати викликом. Для ефективного виконання нормативів банки повинні підвищувати ліквідність, диверсифікувати джерела фінансування та постійно моніторити ризики, пов'язані з ліквідністю та фінансуванням.

Регулярний аналіз звітності та моніторинг у тестовому періоді дозволяють оцінити готовність банківської системи дотримуватися міжнародних стандартів, що безпосередньо впливає на фінансову стабільність та економічну безпеку країни.

Окрім нормативів ліквідності, важливе значення має й регулювання кредитного ризику, зокрема обмеження концентрації кредитів на окремих позичальників або групах пов'язаних осіб. З огляду на це вітчизняна методика регулювання кредитного ризику передбачає низку нормативів, спрямованих на запобігання надмірній концентрації кредитів. Таблиця 2.8 відображає динаміку ключових нормативів (Н7, Н8, Н9) у період 2019–2024 років.

Зниження значень нормативів Н7, Н8 та Н9 свідчить про підвищення стійкості банківської системи до впливу великих кредитних ризиків та посилення її здатності реагувати на економічні шоки, що позитивно позначається на національній економічній безпеці. Як свідчать дані табл. 2.8, у досліджуваному періоді мала місце стійка тенденція до зменшення нормативів кредитного ризику. Найбільш виражене скорочення відбулося за показником Н8 – зі 105,00 % у 2019 р. до 66,53 % у 2024 р., що вказує на значне зниження концентрації великих кредитних ризиків. Норматив Н7 упродовж усього періоду перебував на рівні, значно нижчому від граничного значення, та поступово знизився до 15,0 % у 2024 р. Водночас показник Н9 досяг мінімальних значень (1,08–1,57 %), що підтверджує ефективне обмеження ризиків за операціями з пов'язаними особами. Сукупність цих

тенденцій засвідчує зміцнення фінансової стабільності банківського сектора і зміцнення його ролі у забезпеченні економічної безпеки держави.

Таблиця 2.8

Динаміка значення нормативів кредитного ризику та інвестування банківської системи України за 2019-2024 рр.

№ з/п	Норматив		2019	2020	2021	2022	2023	2024
1.	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	17,61	19,14	18,60	17,80	15,53	15,09
2.	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	105,00	87,39	72,35	86,33	63,13	66,53
3.	H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	7,02	4,10	3,71	2,81	1,08	1,57
1.	H1 1	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0,0002	0,0002	0,0005	0,0000	0,0000	0,0000
2.	H1 2	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	0,13	0,10	0,17	0,02	0,01	0,06

Джерело: побудовано автором на основі [159].

Банки зобов'язані проводити точну оцінку кредитних ризиків на основі принципів Базеля та рекомендацій НБУ, включаючи:

- використання достовірних даних, зокрема фінансової звітності позичальників;
- обов'язковість аудиторських звітів для кредитів понад 200 млн грн;
- прозорість структури власності позичальників;
- врахування прогностичних показників та економічних ризиків.

НБУ здійснює постійний моніторинг кредитних портфелів, стрес-тестування найбільших позичальників та контроль за концентрацією ризиків і операціями з пов'язаними особами [90, с. 15].

З метою зменшення інвестиційних ризиків банківські установи зобов'язані дотримуватися нормативів щодо загальної суми інвестування та інвестування в цінні папери окремо для кожної установи, що узгоджується з

міжнародними рекомендаціями МВФ та стандартами Базель III, спрямованими на контроль ринкового ризику.

У 2019–2024 рр. вітчизняна банківська система постійно дотримувалася вимог щодо нормативів інвестування: значення Н11 перебувало на рівні, що майже дорівнював нулю, істотно не перевищуючи граничного показника у 15 %, тоді як Н12 коливався в межах 0,01–0,17, що також значно нижче встановленого ліміту у 60 % (див. табл. 2.8). Це свідчить про низьку концентрацію інвестиційних ризиків у діяльності банків, орієнтацію на консервативну інвестиційну політику та відповідність національної практики регулювання міжнародним стандартам фінансової стабільності.

Національна методика пруденційного регулювання кредитного та інвестиційного ризику, хоча й не передбачає повного оцінювання якості активів, забезпечує об'єктивну оцінку фінансового стану банків і дозволяє оцінювати боржників відповідно до Положення про визначення розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [180]. Банки можуть доповнювати ці вимоги власними методиками, включаючи визначення коефіцієнта імовірності дефолту боржника і врахування міжнародних рейтингів і динаміки ключових фінансових показників.

З метою оцінювання фінансової стійкості банківської системи НБУ та інші центральні банки також аналізують її стійкість у різних сценаріях, зокрема шокових. Досліджується взаємозв'язок між банківськими установами, а також між установами та їхніми клієнтами, зокрема через опитування банківських установ і компаній. Такий підхід дозволяє виявляти потенційні системні ризики та своєчасно ухвалювати управлінські рішення для підтримки економічної безпеки.

Оцінювання стійкості є традиційним інструментом аналізу банківського сектору та його ризиків, який широко застосовується регуляторами у різних країнах. В Україні регулярні оцінювання почали проводити щорічно з 2018 року, однак у 2020 та 2022 роках їх було призупинено через коронакризу та повномасштабне вторгнення. Завдяки адаптації банків до роботи в нових умовах та досягнутим високим фінансовим результатам стало

можливим повернення до цієї практики, основна мета якої полягає у виявленні потенційних слабких місць та їхньому зміцненні, щоб банківська система могла й надалі ефективно реагувати на поточні й майбутні виклики.

З метою обґрунтування доцільності використання комплексного підходу наведемо порівняння переваг та недоліків кожного методу (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Переваги та недоліки методів оцінювання фінансової стабільності банків

Метод оцінювання	Переваги	Недоліки
Рейтингові системи	Забезпечують порівнянність банківських установ; формують уявлення про надійність і конкурентну позицію; зрозумілі для інвесторів та клієнтів.	Містять елемент суб'єктивності; залежать від методики розрахунку; не завжди враховують поточні ризики.
Індикатори фінансової стабільності (FSIs)	Стандартизовані за міжнародними вимогами; дозволяють здійснювати порівняння між країнами; відображають системні ризики та вразливість сектору.	Не враховують національну специфіку повною мірою; потребують адаптації до внутрішніх умов.
Аналіз фінансових показників	Дає змогу деталізувати стан банківської установи; виявляє сильні та слабкі сторони діяльності; ґрунтується на статистичних даних.	Дає статичну оцінку без урахування динаміки; потребує поєднання з іншими методами для комплексності.
Контроль за дотриманням пруденційних нормативів	Забезпечує державний нагляд; підтримує мінімально необхідний рівень стабільності; уніфікований для всіх банківських установ.	Відображає лише мінімальні вимоги; може не враховувати майбутніх ризиків та особливостей банку.
Стрес-тестування – моделювання впливу шоків сценаріїв на капітал, ліквідність і платоспроможність банків.	Дозволяє виявити вразливі місця та визначити здатність банківської системи протистояти кризам.	Висока залежність від припущень і сценаріїв, що може спотворювати реальні ризики та не враховує непередбачуваних подій і поведінкових чинників.
Комплексний підхід	Поєднує кількісні та якісні методи; враховує макроекономічні умови і специфіку діяльності банківських установ; формує повне уявлення про стійкість.	Складний в реалізації; потребує значного обсягу інформації та аналітичних ресурсів.

Джерело: побудовано автором.

Узагальнення свідчить, що жоден із методів самостійно не забезпечує повної та об'єктивної картини стану банківської системи, оскільки кожен із них має свої сильні сторони та обмеження. Рейтингові системи та індикатори МВФ дозволяють здійснювати порівняння як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях, проте не враховують національної специфіки. Фінансові показники та пруденційні нормативи забезпечують більш детальне вивчення окремих параметрів діяльності банківських установ, але потребують поєднання з іншими інструментами. Тому найбільш ефективним інструментом оцінювання фінансової стабільності виступає комплексний підхід, що передбачає інтеграцію кількісних і якісних методів аналізу, врахування як макроекономічних умов, так і особливостей діяльності банків (табл. 2.10). Він дозволяє сформувати цілісне уявлення про рівень стійкості банківських установ і банківської системи загалом, забезпечуючи більш обґрунтоване прийняття рішень як регуляторами, так і самими банками.

Таким чином, використання поєднання різних методів у межах комплексного підходу дає змогу забезпечити повноцінну та збалансовану оцінку фінансової стабільності банківської системи. Це дозволяє не лише своєчасно ідентифікувати слабкі місця окремих установ чи сектору в цілому, але й розробляти ефективні регуляторні та управлінські заходи, спрямовані на підвищення стійкості та довгострокової надійності вітчизняного банківського сектора.

Наявна низка показників, які допомагають комплексно оцінити рівень фінансової стабільності. Так, використовуються комплексні індикатори, які дають змогу оцінити поточну ситуацію в фінансовій системі, однак не прогнозують її подальший розвиток. До таких належить Індекс фінансового стресу (ІФС), що наводиться у Звіті про фінансову стабільність НБУ.

ІФС розраховується на основі 20 індикаторів, згрупованих у п'ять субіндексів: банківський сектор, поведінка домогосподарств, корпоративні цінні папери, державні цінні папери та валютний ринок. Кожному субіндексу надається вага, що відповідає його ролі та впливу на фінансовий сектор.

Значення індексу варіюються в діапазоні від 0 до 1, де 0 відповідає мінімальному рівню стресу, а 1 – максимальному [159].

Таблиця 2.10

Комплексний підхід до оцінювання фінансової стабільності банків і банківської системи

Компонент	Зміст	Значення для оцінювання фінансової стабільності
Кількісні методи	Фінансові показники (капітал, ліквідність, прибутковість, якість активів); індикатори фінансової стабільності (FSIs); пруденційні нормативи НБУ; стрес-тестування та економіко-математичні моделі	Забезпечують кількісну оцінку стану банківських установ та системи загалом, дозволяють виявляти ризики й тенденції
Якісні методи	Експертні оцінки; рейтингові системи; корпоративне управління; стратегія розвитку та ефективність менеджменту	Дають можливість враховувати нефінансові чинники, що впливають на стійкість банківських установ
Макроекономічні умови	Динаміка ВВП, інфляції, валютного курсу; стан державних фінансів; рівень доларизації; геополітичні ризики	Встановлюють зовнішнє оточення діяльності банківських установ, чинять вплив на їхні можливості підтримувати стабільність
Специфіка діяльності банківських установ	Бізнес-моделі та стратегія; участь держави в капіталі; рівень цифровізації та інновацій; ринкова позиція	Відображає особливості функціонування окремих установ, що впливають на їхню здатність протистояти ризикам
Результат комплексного підходу	Поєднання кількісних і якісних характеристик, формування системного бачення фінансової стійкості	Забезпечує обґрунтованість управлінських рішень регулятора та стратегічного планування банків

Джерело: побудовано автором.

Нижче наведено рис. 2.3 з річними середніми значеннями ІФС за період 2008–2024 років. Значення ІФС є умовними та призначені для ілюстрації

загальних тенденцій фінансового стресу в Україні протягом зазначеного періоду.

Джерело: побудовано автором.

Упродовж досліджуваного періоду показник фінансового стресу демонстрував значні коливання під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Найвищі значення індексу фіксувалися під час криз 2008 та 2014–2015 років, а також після повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, що супроводжувалося системним стресом у фінансовій системі. З вересня 2024 року простежується тенденція до зменшення показника фінансового стресу, головним чином завдяки скороченню субіндексу цінних паперів держави.

В табл. 2.11 узагальнено тенденції цього індексу у 2019–2024 рр., які відображають стан фінансової стабільності в Україні.

Таблиця 2.11

Загальні тенденції індексу фінансового стресу в Україні в 2019-2024 рр.

Рік	Тенденція індексу фінансового стресу
2019	Восени 2019 року ІФС досяг історичного мінімуму, що свідчило про низький рівень фінансового стресу
2022	У лютому 2022 року, після повномасштабного вторгнення росії, ІФС різко зріс, вказуючи на значний стрес у банківській системі
2024	З вересня 2024 року ІФС помітно знизився, головним чином через зменшення субіндексу цінних паперів держави

Джерело: побудовано автором.

Таким чином, проведений аналіз кількісних та якісних показників фінансової стійкості, включаючи індикатори фінансової стабільності, пруденційні нормативи НБУ, стрес-тестування та динаміку Індексу фінансового стресу, підтверджує тезу, що вітчизняний банківська система зберігає відносну стійкість. Це означає, що вона здатна забезпечувати безперервність ключових фінансових процесів навіть за умов воєнних та економічних викликів, зберігаючи контрольованість функціонування. Водночас на її стабільність продовжує тиснути висока частка непрацюючих активів. Для зміцнення стійкості необхідні подальше вдосконалення методології оцінювання, зниження рівня NPL, диверсифікація банківських ризиків і посилення антикризових механізмів.

2.2. Аналіз впливу системних ризиків і загроз банківської системи на фінансову стабільність та економічну безпеку України

Надійна банківська система є основою економічної безпеки держави, адже від її функціонування залежить ефективність перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів, підтримання інвестиційної активності та забезпечення макроекономічної стабільності. В умовах воєнних дій, нестійкого зовнішнього середовища та високої залежності від зовнішньої фінансової допомоги збільшується вразливість банківського сектору до системних ризиків. Це посилює загрози економічній безпеці України, знижуючи її здатність до відновлення та довгострокового розвитку.

У процесі діяльності банківського сектору появляється широкий спектр ризиків, які чинять прямий вплив на фінансову стійкість окремих банків. Основні ризики банківської діяльності наведено у таблиці 2.12.

Як показано у таблиці 2.12, банківська діяльність супроводжується низкою фінансових, ринкових, операційних і технологічних ризиків, які у звичайних умовах контролюються внутрішніми системами управління

ризиками. Водночас у періоди нестабільності або зовнішніх шоків ці ризики можуть набувати системного характеру.

Таблиця 2.12

Основні ризики банківської діяльності

№	Вид ризику	Характеристика	Потенційний вплив на банківський сектор
1	Кредитний ризик	Ризик неповернення позик або порушення умов кредитних договорів позичальниками	Збільшення питомої ваги проблемних позик (NPL), погіршення якості активів, зменшення капіталу банків
2	Ризик ліквідності	Нездатність банківської установи своєчасно виконати свої фінансові зобов'язання	Порушення платоспроможності, втрати довіри вкладників, ризик банківських панік
3	Процентний ризик	Негативний вплив зміни процентних ставок на прибутковість і капітал банку	Зниження чистого процентного доходу, погіршення фінансових результатів
4	Валютний ризик	Збитки внаслідок коливань валютних курсів	Девальваційні втрати, зниження капіталу банківських установ, посилення доларизації
5	Операційний ризик	Втрати внаслідок помилок персоналу, збоїв у процесах, шахрайства чи технічних проблем	Фінансові збитки, репутаційні ризики, порушення внутрішнього контролю
6	Ринковий ризик	Ризик втрат через зміну вартості фінансових інструментів на ринку	Зниження вартості портфелів цінних паперів, погіршення результатів діяльності
7	Ризик втрати ділової репутації	Зниження довіри з боку інвесторів клієнтів, і партнерів	Відтік клієнтів і ресурсів, погіршення конкурентних позицій
8	Кіберризик	Загроза кібератак, витоку інформації або порушення роботи ІТ-систем	Збої в роботі банківських сервісів, втрати коштів клієнтів, підрив довіри

Джерело: складено автором.

У результаті індивідуальні ризики окремих банків перетворюються на системні ризики банківської системи, що охоплюють більшість банківських установ і створюють загрозу економічній безпеці держави. Взаємозв'язок між банківськими ризиками, процесом їх трансформації у системні та впливом на фінансову стабільність показано на рисунку 2.4.

Системні ризики у банківській сфері визначаються як загрози, здатні впливати не лише на окремі банківські установи, а й на всю банківську систему, викликаючи кризові явища та ланцюгові реакції у фінансовому секторі. Їх рівень залежить від характеру цих загроз, ступеня

взаємозалежності між банками та здатності банківської системи до самостабілізації. Формування системних ризиків та загроз відбувається тоді, коли проблеми окремих банків або сегментів ринку набувають масштабного характеру й загрожують стабільності банківської системи, безпосередньо впливаючи на економічну безпеку через зниження платоспроможності установ, падіння довіри вкладників і скорочення інвестиційної активності.

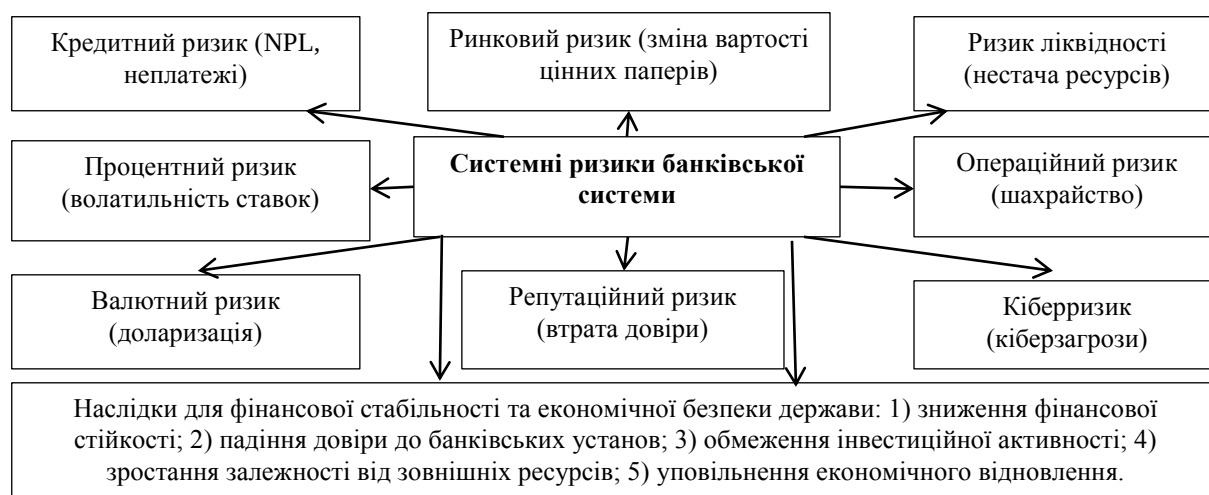

Рис. 2.4. Трансформація банківських ризиків у системні та їхній вплив на економічну безпеку держави

Джерело: складено автором.

На нашу думку, системні ризики та загрози банківської системи виникають під впливом комплексу економічних, політичних, соціальних, технологічних, інформаційних та воєнних факторів, які можна класифікувати як ендегенні (внутрішні) і екзогенні (зовнішні), а також керовані та некеровані (таблиця 2.13).

Таким чином, системні ризики банківської системи формуються під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників, серед яких особливо небезпечними є економічні, політичні, інформаційні, кібернетичні та військові. Їх взаємодія зумовлює посилення нестабільності фінансового середовища, порушення грошово-кредитної рівноваги та зниження стійкості банківської системи. В результаті це становить загрозу фінансовій стабільності та економічній безпеці держави.

Таблиця 2.13

Класифікація чинників виникнення системних ризиків і загроз

Критерій класифікації	Групи чинників	Характеристика та приклади
1. За сферою походження	Економічні	Макроекономічна нестабільність, інфляційні коливання, падіння ВВП, дефіцит бюджету, зовнішня заборгованість
	Політичні	Політична нестабільність, корупція, зміни державної політики, низька ефективність урядового управління
	Соціальні	Зниження рівня життя, зростання безробіття, міграція, зниження довіри населення до банківської системи
	Технічні	Відставання технологічного розвитку, збої у роботі інформаційних систем, недостатній рівень резервування даних
	Інформаційні	Витік конфіденційних або персональних даних, блокування доступу до інформаційних ресурсів, поширення дезінформації та чуток, формування панічних настроїв серед клієнтів, репутаційні втрати банків
	Кіберзагрози	Хакерські атаки, фішинг, злом платіжних систем, блокування онлайн-сервісів
	Військові	Бойові дії, руйнування фінансової інфраструктури, окупація територій, санкційний тиск, зниження доступу до міжнародних фінансових ресурсів
2. За джерелами виникнення	Ендогенні (внутрішні)	Помилки управління банками, неякісна оцінка ризиків, шахрайство, відсутність внутрішнього контролю, уразливість ІТ-систем
	Екзогенні (зовнішні)	Глобальні фінансові шоки, кібератаки з-за кордону, військові конфлікти, міжнародні санкції, зовнішньоекономічні коливання
	Керовані	Піддаються регулюванню через інструменти макро- та мікропруденційної політики: кредитна, валютна, процентна політика, ліквідність, кіберзахист, стрес-тестування
3. За можливістю управління	Некеровані	Зовнішні шоки, війна, глобальні кризи, стихійні лиха, масштабні кібератаки, геополітичні обмеження
	Економічні	Макроекономічна нестабільність, інфляційні коливання, падіння ВВП, дефіцит бюджету, зовнішня заборгованість

Джерело: складено автором.

Ці ризики формують комплексну загрозу національній економічній безпеці, тому що спроможні підірвати довіру до фінансових інститутів, знизити інвестиційну привабливість та обмежити відновлення економіки.

Така класифікація дає змогу комплексно оцінити природу та масштаби системних ризиків, а також визначити, які з них можуть бути мінімізовані за допомогою макропруденційної або монетарної політики, а які залишаються поза контролем регулятора та банківських установ.

З огляду на це, доцільно здійснити детальний аналіз окремих системних

ризиків української банківської системи, оцінюючи їхні масштаби, динаміку і дію на фінансову стійкість та економічну безпеку держави.

Серед системних ризиків, що справляють найбільш відчутний вплив на стабільність вітчизняного банківського сектору, провідне місце посідає кредитний ризик, який характеризує якість портфеля банківських кредитів та рівень їхньої фінансової стійкості (таблиця 2.14). Зростання частки непрацюючих кредитів, зменшення обсягів позик для виробничого сектору та порушення структури активів свідчать про посилення ризиків у банківському секторі.

Таблиця 2.14

Тенденції показників кредитного ризику українських банків за 2019–2024 роки, млн. грн

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1. Кредити, надані клієнтам	1033430	960597	1065347	1036213	1024678	1138032
2. Резерви за активними операціями банків	492229	388477	308349	369936	371189	357989
3. Непрацюючі активи	4083	5129	160	1163	2049	759
4. Відношення резервів за активними операціями до банківських кредитів, %	47,63	40,44	28,94	35,70	35,23	31,46

Джерело: складено автором на основі [159].

Дані табл. 2.14 свідчать, що упродовж 2019–2024 років кредитна активність українських банків зазнала помітних коливань під впливом як макроекономічних чинників, так і військових дій у лютому 2022 року. Обсяг кредитів, наданих клієнтам, знизився у 2020 році до 960 597 млн грн (унаслідок пандемії COVID-19 і скорочення ділової активності), однак у подальшому демонстрував поступове відновлення, досягнувши 1 138 032 млн грн у 2024 році. Це свідчить про певну адаптацію банківської системи до кризових умов і стабілізацію попиту на кредитні ресурси.

Резерви за активними операціями банків скоротилися з 492 229 млн грн у 2019 році до 308 349 млн грн у 2021 році. Це свідчить про підвищення якості портфеля банківських кредитів і зменшення ризикових активів. У 2022–2023 роках, на тлі активної фази воєнних дій, обсяг резервів знову зріс, однак у 2024 році знизився до 357 989 млн грн, що свідчить про поступове відновлення платіжної дисципліни та стабілізаційні процеси у банківському секторі. Обсяг непрацюючих активів банків скоротився з 4 083 млн грн у 2019 році до 759 млн грн у 2024 році, що підтверджує покращення якості активів і зниження кредитного ризику.

Відношення резервів за активними операціями до кредитів зменшилося з 47,6 % у 2019 році до 31,5 % у 2024 році, а питома вага проблемних позик – із 48,4 % до 30,3 %. Це є позитивним сигналом, який свідчить про зниження кредитного ризику, скорочення обсягів проблемної заборгованості та підвищення ефективності системи управління ризиками.

Як свідчать дані таблиці 2.14, у період 2022–2023 років в українській банківській системі відбулося суттєве зростання кредитного ризику, зумовлене скороченням ділової активності, погіршенням платоспроможності позичальників і впливом воєнних ризиків. У 2024 році, попри поступову стабілізацію фінансового сектору, показники якості кредитного портфеля залишаються напруженими, що потребує подальшого вдосконалення систем управління ризиками в банківських установах і посилення макропруденційного нагляду з боку НБУ.

Загалом, попри воєнні та макроекономічні шоки, український банківський сектор засвідчив здатність адаптуватися до нових умов, зберегти ліквідність і поступово знизити рівень кредитного ризику. Це стало можливим завдяки активним діям НБУ у сфері банківського нагляду, запровадженню ризик-орієнтованого підходу, реструктуризації кредитів і підвищенню вимог до формування резервів.

Отже, кредитний ризик залишається одним із ключових системних ризиків банківської системи, проте його вплив поступово зменшується. Подальший аналіз доцільно спрямувати на оцінювання процентного та

валютного ризиків, які безпосередньо впливають на прибутковість і фінансову стабільність банківського сектору.

Одним із ключових чинників системної нестабільності банківських установ є процентний ризик (таблиця 2.15), який виникає через коливання процентних ставок на фінансовому ринку, зміни монетарної політики НБУ та макроекономічні шоки. Надмірна волатильність ставок може призвести до зниження прибутковості банківських операцій, дисбалансу між активами й пасивами та підвищення ризику ліквідності.

Таблиця 2.15

Динаміка показників процентного ризику української банківської системи в 2019–2024 роках, %

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Середня ставка за кредитами нефінансовим корпораціям	15,2	10,3	8,9	14,1	17,2	14,9
Середня ставка за депозитами фізичних осіб	8,3	6,8	4,9	5,8	8,3	8,0
Спред між кредитними та депозитними ставками	6,9	3,5	4,0	8,3	8,9	6,9
Облікова ставка НБУ	13,5	6,0	9,0	25,0	15,0	13,5

Джерело: складено автором за даними [159].

Для оцінювання процентного ризику використано середні процентні ставки за кредитами, наданими нефінансовим корпораціям, та за депозитами, залученими від домашніх господарств. Кредити підприємствам формують основну частку активів банківських установ і визначають дохідність їх операційної діяльності, тоді як депозити населення становлять ключове джерело пасивів і впливають на вартість залучених ресурсів. Різниця між цими показниками – процентний спред – виступає важливим індикатором рівня процентного ризику та прибутковості банківського сектору.

Динаміка процентних ставок у 2019–2024 роках відображає суттєві коливання на грошово-кредитному ринку, зумовлені змінами монетарної політики НБУ, інфляційними очікуваннями та макроекономічною нестабільністю:

- У 2019–2021 роках спостерігалось поступове зниження кредитних і депозитних ставок. Середня ставка за кредитами нефінансовим корпораціям

знизилися з 15,2 % до 8,9 %, а за депозитами населення – з 8,3 % до 4,9 %. Це відображає зниження жорсткості грошово-кредитної політики НБУ, зменшення облікової ставки із 13,5 % до 6,0 % у 2020 році та стабілізацію інфляції й валютного ринку.

- У 2022 році, після початку повномасштабної війни, облікова ставка НБУ різко зросла до 25 %, що спричинило значне зростання ринкових ставок. Середня ставка за кредитами для бізнесу підвищилася до 14,1 %, а депозитні ставки – до 5,8 %, оскільки банківські установи обережно залучали ресурси у період невизначеності. Процентний спред розширився до 8,3 %, відображаючи підвищення ризику та нерівномірну реакцію ринку на зміни монетарних умов.

- У 2023–2024 роках облікова ставка поступово знизилася до 13,5 %, що сприяло помірному зниженню кредитних ставок (до 14,9 %) і стабілізації депозитних ставок на рівні близько 8,0 %. Збереження спреда в межах 6,9–8,9 % свідчить про відновлення прибутковості банківських операцій, проте високий рівень процентного ризику залишався чутливим до змін монетарної політики, інфляції та довіри до банківської системи.

Отже, у 2019–2024 роках процентний ризик формувався під впливом циклічних коливань грошово-кредитної політики, коливань ключової ставки НБУ та екзогенних шоків, зокрема війни й інфляційного тиску. Його вплив проявляється через зміну вартості фінансових ресурсів, прибутковості банківських операцій та капіталу. Ефективне управління ризиком потребує посилення моніторингу, прогнозування динаміки ставок і підвищення гнучкості процентної політики банківських установ.

Наступним важливим чинником системної нестабільності банків є валютний ризик (таблиця 2.16), який виникає внаслідок коливань обмінних курсів і призводить до зміни вартості активів і зобов'язань, номінованих в іноземній валюті. Для вітчизняного банківського сектору він має особливе значення через історично високий рівень доларизації активів і пасивів, залежність від валютних надходжень та зовнішньоекономічної кон'юнктури.

Таблиця 2.16

Динаміка показників валютного ризику вітчизняних банків в 2019–2024 роках

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Частка валютних активів у загальних активах банків, %	36,2	33,8	28,8	30,2	27,8	28,0
Частка валютних кредитів у кредитному портфелі, %	36,9	36,7	28,9	27,7	26,6	24,7
Частка валютних депозитів у загальних депозитах, %	40,0	37,7	32,4	36,1	31,8	31,9
Офіційний курс гривні до долара США (середньорічний), грн/дол.	25,85	26,96	27,29	32,34	36,57	40,15

Джерело: складено автором за даними [159].

Дані таблиці 2.16 свідчать, що упродовж 2019–2024 років валютний ризик банківської системи України зазнав суттєвих коливань під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Основними детермінантами цих змін були динаміка обмінного курсу гривні, масштаби доларизації банківських активів і пасивів, а також монетарна політика НБУ:

- У 2019–2021 роках спостерігалось стійке зниження рівня валютної залежності банківського сектору. Частка валютних активів скоротилася з 36,2 % до 28,8 %, а валютних кредитів – із 36,9 % до 28,9 %. Валютні депозити зменшилися з 40,0 % до 32,4 %. Це свідчить про ефективність політики дедоларизації, реалізованої НБУ через обмеження валютного кредитування, стимулювання депозитів у національній валюті та стабільність обмінного курсу (25,85–27,29 грн/дол.).

- У 2022 році, внаслідок повномасштабного вторгнення рф та різкої девальвації гривні до 32,34 грн/дол., частка валютних активів і депозитів зросла – до 30,2 % та 36,1 % відповідно. Це пояснюється переходом бізнесу і населення до валютних заощаджень як більш стабільної форми збереження капіталу. Зростання валютного ризику супроводжувалося високим рівнем невизначеності, обмеженим доступом до зовнішніх ринків і зміною структури валютних потоків на користь офіційної міжнародної допомоги.

- У 2023–2024 роках відновилося тенденція до зниження доларизації. Частка валютних кредитів зменшилася до 24,7 %, а валютних депозитів – до

31,9 %, що свідчить про стабілізацію валютного ринку та підвищення довіри до гривні. Водночас середньорічний курс гривні залишався під девальваційним тиском (36,57 грн/дол. у 2023 році, 40,15 грн/дол. у 2024 році), зберігаючи валютний ризик на системному рівні.

Таким чином, валютний ризик залишається одним із ключових системних ризиків банківської системи України, оскільки він впливає на структуру активів і зобов'язань, рівень капіталізації та прибутковість. Його мінімізація потребує послідовної політики дедоларизації, розвитку валютних деривативів та інструментів хеджування, а також зміцнення довіри до національної валюти через прогнозовану монетарну політику та стабільність валютного курсу.

Ризик ліквідності відображає здатність банківських установ своєчасно виконувати зобов'язання перед клієнтами та контрагентами без суттєвих втрат. Його рівень визначає фінансову стабільність банківської системи, довіру до банківських установ і безперервне функціонування платіжного механізму держави.

Упродовж 2019–2024 років банківська система України загалом зберігала достатній рівень ліквідності, проте її структура залишалася вразливою до шоків довіри та раптового відтоку коштів. Нормативні показники ліквідності (LCR, NSFR) демонструють високу стійкість банків: коефіцієнти покриття ліквідністю (LCR_{вв} і LCR_{ів}) та показники середньострокової ліквідності (NSFR) суттєво перевищували нормативне значення 100 %, що забезпечувало покриття короткострокових зобов'язань навіть у несприятливих умовах [159].

Частка високоліквідних активів у загальних активах банків залишалася на відносно високому рівні (40–48 % у 2022–2024 рр.) [159], що дозволяло компенсувати ризики строкового дисбалансу. Водночас структура пасивів залишалася короткостроковою: частка депозитів на вимогу та до 1 року зросла з 87,62 % у 2019 р. до понад 93,08 % у 2024 р. (табл. 2.17), що підсилює ризик ліквідності у разі виникнення кризових ситуацій або втрати довіри вкладників.

Таблиця 2.17

Оцінка строкового розриву ліквідності українських банків в 2019–2024 роках, %

Рік	Депозити на вимогу і до одного року	Позики до одного року	Відмінність (дисбаланс)	Оцінка ризику ліквідності
2019	87,62	48,72	+38,9 в.п.	Високий ризик ліквідності (короткі пасиви, довгі активи)
2020	89,13	49,11	+40,0 в.п.	Поглиблення ризику
2021	90,27	51,63	+38,6 в.п.	Незначне покращення, але дисбаланс зберігається
2022	93,08	52,27	+40,8 в.п.	Зростання коротких депозитів → підвищений ризик
2023	95,22	51,35	+43,9 в.п.	Найвищий дисбаланс, суттєвий розрив ліквідності
2024	93,95	50,43	+43,5 в.п.	Незначне покращення, але високий ризик зберігається

Джерело: складено автором на основі [159].

Структура кредитного портфеля залишалася переважно коротко- та середньостроковою: частка кредитів до 1 року становила близько 50,0 % (табл. 2.17). Переважання короткострокових депозитів над короткостроковими кредитами формувало структурний розрив ліквідності (maturity gap) близько +40 в.п. у 2022–2024 рр., що підвищувало вразливість банківських установ до ризику ліквідності в умовах високої волатильності.

Попри формальне перевищення нормативів ($LCR_{вв}$ та LCR_{iv} більше 300 %, $NSFR$ майже вдвічі вище мінімальної вимоги), зберігався суттєвий строковий розрив між короткими пасивами і довгими активами. Частка високоліквідних активів у структурі банківських активів знизилася з 48,3 % у 2022 році до 40,0 % у 2024 році [159], що разом із короткостроковою депозитною базою підсилювало структурний ризик ліквідності, особливо за умов воєнних загроз і зниження довіри вкладників.

Отже, ризик ліквідності українських банків в 2019–2024 рр. був контрольованим, але структурно підвищеним. Надлишкова поточна

ліквідність забезпечувала короткострокову стійкість банківських установ, проте обмеженість довгострокових джерел фінансування підвищувала системні ризики.

Для зниження ризику ліквідності необхідні наступні заходи:

- розширення частки довгострокових депозитів населення та бізнесу;
- розвиток внутрішнього ринку капіталу;
- активніше використання інструментів управління ліквідністю (РЕПО – короткострокове залучення ліквідності під забезпечення цінними паперами, сек'юритизація, міжбанківський ринок);
- продовження монетарної політики НБУ щодо посилення вимог до стабільного фінансування (NSFR).

Окрім фінансових ризиків, значну загрозу стабільності банківської системи становлять нефінансові ризики, зокрема операційний, ринковий, репутаційний та кіберризик. Їхня динаміка та особливості прояву у 2019–2024 роках узагальнені в таблиці 2.18.

Таблиця 2.18

**Характеристика основних нефінансових ризиків українських банків
в 2019–2024 роках**

Вид ризику	Характеристика проявів у 2019–2024 рр.	Оцінка рівня ризику	Основні заходи управління
Операційний ризик	Зріс під впливом воєнних дій, перебоїв з електроенергією, логістичних труднощів і шахрайських операцій. Основні джерела – технологічні збої, помилки персоналу, несанкціоновані операції.	Помірно високий	Посилення внутрішнього контролю, резервування на операційні втрати, впровадження планів безперервності бізнесу (англ. Business Continuity Plan, BCP).
Кіберризик	Значне зростання кількості кібератак (DDoS, фішинг, злам систем), посилення загроз під час воєнного стану.	Високий	Створення Центру кіберзахисту фінансового сектору при НБУ, впровадження систем моніторингу безпеки, підвищення стандартів захисту даних.
Ринковий ризик	Підвищена волатильність валютного курсу, зміни облікової ставки, переоцінка державних цінних паперів. Зниження вартості активів на тлі інфляції та війни.	Помірний	Валютні обмеження НБУ, диверсифікація портфелів, активне управління процентним ризиком.

Продовження табл. 2.18

Репутаційний ризик	Посилення чутливості суспільства до стабільності банків, ризик недовіри клієнтів, поширення недостовірної інформації у медіа.	Середній	Активна комунікація з клієнтами, розширення дистанційних сервісів, підвищення прозорості звітності.
--------------------	---	----------	---

Джерело: складено автором за даними [159].

Упродовж 2019–2024 років нефінансові ризики залишалися суттєвими чинниками впливу на стабільність банківського сектору:

- Операційний ризик залишався помірним, але зріс під впливом воєнних дій, перебоїв з електроенергією, технічних збоїв та кіберінцидентів.
- Кіберризик набув системного характеру через зростання атак на банківську інфраструктуру, що потребувало посилення кіберзахисту та впровадження сучасних систем моніторингу.
- Ринковий ризик зберігався на помірному рівні, проте характеризувався високою волатильністю валютного курсу та змінами вартості державних цінних паперів.
- Репутаційний ризик залишався середнім, однак у періоди загострення безпекової ситуації проявлявся через зниження довіри клієнтів.

Банківський сектор демонстрував адаптивність до нефінансових ризиків завдяки ефективним заходам управління, впровадженям НБУ та банками, зокрема у сфері кібербезпеки, комунікаційної політики та операційного контролю.

Таким чином, у 2019–2024 роках українська банківська система перебувала під впливом як фінансових ризиків (кредитного, валютного, процентного, ризику ліквідності), так і нефінансових ризиків (операційного, ринкового, репутаційного та кіберризiku). Попри складні виклики, банки демонстрували здатність адаптуватися завдяки комплексним заходам управління ризиками, підвищенню цифровізації, впровадженню систем моніторингу та посиленню кіберзахисту. Це забезпечувало часткове зменшення системної вразливості, підтримку фінансової стабільності і зміцнення довіри до банківської системи.

У подальшому системний ризик банківської системи розглядається як ймовірність виникнення та поширення дестабілізаційних процесів у секторі, коли порушення стабільності окремих установ може призвести до втрати довіри, збоїв у платіжній системі чи зниження кредитної активності. Його оцінювання має ґрунтуватися на аналізі взаємозалежності фінансових, інституційних і поведінкових чинників, здатних трансформувати локальні проблеми у масштабну кризу.

Для оцінювання системного ризику банківської системи, на нашу думку, доцільно використовувати такі показники:

- частку проблемних активів (NPL) у загальному кредитному портфелі – як індикатор якості активів та потенційного тиску на капітал банківських установ, що безпосередньо впливає на стабільність системи;

- спред між ставками за депозитами та кредитами – для оцінки дохідності, рівня довіри до банківського сектору та здатності банківських установ забезпечувати прибутковість у ризиковому середовищі;

- облікову ставку НБУ – як ключовий орієнтир грошово-кредитної політики, що визначає вартість ліквідності, рівень кредитної активності та потенційні канали передавання монетарних шоків у банківську систему;

- офіційний курс гривні до долара США (середньорічний), грн/дол. – як індикатор валютного ризику та стабільності зовнішнього сектору, що впливає на рівень доларизації активів і пасивів;

- частку депозитів на вимогу і до 1 року у залучених депозитах – як показник стабільності ресурсної бази банківських установ, який визначає вразливість до ризику ліквідності;

- частку кредитів до 1 року у наданих кредитах – як характеристику строкової структури активів, що відображає рівень відповідності між активами і пасивами за строками;

- темп приросту ВВП – як макроекономічний фактор, що визначає циклічність фінансової системи та впливає на рівень системного ризику через канали попиту на кредити, платоспроможність позичальників і прибутковість банківських установ.

Узагальнюючи, зазначені показники дають змогу комплексно оцінити рівень системного ризику українського банківського сектору в 2019–2024 рр., оскільки охоплюють як внутрішні параметри діяльності банківських установ (ліквідність, якість активів, дохідність), так і зовнішні макроекономічні чинники (валютний курс, монетарна політика, економічне зростання).

Їхня сукупна динаміка свідчить про здатність банківської системи підтримувати фінансову стійкість та ефективно реалізовувати механізм управління фінансовою стабільністю в умовах макроекономічних викликів.

Високі коливання зазначених індикаторів свідчать про зростання системного ризику та підвищену ймовірність поширення кризових явищ у банківській системі, в той як їх стабілізація є передумовою зміцнення економічної безпеки держави.

Проаналізуємо динаміку ключових індикаторів (табл. 2.19), що характеризують рівень системного ризику банківського сектору України в 2019–2024 роках.

Таблиця 2.19

Зміни ключових індикаторів оцінки рівня системного ризику банків України в 2019–2024 роках

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1. Питома вага проблемних позик (NPL), %	48,36	41,00	30,02	38,12	37,35	30,29
2. Спред між кредитними та депозитними ставками, %	6,9	3,5	4,0	8,3	8,9	6,9
3. Облікова ставка НБУ, %	13,5	6,0	9,0	25,0	15,0	13,5
4. Офіційний курс гривні до долара США (середньорічний), грн/дол.	25,85	26,96	27,29	32,34	36,57	40,15
5. Частка депозитів на вимогу і до 1 року у залучених депозитах, %	87,62	87,62	90,27	93,08	95,22	93,95
6. Часка кредитів до 1 року у наданих кредитах, %	48,72	49,11	51,63	52,27	51,35	50,43
7. Темп приросту ВВП, %	+11,7	+5,5	+30,2	-4,9	+25,9	+17,1

Джерело: складено автором на основі [159].

Упродовж аналізованого періоду відзначалося послідовне зменшення питомої ваги проблемних позик. Це відображає поліпшення якості активів банківської системи після кризових років. Водночас у 2022–2023 рр. цей

показник тимчасово зріс під впливом воєнних ризиків і зниження платоспроможності позичальників, що зумовило посилення уваги НБУ до управління кредитним ризиком.

Спред між кредитними та депозитними ставками у 2022–2023 рр. різко розширився (до 8,3–8,9 %), що зумовлено підвищенням вартості кредитних ресурсів і посиленням ризиків у банківському секторі. Після стабілізації монетарної політики НБУ у 2024 р. показник повернувся до рівня 6,9 %.

Облікова ставка НБУ у 2022 р. зросла до 25 %, що стало реакцією на інфляційні та девальваційні ризики в умовах воєнної економіки. У подальшому її поступове зниження до 13,5 % у 2024 р. свідчить про перехід до політики помірною монетарного пом'якшення.

Динаміка валютного курсу національного валюти щодо американського долара відображає чітку девальваційну тенденцію – з 25,85 грн/дол. у 2019 р. до 40,15 грн/дол. у 2024 р., що відображає високий рівень валютних ризиків та вплив зовнішньоекономічних шоків.

Структура депозитної бази за строками свідчить про домінування короткострокових депозитів (понад 90 % у 2021–2024 рр.), що знижує стабільність ресурсної бази банків. Аналогічно, частка короткострокових кредитів зросла до понад 50 %, що вказує на орієнтацію банківських установ на мінімізацію ризиків ліквідності, але обмежує інвестиційну функцію банківської системи.

Попри макрофінансові виклики, ВВП України у 2023–2024 рр. демонструє позитивні темпи зростання (25,9 % та 17,1 % відповідно), що свідчить про поступову адаптацію економіки та відновлення ділової активності.

Отже, системний ризик українських банків у 2019–2024 рр. мав хвилеподібний характер – з посиленням у 2022–2023 рр. через воєнні події та подальшою стабілізацією у 2024 р.

На основі даних таблиці 2.19 розраховано інтегральний показник системного ризику банківської системи. При цьому передбачено, що всі показники рівнозначно впливають на ймовірність виникнення системного

ризик, отже для приведення семи складових до інтегрального показника використано коефіцієнт 0,142. Кожний показник приведено до уніфікованого напрямку «чим більший – тим більший ризик». Показники, що мають протилежний ефект (наприклад, темп приросту ВВП: чим більше – тим менший ризик), були інвертовані перед нормуванням (замінено на 1 – показник' або на його обернений перетворений варіант), щоб усі змінні мали однакову орієнтацію (таблиця 2.20).

Таблиця 2.20

**Інтегральна оцінка системного ризику банківської системи України
у 2019–2026 роках**

Рік	Інтегральний показник системного ризику (ІПСР)	Рівень системного ризику	Характеристика стану банківської системи
2019	0,58	Середній	Відносна стабільність після кризи 2014–2016 рр., високий рівень NPL
2020	0,50	Помірний	Зміцнення капіталу, зниження ставок, макроекономічне зростання
2021	0,44	Низький	Зростання ВВП, покращення якості активів, валютна стабільність
2022	0,76	Високий	Наслідки війни, знецінення національної валюти, підвищення облікової ставки
2023	0,70	Високий	Підвищена невизначеність, тиск на ліквідність, концентрація ризиків
2024	0,46	Помірний	Часткове відновлення, стабілізація монетарної політики, зниження NPL
2025 (прогноз)	0,38 (оптимістичний) 0,42 (базовий) 0,52 (песимістичний)	Помірний	Від помірного зниження ризиків до збереження тиску через геополітичні чинники
2026 (прогноз)	0,32 (оптимістичний) 0,38 (базовий) 0,56 (песимістичний)	Помірний	Від поступової стабілізації банківської системи до часткового зростання ризиків за несприятливих умов

Джерело: складено автором.

Отриманий інтегральний показник системного ризику (ІПСР) інтерпретується за шкалою: 0,00–0,30 – низький ризик; 0,31–0,60 – помірний; 0,61–0,80 – високий; 0,81–1,00 – критичний. Розрахунки за 2019–2024 рр. демонструють нерівномірну динаміку: з 0,58 у 2019 р. ІПСР поступово

знижувався до 0,44 у 2021 р. завдяки очищенню балансів від проблемних кредитів, стабільним макроекономічним умовам і зростанню довіри вкладників. У 2022 р. показник різко зріс до 0,76 через повномасштабну війну, девальвацію гривні, підвищення облікової ставки НБУ та скорочення ВВП, що спричинило підвищену волатильність ринків і зниження ліквідності. У 2023–2024 рр. ІПСР зменшився до 0,70 і 0,46 відповідно, відображаючи поступову стабілізацію банківського сектору та відновлення кредитної активності, хоча рівень ризику залишався підвищеним порівняно з довоєнним періодом (див. табл. 2.20).

Банківська система України залишалася функціональною, але вразливою через низку структурних дисбалансів. Зокрема, частка непрацюючих кредитів у державних банках на 01.01.2025 р. становила близько 43,0 %, що свідчить про тривалу проблему якості активів [153, с. 7], тоді як п'ять найбільших банків концентрували 56,1 % чистих активів сектору [153, с. 3]. Переважання короткострокових депозитів населення та бізнесу зберігає ризику ліквідності, а висока частка валютних активів і пасивів – чутливість банків до коливань обмінного курсу. Сукупність цих факторів підвищує ймовірність трансформації окремих ризиків у системні, що безпосередньо впливає на фінансову стабільність та економічну безпеку держави.

Прогноз ІПСР на 2025–2026 рр. передбачає три сценарії (див. табл. 2.20). За оптимістичним очікується активне відновлення економіки, зниження NPL, поживавлення інвестицій та стабільний валютний курс, що зменшить ІПСР з 0,38 у 2025 р. до 0,32 у 2026 р. У базовому сценарії очікується помірне нарощування кредитного портфеля, відновлення довіри до банків і зниження облікової ставки, за яким ІПСР знизиться до 0,42 у 2025 р. та 0,38 у 2026 р. Песимістичний сценарій враховує посилення воєнних і макроекономічних ризиків, уповільнення відновлення економіки та зростання інфляції, що призведе до підвищення ІПСР до 0,52 у 2025 р. та 0,56 у 2026 р. Таким чином, зниження системного ризику у середньостроковій перспективі залежатиме від стабілізації валютного ринку, відновлення кредитної активності, підвищення довіри до банків, розвитку довгострокового

фінансування та ефективності макропруденційної й монетарної політик НБУ.

Водночас основні загрози залишаються пов'язаними з воєнними ризиками, геополітичними шоками, коливаннями міжнародної допомоги та волатильністю енергетичних ринків, що може уповільнити зниження ІПСР або спричинити його тимчасове зростання. Для утримання позитивної динаміки необхідне посилення взаємозв'язку між монетарною політикою та економічним розвитком, стимулювання довгострокового кредитування та підвищення капіталізації банківських установ.

У контексті економічної безпеки системні ризики відіграють роль ключового чинника, що визначає здатність банківської системи підтримувати стабільність за умов макроекономічних шоків. Їх своєчасне виявлення, оцінювання та контроль через ефективні інструменти макропруденційної та монетарної політик НБУ дають змогу мінімізувати негативний вплив на фінансову стабільність і забезпечити стійкість економічної системи держави.

Для мінімізації системних ризиків НБУ застосовує стрес-тестування, регуляторні буфери капіталу та ліквідності, валютне регулювання, контроль за відпливом капіталу, ризик-орієнтований нагляд і підвищення вимог до корпоративного управління, тоді як банки використовують економіко-математичні моделі, аналітичні інструменти, штучний інтелект (ШІ) та алгоритми машинного навчання, підвищують цифровізацію процесів, застосовують блокчейн та створюють автономні підрозділи з оцінки ризиків.

Інтеграція технологій і досвіду формує ризик-орієнтовану культуру, підвищує ефективність діяльності банківських установ і сприяє стійкому розвитку фінансової системи, що підтверджується збереженням функціональності українського банківського сектору в 2019–2024 роках та уникненням масштабної кризи.

Ключовими загрозами для фінансової стабільності та економічної безпеки залишаються високий рівень кредитного ризику, ризику ліквідності та валютного ризику, посилення операційних і кіберзагроз унаслідок війни та активної цифровізації, а також структурні дисбаланси у строках активів і пасивів банків. Для їх мінімізації доцільно посилити систему управління

ризиками, розширити застосування макропруденційних інструментів НБУ, підвищити капіталізацію банків, стимулювати розвиток внутрішнього ринку капіталу, удосконалити інфраструктуру кіберзахисту та забезпечити стабільність монетарної політики.

Отже, результати аналізу підтверджують, що системні ризики та загрози залишаються визначальним чинником впливу на фінансову стабільність та національну економічну безпеку. Ефективне управління ними вимагає комплексного підходу, який поєднує дії НБУ, стратегічну гнучкість банків і сучасні фінансові технології, а також розвиток внутрішнього грошового ринку і підвищення довіри до банківського сектору. Це створює умови для зниження вразливості до шоків і підвищення стійкості сектору.

2.3. Оцінювання фінансової стабільності та ефективності діяльності вітчизняних банків

Стійка діяльність банківської системи є ключовою передумовою довготривалого економічного зростання. В умовах сучасних викликів ефективна, надійна й технологічно розвинена банківська система відіграє вирішальну роль у стабілізації фінансово-економічної ситуації в державі. Для забезпечення ефективної роботи банківського сектору України в період фінансової турбулентності та активізації євроінтеграційних процесів важливо проаналізувати основні тенденції його розвитку, оцінити специфіку поточного стану й окреслити можливі напрями подальшої еволюції з урахуванням кращих міжнародних практик.

НБУ, виконуючи завдання щодо забезпечення фінансової стабільності, здійснює нагляд за банківськими установами, формує вимоги до їхньої капіталізації та контролює ризики (рис. 2.5).

Як показано на рис. 2.5, завдання НБУ включають ключові напрями забезпечення фінансової стабільності банківської системи. Для більшої наочності їх зміст та практичне наповнення систематизовано у табл. 2.21.

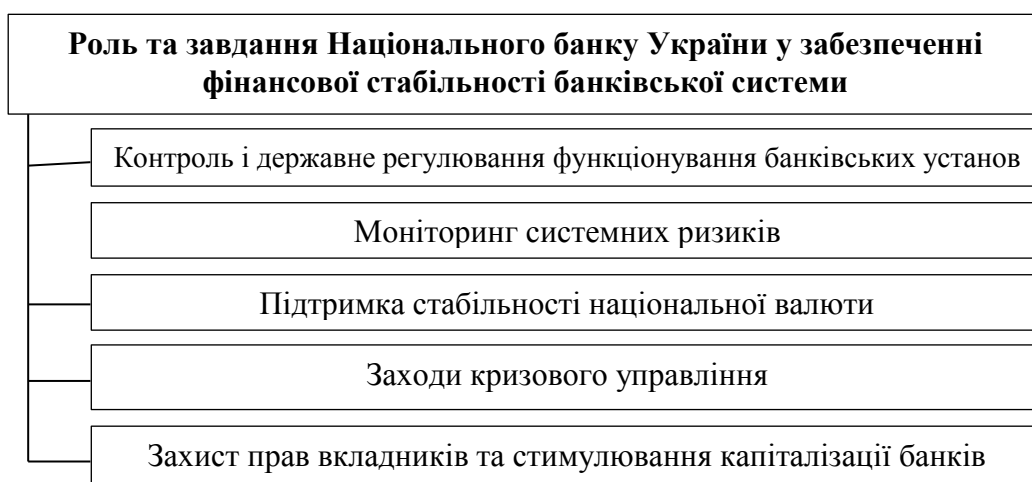

Рис. 2.5. Роль і завдання Національного банку України у забезпеченні фінансової стабільності банківської системи

Джерело: побудовано автором.

Таблиця 2.21

Основні завдання НБУ з метою забезпечення фінансової стабільності банківського сектору та національної економічної безпеки

№	Завдання НБУ	Опис
1	Підтримка ліквідності банків	Забезпечення своєчасного доступу банків до фінансових ресурсів для виконання зобов'язань перед клієнтами та підтримки основних операцій.
2	Зменшення кредитних ризиків	Впровадження механізмів для реструктуризації кредитів та підтримки позичальників, які зазнали впливу воєнних дій.
3	Посилення регуляторного нагляду	Моніторинг фінансової стабільності банків і контроль відповідності їхньої діяльності нормативам, встановленим НБУ.
4	Захист платіжних систем	Гарантування стабільної роботи платіжної та розрахункової інфраструктури, у тому числі у складних умовах воєнного часу.
5	Протидія валютним ризикам	Контроль стабільності національної валюти через відповідну валютно-курсову політику та підтримання валютних резервів.
6	Інформаційна безпека	Захист банківської інфраструктури від кібератак та забезпечення безпеки клієнтських даних.
7	Підтримка довіри до банківської системи	Регулярне інформування населення про стан фінансової системи та заходи, які вживаються для її стабілізації.
8	Комунікація з міжнародними партнерами	Залучення зовнішньої фінансової допомоги, співпраця з міжнародними фінансовими інституціями для підтримки макроекономічної стабільності.

Джерело: побудовано автором.

Таким чином, НБУ визначає стратегічні пріоритети та формує регуляторне середовище, у межах якого функціонують банківські установи. Його завдання спрямовані на збереження фінансової стабільності, захист інтересів вкладників, забезпечення стійкості платіжних систем та підтримку довіри до банківського сектору. Водночас практична реалізація цих завдань відображається у результатах роботи банків. Це потребує всебічного аналізу їхніх ключових показників ефективності та фінансової стійкості. Лише оцінювання реальних результатів діяльності банківського сектору забезпечує можливість визначити, наскільки ефективно реалізуються функції регулятора та чи досягається належний рівень фінансової стабільності в Україні.

Проблематика підвищення ефективності діяльності господарських суб'єктів набуває дедалі більшої актуальності як у науковому середовищі, так і серед практиків. Для підприємств підтримання високої ефективності є визначальною умовою успішної конкуренції та раціонального використання виробничих ресурсів. У контексті банку ефективна трансформація витрат на доходи визначає основу оптимального розподілу фінансових ресурсів. Ефективність, що розглядається як співвідношення між понесеними витратами та отриманими результатами, виступає ключовим критерієм оцінювання результативності діяльності фінансових інституцій. Удосконалення методів її вимірювання забезпечило можливість кількісно аналізувати роботу всього банківського сектору та виявляти чинники, які формують рівень ефективності, досягнутий окремими банками.

Проблеми та перспективи розвитку й ефективної діяльності банківського сектору України привертають значну увагу наукової спільноти. Водночас актуальним залишається дослідження ініціатив щодо підвищення ефективності банківського сектору з урахуванням фінансово-економічних викликів та інтеграції України в європейський економічний простір. Особливу важливість має порівняльний аналіз українського банківського ринку з зарубіжними, що дозволяє виявити потенційні ризики і можливості для посилення конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції.

В умовах сучасних викликів для України особливої ваги набуває

формування ефективної банківської системи, яка виступатиме одним із ключових драйверів економічного розвитку.

Період 2010–2011 років характеризувався тим, що більшість світових банківських систем відновилися після кризи та сформували нову фінансову архітектуру, націлену на зменшення ризику повтору криз [40, с. 202]. Дані зовнішні фактори суттєво вплинули на розвиток банківської системи України.

Упродовж останніх років вітчизняний банківський сектор діє за умов нестабільності і безперервних структурних змін, а саме спостерігається скорочення кількості банків. Це зменшення спричиняє підвищення концентрації в секторі, що, своєю чергою, може сприяти зростанню ефективності ринку банківських послуг за рахунок виведення фінансово слабких та малоефективних учасників, зміцнення позицій більш стійких банківських установ, реалізації ефекту економії на масштабі та спрощення наглядових процедур. Враховуючи зазначене, питання збільшення ефективності залишається одним із ключових для вітчизняного банківського сектору.

Концентрація капіталу (concentration of capital) – процес збільшення капіталу банківської установи шляхом його накопичення. Вона може відбуватися через реінвестування прибутку, залучення додаткових коштів від акціонерів, власників або кредиторів, а ще через консолідацію капіталу шляхом поглинання, злиття банківських установ чи формування банківських об'єднань [159].

Концентрація капіталу відбувається під впливом потреби у:

- покритті капіталом потенційних банківських ризиків та інших фінансових потреб;
- підвищенні конкурентоспроможності та гнучкості банків у реагуванні на циклічні перемини економічного середовища;
- гарантуванні платоспроможності, ліквідності та безпеки функціонування банків;
- дотриманні нормативів НБУ і вимог чинного законодавства;

- забезпеченні стабільності та стійкості банківської системи;
- збільшенні обсягів діяльності та підвищенні ефективності банківських операцій та ін.

У 2024 році кількість банків із закордонним капіталом скоротилася на один (табл. 2.22), тоді як кількість установ зі 100 % закордонним капіталом залишилася без змін. Станом на 01.01. 2025 року 26 банківських установ (42,62 %) мають іноземний капітал, у тому числі 19 – зі 100 % іноземним капіталом (31,15 %). Протягом 2024 року питома вага банків із закордонним капіталом у загальній структурі банківського сектору знизилася з 42,86 % на 01.01. 2024 року до 42,62 % на 01.01. 2025 року (рис. 2.6).

Таблиця 2.22

Кількісні показники банків із ліцензією та установ з іноземним капіталом в Україні за 2013–2024 роки

№ з/п	Найменування показника	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1.	Кількість банків, які мають банківську ліцензію	179	162	119	96	82	77	75	73	71	67	63	61
1.1	з них: з іноземним капіталом	49	51	41	38	38	37	35	33	33	29	27	26
1.2	у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	19	19	18	17	18	23	23	23	23	22	19	19
2.	Частка банків з іноземним капіталом у банківській системі, %	27,37	31,48	34,46	39,58	46,34	48,05	46,67	45,21	46,48	43,29	42,86	42,62

Джерело: побудовано автором на основі [159].

Рис. 2. 6. Динаміка впливу іноземного капіталу на українську банківську систему в 2010-2024 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [159]

Збільшення питомої ваги банків з іноземним капіталом у вітчизняному

банківському секторі у 2013–2018 рр., на наш погляд, зумовлене скороченням кількості банків з вітчизняним капіталом, що пов'язане з їх неплатоспроможністю та подальшою ліквідацією, а також значна кількість збиткових банківських установ. Унаслідок цього після 2016 року і до 2024 року частка іноземних банківських установ залишається відносно високою. Отже, ступінь проникнення в Україну іноземних банківських установ є суттєвим.

Залучення іноземних інвесторів до вітчизняного банківського сектору має як позитивні, так і негативні наслідки. Додаток И ілюструє всебічний підхід до оцінювання впливу іноземних інвестицій, враховуючи як вигоди, так і потенційні ризики для банківської системи країни. Так, доречно зауважити, що за рахунок високої частки іноземних інвесторів у складі власного капіталу вітчизняних банків певною мірою вирішується проблема підвищення рівня їх капіталізації. В той же час посилюється вплив зарубіжних країн на національну економіку, оскільки банки з іноземною участю обслуговують підприємства стратегічно важливих галузей. Отже підвищення рівня капіталізації банківської системи за допомогою вітчизняних інвесторів слід розглядати як більш пріоритетний напрям.

У 2010 році активи банківських установ України становили 942 088 млн грн, тоді як на 1 січня 2025 року їх обсяг зріс до 3 414 920 млн грн (табл. 2.23). До 2014 року активи банків демонстрували зростання, у 2015 році спостерігалось їхнє скорочення, а з 2016 року і до 1 січня 2025 року активи знову збільшувалися.

Капітал банківських установ у період з 2010 по 2014 рік зростав, у 2014–2015 роках спостерігалось його зменшення, а з 2016 року по 2021 рік знову зростав, у 2022 році знову зменшувався, а у 2023-2024 роках знову зростав (див. табл. 2.23).

Зобов'язання банків у період з 2010 по 2014 рік збільшувалися, у 2015–2016 роках спостерігалось їхнє скорочення, а з 2017 по 2024 рік знову спостерігалось зростання (табл. 2.23).

Таблиця 2.23

Динаміка активів і пасивів банків України у 2010-2024 рр., млн. грн.

Роки	Активи банкі	Власний капітал банків	Зобов'язання банків	ВВП	Питома вага активів банків у ВВП, %
2010	942088	137725	804363	1079346	87,28
2011	1054280	155487	898793	1299991	81,10
2012	1127192	169320	957872	1404669	80,25
2013	1278095	192599	1085496	1465198	87,23
2014	1316852	148023	1168829	1988544	66,22
2015	1254385	103713	1150672	2385367	52,59
2016	1256299	123784	1132515	2983882	42,10
2017	1333831	161108	1172723	3560596	37,46
2018	1359703	154960	1204743	3560596	38,19
2019	1493298	199921	1293377	3978400	37,54
2020	1822841	209460	1613381	4222026	43,18
2021	2053232	255514	1797718	5459574	37,61
2022	2351678	215840	2135838	5191028	45,30
2023	2944313	295685	2648628	6537825	45,04
2024	3422600	381642	3040958	7658659	44,59

Джерело: побудовано автором за даними [56; 57; 159].

Загалом за п'ятнадцять років, з 2010 року по 2024 рік, досліджувані показники банківських установ (активи, капітал та зобов'язання) демонструють тенденцію до зростання. Зокрема, активи збільшилися в 3,63 раза, капітал – у 2,68 раза, а зобов'язання – у 3,78 раза (див. табл. 2.23).

Протягом 2010–2017, 2020–2021, 2022–2024 років спостерігається загальна тенденція до зменшення частки банківських активів у ВВП України (див. табл. 2.23). Після пікових значень у 2010 році (87,28 %) та 2013 році (87,23 %) цей показник поступово скорочувався, досягнувши 37,46 % у 2017 році. Найбільш різке падіння спостерігалось в 2014–2016 роках, що було зумовлено політичною та економічною кризою, девальвацією гривні та скороченням економічної активності.

З 2017 року частка банківських активів у ВВП України стабілізувалася в межах 37–45 %. Незначне зростання у 2020 році до 43,18 % могло бути пов'язане з кризовими заходами під час пандемії COVID-19, які підвищили роль банків у підтримці економіки. У 2022–2023 роках частка банківських

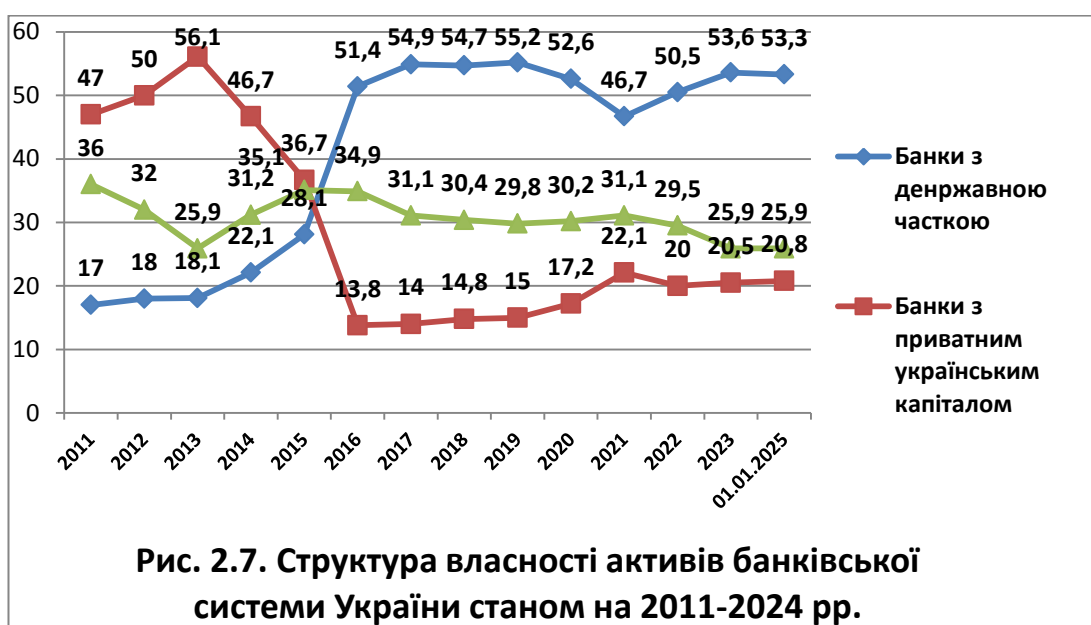
активів у ВВП України теж демонструвала позитивну динаміку (45,30 % у 2022 році та 45,04 % у 2023 році), що може свідчити про адаптацію банківської системи до нових викликів, включно з війною. У 2024 році частка банківських активів у ВВП становила 44,59 %.

Отже, хоча абсолютні показники активів, капіталу й зобов'язань банків значно зросли, їхня відносна вага у ВВП знизилася. Це вказує на прискорене зростання економіки порівняно з банківським сектором та необхідність посилення ролі банків у фінансуванні економічного розвитку. Частка активів банківської системи у ВВП України залишається серед найнижчих у державах Центрально-Східної Європи: у 2017 році в Польщі та Чехії цей показник перевищував 100 %, а в Німеччині в 2021 році складав близько 300 %, у Швейцарії – понад 400 %, що вказує на помітно більшу роль банківського сектору в економіках розвинених країн порівняно з Україною.

У структурі власності банківських активів питома вага банків, що належать іноземним банківським групам у 2011 році становила 36 % (рис. 2.7). З 2011 року питома вага банків іноземних банківських груп у структурі власності банківських активів системи скоротилася та складала 32 % у 2012 році і 25,9 % у 2013 році. З 2014 року питома вага банків іноземних банківських груп в структурі власності банківських активів характеризується позитивною динамікою, підвищившись до 31,2% у 2014 році і 35,1 % у 2015 році. Починаючи з 2016 року питома вага банків іноземних банківських груп в структурі власності банківських активів повторно знизилася і складала 34,9 % у 2016 році, 31,1 % у 2017 році, 30,4 % у 2018 році. У 2019 році питома вага іноземних банків в активах банківської системи збільшилася з 29,8 % до 30,2 % у 2020 році. У 2021 році питома вага іноземних банків в активах банківської системи України збільшилася на 0,9 % до 31,1 %, а у 2022 році ще раз знизилася на 1,6 % до 29,5 %, у 2023-2024 роках зменшилася на 3,6 % до 25,9 % [122, с.40].

З 2013 року спостерігається тенденція скорочення питомої ваги банків із приватним вітчизняним капіталом на тлі зростання питомої ваги державних банків. Це пояснюється виведенням з ринку значного числа приватних банків

унаслідок фінансової кризи, удосконаленням регуляторного механізму НБУ і переданням у 2016 році системно важливого АТ КБ «ПриватБанк» у 100 % державну власність. За 2022 рік банки з державною часткою, включаючи АТ КБ «ПриватБанк», продовжували контролювати понад половину активів сектору – 50,5 % чистих активів. В 2023 році банки з державною часткою, зокрема АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «СЕНС БАНК», володіли 53,6 % чистих банківських активів. У 2024 році питома вага банків з державною часткою у чистих банківських активах знизилася до 53,3 % [122, с.40].

Джерело: побудовано автором за даними [150, с. 3; 151, с. 3; 152, с. 3; 153, с.3; 159]

З 2010 по 2014 рік доходи банківських установ зростали, у 2015–2017 роках – зменшувалися, а з 2018 по 2024 рік – знову зростали (табл. 2.24). Витрати банківських установ у 2010–2011 роках зростали, за 2012 рік – зменшилися, з 2013 по 2016 рік – знову зростали, у 2017–2018 роках – зменшувалися, у 2019–2023 роках – зростали, а у 2024 році – зменшилися.

Протягом 2010–2011 років вітчизняний банківський сектор працював з втратами. В 2012 році йому вдалося компенсувати результати кризи та вийти на прибутковість, одержавши 4899 млн грн. За результатами 2013 року сукупний прибуток банківського сектору становив 1436 млн грн (табл. 2.24).

Таблиця 2.24

**Показники динаміки доходів, витрат, фінансових результатів
(прибуток/збиток), а також рентабельності активів (ROA) і капіталу
(ROE) українських банків за період 2010–2024 років**

Роки	Доходи (млн. грн.)	Витрати (млн. грн.)	Прибуток/ збиток (млн. грн.)	Рентабельність активів (ROA), %	Рентабельність капіталу (ROE), %
2010	136848	149875	-13027	-1,45	-10,19
2011	142778	150486	-7708	-0,76	-5,27
2012	150449	145550	4899	0,45	3,03
2013	168888	167452	1436	0,12	0,81
2014	210201	263167	-52966	-4,07	-30,46
2015	199193	265793	-66600	-5,46	-51,91
2016	190691	350078	-159388	-12,60	-116,74
2017	178054	204545	-26491	-1,93	-15,84
2018	204554	182215	22339	1,69	14,67
2019	243102	184746	58356	4,26	33,45
2020	250171	210445	39727	2,44	19,22
2021	273863	196488	77376	4,09	35,08
2022	357549	335628	21921	1,04	9,68
2023	446737	363699	83039	3,24	30,33
2024	507637	416730	90907	2,94	25,52

Джерело: побудовано автором за даними [159].

У 2014–2017 роках банківська система України працювала зі значними збитками (табл. 2.24). Зокрема, у 2014 році негативний фінансовий результат становив 52 966 млн грн, у 2015 році – 66 600 млн грн, у 2016 році – 159 388 млн грн, а у 2017 році – 26 491 млн грн. Від’ємні значення рентабельності активів (ROA) і рентабельності капіталу (ROE) у 2010–2011 та 2014–2017 роках відображають збитковий характер діяльності банків у ці періоди.

Негативні фінансові результати банківської системи України протягом 2014–2017 років була обумовлена низкою негативних факторів. Серед основних – різке падіння економічної активності внаслідок збройного конфлікту на Сході країни та втрати частини територій, суттєва девальвація гривні, прискорення інфляції, відтік депозитів і погіршення фінансової дисципліни позичальників. Це призвело до падіння процентних доходів і зростання витрат банків на формування значних резервів під проблемні кредити, що й призвело до погіршення фінансових результатів [143].

Незважаючи на складні умови, банківська система України зуміла зберегти працездатність, забезпечуючи розрахунки та підтримуючи грошовий обіг. Починаючи з 2018 року, відбулося відновлення депозитного портфеля та зростання обсягів кредитування, що сприяло поліпшенню прибутковості банківського сектору.

Повномасштабна агресія росії проти України перервала позитивну тенденцію до скорочення питомої ваги проблемних позик (NPL), що спостерігалася з 2018 року. За цей час обсяг проблемних кредитів зменшився майже на 300 млрд грн, а їхня питома вага в загальному кредитному портфелі за станом на 01.03.2022 року знизилася з 55 % до 27 %. Протягом березня–травня 2022 року питома вага непрацюючих кредитів залишалася стабільною, що було зумовлено регуляторними послабленнями у сфері оцінювання ризику кредитування. Станом на 01.01.2023 року питома вага NPL у банківській системі становила 38 %, а їхній обсяг протягом березня–грудня 2022 року збільшився на 127 млрд грн і досяг 432 млрд грн. При цьому близько 75 % NPL зосереджено у банківських установах з державною часткою, а частка АТ КБ «ПриватБанк» перевищує 40 % [159].

За 2023 рік банківська система одержала чистий прибуток у розмірі 83039 млн грн після сплати податку прибуток у сумі 77009 млн грн за підвищеною ставкою 50 % [159].

За 2024 рік платоспроможні банківські установи отримали чистий прибуток у розмірі 90907 млн грн (див. табл. 2.24). Основним фактором прибутковості залишалось підтримання високої чистої процентної маржі завдяки зростанню розмірів надання кредитів та інвестицій у ОВДП [159].

За станом на 01.05.2025 р. аналіз показників про фінансові результати функціонування вітчизняних банківських установ за групами згідно з класифікацією НБУ – банки з державною часткою, банки іноземних банківських груп, банки з приватним українським капіталом – виявляє істотні відмінності у результатах діяльності між різними групами (табл. 2.25).

Аналіз даних таблиці 2.25 показує, що домінуючу роль у банківській системі України відіграють банківські установи з державною часткою, які

забезпечують 64,04 % загального прибутку. Це демонструє їхню ключову роль у фінансовій стабільності та раціональне використання активів. На другому місці за прибутковістю знаходяться іноземні банківські установи (20,02 % загального прибутку), що підкреслює їхню конкурентоспроможність та ефективність в умовах українського фінансового середовища. Банківські установи з приватним капіталом мають найменшу частку – 13,94 %, що може свідчити про менший масштаб діяльності або проблеми з управлінською ефективністю. Водночас присутність державних, приватних та іноземних банків забезпечує певний рівень диверсифікації системи, що пом'якшує ризики та підтримує її загальну стабільність.

Таблиця 2.25

Показники про фінансові результати банківських груп в Україні

№ з/п	Банківські групи	Прибуток після оподаткування, тис грн	Частка у прибутках по банківській системі, %
1.	Банки з державною часткою	34964354	64,04
2.	Банки іноземних банківських груп	10599330	20,02
3.	Банки з приватним капіталом	7378567	13,94
4.	Усього по банківській системі	52942251	100,0

Джерело: побудовано автором за даними [159]

Дані таблиці 2.26 показують, що за станом на 01.05.2025 р. АТ КБ «ПриватБанк» є абсолютним лідером за рівнем прибутковості, забезпечуючи 43,61 % загального прибутку банківського сектору, що вказує на його масштаб і ефективність управління. Друге місце займає АТ «Ощадбанк» з часткою 11,92 %, що підкреслює стабільність та важливість цієї державної банківської установи для економіки. АТ «Укрексімбанк» з часткою 5,41 % займає третє місце. АТ «Райффайзен Банк», єдиний представник іноземного капіталу в ТОП-5, має частку 5,24 %, що засвідчує його результативність та конкурентоспроможність. АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», одиничний представник приватного капіталу в ТОП-5, має частку 4,72 %, займає п'яте місце, демонструючи стабільність, але з меншим впливом порівняно з провідними банками. Водночас висока концентрація прибутку серед п'яти найбільших

банківських установ вказує на залежність системи від їхньої стабільності, що може створювати потенційні ризики для банківської системи.

Таблиця 2.26

**ТОП-5 банків України за величиною прибутків станом на
01.05.2025 р.**

№ з/п	Банківська установа	Прибуток після оподаткування, тис грн	Частка у прибутках по банківській системі, %
1.	«ПриватБанк»	23087743	43,61
2.	«Ощадбанк»	6310959	11,92
3.	«Укрексімбанк»	2866448	5,41
4.	«Райффайзен Банк»	2775106	5,24
5.	«УНІВЕРСАЛ БАНК»	2499501	4,72
6.	Усього по банківській системі	52942251	100,0

Джерело: побудовано автором за даними [159]

За останні шість років структура та обсяг прибутків вітчизняного банківського сектору показує, що найбільшу частку в загальних доходах стабільно займають процентні доходи (69,3 % станом на 01.01.2025 р.). Вони значно зросли під час війни: якщо у 2021 році даний показник складав 168746 млн грн, то на 01.01.2025 року він зріс на 182842 млн грн., що склало 351588 млн грн. (додаток К) Процентні доходи охоплюють надходження за кредитами та коштами, розміщеними в інших банківських установах, однак супроводжуються значним процентним ризиком для банків [198, с. 96-97].

Найменша частка у структурі доходів за аналізований період припадає на відшкодування списаних активів, яка становила 0,4 % станом на 01.01.2025 р., інші доходи від операційної діяльності та інші доходи демонструють тенденцію до скорочення (1,3 %, 0,4 % відповідно станом на 01.01.2025 р.) [198, с. 97].

У третьому кварталі 2024 року середня прибутковість кредитів і портфеля державних цінних паперів фактично стабілізувалася, при цьому розміри цих активів зростали далі. Зокрема, з початку 2024 року загальний портфель кредитів, наданих клієнтам у гривні, зріс на 14,5 % (чистий портфель – на 23,6 %), а обсяг інвестицій у державні цінні папери – на

21,1 %. Одночасно ціна фондування трохи зменшилася у зв'язку зі зменшенням ринкових ставок за вкладками, що дозволило банківським установам зберегти високий рівень чистої процентної маржі [159].

Незважаючи на наступне зростання затрат, ефективність операційної діяльності лишалася на високому рівні. Висока якість портфеля кредитів забезпечила низький рівень формування резервів під кредитні ризики [159].

Разом зі збільшенням прибутків зросли й розміри податку на прибуток, які сплачені банками. Зокрема, за окремі звітні періоди вони становили близько 35 млрд грн [159]. Це вказує на суттєве зростання податкового навантаження на сектор.

Показники рентабельності активів (ROA) та капіталу (ROE) банківського сектору України протягом 2018–2024 років залишалися позитивними (див. табл. 2.23). Це засвідчує дохідність діяльності банківських установ у цей період. Найвище значення ROE спостерігалось у 2021 році – 35,08 %. У 2022 році рентабельність капіталу становила 9,68 %, у 2023 році – 30,33 %, а у 2024 році – 29,07 %. Рентабельність активів (ROA) за 2023 рік збільшилася до 3,24 % порівняно з 1,04 % у 2022 році, а у 2024 році становила 3,35 %. Після набрання чинності закону про 50 % податок на прибуток банків у 2024 році ROE знизилася до 30,33 %.

Конкуренція в банківському секторі впливає на здатність ефективно акумулювати заощадження економічних суб'єктів і перетворювати їх на інвестиції, а також визначає рівень відсоткових ставок, ефективність роботи банківських установ і загальну фінансову стабільність банківської системи [84, с. 383]. Водночас рівень конкурентної активності на ринку залежить від концентрації банківських активів, що потребує додаткового аналізу.

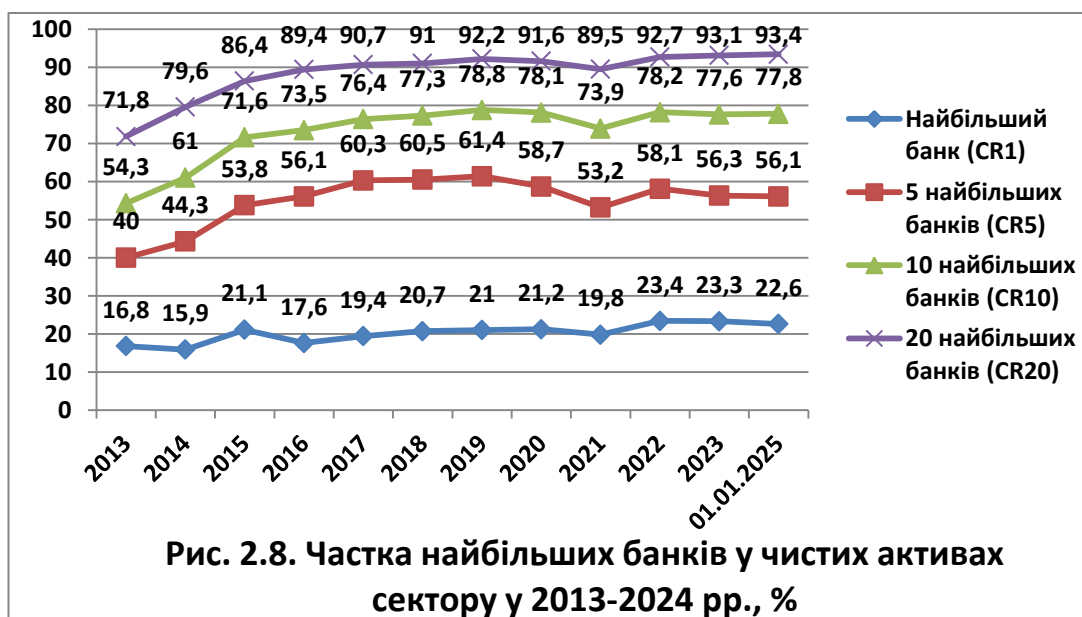
Зазвичай висококонцентровані ринки відрізняються низькою інтенсивністю конкуренції. Водночас варто підкреслити, що оцінка концентрації не дозволяє дати вичерпну оцінку рівня конкуренції на банківському ринку. Навіть на висококонцентрованих ринках банківських послуг і продуктів можливе активне конкурентне протистояння між провідними банківськими установами.

Оцінка рівня концентрації банківського ринку є важливим індикатором фінансової стабільності банківського сектору. Висока концентрація свідчить про зосередження значної частки активів та депозитів у невеликій кількості провідних банків, що підвищує системні ризики: проблеми одного великого учасника можуть швидко поширюватися на всю систему. Водночас лідери ринку завдяки економії на масштабі, кращій диверсифікації ризиків і доступу до дешевших ресурсів підвищують власну стійкість. Для малих банків висококонцентроване середовище створює додатковий конкурентний тиск, а відсутність достатньої конкуренції може стимулювати ризикову поведінку.

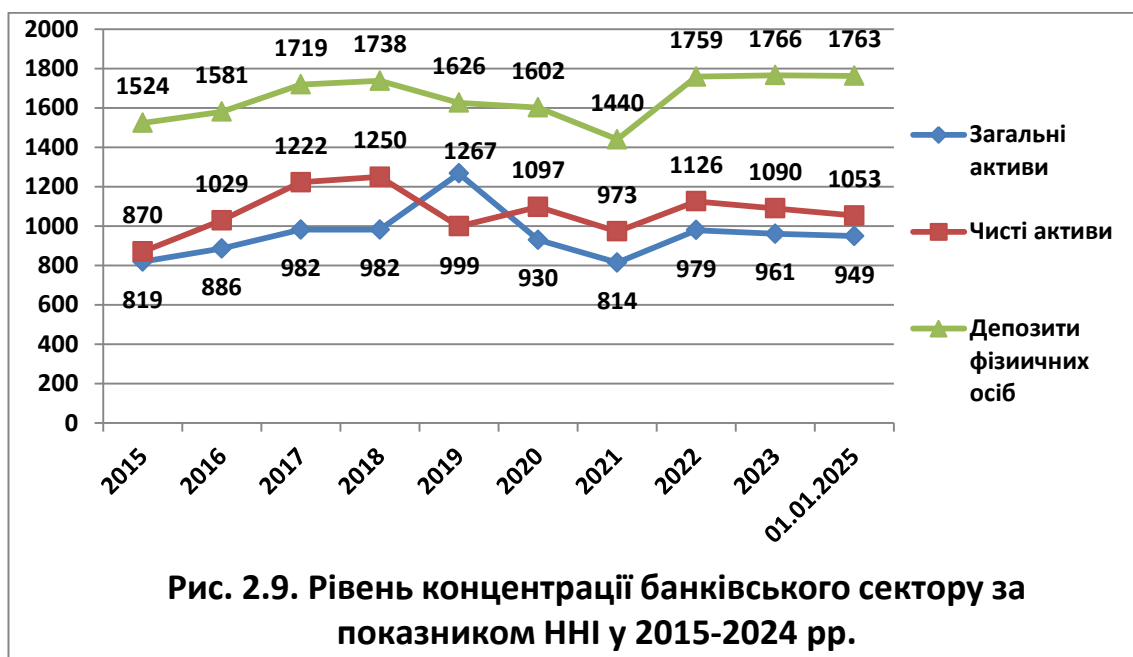
Для практичної оцінки зазначених аспектів використовують спеціальні коефіцієнти концентрації, які дозволяють кількісно виміряти рівень зосередженості ринку та потенційні системні ризики. До цих показників належать питомі ваги на ринку трьох (CR3), п'яти (CR5) та десяти (CR10) лідерів, а ще показник Херфіндаля-Хіршмана (HHI) [66, с. 101]. Показник концентрації розраховується за такими формулами:

$$CR3 = \sum_{i=1}^3 Y_i, CR5 = \sum_{i=1}^5 Y_i, CR10 = \sum_{i=1}^{10} Y_i \quad (2.1)$$

Банківський ринок в Україні характеризується високою концентрацією, що підтверджується значеннями показників CR1, CR5, CR10, CR20 (рис. 2.8) та індексом Херфіндаля–Хіршмана (HHI) (рис. 2.9).

Джерело: побудовано автором на основі [150, с. 3; 151, с. 3; 152, с. 3; 153, с.3; 159].

Джерело: побудовано автором на основі [150, с. 3; 151, с. 3; 152, с. 3; 153, с.3; 159].

За 2024 рік концентрація в секторі посилилася: питома вага двадцяти найбільших банків у чистих активах збільшилася на 0,3 %, з 93,1 % до 93,4 % (CR20), що є найвищим значенням за останніх 12 років (див. рис. 2.8). За 2024 рік частка десяти найбільших банківських установ збільшилася на 0,2 %, з 77,6 % до 77,8 % (CR10), частка п'яти найбільших банківських установ знизилася на 0,2 %, з 56,3 % до 56,1 % (CR5), одного найбільшого банку знизилася на 0,7 %, з 23,3 % до 22,6 % (CR1).

Індекс Херфіндаля–Хіршмана (ННІ) є показником концентрації на банківському ринку. Він розраховується як сума квадратів часток окремих банків у валовому розмірі. Значення ННІ можуть коливатися від 0 до 10 000 (при ННІ до 1 000 ринок вважається слабо концентрованим) [159].

Як показано на рис. 2.9, у 2024 році індекс Херфіндаля–Хіршмана (ННІ) за вкладами населення та чистими активами перевищує 1000, тоді як за валовими активами він залишається нижче 1000. Отже, у 2024 році за ННІ ступінь концентрації вітчизняної банківської системи за вкладами домогосподарств і чистими активами можна вважати концентрованим, а за валовими активами – слабо концентрованим. Взагалі у 2024 році ступінь концентрації за всіма трьома показниками зменшився. Зокрема, концентрація

валових активів зменшилася (див. рис. 2.9) за рахунок списання великих розмірів проблемних позик великими банками [244, с. 137].

Отже, високий рівень концентрації активів свідчить про домінування найбільших банків у структурі сектору. Це підтверджується тим, що станом на 01.05.2025 р. до ТОП-5 банків за активами належать АТ КБ «ПриватБанк» (25,22 % активів), АТ «Ощадбанк» (12,10 %), АТ «Укрексімбанк» (8,35 %), АТ «Райффайзен Банк» (6,48 %) та АБ «УКРГАЗБАНК» (5,64 %) (табл. 2.27) [159]. Домінуюча роль банків з державною часткою – АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк» та АБ «УКРГАЗБАНК» – пояснюється їх сукупною часткою у 51,31 % банківських активів. Вони не лише відображають домінуючі тенденції ринку, а й формують їх, що робить ці установи ключовим чинником фінансової стабільності та економічної безпеки держави.

Таблиця 2.27

ТОП-5 банків України за величиною активів станом на 01.05.2025 р.

№ з/п	Банк	Чисті активи банку, тис грн	Частка у структурі чистих активів по банківській системі, %
1.	АТ КБ «ПриватБанк»	964217433	25,22
2.	АТ «Ощадбанк»	462688243	12,10
3.	АТ «Укрексімбанк»	319104881	8,35
4.	АТ «Райффайзен Банк»	247768061	6,48
5.	АБ «УКРГАЗБАНК»	215464935	5,64
6.	Усього по банківській системі	3823214153	100,0

Джерело: побудовано автором на основі [159]

Іноземні банки, які раніше мали сильні позиції, частково скоротили свою присутність через економічну нестабільність і ризики ведення бізнесу в Україні. Приватні банки продовжують займати важливу нішу, проте їхній вплив залишається обмеженим порівняно з банками з державною часткою.

Враховуючи високу концентрацію банківського ринку, важливо підтримувати конкурентне середовище для забезпечення його стабільності. Посилення нагляду за великими банківськими установами та контролю їхнього впливу може зменшити ризики домінування.

Для оцінки впливу конкуренції на системну стабільність використовують показники CR1, CR5, CR10, CR20, індекс Херфіндаля-Хіршмана, а також показники рентабельності активів (ROA) і капіталу (ROE) (див. табл. 2.24, рис. 2.8–2.9) [84, с. 387]. Аналіз цих даних свідчить, що протягом 2013–2024 років рівень концентрації в банківському секторі загалом зростає, однак процес був нерівномірним із періодами зниження. Зростання концентрації відбулося через вихід з ринку менш стійких банківських установ, що зменшило конкурентну боротьбу. Основними чинниками змін стали негативні наслідки кризових явищ та політика НБУ, спрямована на підвищення прозорості банківського сектору [84, с. 384].

Незважаючи на це, банківські установи зберігають високі показники прибутковості (ROA і ROE), що забезпечує нарощення капіталу (див. табл. 2.24). Водночас тенденція до зниження концентрації свідчить про певну стабілізацію та збалансування впливу найбільших банківських установ.

Концентрація на банківському ринку чинить вплив на фінансову стійкість та національну економічну безпеку, тому що підвищує ризики монополізації та залежності від обмеженої кількості ключових фінансових установ. Це явище характеризується зосередженням значної частки активів (кредитних операцій), депозитів у небагатьох банківських установах, що робить економіку більш вразливою до зовнішніх та внутрішніх шоків.

Концентрація банківського сектору має як переваги, так і недоліки для фінансової стабільності (додаток Л). До основних переваг належать підвищена стійкість, яку забезпечують державні банки, виконуючи роль стабілізуючого чинника у кризові періоди, а також кращі можливості управління ризиками завдяки значним ресурсам і інвестиціям у сучасні фінансові технології. Водночас до основних недоліків належать ризик монополізації, обмеження конкуренції, зниження якості банківських послуг та ускладнений доступ до фінансування для малих і середніх банків.

Оптимальний підхід до концентрації полягає у забезпеченні балансу між концентрацією та конкуренцією через ефективне державне регулювання. Для цього важливо:

- посилити контроль за діяльністю великих банківських установ, щоб уникнути зловживань домінуючим становищем;
- заохочувати розвиток малих і середніх банківських установ та створювати умови для входження нових учасників на ринок;
- диверсифікувати власність, зокрема через приватизацію окремих державних банківських установ, для зменшення концентрації та підвищення ефективності управління;
- підвищувати прозорість діяльності банків, забезпечуючи відкритість фінансової інформації та зміцнення довіри клієнтів та інвесторів.

Основний вектор забезпечення фінансової стабільності банків та економічної безпеки має бути спрямований на підвищення економічної ефективності. Головна мета цього напрямку – збільшення обсягів фінансових ресурсів та підвищення ефективності їх використання. Водночас існує низка слабких сторін, які створюють негативні передумови для досягнення фінансової стабільності банків і зміцнення національної економічної безпеки.

Основними загрозами для фінансової стабільності банківського сектору та економічної безпеки України у 2019–2025 роках є (додаток М):

- зростання кредитних ризиків через погіршення платоспроможності позичальників, особливо під час війни;
- ризики ліквідності через зниження довіри до банківських установ;
- валютні ризики, пов'язані з коливанням валютного курсу та високою залежністю від зовнішніх фінансових впливань;
- військові дії та руйнування інфраструктури;
- кіберризики в умовах цифровізації та зниження інвестиційної привабливості через економічну невизначеність;
- дефіцит капіталу, інфляційні процеси, політична та економічна нестабільність, обмежений доступ до міжнародних ринків капіталу.

Аналіз функціонування банківського сектору України свідчить про те, що ефективне управління капіталом, активами та зобов'язаннями у поєднанні з діями НБУ забезпечує стійкість банківської системи та зміцнює довіру з боку клієнтів та інвесторів. Реальні результати функціонування банківських

установ дозволяють оцінювати ефективність регуляторних заходів та досягнення належного рівня фінансової стабільності у нашій державі. Системне оцінювання фінансових індикаторів дозволяє передбачати ризики та ефективність діяльності банків, що важливо для забезпечення розвитку економіки та економічної безпеки держави. Таким чином, фінансова стабільність банківської системи формується як результат взаємодії державного регулювання та ефективної діяльності банків, створюючи передумови для розвитку економіки та зміцнення економічної безпеки держави.

Висновки до розділу 2

У результаті дослідження підходів до оцінювання рівня та аналізу фінансової стабільності банківської системи України в умовах системних ризиків і загроз зроблено такі висновки.

Методологічні основи оцінки фінансової стабільності банківського сектору України передбачають поєднання традиційних індикаторів, таких як капіталізація, ліквідність, якість активів, прибутковість та дотримання пруденційних нормативів, із сучасними підходами до вимірювання системних ризиків та інтегрованих індексів. Такий комплексний метод забезпечує можливість врахування зовнішніх і внутрішніх чинників дії та своєчасно ідентифікувати потенційні загрози. Порівняння вітчизняних і міжнародних індикаторів фінансової стійкості банків показало незначні різниці між ними. З огляду на перспективу європейської інтеграції важливо наблизити вітчизняні показники до міжнародних стандартів МВФ, що потребує розробки та впровадження єдиної системи рекомендацій для банківських установ України, закріпленої законодавчо, для забезпечення прозорості й надійності фінансового стану банківських установ. Нинішні індикатори фінансової стійкості, запропоновані НБУ, мають обмежену ефективність у виявленні фінансових проблем банківських установ, тому доцільне розширення використання методології МВФ. Комплексне

застосування економіко-статистичних методів, зокрема групування, індексний та кореляційний аналіз, дозволяє всебічно оцінювати фінансову стабільність і ефективність діяльності банків, виявляти взаємозв'язки між ключовими показниками та визначати потенціал забезпечення економічної безпеки.

Проведений аналіз дозволив виявити, що у 2019–2024 роках банківська система України перебувала під впливом як фінансових, так і нефінансових системних ризиків, які в різній мірі впливали на її стійкість і здатність забезпечувати економічну безпеку держави. Найбільш вагомими залишалися кредитний ризик та ризик ліквідності, посилені воєнними та макроекономічними шоками, тоді як валютний і процентний ризики частково нейтралізувалися завдяки політиці НБУ. Нефінансові ризики, зокрема операційний, репутаційний та кіберризик, набули системного значення через зростання цифровізації й воєнних загроз. Інтегральна оцінка системного ризику показала його пікове зростання у 2022–2023 роках і поступове зниження у 2024 році, що свідчить про часткове відновлення стабільності банківського сектору. Разом із тим збереження структурних дисбалансів у строках активів і пасивів, високої концентрації ризиків та залежності від короткострокових ресурсів потребує подальшого зміцнення механізмів управління ризиками, розвитку внутрішнього ринку капіталу та підвищення ролі макропруденційної політики у забезпеченні фінансової стабільності та економічної безпеки України.

Протягом аналізованого періоду спостерігалось скорочення кількості банківських установ в Україні, що свідчить про процеси консолідації та очищення сектору, а також вплив змін у регуляторному середовищі. Незважаючи на зменшення кількості банків, вартість їхніх активів значно зросла, відображаючи укрупнення установ і покращення фінансової стабільності сектору. Частка банківських активів у структурі ВВП зменшилася, що вказує на зміну економічних пріоритетів та зростання ролі небанківських фінансових установ. Структура власності і концентрація активів мають ключове значення для стабільності системи: після

націоналізації АТ КБ «ПриватБанк» частка державних банків зросла до 53,3 %, іноземних – до 25,9 %, а приватних українських – до 20,8 %. 20 найбільших банків контролюють майже 94,0 % чистих активів, що забезпечує стабільність системи, проте підвищує ризики надмірної концентрації та обмежує конкуренцію. Водночас важливо створювати умови для розвитку банків з приватним українським капіталом для диверсифікації та стимулювання конкуренції, а залучення іноземного капіталу має бути збалансованим, щоб уникнути надмірної залежності від міжнародних фінансових груп. Висока концентрація прибутковості державних банківських установ забезпечує стабільність у кризові періоди, проте водночас породжує ризики монополізації та системних загроз. Для стійкого розвитку сектору важливо знайти баланс між підтримкою найбільших гравців і стимулюванням конкуренції.

Фінансова стабільність банківської системи формується як результат взаємодії державного регулювання та ефективної діяльності банківських установ. Для подальшого зміцнення системи необхідно підтримувати збалансований розвиток державних, приватних та іноземних банківських установ, стимулювати активне кредитування реального сектору, підвищувати прозорість діяльності та ефективність управлінських заходів. Це формує базу з економічного зростання і забезпечення національної з економічної безпеки держави.

Ключові результати, отримані в цьому розділі дисертаційної роботи, автор опублікував у наступних наукових працях [8; 222; 223; 231; 236; 237; 238; 244].

РОЗДІЛ 3. ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИКА ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Проблеми та шляхи забезпечення фінансової стабільності банківської системи в умовах цифровізації економіки

Фінансова стабільність та економічна безпека тісно взаємопов'язані: стабільна банківська система здійснює раціональний перерозподіл грошових ресурсів, безперебійну роботу платіжної системи, кредитування підприємств і населення, розвиток підприємництва та стимулювання інвестицій. Натомість кризи ліквідності, зростання проблемних кредитів, банкрутства банківських установ, надмірна відкритість чи висока частка іноземного капіталу створюють системні ризики та підвищують вразливість економіки до зовнішніх шоків. Складність і багатофакторність цих процесів, зумовлених рівнем регулювання та станом макроекономічного середовища, вимагає комплексного підходу до оцінювання впливу банківського сектору, який враховує як його позитивну роль у розвитку економіки, так і потенційні загрози для фінансової стабільності та економічної безпеки держави.

Фінансова стабільність банківської системи формується під впливом комплексу зовнішніх і внутрішніх чинників, які у кризових умовах можуть перерости у загрози для національної економічної безпеки. Акцентування зусиль лише на дотриманні регуляторних вимог часто забезпечує формальні показники стійкості, але водночас знижує спроможність банківських установ ефективно виконувати власні основні функції, зокрема забезпечувати кредитування виробничого сфери. Отже для збереження фінансової стійкості та запобігання системним ризикам і загрозам важливим є своєчасне виявлення внутрішніх дисбалансів, зовнішніх шоків і мінімізація їх впливу.

Однак зовнішні чинники впливають на систему через її внутрішні компоненти та наявні дисбаланси між ними, проявляючись у ключових

тенденціях та внутрішніх викликах банківської системи України. Після кризових явищ 2014–2015 років банківська система України почала поступово відновлюватися. Водночас її фінансова стійкість, а отже й ступінь довіри зі сторони суб'єктів економіки, залишається вразливою через наявність значних проблем (структурних дисбалансів), що обмежують ефективність функціонування (рис. 3.1).

Проблеми функціонування банківської системи України в умовах війни	
	темпи зростання обсягів банківських вкладів населення залишаються низькими, що негативно впливає на відновлення довіри до банківських установ;
	проблеми у діяльності Фонду гарантування депозитів домашніх господарств;
	низький показник співвідношення обсягу банківських активів до валового внутрішнього продукту (ВВП);
	відновлення активного банківського кредитування відбувається надто повільно;
	значна частина ресурсів банківської системи спрямовується на інвестування в державні цінні папери (ОВДП) та депозитні сертифікати НБУ, що знижує обсяги реального кредитування економіки;
	у кредитних портфелях банків зберігається високий рівень проблемних кредитів (NPL);
	перспективи повернення кредитів рефінансування, що залишилися у ліквідованих банківських установах, залишаються невизначеними;
	прибутковість банківської системи зростає, проте цей процес відбувається повільно через значні виклики та ризики і зростання податкового навантаження на прибуток банків;
	рівень капіталізації банківських установ залишається недостатнім для забезпечення стійкості в умовах можливих шоків;
	хоча рівень доларизації зобов'язань та вимог банківської системи поступово знижується, він все ще потребує подальшого скорочення для зменшення валютних ризиків.

Рис. 3.1. Проблеми функціонування банківської системи
Джерело: побудовано автором на основі [186, с. 47-59].

Депозитні та кредитні операції банківської системи є ключовим механізмом гарантування економічної безпеки держав. Стійка депозитна база дозволяє банківським установам надавати кредити бізнесу та домашнім господарствам, фінансувати економічну активність й інвестиційні проєкти, сприяючи зростанню ВВП. Водночас цифрові трансформації та інноваційні технології суттєво змінюють механізми функціонування банківської системи. Швидкість обміну інформацією, розвиток онлайн-транзакцій і мобільних

платформ впливають на динаміку грошових потоків, структуру депозитів і кредитів, підвищують ризики кібербезпеки та збільшують волатильність короткострокових ресурсів, що створює додаткові виклики для управління ліквідністю. Це вимагає від банківських установ автоматизації моніторингу депозитів і кредитів, прогнозування ризиків у реальному часі та вдосконалення механізмів управління активами і пасивами, що підвищує стійкість банківської системи.

Особливу увагу слід приділяти строковій диспропорційності депозитів і кредитів: переважання короткострокових ресурсів обмежує можливості довгострокового фінансування інвестицій і підвищує ризики ліквідності. Надмірне зосередження активів в ОВДП скеровує ресурси на фінансування боргу замість підтримки реального сектору, формуючи фіскальні ризики та послаблюючи інвестиційний потенціал економіки. Висока доларизація депозитів і кредитів створює валютні дисбаланси, підвищує чутливість банківської системи до коливань обмінного курсу та ускладнює проведення ефективної монетарної політики. Подальший аналіз дозволяє оцінити вплив цих факторів, а також цифровізації, на фінансову стабільність та економічну безпеку країни.

Однією з проблем зміцнення фінансової стійкості банківського сектору України є повільне зростання обсягів депозитів населення. Дослідження змін і структурних параметрів вкладів резидентів (табл. 3.1) свідчить про стале зростання їх загального обсягу – з 1071666 млн грн у 2019 році до 2777686 млн грн у 2024 році (на 159,2 %). Домінуючу частку депозитної бази формують кошти фізичних осіб, хоча їхня частка знизилася з 53,8 % до 49,8 %, при цьому абсолютний обсяг вкладів зріс на 805749 млн грн. Депозити нефінансових корпорацій залишаються відносно стабільними за часткою (37–44 %) та збільшилися в абсолютному виразі на 183 %. Депозити інших резидентів демонструють помірне зростання (з 5,7 % до 6,0 %). Загальна динаміка вказує на поетапне повернення довіри до банківського сектору, водночас значна питома вага коштів населення в складі депозитів

залишається джерелом підвищених ризиків через волатильність цього сегмента.

Таблиця 3.1

Депозити резидентів, що акумульовані банківськими установами, у розрізі секторів економіки протягом 2019-2024 рр.

Період	Усього	Нефінансові корпорації		Домашні господарства		Інші резиденти	
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
2019	1071666	433731	40,5	576126	53,8	61809	5,7
2020	1348130	549488	40,8	730317	54,2	68325	5,0
2021	1503909	633806	42,1	794152	52,8	75951	5,1
2022	1893851	703538	37,2	1045731	55,2	144582	7,6
2023	2395074	1031122	43,0	1228546	51,3	135406	5,7
2024	2777686	1227642	44,2	1381875	49,8	168169	6,0

Джерело: побудовано автором на основі [159].

Паралельно відбувається зміна валютної структури депозитів домашніх господарств (табл. 3.2). Частка вкладів у національній грошовій одиниці збільшилася з 58,9 % у 2019 році до 64,9 % у 2024 році, що вказує на зростання довіри до гривні. Водночас частка вкладів у валютному еквіваленті зменшилася з 41,1 % до 35,1 %, хоча їх абсолютний обсяг зріс із 236958 млн грн до 485064 млн грн. Така динаміка вказує на позитивний тренд до дедоларизації депозитної бази, водночас зберігаючи певний вплив валютних ризиків на стабільність банківської системи.

Таблиця 3.2

Динаміка депозитів населення, акумульованих банківськими установами за видами валют у 2019-2024 рр.

Роки	Загалом	у національній валюті		в іноземній валюті	
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
2019	576126	339168	58,9	236958	41,1
2020	730317	433417	59,4	296901	40,6
2021	794152	506980	63,8	287172	36,2
2022	1045731	653343	62,5	392388	37,5
2023	1228546	795493	64,8	433053	35,2
2024	1381875	896811	64,9	485064	35,1

Джерело: побудовано автором на основі [159].

Аналіз таблиці 3.3 щодо частки депозитів домашніх господарств у ВВП України за 2019 – 2024 роки демонструє коливання рівня залучення коштів населення в банківський сектор щодо загального обсягу економіки. Частка депозитів у ВВП демонструвала нестабільну динаміку: зростання з 14,48 % у 2019 році до 20,15 % у 2022 році змінилося зниженням до 18,80 % у 2023 році та 18,04 % у 2024 році, що зумовлено впливом воєнного стану. Ці коливання пов'язані як із темпами приросту ВВП, так і з кризовими явищами, коли населення в умовах невизначеності менш активно зберігає кошти в банках. Це свідчить про те, що менший обсяг заощаджень домашніх господарств мобілізується через банківські депозити. Як наслідок, ці не залучені кошти можуть створювати ризики для фінансової стабільності банківської системи та загрожувати економічній безпеці держави.

Таблиця 3.3

Частка депозитів домашніх господарств у ВВП за 2019-2024 рр.

Роки	Депозити домашніх господарств, млн. грн	ВВП, млн. грн	Частка депозитів домашніх господарств у ВВП, %
2019	576126	3978400	14,48
2020	730317	4222026	17,30
2021	794152	5459574	14,55
2022	1045731	5191028	20,15
2023	1228546	6537825	18,80
2024	1381875	7658659	18,04

Джерело: побудовано автором на основі [56; 57; 158; 159].

За строками розміщення депозитів фізичних осіб у 2019–2024 рр. спостерігається негативна тенденція – суттєве зростання частки коштів на вимогу за одночасного скорочення частки депозитів з терміном до одного року (табл. 3.4), що знижує стабільність ресурсної бази банківських установ. За станом на 01.01.2025 р. серед населення доля вкладів до запитання складає 65,5 %, а разом з терміновими вкладами строком до одного року – 90,4 %. Відтак інституціолізована частка заощаджень населення після завершення пандемії 2019 р. та після повномасштабного вторгнення 2022 р. виявила підвищену волатильність і ризиковість як щодо фінансової стабільності, так і з точки зору економічної безпеки держави. Водночас зростання загального

обсягу депозитів свідчить про збільшення заощаджень населення, незважаючи на їх переважно короткостроковий характер.

Таблиця 3.4

Депозити населення, акумульовані банківськими установами за строками погашення за 2019-2024 рр.

Період	Усього	на вимогу		до 1 року		від 1 року до 2 років		понад 2 роки	
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
2019	576126	240125	41,7	237690	41,3	92669	16,0	5642	1,0
2020	730317	378999	51,9	237493	32,5	104883	14,4	8942	1,2
2021	794152	473242	59,6	209207	26,3	101748	12,8	9955	1,3
2022	1045731	711848	68,0	238154	22,8	85359	8,2	10369	1,0
2023	1228546	788703	64,2	348631	28,4	79158	6,4	12054	1,0
2024	1381875	905760	65,5	343892	24,9	118867	8,6	13355	1,0

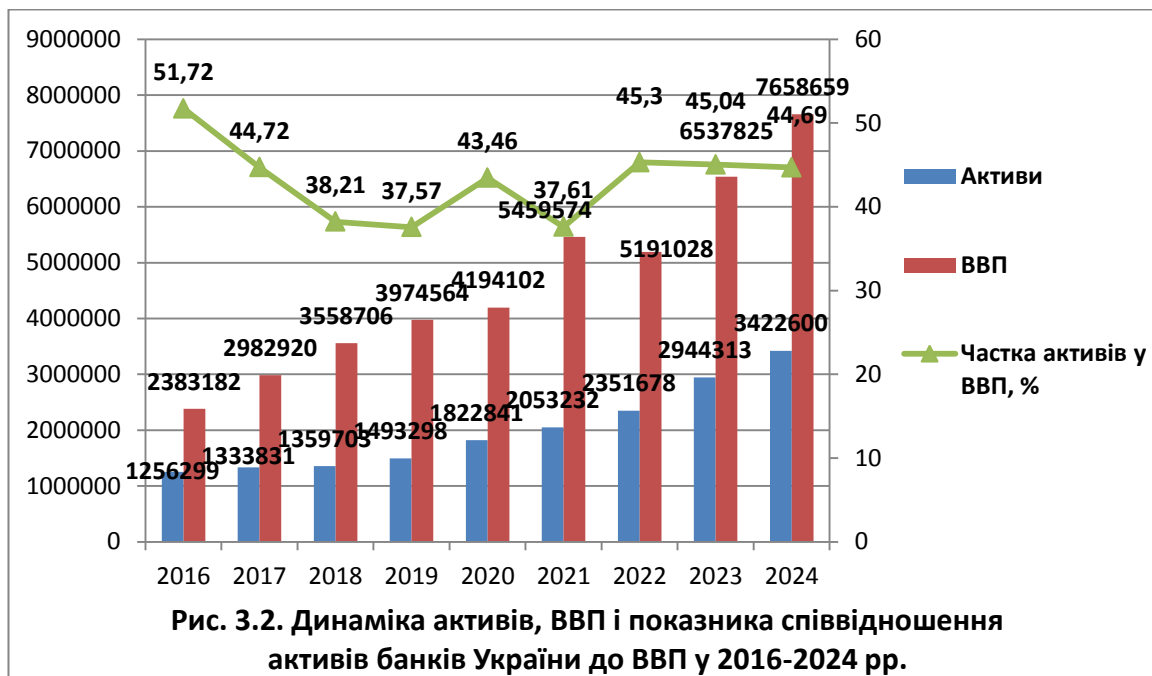
Джерело: побудовано автором на основі [159].

Розвиток цифровізації економіки та мобільного банкінгу забезпечує швидке переміщення коштів клієнтами між рахунками та банками. Це збільшує волатильність короткострокових депозитів та створює додаткові виклики для управління ліквідністю, змушуючи банки впроваджувати інноваційні інструменти контролю та прогнозування ресурсної бази.

До негативних чинників фінансової стабільності вітчизняного банківського сектору належать також проблеми Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО): недостатність ресурсів для покриття зобов'язань, затримки у виплатах через складні процедури ліквідації, корупційні ризики, непрозорість управління активами, численні судові спори та відсутність дієвих механізмів кризового запобігання. Це знижує ефективність ФГВФО у забезпеченні фінансової стабільності та захисті вкладників.

Однією з проблем фінансової стабільності банківської системи є низьке співвідношення активів до ВВП, яке відображає рівень фінансового посередництва. У 2016–2019 рр. воно знизилося з 51,72 % до 37,57 % через швидше зростання ВВП, а з 2020 р. знову почало зростати, досягнувши 45,3 % у 2022 р. (рис. 3.2). У 2023–2024 рр. показник дещо знизився, але залишився вищим за довоєнний рівень, що свідчить про адаптацію

банківської системи до шоків війни та економічної нестабільності. Низьке значення цього показника вказує на обмежену роль банківських установ у фінансуванні економіки, тоді як у країнах ЄС активи часто перевищують 100 % ВВП, що демонструє вищий рівень фінансової глибини.

Джерело: побудовано автором на основі [56; 57; 158; 159].

Перспективи розвитку банківської системи залежать від стабілізації макроекономічного середовища, активізації кредитної діяльності, поліпшення інвестиційного клімату та відновлення довіри населення й бізнесу до банків, що потребує узгоджених дій держави та самих банківських установ.

Серед проблем фінансової стабільності банківського сектору – повільне відновлення кредитування. Попри зростання попиту корпоративного сектору, обсяг банківських кредитів залишається недостатнім, що гальмує економічне відновлення. Тому активізація корпоративного кредитування є ключовою умовою розвитку економіки в умовах війни, циклічності та цифровізації.

У 2019 – січні 2025 рр. обсяг кредитів нефінансовим корпораціям зріс із 744648 млн до 782219 млн грн (табл. 3.5), що свідчить про поступове відновлення кредитної активності. Частка кредитів у національній валюті зросла з 57,3 % до 67,9 %, тоді як в іноземній знизилася з 42,7 % до 32,1 %, що свідчить про зростаючу залежність економіки від внутрішнього фінансування.

що вказує на зменшення валютних ризиків і зростання довіри до гривні. Водночас падіння кредитування у 2023 р. відображає вплив макроекономічної нестабільності та обережної політики банківських установ під час війни: невизначеність і зростання ризиків знижують прогнозованість доходів бізнесу та підвищують ймовірність дефолтів, ускладнюючи доступ підприємств до позик.

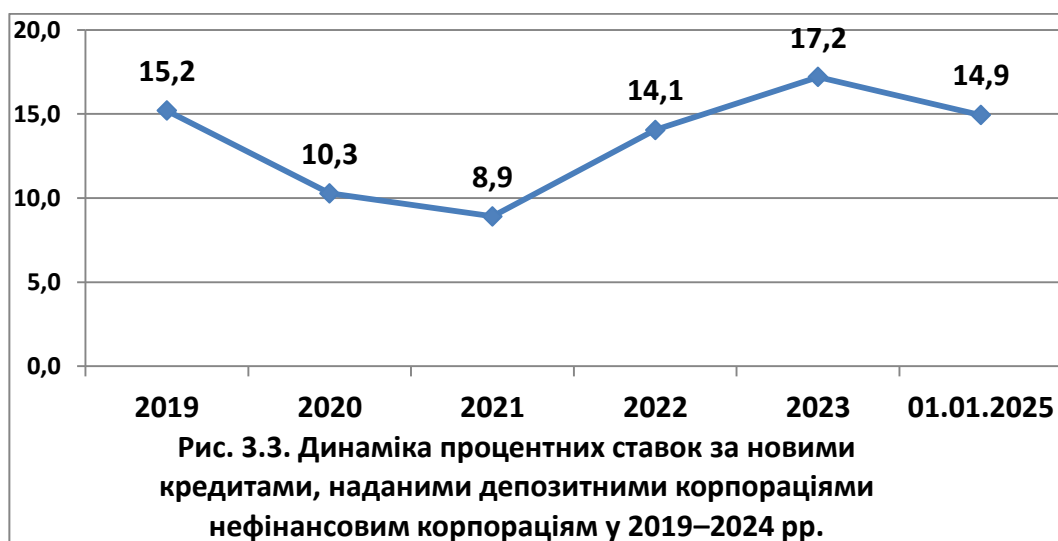
Таблиця 3.5

**Кредити, видані банківськими установами нефінансовим
корпораціям у розрізі валют за 2019–2024 рр.**

Роки	Загалом	у національній валюті		в іноземній валюті	
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
2019	744648	426514	57,3	318134	42,7
2020	724157	409517	56,6	314640	43,4
2021	752324	484060	64,3	268264	35,7
2022	754371	504306	66,9	250065	33,1
2023	735295	495414	67,4	239881	32,6
2024	782219	531409	67,9	250810	32,1

Джерело: побудовано автором за даними [159].

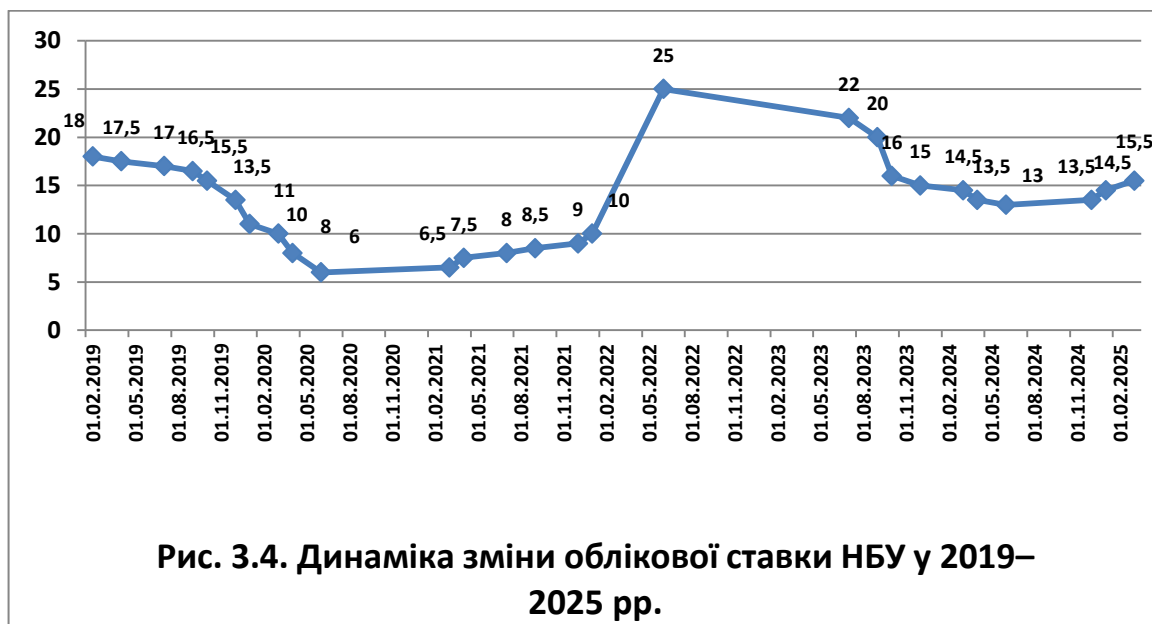
Високі процентні ставки підвищують вартість кредитів для бізнесу, роблячи їх менш вигідними, що обмежує інвестиції та уповільнює економічний розвиток (рис. 3.3).

Джерело: побудовано автором на основі [159].

Висока вартість кредитів значною мірою зумовлена жорсткою монетарною політикою НБУ та високим рівнем облікової ставки в межах

інфляційного таргетування. Так, 7 березня 2025 року ставка була підвищена до 15,5 % річних (рис. 3.4) для стабілізації валютного ринку та обмеження інфляційного тиску, яка у 2024 р. становила 12 %, а на початку 2025 р. залишалася високою. Після різкого підвищення до 25 % у червні 2022 р. облікова ставка поступово знижувалася – до 15 % у 2023 р. та 13 % у червні 2024 р. Це мало сприяти зменшенню кредитних ставок, проте відчутного позитивного ефекту поки не спостерігається.

Джерело: побудовано автором за даними [159].

Обмежене коло надійних юридичних осіб звужує можливості кредитування, оскільки банки уникають ризиків неповернення коштів. Велика частка збиткових підприємств на стадіях економічних потрясінь та війни знижує обсяг виданих кредитів і стримує фінансування бізнесу.

На рис. 3.5 показано динаміку збиткових підприємств у 2014–2023 рр.: пік у 2014 р. – 33,7 % через кризу, мінімум у 2018 р. – 25,7 %, зростання до 28,6 % під час пандемії, максимальний рівень у 2022 р. – 33,9 % через війну та зниження до 28,9 % у 2023 р., що відображає адаптацію бізнесу до економічних кризових умов та воєнних викликів.

Висока частка збиткових підприємств підкреслює фінансові ризики для банків і необхідність розвитку програм підтримки бізнесу, зокрема

державних гарантій або субсидій. Динаміка частки збиткових підприємств корелює з економічними кризами та впливає на кредитну активність.

Джерело: побудовано автором на основі [158].

Активізації корпоративного кредитування сприяла сукупність чинників: стабілізація макроекономічної ситуації, що підвищила довіру між банками та позичальниками; пом'якшення монетарної політики із поступовим зниженням облікової ставки, що зробило кредити доступнішими; реалізація державних програм підтримки бізнесу, зокрема механізмів кредитних гарантій та пільгових програм («5-7-9 %»); а також покращення фінансових показників окремих секторів та зростання платоспроможності підприємств, що розширило коло надійних позичальників. Сукупність цих факторів забезпечила поступове відновлення корпоративного кредитування попри високі фінансові ризики.

За 2019–2024 рр. обсяг кредитів нефінансовим корпораціям коливався в межах 724157–754 371 млн грн і зріс до 782219 млн грн на 1 січня 2025 року. Це вказує на послідовне поживавлення кредитної активності (табл. 3.6).

Основну частку кредитного портфеля складають короткострокові кредити до 1 року (50–55,2 %), що відображає попит на фінансування поточних потреб бізнесу. Частка середньострокових кредитів (1–5 років) трималася на рівні 31,6–36,7 %, а зростання до 36,7 % у 2024 р. свідчить про

поступове розширення інвестиційної діяльності. Довгострокові кредити понад 5 років займають найменшу частку (12,6–18 %), яка знизилася з 18,0 % у 2019 р. до 13,3 % у 2024 р., хоча їхній абсолютний обсяг зріс, що підкреслює обережність банківських установ у довгостроковому кредитуванні через воєнні дії та економічну невизначеність.

Таблиця 3.6

**Кредити, надані депозитними корпораціями нефінансовим
корпораціям, у розрізі строків погашення в 2019–2024 рр.**

Роки	Усього		до 1 року		від 1 до 5 років		більше 5 років	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2019	744648	100,0	375326	50,4	235423	31,6	133899	18,0
2020	724157	100,0	371855	51,4	233459	32,2	118842	16,4
2021	752324	100,0	415523	55,2	242415	32,2	94386	12,6
2022	754371	100,0	412550	54,7	240983	31,9	100838	13,4
2023	735295	100,0	379635	51,6	252537	34,4	103123	14,0
2024	782219	100,0	391371	50,0	286908	36,7	103941	13,3

Джерело: побудовано автором за даними [159].

Отже, зменшення частки довгострокових кредитів підкреслює наявні ризики і обмеження у фінансуванні інвестицій, тоді як поступове зростання середньострокових кредитів відображає адаптацію банків до потреб бізнесу.

Дослідження строкової структури депозитів і кредитів важливе, оскільки диспропорційність може створювати ризики для ліквідності банківських установ і стабільності банківської системи. Значну частку депозитів становлять короткострокові та вклади на вимогу, що пояснюється потребою вкладників зберігати ліквідність в умовах економічної нестабільності. Довгострокові депозити залишаються малопопулярними через низьку довіру до банківської системи, інфляційні ризики та коливання процентних ставок. Так, частка депозитів домашніх господарств строком понад 2 роки стабільно залишалася близько 1 % протягом 2019–2024 рр. (див. табл. 3.4).

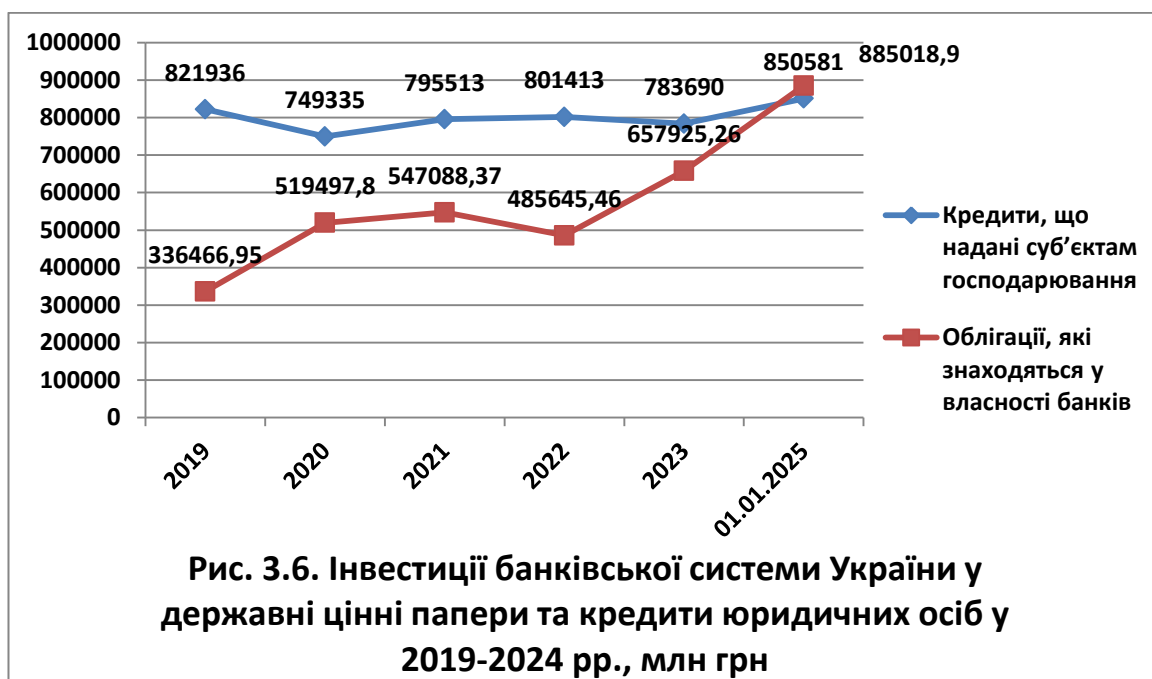
Переважання короткострокових депозитів порівняно з більш тривалими строками кредитування створює геп ліквідності, що обмежує можливості банківських установ надавати довгострокові кредити для фінансування

інвестиційних проєктів, підвищує вартість залучення коштів і стримує економічне зростання. Диспропорційність у структурі активів і пасивів банківської системи підвищує ризики ліквідності, особливо в кризові періоди, і залишається значним викликом для фінансової стабільності та економічної безпеки держави.

Для подолання цієї проблеми застосовуються комплексні заходи, зокрема створення стимулів для довгострокових депозитів через пільгові умови або підвищені відсоткові ставки; впровадження фінансових інструментів для залучення коштів на триваліший термін (облігації, сек'юритизація активів); розвиток довіри до банківської системи та вдосконалення механізмів управління ризиками ліквідності.

Однією з проблем фінансової стабільності банківської системи є надмірна концентрація ресурсів у державних цінних паперах (ОВДП). Інвестиції в ОВДП і депозитні сертифікати НБУ забезпечують банківським установам високу ліквідність і відносно низький ризик, дозволяють стабільно прогнозувати фінансові результати та виконувати нормативні вимоги НБУ щодо капіталу, ліквідності, інвестування. Крім того, ці інструменти сприяють фінансуванню державного бюджету, що особливо важливо в умовах економічної та політичної нестабільності. У воєнний період такі інвестиції також виконують патріотичну роль, підтримуючи фінансову стійкість держави.

На рисунку 3.6 показано динаміку розподілу активів банківських установ України між кредитуванням юридичних осіб та інвестиціями в ОВДП за 2019–2024 рр. Вкладення банківських установ у державні облігації зросли з 336466,95 млн грн у 2019 р. до 885018,92 млн грн станом на 01.01.2025 р., тобто більш ніж у 2,6 раза, причому найбільше зростання спостерігалось у 2020 р. (на 183030,85 млн грн, або 54,4 %) через фінансування дефіциту бюджету під час пандемії COVID-19. Після тимчасового зниження у 2022 р. інвестиції в ОВДП різко зросли у 2023–2024 рр., що пояснюється потребою держави у фінансуванні через воєнні дії.

Джерело: побудовано автором за даними [159].

Кредити суб'єктам господарювання зменшилися з 821936 млн грн у 2019 р. до 749335 млн грн у 2020 р. через падіння економічної активності, а в наступні роки поступово відновилися до 850581 млн грн станом на 01.01.2025 р. Темпи зростання ОВДП значно перевищують динаміку кредитування: за 2019–2024 рр. обсяг ОВДП збільшився на 163,03 %, тоді як кредити зросли лише на 3,5 %.

Така диспропорція зміцнює ліквідність банківських установ і знижує кредитні ризики, але водночас підвищує залежність банків від державного боргу, витісняє приватне кредитування та може обмежувати стимули для економічного розвитку. Надмірне зосередження вимог в ОВДП збільшує фінансові ризики, впливає на ефективність режиму інфляційного таргетування і може знижувати довіру інвесторів до банківської системи та платоспроможності держави, що загрожує довгостроковій фінансовій стійкості і національній економічній безпеці.

Інформація таблиці 3.7 демонструє зміну пріоритетів державної фінансової політики: розмір розміщення ОВДП збільшився з 85015,36 млн грн в 2015 році до 517806,91 млн грн в 2024 році, а найвищий показник зафіксовано у 2022 р. (594384,51 млн грн) в періоди криз та воєнних умов.

До 2017 року значна частка ОВДП випускалася для підтримки банків, а після 2017 року акцент змістився на пряме фінансування бюджету. Це підкреслює необхідність балансування між інвестиціями у державний борг і кредитуванням бізнесу для забезпечення сталого розвитку економіки і фінансової стабільності.

Таблиця 3.7

Динаміка розміщення державних цінних паперів у національній валюті на первинному ринку у 2015–2024 рр., млн грн

Роки	Випуск ОВДП у гривневому еквіваленті на первинному ринку	Зокрема			
		Ресурси, акумульовані в бюджеті	Питома вага в загальному обсязі розміщених ОВДП, %	Випуск ОВДП для збільшення формування капіталізації банків	Питома вага в загальному обсязі розміщених ОВДП, %
2015	85015,36	9978,36	11,74	3837,00	4,52
2016	166240,81	37025,30	22,28	121274,52	72,95
2017	103458,01	32755,01	31,66	70703,00	68,34
2018	65127,79	65127,79	100,0	-	-
2019	227551,81	227551,81	100,0	-	-
2020	265668,72	258828,72	97,43	6840,00	2,58
2021	309719,48	287896,18	92,96	-	-
2022	594384,51	164384,51	27,66	-	-
2023	401785,12	401785,12	100,00	-	-
2024	517806,91	497806,91	96,14	-	-

Джерело: побудовано автором за даними [159].

Висока питома вага проблемних позик (NPL) у портфелях банківських установ продовжує залишатися однією з ключових проблем фінансової стабільності банківської системи. Дослідження динаміки частки проблемних позик у портфелях на різні дати дозволяє наочно оцінити тенденції та виявити групи банків із найбільшими залишковими проблемними активами.

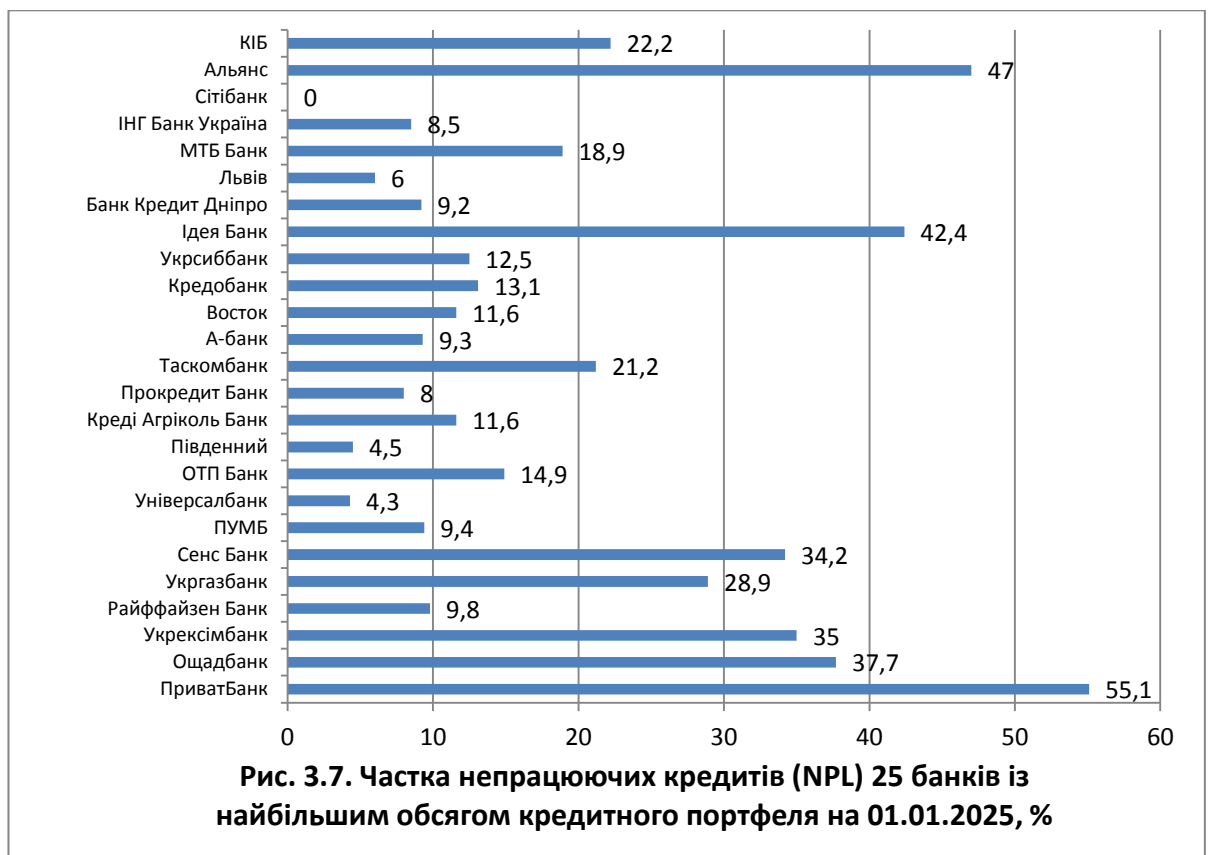
Найбільш уразливими залишаються державні банківські установи, де в 2024 році питома вага NPL становила 42,97 %, з яких понад половину (55,09 %) припадало на АТ КБ «ПриватБанк» (табл. 3.8, рис. 3.7). Значні обсяги проблемних активів спостерігалися також в АТ «Ощадбанк» та АТ «Укресімбанк», тоді як банки іноземних банківських груп та окремі приватні установи демонструють значно кращу якість портфелів.

Таблиця 3.8

Динаміка якості кредитного портфеля українських банків: питома вага проблемних позик (NPL) у 2019–2024 рр.

Банки	2020	2021	2022	2023	2024
У цілому по банківській системі, %	41,00	30,02	38,12	37,35	30,29
Банки з державною часткою, з них	57,41	47,08	53,05	50,87	42,97
АТ КБ «ПриватБанк»	73,95	69,92	69,21	62,95	55,09
Банки з державною часткою крім АТ КБ «ПриватБанк»	43,69	27,41	41,13	42,39	34,83
Банки іноземних банківських груп	27,86	17,82	18,91	15,86	10,89
Банки з приватним капіталом	14,56	9,43	23,60	16,00	12,54
Неплатоспроможні банки	74,77	0,00	0,00	0,00	67,21

Джерело: побудовано автором за даними [159].

Джерело: побудовано автором за даними [159].

Банківські установи іноземних груп за останні роки досягли найбільшого прогресу, зменшивши частку NPL з 27,86 % у 2020 році до 10,89 % у 2024 році, що забезпечено більш ефективним механізмом контролю ризиків. Банки з приватним капіталом по завершенні кризових років також

покращили ситуацію: рівень NPL скоротився з 23,60 % у 2022 році до 12,54 % у 2024 році.

Натомість у сегменті неплатоспроможних банківських установ проблемні кредити залишаються надзвичайно високими: у 2020 році – 74,77 %, в 2024 році становив 67,21 %. Це свідчить про поодинокі прояви фінансової нестійкості, але не порушує загальної тенденції до стабілізації.

Війна та економічна криза негативно позначилися на якості кредитних портфелів: потенційні втрати через руйнування активів, зниження доходів і погіршення платоспроможності позичальників можуть сягати 30 %. Це підкреслює необхідність ефективного резервування та подальшого удосконалення управління проблемними активами.

Загалом, дані свідчать про стабільне поліпшення стану портфеля кредитів і результативність заходів із реструктуризації проблемних активів. Основним викликом залишається висока частка NPL у державних банківських установах, що потребує постійного контролю, реалізації стратегій скорочення проблемних активів і подальшого вдосконалення механізмів управління кредитними ризиками.

Водночас цифровізації економіки відкриває для банківських установ нові можливості: удосконалювати системи раннього попередження ризиків, автоматизувати кредитний аналіз і моніторинг депозитних потоків у реальному часі. Це дає змогу своєчасно реагувати на ризики, підвищувати ефективність управління активами та зміцнювати фінансову стабільність банківської системи (рис. 3.8).

Рис. 3.8. Вплив цифровізації на управління ризиками банківської системи

Джерело: побудовано автором.

Крім того, цифровізація визначає нові підходи до управління активами й пасивами, автоматизації процесів, підвищення фінансової прозорості та зниження кредитних ризиків. Банківські установи, які ефективно інтегрують цифрові технології та інноваційні рішення, здатні зміцнити свою стійкість і забезпечити економічну безпеку держави.

У сучасних умовах цифровізації забезпечення фінансової стабільності вимагає інтеграції передових технологій аналітики: Штучний інтелект (ШІ) дозволяє прогнозувати поведінкові патерни клієнтів, оцінювати кредитні та операційні ризики, виявляти аномальні транзакції та автоматизувати управлінські рішення, а Big Data забезпечує обробку великих обсягів фінансової та нефінансової інформації для комплексного аналізу ліквідності, капіталу та системних ризиків. Використання цих інструментів підвищує ефективність управління ризиками, сприяє своєчасній реакції на загрози та забезпечує прозорість фінансових процесів у цифровізації економіки.

Однією з проблем підтримання фінансової стабільності банківського сектору варто виокремити невизначеність щодо повернення кредитів рефінансування, які залишилися у банківських установах, що вийшли з ринку. НБУ в 2024 році отримав 457,0 млн грн для погашення проблемної заборгованості за такими кредитами, причому найбільша частка коштів (216,6 млн грн) надійшла від продажу заставленого нерухомого майна поручителів у межах виконавчих проваджень [159].

З 2015 року НБУ вдалося повернути майже 20 млрд грн заборгованості за кредитами рефінансування неплатоспроможних банківських установ. Станом на 1 січня 2025 року залишок заборгованості становить 36,7 млрд грн, і регулятор продовжує вживати заходів для її погашення [159].

Перспективи повернення цих кредитів залишаються невизначеними через кілька факторів: юридичні складнощі та тривалі судові процеси, недостатню або знецінювану заставу, економічні ризики, включно з війною та кризами, а також відсутність платоспроможних позичальників. Недобросовісне управління активами банківських установ, які перебувають у ліквідації, також може ускладнити повернення коштів. Таким чином,

ефективність ліквідаційних процедур, контроль регулятора та стабільність економіки визначають перспективи повного погашення кредитів.

Щоб зменшити ризики неповернення та підтримати фінансову стабільність, НБУ запровадив довгострокове рефінансування банківських установ на строк до 5 років. Це дозволяє забезпечити стабільне джерело фінансування, знизити залежність від короткострокових ресурсів, стимулювати кредитування виробничих галузей, покращити доступність грошових коштів для підприємств та населення, а у кризові періоди зберігати ліквідність банківської системи та довіру до неї.

Отже, заходи НБУ не лише зменшують ризики для банківської системи, а й сприяють зростанню економіки, створюючи умови для довгострокових інвестицій і доступного кредитування.

Однією з проблем, яка впливає на зміцнення фінансової стабільності банківського сектору виступає нестабільність прибутковості банківських установ, незважаючи на зростання їхніх доходів, що ускладнюється значними економічними ризиками та підвищеним податковим навантаженням.

Протягом 2019–2024 рр. доходи українських банків зросли з 243102 млн грн в 2019 року та на кінець 2024 року досягли 507637 млн грн (табл. 3.9). Найбільше зростання доходів відбулося у 2022 році (на 83525 млн грн порівняно з 2021 роком), що пов'язано з інфляційними процесами, підвищенням процентних ставок та збільшенням обсягів банківських операцій. Витрати банківських установ також зростали: з 184746 млн грн в 2019 році та на 01.01.2025 року досягли 416730 млн грн, найбільше – у 2024 році через витрати на формування резервів, адаптацію до кризових умов та забезпечення безперервності операційної діяльності.

Резервні відрахування змінювався: у 2020 році їхній обсяг зріс до 31037 млн грн, у 2022 році – до 118809 млн грн через кризові явища, зокрема війну та економічну нестабільність. У 2023–2024 рр. обсяги резервування суттєво знизилися – до 17813 млн грн і 9638 млн грн відповідно, що вказує на поетапну стабілізацію економічної ситуації.

Таблиця 3.9

**Динаміка прибутковості українських банків у 2019–2024 рр.,
млн. грн**

Дані	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Доходи	243102	250171	273863	357388	446804	507637
Витрати	184746	210445	196488	332673	364124	416730
відрахування в резерви	10714	31037	3448	118809	17813	9638
податок на прибуток	4769	3811	6364	7335	76650	95903
Чистий прибуток (збиток)	58356	39727	77376	24716	82680	90907

Джерело: побудовано автором за даними [159].

Чистий прибуток банківських установ у 2019–2024 рр. зростав нерівномірно: у 2022 році він різко зменшився до 24716 млн грн через високі витрати та рекордні відрахування у резерви, а в 2024 році досяг максимального рівня – 90907 млн грн.

Рівень податкових відрахувань з прибутку банків значно зріс у 2023–2024 роках. Підвищення ставки до 50 % призвело до зниження чистого прибутку навіть за умов збільшення прибутків, що формує додаткові фінансові ризики та посилює потребу у зваженій капіталізаційній політиці.

Низький рівень капіталізації банків виступає однією з проблем забезпечення фінансової стабільності банківського сектору. Упродовж 2019–2024 років капітал українських банків зріс із 199921 млн грн в 2019 році та на кінець 2024 року досяг 368348 млн грн (табл. 3.10), що свідчить про підвищення фінансової стійкості та здатності банківських установ поглинати ризики. Регулятивний капітал, який визначає здатність банківських установ виконувати нормативи та забезпечувати стабільність, збільшився зі 150313,8 млн грн в 2019 році та на 01.01.2025 року досяг 268813,1 млн грн. Слід зазначити, що у 2022 році відбулося тимчасове зниження загального та регулятивного капіталу, що відображає підвищені фінансові ризики та складнощі банків у виконанні вимог регулятора. Попри подальше зростання капіталу, залишається потреба в ретельному моніторингу та коригуванні рівня регулятивного капіталу для підтримки стійкості банківського сектору.

Таблиця 3.10

Тенденції капіталізації банків України за 2019–2024 рр., млн грн

Дані	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Капітал	199921	209460	255514	215840	296044	368348
Регулятивний капітал (Н1)	150313,8	182283,6	211742,3	211091,1	258340,6	268813,1

Джерело: побудовано автором за даними [159].

Недостатня капіталізація формує декілька ключових ризиків:

- недостатній запас для покриття збитків у разі неповернення кредитів чи економічних шоків;
- обмежена здатність кредитувати реальний сектор економіки, що стримує відновлення та розвиток;
- підвищення частки проблемних кредитів (NPL) під впливом війни та економічної нестабільності;
- ускладнення інвестиційного клімату через регуляторні ризики та нестабільність;
- обмежені можливості державного бюджету для рекапіталізації банківських установ через високе боргове навантаження.

Для покращення капіталізації та підвищення стабільності банківського сектору потрібно:

- збільшувати регулятивний капітал через нарощування власних коштів, зокрема шляхом випуску додаткових акцій;
- оптимізувати структуру активів і зобов'язань, зменшуючи частку ризикованих активів і збільшуючи високоякісні;
- підвищувати прозорість та корпоративне управління для залучення інвесторів і зміцнення довіри;
- посилювати політику управління ризиками, вдосконалюючи оцінку та моніторинг кредитних і ринкових ризиків;
- продовжувати співпрацю з НБУ для адаптації до міжнародних стандартів та удосконалення нормативної бази.

Застосування цих заходів допоможе забезпечити належний рівень капіталізації, підвищити стабільність банківської системи і зміцнити довіру клієнтів та інвесторів.

Важливою перешкодою для підтримання фінансової стабільності банківського сектору виступає високий рівень доларизації активів і пасивів. Валютні дисбаланси підвищують вразливість банківських установ до курсових коливань, особливо в періоди економічної нестабільності, що може призводити до збитків, зниження платоспроможності і ліквідності. Вплив на економіку з боку іноземної валюти обмежує ефективність монетарної політики та підвищує ризики для економічної безпеки держави.

Протягом 2019–2024 років спостерігається тенденція до зниження доларизації банківських активів і пасивів, що позитивно впливає на фінансову стабільність системи. Частка депозитів в іноземній валюті знизилася з 40,0 % у 2019 році до 31,9 % у 2024 році, а гривневі депозити зросли з 60,0 % до 68,1 % (табл. 3.11). Частка кредитів у валюті знизилася з 36,9 % до 24,7 %, тоді як гривневі кредити збільшилися з 63,1 % до 75,3 % (табл. 3.12). Зниження доларизації активів відбулося більш виражено – на 12,2 %, порівняно з 8,1 % у пасивах, що вказує на успішні заходи регулятора щодо обмеження валютного кредитування та стимулювання економіки через національну валюту.

Таблиця 3.11

**Депозити резидентів за видами валют, акумульовані банківськими
установами за 2019-2024 рр.**

Роки	Загалом	у національній валюті		в іноземній валюті	
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
2019	1071666	642711	60,0	428955	40,0
2020	1348130	840189	62,3	507941	37,7
2021	1503909	1017032	67,6	486876	32,4
2022	1893851	1209957	63,9	683894	36,1
2023	2395074	1634098	68,2	760977	31,8
2024	2777686	1892738	68,1	884948	31,9

Джерело: побудовано автором за даними [159].

Таблиця 3.12

**Кредити резидентів за типами валют, надані банками протягом
2019-2024 рр.**

Роки	Загалом	у національній валюті		в іноземній валюті	
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
2019	971871	613708	63,1	358162	36,9
2020	948386	600474	63,3	347912	36,7
2021	1044049	742368	71,1	301682	28,9
2022	1007648	728203	72,3	279444	27,7
2023	997877	732131	73,4	265746	26,6
2024	1106844	833365	75,3	273479	24,7

Джерело: побудовано автором за даними [159]

Разом із цим, незважаючи на позитивну динаміку дедоларизації, зберігається потреба у подальшому зниженні залежності банківської системи від іноземної валюти та зміцненні гривневого кредитування, особливо для довгострокових інвестиційних проєктів.

Зменшення доларизації сприяє зміцненню фінансової стійкості банківських установ і економіки, знижує валютні ризики для банків та позичальників, підвищує стабільність гривні, посилює контроль НБУ над грошово-кредитною політикою і стимулює довгострокові заощадження та інвестиції у гривні, робить економіку менш вразливою до зовнішніх шоків, таких як девальвація, і сприяє макроекономічній стабільності та економічній безпеці держави.

Для подальшого зниження доларизації необхідно:

- забезпечити макроекономічну стабільність через низьку і прогнозовану інфляцію, стабільний валютний курс та економічне зростання;
- створити стимули для використання гривні, зокрема через привабливі процентні ставки за гривневими депозитами і кредитами та підтримку пільгових програм;
- обмежити валютне кредитування, особливо для позичальників без валютних доходів;
- підвищувати фінансову грамотність населення і бізнесу щодо валютних ризиків;

- розвивати фінансові інструменти у гривні, включно з довгостроковим фінансуванням і новими продуктами для заощаджень та інвестицій;

- зміцнювати довіру до банківського сектору шляхом підвищення капіталізації, прозорості та ефективності регулювання.

Комплексне виконання цих заходів сприятиме зменшенню доларизації, підвищенню стійкості економіки загалом і банківської системи зокрема, зміцненню фінансової стабільності й економічної безпеки держави.

Таким чином, фінансова стабільність вітчизняного банківського сектору знаходиться під впливом низки проблем: низькі темпи зростання депозитів населення та переважання короткострокових вкладів, недостатнє відновлення корпоративного кредитування, велика частка активів зосереджена в ОВДП, суттєва частка проблемних кредитів (особливо у державних банках), невизначеність щодо повернення кредитів рефінансування, нестабільність прибутковості, значні витрати на резервування, обмежений капітал банків і збереження високої доларизації активів і пасивів. Сукупність цих проблем формує серйозні виклики для фінансової стабільності банківського сектору, їх подолання є необхідною умовою забезпечення економічної безпеки держави та створення передумов для її сталого розвитку в умовах глобальних ризиків і воєнного стану.

Водночас цифровізація економіки формує нові виклики для банківського сектору – а саме, підвищення рівня кіберризиків, необхідність модернізації ІТ-інфраструктури та забезпечення надійності дистанційних сервісів. Це вимагає адаптації механізмів управління ризиками та вдосконалення інструментів підтримання фінансової стабільності в умовах цифровізації.

Цифрова трансформація відкриває для банківського сектору широкі можливості підвищення ефективності, прозорості та якості обслуговування клієнтів. Водночас вона супроводжується зростанням технологічних і фінансових ризиків, що ускладнює забезпечення стабільності та економічної безпеки банківських установ [119, с. 225].

Отже, цифровізація банківської діяльності виступає водночас чинником

підвищення ефективності управління ризиками та джерелом нових загроз, що зумовлює необхідність комплексної трансформації підходів до підтримання фінансової стабільності вітчизняного банківського сектору.

Тому підтримка фінансової стабільності банківського сектору за умов цифровізації має базуватися на комплексному поєднанні розвитку цифрових технологій, посиленні кіберзахисту та підвищенні адаптивності механізмів ризик-менеджменту. Такий підхід сприятиме зміцненню довіри до банківського сектору і посиленню його стійкості до сучасних викликів.

Розв'язання виявлених проблем фінансової стабільності банківської системи потребує пошуку нових підходів, одним із яких є формування стратегії на регіональному рівні. Така необхідність зумовлена значною диференціацією економічного розвитку областей України, відмінностями у структурі бізнесу, соціально-демографічними характеристиками та специфічними ризиками, які не завжди можна врахувати в межах загальнодержавної політики. Регіональний вимір дозволяє підвищити дієвість управлінських рішень, забезпечити гнучкість банківського сектору та посилити його стійкість до локальних загроз.

Запропонована стратегія фінансової стабільності банківської системи на регіональному рівні є комплексною моделлю, що включає такі ключові елементи (рис. 3.9):

1. Оцінювання фінансової стійкості регіональних банків – моніторинг капіталізації, ліквідності та якості кредитного портфеля; аналіз концентрації банківських установ; визначення залежності від центральних ресурсів і зовнішнього фінансування.

2. Ідентифікація регіональних ризиків – оцінка впливу локальних економічних циклів (аграрного, промислового тощо); визначення ризиків, пов'язаних із воєнними діями, енергетичною чи інфраструктурною нестабільністю; врахування соціальних факторів (доходи населення, міграційні процеси, масштаби тіньової економіки).

3. Розвиток регіональної фінансової інфраструктури – стимулювання мережі банківських відділень і дистанційних сервісів; розбудова платіжних

систем, банкоматних та POS-мереж; підтримка фінансової інклюзії.

4. Макропруденційна та мікропруденційна політика – адаптація вимог до кредитування залежно від структури економіки регіону; локальні програми страхування ризиків; контроль проблемних кредитів у високоризикових областях.

5. Інтеграція з державною стратегією – координація дій територіальних управлінь НБУ, банківських установ і органів місцевого самоврядування; врахування державних програм відновлення бізнесу; участь у реалізації політики дедоларизації та розвитку безготівкової економіки.

6. Розвиток цифрового банкінгу – поширення мобільного та інтернет-банкінгу для подолання територіальних диспропорцій; забезпечення кібербезпеки; підвищення фінансової грамотності населення.

7. Антикризові заходи – створення регіональних механізмів ліквідності; стрес-тестування банків; формування планів відновлення діяльності установ у кризових умовах.

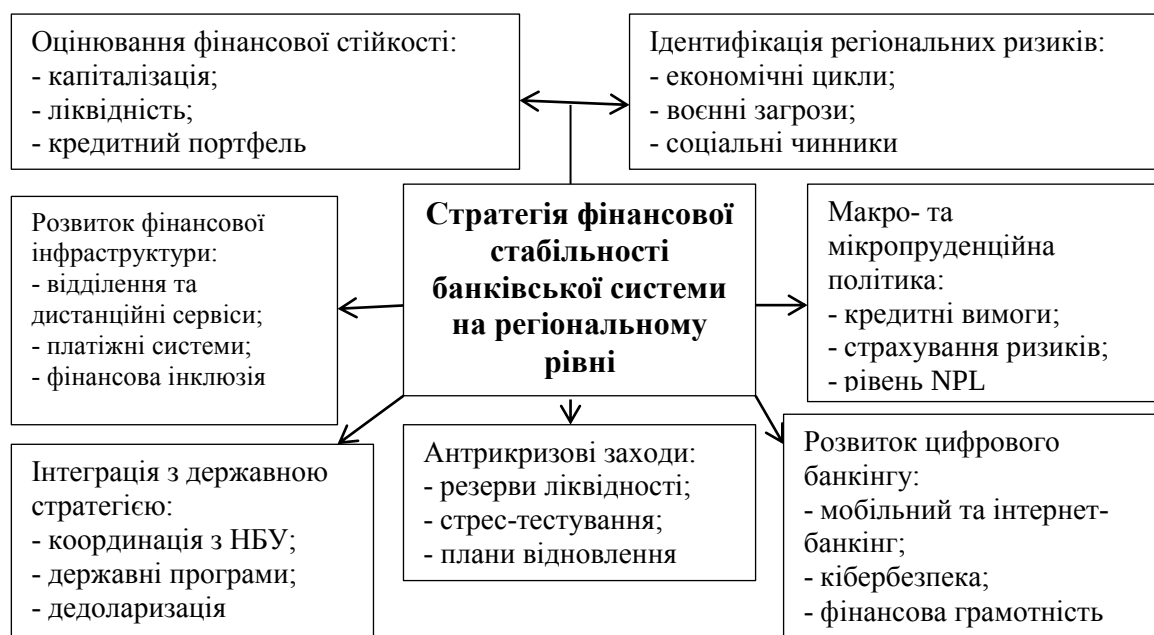

Рис. 3.9. Стратегія підтримки фінансової стабільності банківського сектору на регіональному рівні

Джерело: побудовано автором.

Запропонована стратегія є інтегрованою моделлю, яка поєднує ключові напрями та інструменти управління. Центральним елементом виступає

координація дій банківських установ, територіальних управлінь НБУ та органів місцевого самоврядування з метою підвищення стійкості фінансового сектору в умовах регіональних економічних, соціальних та воєнних ризиків. Її реалізація спрямована на підвищення стійкості регіональних банківських установ, збереження довіри клієнтів і забезпечення доступності фінансових послуг навіть у періоди економічної та політичної нестабільності, що в цілому сприяє зміцненню економічної безпеки держави.

3.2. Активізація банківського кредитування як передумова зміцнення фінансової стабільності та економічної безпеки держави

Банки по всьому світу є важливим чинником розвитку національної економіки завдяки можливості надавати кредити для фінансування інвестиційних проєктів, підтримки малого й середнього бізнесу (МСБ) та задоволення потреб населення. Стабільна діяльність банків підвищує ліквідність і капітальну стійкість, зміцнює довіру до фінансового сектору та сприяє економічній безпеці держави. Ефективне регулювання і законодавчі ініціативи забезпечують прозорість, належне управління ризиками та створюють передумови для сталого розвитку економіки.

В умовах війни та економічної нестабільності особливого значення набуває кредитування корпоративного сектору й пріоритетних галузей економіки. Це дозволяє підтримати стабільність банківської системи, забезпечити ресурси для стратегічно важливих сфер і відновити платоспроможність підприємств.

Відновлення повноцінного функціонування кредитного ринку має стратегічне значення для розвитку військово-промислового комплексу, післявоєнної відбудови та повернення довіри до банківських установ. Розширення доступу до кредитних ресурсів підвищує ліквідність банківських установ, знижує ризики та стимулює інвестиційну активність.

Водночас низький рівень корпоративного кредитування обмежує фінансування реального сектору, стримує інвестиційні процеси, уповільнює економічне відновлення та послаблює прибутковість банків. Це робить необхідним пошук ефективних рішень для розширення кредитної активності.

Активізація банківського кредитування потребує запровадження комплексних заходів – структурного рефінансування, інституційних реформ, регуляторних стимулів і підтримки держави, що сприятиме відновленню економіки та покращенню фінансової стабільності банківського сектору.

У цьому контексті актуальність дослідження зумовлена потребою у виявленні чинників, які стримують розвиток банківського кредитування, та розробці дієвих механізмів підвищення доступності кредитних ресурсів для бізнесу й населення, що гарантує стабільність банківського сектору та економічну безпеку України.

Проблематика банківської стабільності та її взаємозв'язок із кредитною активністю привертають увагу вітчизняних і зарубіжних науковців, які розробили різноманітні підходи до аналізу факторів, що впливають на фінансову стабільність банківських установ і активність кредитування. Водночас залишаються відкритими питання щодо ролі грошово-кредитної політики у стимулюванні корпоративного кредитування та створенні передумов для сталого економічного розвитку, що визначає потребу наступних досліджень в даній галузі.

Беручи до уваги значущість кредитування з метою підтримки фінансової стабільності та економічної безпеки України, необхідно розробити ефективні заходи монетарної політики, спрямовані на проактивне кредитування підприємств реального сектору. Ці заходи забезпечать відновлення стабільності економіки, підтриманню ділової активності, зростанню інвестицій та зниженню ризиків фінансових криз.

Кредитна діяльність банків відіграє визначальну роль у підтримці сталого економічного розвитку, фінансової стабільності та зміцненні потенціалу України як під час шляху до Перемоги, так і в період повоєнного відновлення. Водночас ринок кредитування залишається обмеженим через

економічну та фінансову кризу, спричинену повномасштабною війною росії у 2022 році [204 с. 2]. Попри це, інтерес корпоративних клієнтів до отримання кредитів продовжує зростати. Це свідчить про стратегічне значення активного банківського кредитування корпоративного сектору.

У найближчі роки монетарна політика держави має бути спрямована на активне стимулювання банківського кредитування підприємств реального сектору економіки, водночас забезпечуючи стабільність банківської системи та економічну безпеку держави. Це зумовлено тим, що доступ до кредитних ресурсів є ключовим фактором для розширення виробництва, модернізації бізнесу та збільшення інвестиційної активності.

Поступове пом'якшення грошово-кредитної політики у поєднанні зі збереженням макрофінансової стабільності сприяло активізації економічної діяльності та зростанню обсягів кредитування [193, с. 31].

Кредитування залишається активним у всіх сегментах через посилення попиту на позикові кошти. Найвищий рівень попиту спостерігався з кінця 2021 року: за 2024 рік чистий кредитний портфель бізнесу зріс на 46924 млн грн (6,4 %), а населення – на 55290 млн грн (23,4 %) (табл. 3.13). Це вказує на поетапне відновлення кредитної активності та зростання довіри до банківського сектору, що створює передумови для зміцнення фінансової стабільності, заохочення інвестицій і підтримки економічного зростання.

Таблиця 3.13

Кредити, надані депозитними корпораціями нефінансовим корпораціям і домашнім господарствам за 2019-2024 рр.

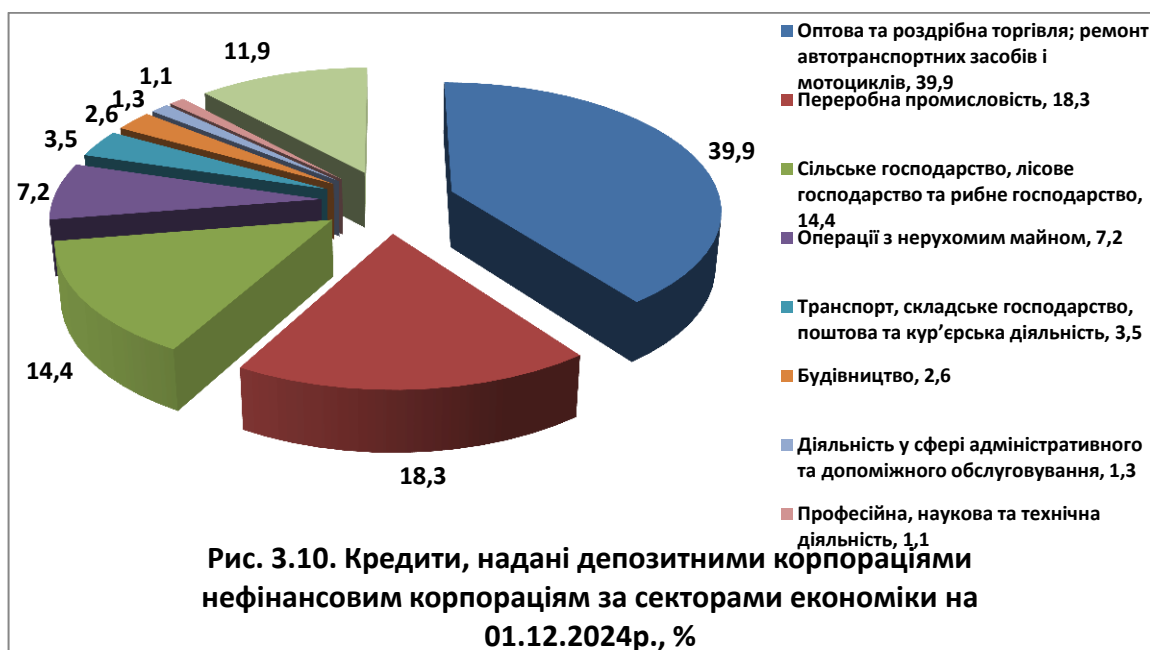
Період	Усього	Нефінансові корпорації		Домашні господарства	
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
2019	971871	744648	76,6	212515	21,7
2020	948386	724157	76,4	206471	21,8
2021	1044049	752324	72,1	254385	24,4
2022	1007648	754371	74,9	221105	21,9
2023	997877	735295	73,7	236470	23,7
2024	1106844	782219	70,7	291760	26,4

Джерело: побудовано автором за даними [159].

Збільшення попиту на кредити пояснюється покращенням економічних очікувань, стабілізацією інфляційних процесів та надійністю банківського сектору, що позитивно впливає на здатність бізнесу та населення обслуговувати боргові зобов'язання. Водночас змінюється структура кредитування: частка кредитів нефінансовим корпораціям поступово зменшується, тоді як зростає надання кредитів фізичним особам (див. табл. 3.13), передусім споживче, що вказує на збільшення потреб у фінансуванні поточних витрат.

Стійке зростання обсягів банківського кредитування свідчить про покращення фінансової стабільності та подальшу необхідність розвитку механізмів фінансування для задоволення зростаючих потреб бізнесу та населення, стимулювання споживчого попиту та відновлення економіки.

Корпоративне кредитування стабільно зростає у всіх групах банківських установ та серед підприємств різного розміру. Банківські установи активно підтримують ключові сектори економіки, зокрема торгівлю, промисловість та сільське господарство (рис. 3.10), що сприяє їхньому розвитку та зміцненню економічної стабільності. Важливу роль відіграє фінансування відновлення енергетичної інфраструктури, яке стало можливим завдяки меморандуму, підписаному банківськими установами влітку 2024 року. Послідовне впровадження Стратегії з розвитку кредитування сприяє усуненню бар'єрів для доступу підприємств до фінансових ресурсів, що є ключовим фактором стабільності банківської системи [204]. Зростаюча конкуренція між банківськими установами за бізнес-клієнтів сприяє пом'якшенню кредитних стандартів, тоді як покращення фінансового стану підприємств дозволяє банкам розширювати кредитний портфель, зосереджуючись на стійких і платоспроможних позичальниках. Навіть компанії, які користуються пільговими програмами, здебільшого здатні обслуговувати свої зобов'язання на ринкових умовах, що забезпечує високу якість корпоративного кредитного портфеля. Низький рівень дефолтів, який відповідає показникам 2021 року, є підтвердженням стабільності банківського сектору та його здатності підтримувати економічну безпеку країни.

Джерело: побудовано автором на основі [159].

За даними рис. 3.10, найбільшу частку в загальному обсязі кредитів займають оптова та роздрібна торгівля, а також ремонт автотранспорту (39,9 %), що відображає значення цього напрямку в економіці. Інші важливі сектори, як переробна промисловість (18,3 %) та сільське господарство (14,4 %), також отримують значне фінансування, що підтверджує їх роль у забезпеченні економічної стабільності країни. Кредити на нерухомість становлять 7,2 %, що вказує на інтерес до інвестицій в цей сектор. Транспорт, складське господарство та поштово-кур'єрська діяльність займають 3,5 %, що показує потребу в розвитку логістичних послуг. Сектори будівництва (2,6 %) та адміністративного обслуговування (1,3 %) отримують менше фінансування, що може свідчити про певні труднощі або зменшення інвестицій у ці галузі за умов воєнних дій і нестабільної економіки.

В сегменті роздрібного незабезпеченого кредитування конкуренція є ще більш інтенсивною, ніж у корпоративному секторі. Зі збільшенням кількості банківських установ, що активно змагаються за частку на ринку кредитування населення, частка лідерів на ринку зменшилася за останню половину 2024 року. Іпотечне кредитування залишається активним, однак його динаміка є менш стабільною на відміну від інших сегментів, оскільки

основним драйвером є державна програма «Оселя», яка обмежує розвиток ринкової іпотеки. Незважаючи на спроби перенаправити програму на первинний ринок, обмежені фінансові ресурси створюють бар'єри для її подальшого розширення. Це призвело до сповільнення темпів кредитування наприкінці 2024 року, що має важливе значення для стабільності банківської системи. Зважаючи на це, необхідно забезпечити сприятливі умови для розвитку різних сегментів кредитування, що сприятимуть не тільки зростанню фінансової стабільності банківського сектору, а й забезпеченню економічної безпеки країни за умов неперервних труднощів [94, с. 5].

Попри позитивну динаміку, рівень кредитів у ВВП України залишається низьким. Зокрема, у 2019–2024 роках частка кредитів, наданих депозитними корпораціями резидентам, знизилася з 24,4 % до 14,5 % (табл. 3.14). Це вказує на поступове зменшення значення кредитної активності у порівнянні з економічним зростанням та може бути наслідком як більш швидкого відновлення економіки відносно темпів кредитування, так і зменшення попиту на позики через нестабільність.

Таблиця 3.14

Частка кредитів, наданих депозитними корпораціями резидентам у ВВП за 2019-2024 рр., %

Роки	Кредити резидентам	ВВП	Частка кредитів резидентам у ВВП, %
2019	971871	3978400	24,4
2020	948386	4222026	22,5
2021	1044049	5459574	19,1
2022	1007648	5191028	19,4
2023	997877	6537825	15,3
2024	1106844	7658659	14,5

Джерело: побудовано автором за даними [56; 57; 158; 159].

У міжнародній практиці скорочення частки кредитів у ВВП може свідчити про здорову економіку, де банківська система не надмірно залежить від кредитування. Водночас для країн із низьким рівнем фінансової інклюзії чи в умовах нестабільності це є ознакою недостатнього фінансування інвестицій і потреб реального сектору.

В Україні обмеженим залишається саме корпоративне кредитування. Основними стримуючими факторами для бізнесу є підвищені відсоткові ставки та короткі терміни вкладів і видачі кредитів. Це ускладнює реалізацію довгострокових інвестиційних проєктів і модернізацію виробництва.

Попри позитивний вплив споживчого кредитування на підтримку внутрішнього попиту, довгострокова економічна стабільність потребує активізації корпоративного сегмента. Фінансова підтримка підприємств забезпечує розширення виробництва, створення робочих місць, нарощення експортного потенціалу та збільшення податкових надходжень. Сукупність цих процесів формує мультиплікативний ефект, що зміцнює фінансову стійкість держави та сприяє досягненню макроекономічної стабільності.

З огляду на ці виклики, НБУ доцільно зосередити увагу на стимулюванні корпоративного кредитування на доступних для бізнесу умовах. Це може включати механізми зниження ризиків для банківських установ, удосконалення регуляторного середовища та розширення програм державно-приватного партнерства. Відновлення динаміки надання кредитів виробничій сфері буде ключовим чинником зміцнення економічної безпеки та розвитку банківської системи.

Водночас важливо забезпечити баланс між активним кредитуванням і стабільністю фінансового сектору. Проактивна кредитна політика здатна стимулювати економічне зростання та підвищувати інвестиційну привабливість, але без надійної банківської системи інвестиційні потоки залишатимуться обмеженими. Тому поєднання зваженого кредитування з фінансовою стійкістю є необхідною умовою довгострокового розвитку та національної економічної безпеки.

З метою стимулювання надання банківських кредитів позичальникам виробничої сфери економіки, а саме МСБ, орієнтованим на експорт, виробництва, що заміщує імпорт, і підприємствам високих технологій, необхідним є формування дієвого комплексу заходів структурного рефінансування. Це надасть банківській системі додаткові грошові кошти з метою подальшого спрямування їх у продуктивну діяльність.

Одним із можливих шляхів є надання рефінансування банківським установам на умовах, які заохочують надання кредитів підприємствам. Так, розміри і відсоткові ставки подібних ресурсів зі сторони НБУ можуть бути прямо пов'язані з обсягами кредитів, які банківські установи видають позичальникам виробничої сфери економіки. Це забезпечить скерування ресурсів у стратегічно важливі сектори, що мають ключове значення для економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності країни.

Подібний підхід уже реалізовано в Європейському Союзі, де Європейський центральний банк застосовує програму TLTRO (Targeted Longer-Term Refinancing Operation), що передбачає надання довгострокового рефінансування банківським установам на вигідних умовах відповідно до структури їхніх портфелів кредитів [41]. Адаптація механізмів TLTRO в Україні вимагатиме створення системи показників ефективності, яка дозволить контролювати якість і напрями кредитування, забезпечуючи прозорість та результативність використання ресурсів (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Адаптація механізмів TLTRO та їхній вплив на зміцнення фінансової стійкості банківських установ і посилення національної економічної безпеки

Фактори	Наслідки
1. Посилення фінансової стійкості банківських установ	
Підвищення ліквідності банків	TLTRO забезпечує довгострокове рефінансування, знижує залежність від короткострокових запозичень, сприяє стійкості до криз ліквідності.
Зниження кредитних ризиків	Доступ до дешевших довгострокових ресурсів дозволяє банкам пропонувати кредити на вигідніших умовах, зменшуючи ризик неповернення.
Стабілізація процентних ставок	Наявність довгострокового фінансування зменшує волатильність ставок, зміцнюючи довіру до банківського сектору.
2. Підвищення економічної безпеки держави	
Збільшення доступу до фінансування для виробничої сфери	TLTRO стимулює банки до кредитування бізнесу, що сприяє розвитку промисловості, аграрного сектору та створенню робочих місць.
Зменшення залежності від зовнішніх запозичень	Внутрішнє кредитування знижує необхідність у залученні іноземного капіталу, зміцнюючи фінансову незалежність країни.

Продовження табл. 3.15

Посилення стійкості до економічних шоків	Стабільне фінансування банків та реального сектору сприяє кращій реакції на фінансові кризи, знижуючи ризики банкрутств та нестабільності.
--	--

Джерело: побудовано автором.

Запровадження такого механізму зміцнить фінансову стабільність банківського сектору за рахунок підвищення ліквідності та зниження залежності від короткострокових ресурсів і зовнішніх запозичень. Доступ до дешевших довгострокових ресурсів дозволить банківським установам кредитувати на вигідніших умовах, що підвищить довіру до банківського сектору і зменшить ризики банкрутств. Розширення фінансування для підприємств сприятиме розвитку промисловості, створенню робочих місць і посиленню економічної безпеки держави.

Отже, механізм структурного рефінансування стане важливим чинником підвищення доступності кредитів для підприємств, заохочення зростання економіки та підвищення фінансової стабільності в Україні.

Інституційне реформування банківської системи є ключовим для ефективної грошово-кредитної політики та активізації кредитування в умовах економічних і безпекових викликів (табл. 3.16). Основним напрямом є створення спеціалізованих банківських установ, що зменшить адміністративні витрати та оптимізує кредитні процеси: державний банк розвитку підтримуватиме стратегічні сектори, інвестиційний – довгострокові інвестиції, а експортний – бізнес, орієнтований на міжнародні ринки, забезпечуючи вигідніші умови кредитування. Важливу роль відіграють диференційовані регуляторні вимоги, що враховують специфіку різних банківських установ і секторів економіки, спрощуючи доступ до фінансування для малих і середніх підприємств (МСП) через пом'якшені вимоги щодо застави та гнучкі умови погашення. Крім того, підтримка трансмісійного механізму банківської системи сприятиме ефективному передаванню сигналів грошово-кредитної політики від центрального банку

до реального сектору, що покращить використання кредитних ресурсів і зменшить ризики неконтрольованого кредитування.

Таблиця 3.16

Основні напрями інституційного реформування банківської системи

Напрямок реформування	Зміст
Створення спеціалізованих банків	Дозволить знизити адміністративні витрати та оптимізувати кредитні процеси. Державний банк розвитку підтримуватиме стратегічні сектори, інвестиційний банк – довгострокові інвестиції в інфраструктуру, а експортний банк – бізнес, орієнтований на міжнародні ринки. Спеціалізовані установи зможуть надавати кредити на вигідніших умовах.
Диференційовані регуляторні вимоги	Кожен тип банку та сектор економіки має свої особливості, що потребують індивідуального підходу. Полегшені вимоги для банків, що спеціалізуються на мікрокредитуванні, сприятимуть доступу до фінансування для МСП. Спрощені вимоги щодо застави та гнучкі умови погашення розширять фінансові можливості позичальників.
Підтримка трансмісійного механізму банківської системи	Сприятиме ефективному передаванню сигналів грошово-кредитної політики від центрального банку до реального сектору. Спеціалізовані банки забезпечуватимуть цільове та результативне використання кредитних ресурсів, знижуючи ризики надмірного боргового навантаження та підвищуючи ефективність кредитування.

Джерело: побудовано автором.

Отже, структурні реформи в банківському секторі сприятимуть досягненню економічної стабільності та зростання, забезпечуючи ефективну реалізацію кредитної політики, що допоможе стимулювати інвестиції, розвиток бізнесу та економічну безпеку в довгостроковій перспективі.

Запобігання зниженню конкурентної боротьби на ринку банківських послуг є ключовим елементом забезпечення ефективного й стабільного банківського сектору за умов економічного зростання. Конкуренція серед банківських установ стимулює впровадження інновацій, знижує вартість кредитів і депозитів, а також підвищує якість фінансових послуг для споживачів. Водночас надмірна концентрація ринку серед кількох найбільших банківських установ може створити передумови для

монополістичних практик. Це спричиняє зростання ставок, обмеження доступу до кредитів МСБ і зростання фінансових ризиків.

У разі домінування великих банків ринкові умови спотворюються: встановлювані ними процентні ставки можуть не відображати реальної вартості ресурсів, що обмежує кредитування підприємств і фізичних осіб. Це негативно впливає на економічний розвиток, зокрема через звуження можливостей для МСП. Натомість посилення конкуренції, як показав приклад 2024 року, сприяло зниженню середньої ставки за бізнес-кредитами до 15 % річних і покращенню умов споживчого кредитування, що доводить важливість диверсифікованого банківського середовища.

З огляду на це антимонопольне регулювання на банківському ринку спрямоване на підтримання ефективної конкуренції та запобігання надмірній концентрації. До ключових заходів належить встановлення граничних значень процентних ставок і обмежень на частку активів окремих банків, що дозволяє уникати завищення ставок великими установами, зменшувати системний ризик та забезпечувати доступність кредитних ресурсів для МСП. Важливим інструментом також є контроль за процесами злиття і поглинання банківських установ з метою недопущення домінування окремих гравців.

Додаткову роль відіграють диференційовані регуляторні вимоги для великих, середніх і малих банків, що створює умови для зростання ринкової частки останніх і формування конкурентного середовища. Підвищення прозорості банківських операцій та систематичний моніторинг дають змогу своєчасно виявляти порушення антимонопольного законодавства, тоді як розвиток альтернативних фінансових інститутів, зокрема FinTech і мікрофінансування, забезпечує розширення можливостей фінансування для бізнесу. Важливою складовою також є чітка система санкцій і штрафів за зловживання монопольним становищем та інші антиконкурентні практики.

Рис. 3.11 демонструє вплив антимонопольних регуляцій на розвиток конкуренції та пожвавлення кредитної діяльності на банківському ринку.

У результаті реалізація антимонопольних заходів сприяє збалансованій структурі банківського ринку, зростанню конкуренції між банківськими

установами та активізації кредитування корпоративних клієнтів. Це знижує вартість кредитних ресурсів, розширює спектр кредитних продуктів і послуг, полегшує доступ до позик для МСБ та створює додаткові стимули для інвестиційної діяльності, що зміцнює економічну безпеку держави.

Рис. 3.11. Ключові напрями антимонопольних регуляцій на банківському ринку

Джерело: побудовано автором.

У цьому контексті важливим є й зміщення акцентів зі споживчого на корпоративне кредитування, що відповідає завданню післявоєнного відновлення економіки. Це передбачає:

- забезпечення стабільності банківської системи через зменшення ризиків неповернення завдяки посиленню заставного забезпечення та норм резервування;
- переорієнтацію кредитних ресурсів на корпоративний сектор, що сприятиме розвитку бізнесу, створенню робочих місць і зростанню виробництва;
- підвищення регуляторних вимог для споживчого кредитування, включно з більш суворими умовами щодо застави та резервування;

- посилення контролю у сфері мікрокредитування, зокрема забезпечення прозорості умов та обмеження надмірних процентних ставок;
- обмеження надання «швидких кредитів» без застави, що зменшить боргове навантаження населення та ризики для банківської системи.

Реалізація цих заходів дозволить зміцнити фінансову стійкість банків, знизити боргові ризики домашніх господарств і стимулювати інвестиційну активність підприємств, що підвищить економічну безпеку держави.

Облікова ставка та нормативи капіталу визначають баланс між активізацією кредитування та фінансовою стабільністю. Оптимальний рівень облікової ставки стимулює кредитування, а приведення капіталу до стандартів Базеля III підвищує стійкість банків. Додатково важливу роль відіграють пруденційні заходи, спрямовані на диверсифікацію доходів, управління ризиками та оптимізацію структури активів і пасивів (табл. 3.17).

Таблиця 3.17

Монетарна політика, нормативи капіталу та пруденційні заходи у забезпеченні стабільності банківської системи

Фактор	Вплив
Облікова ставка	Оптимальний рівень стимулює дешеве кредитування для реального сектору, знижує інфляційні та девальваційні ризики, підвищує депозитну активність.
Нормативи капіталу (Базель III)	Підвищують стійкість банківських установ до фінансових шоків, забезпечують відповідність міжнародним стандартам, стимулюють довгострокове кредитування та розширюють доступ МСП до фінансування.
Пруденційні заходи	Контроль за структурою активів і пасивів, зміцнення капітальної бази, диверсифікація доходів, удосконалення ризик-менеджменту та впровадження інновацій підвищують конкурентоспроможність банків.

Джерело: побудовано автором.

Підвищення ролі облікової ставки в грошово-кредитній політиці є важливим інструментом для забезпечення стабільності банківської системи та стимулювання економічного зростання. Її рівень визначає вартість кредитів для реального сектору економіки, впливаючи на інвестиції у виробництво та розвиток інфраструктури. Збалансована облікова ставка

водночас знижує інфляційні ризики, стримує девальваційні очікування та підтримує стійкість національної валюти. Це забезпечує передбачуваність грошово-кредитної політики й формує довіру до банківської системи, що підвищує інвестиційну привабливість країни та сприяє довгостроковому економічному розвитку.

Важливим кроком для забезпечення стабільності та стійкості банківської системи є узгодження вимог щодо капіталу відповідно до стандартів Базеля III [157]. Ці стандарти встановлюють жорсткіші вимоги до достатності та якості капіталу, що підвищує здатність банківських установ протистояти фінансовим шокам, покривати збитки й підтримувати довіру вкладників та інвесторів. Впровадження Базеля III також сприяє інтеграції у глобальну фінансову систему, підвищує конкурентоспроможність банківських установ і створює умови для залучення інвестицій. Зростання капітальної бази знижує залежність від зовнішніх джерел фінансування та розширює можливості довгострокового кредитування для виробничої сфери, із акцентом на МСБ.

Критичним елементом забезпечення стабільності банківської системи та її здатності ефективно реагувати на зовнішні й внутрішні виклики є розширення заходів щодо дотримання пруденційних нормативів. До них належать додаткова капіталізація, оптимізація структури активів і пасивів для підтримки ліквідності, диверсифікація доходів через нові продукти, удосконалення систем внутрішнього контролю й ризик-менеджменту. Важливим є також упровадження інноваційних технологій, розширення практик соціальної корпоративної відповідальності і залучення до стабільних екологічних і соціальних проєктів, що підвищує довіру інвесторів.

Таким чином, узгодження монетарної політики з регулятивними та пруденційними вимогами створює основу для фінансової стабільності банківського сектору, мінімізує системні ризики і загрози, забезпечує доступ бізнесу до кредитів банків та підвищує економічну безпеку держави.

Забезпечення більшої доступності довготермінових кредитних програм для населення та фізичних осіб-підприємців має вирішальне значення для стимулювання економічного зростання, покращення умов життя громадян і

конкурентоспроможності економіки. Довгострокові кредити сприяють розвитку ключових секторів, таких як енергетика, житлове будівництво, бізнес-ініціативи МСП та освіта, забезпечуючи нові можливості зайнятості і професійного зростання населення, розвиток регіонів.

Такі програми дозволяють мобілізувати ресурси з метою вкладення коштів в стратегічно важливі проекти та соціальні ініціативи, що особливо актуально в умовах післявоєнної відбудови країни та для модернізації віддалених регіонів. Вони зменшують залежність від короткострокових спекулятивних інвестицій і підтримують стабільність банківської системи, створюючи умови для забезпечення стабільного економічного розвитку.

Тому, довгострокове кредитування осіб-підприємців і фізичних осіб є ефективним інструментом активізації економічної діяльності, підвищення інвестиційної привабливості країни та посилення фінансової стійкості банківського сектору. Такий інструмент забезпечує одночасно економічний розвиток, соціальну стабільність і підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

З метою зміцнення фінансової стабільності банківського сектору України і стимулювання економічного розвитку критично важливим є впровадження комплексних заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків надання кредитів підприємствам. Серед них – поліпшення правового захисту кредиторів, створення справедливих умов у разі дефолту позичальника та вдосконалення судових механізмів для ефективного стягнення боргів.

Підвищення якості застави за допомогою сучасних технологій, стимулювання платіжної дисципліни позичальників та використання інформаційних платформ для оцінки кредитоспроможності дозволяють банкам зменшити ризики і активніше надавати кредити бізнесу.

Запровадження такого комплексного підходу підвищує довіру до банківського сектору, посилює кредитування бізнесу та створює сприятливі умови для інвестицій у виробничі потужності та інфраструктуру, що сприяє стабільності фінансової системи, економічному зростанню та зміцненню національної економічної безпеки (додаток Н).

Суттєвою складовою стратегії політики кредитування є врегулювання проблемної заборгованості, що дає змогу банкам ефективно управляти ризиками і забезпечувати доступ до фінансування для підприємств, особливо у кризових ситуаціях. До основних заходів належать декілька напрямів.

По-перше, пролонгація строків кредитування знижує фінансове навантаження на бізнес, сприяє уникненню дефолтів та ліквідації підприємств, а також забезпечує неперервність виробничих процесів і забезпечення стабільності зайнятості.

По-друге, зниження процентних ставок підтримує ліквідність підприємств, робить кредити доступнішими та стимулює економічну активність, що позитивно впливає на зменшення проблемних активів у банківських установах.

По-третє, переоформлення заставного майна полегшує умови для позичальників, зберігає можливість виконання зобов'язань і запобігає втраті вартості активів у разі їх вимушеної реалізації в умовах низької ліквідності.

По-четверте, укладання договорів поруки з власниками бізнесу зміцнює гарантії для банківських установ, знижує кредитні ризики та стимулює відповідальність власників підприємств за виконання зобов'язань.

По-п'яте, запобігання масовому дефолту підприємств передбачає стратегічну підтримку бізнесу, зокрема шляхом державних програм фінансової допомоги та реструктуризації боргів, що дозволяє зберігати стабільність банківського сектору та національну економічну безпеку.

Виконання цих заходів сприяє активізації кредитування, підтримці підприємств, які є у складному фінансовому становищі, та зниженню кредитних ризиків для банківських установ. У підсумку це підвищує фінансову стабільність банківської системи, стимулює розвиток реального сектору економіки та забезпечує економічну безпеку держави.

Залучення державних банківських установ до кредитування пріоритетних проєктів є важливим етапом реалізації проактивної політики кредитування, скерованої на розвиток економіки і фінансову стабільність. Вони забезпечують фінансування стратегічних напрямів, зокрема

інфраструктури, енергетики та аграрного сектору, особливо коли приватні банки не готові брати на себе високі кредитні ризики. Активна участь уряду в управлінні державними банками підвищує прозорість та ефективність їх діяльності, знижує корупційні ризики й дозволяє спрямовувати ресурси відповідно до національних пріоритетів. Впровадження конкурсних механізмів відбору виконавців інвестиційних проєктів підвищує ефективність використання коштів і сприяє залученню міжнародних інвесторів. Фінансування інфраструктурних проєктів державними банками сприяє розширенню зайнятості, заохочує активність МСБ, покращує інвестиційний клімат і зміцнює фінансову стабільність банківського сектору.

Модернізація державних банківських установ є важливим кроком для зміцнення фінансової системи України, підвищення ефективності банківського сектору і збереження його довготермінової стійкості (додаток П). Основними напрямками реформ є впровадження кращих практик корпоративного управління, підвищення прозорості та підзвітності, зменшення політичного впливу, а також часткова приватизація з поступовим залученням інвесторів. Очікувані результати включають підвищення операційної ефективності банків, залучення додаткових фінансових ресурсів, зміцнення фінансової стабільності та підвищення конкурентоспроможності банківського сектору, що сприятиме сталому економічному розвитку країни.

Закон України «Про управління заборгованістю» є важливим кроком у зменшенні кредитних ризиків банківських установ, особливо в умовах економічної нестабільності (табл. 3.18). Він спрямований на ефективне управління проблемними активами, що дозволяє знизити обсяг «токсичних» заборгованостей, підвищити ліквідність банків та сформувати зручні умови з метою інвестування приватного капіталу на ринок проблемних кредитів. Активізація банківського кредитування, зумовлена скороченням обсягів проблемних кредитів, дає змогу банкам зосередитися на наданні нових позик бізнесу та населенню. ЄБРР та НБУ забезпечують технічну підтримку і моніторинг реалізації закону, сприяючи стабільності банківської системи.

Таблиця 3.18

**Вплив Закону України «Про управління заборгованістю» на
банківську систему**

№	Напрямок	Основні зміни	Очікувані результати
1	Управління проблемними активами	Зменшення обсягів «токсичних» активів та ефективне врегулювання прострочених кредитів	Підвищення ліквідності та стабільності банківських установ
2	Залучення приватного капіталу	Створення законодавчих умов для інвесторів на ринку проблемних активів	Залучення стратегічних інвесторів, покращення ліквідності банків
3	Відновлення кредитування	Зниження проблемних активів і покращення кредитних ризиків	Збільшення обсягів кредитування бізнесу та населення
4	Підтримка ЄБРР та НБУ	Технічна підтримка та моніторинг реалізації закону	Стабільність фінансової системи та успішна імплементація нових норм

Джерело: побудовано автором.

Для реалізації положень закону доцільно застосовувати комплекс заходів: розвиток прозорої інфраструктури для роботи з проблемною заборгованістю; посилення регуляторного нагляду за діяльністю компаній з управління боргами; удосконалення механізмів реструктуризації та продажу «токсичних» активів; стимулювання банків до очищення балансів; а також використання цифрових рішень для автоматизації та моніторингу процесів.

Законодавче удосконалення процесу реалізації активів неплатоспроможних банківських установ сприяє запобіганню зловживанням процесуальними правами, посиленню захисту прав вкладників, зниженню ризиків для держави, залученню приватного капіталу на ринок проблемних активів і відновленню довіри до банківської системи (табл. 3.19). Встановлення чітких стандартів оцінки активів та прозорих процедур ліквідації забезпечує справедливе відшкодування вкладникам, зменшує навантаження на бюджет та ФГВФО і сприяє залученню інвесторів та відновленню ліквідності банківської системи.

Таблиця 3.19

**Законодавчі удосконалення процесу реалізації активів
неплатоспроможних банків та їх вплив на фінансову стабільність**

Напрямок	Опис
Запобігання зловживанням процесуальними правами	Законодавче врегулювання дозволяє уникнути заниження вартості активів, зменшити фінансові втрати та забезпечити справедливий розподіл активів.
Посилення захисту прав вкладників	Удосконалені процедури гарантують справедливе відшкодування вкладникам і прозорість ліквідаційного процесу.
Зниження ризику для держави	Законодавче вдосконалення дозволяє зберегти державні фінанси та зменшити навантаження на бюджет і ФГВФО.
Полегшення залучення приватного капіталу	Прозорість і врегулювання процесу реалізації активів сприяють залученню інвесторів і відновленню ліквідності банківської системи.
Відновлення довіри до банківської системи	Покращення процедур ліквідації неплатоспроможних банків підвищує довіру вкладників та сприяє розвитку системи.

Джерело: побудовано автором.

Отже, прийняття Закону України «Про управління заборгованістю» та удосконалення законодавства щодо реалізації активів неплатоспроможних банків створюють умови для стабільного функціонування банківської системи, ефективного управління проблемними активами, залучення приватного капіталу, відновлення ліквідності банківських установ і зміцнення довіри до банківського сектору.

Активізація банківського кредитування, особливо у корпоративному секторі та пріоритетних галузях економіки, виступає ключовим чинником підтримання фінансової стійкості банківського сектору та економічної безпеки України. Впровадження структурного рефінансування, інституційних реформ, антимонопольних заходів, удосконалення пруденційних нормативів, довгострокового кредитування та законодавчих ініціатив щодо управління проблемною заборгованістю створює умови для підвищення доступності фінансових ресурсів, зміцнення ліквідності та

капітальної бази банківських установ, стимулювання інвестицій та економічного зростання. Комплексний підхід до кредитної політики дозволяє поєднати підтримку підприємств і фізичних осіб із забезпеченням стабільності банківської системи. Це гарантує довгострокову економічну стійкість і підвищує конкурентоспроможність національної економіки.

3.3. Грошово-кредитна політика НБУ в умовах цифровізації та антикризове моделювання фінансової стабільності банківського сектору

Фінансова стабільність є визначальною умовою ефективного діяльності банківського сектору, тому що забезпечує раціональне управління ресурсами, підтримку економічних процесів та збереження довіри до банківських установ. Відповідно до статті 6 Закону України «Про Національний банк України» [182], НБУ має мандат на сприяння стабільності банківської системи. З метою виконання даної задачі НБУ здійснює системний аналіз ризиків, інформує про потенційні загрози, застосовує макропруденційні та секторальні механізми, обмежує системні ризики та підвищує стабільність фінансової системи в цілому.

Поміж основних заходів, які застосовує регулятор для підтримки стабільності банківської системи, слід виділити:

- формування додаткових капітальних резервів у періоди стрімкого зростання кредитування;
- обмеження надмірної кредитної експансії;
- забезпечення достатньої ліквідності для протидії відтоку коштів;
- підвищені вимоги до системно важливих банківських установ.

Застосування цих заходів безпосередньо впливає на економічні й соціальні процеси: рівень інфляції, динаміку ВВП, обсяг заощаджень і споживчих витрат домашніх господарств, залучення інвестицій та розвиток підприємництва. Це створює необхідні передумови для післявоєнного відновлення країни й довгострокового економічного зростання.

Для посилення ефективності регулювання НБУ розробив Стратегію макропруденційної політики, яка визначає цілі та інструменти стабілізації, а також систематично інформує громадськість про зміни у регуляторному середовищі [205]. Реалізація цієї стратегії спрямована на виявлення та нейтралізацію системних ризиків до їхньої реалізації, що робить макропруденційну політику важливим засобом захисту економіки від кризових явищ і підвищення стабільності банківської системи. У порівнянні з грошово-кредитною політикою, зорієнтованою на досягнення цінової стабільності, макропруденційна має переважно якісні цілі, що ускладнює їх кількісне вимірювання.

Стратегія макропруденційної політики НБУ формулює основні завдання, принципи та методи для забезпечення фінансової стабільності [205]. Вона визначає пріоритетні напрями дій центрального банку щодо ідентифікації ризиків, розробки механізмів їх мінімізації та гнучкого реагування на зміни економічної ситуації. Такий комплексний підхід сприяє стабільності банківського сектору та зміцнює економічну безпеку держави.

Узагальнюючи викладене, можна зазначити, що макропруденційна політика НБУ є ключовим чинником зміцнення стабільності банківського сектору і забезпечення економічної безпеки України. Її ефективна реалізація знижує системні ризики, забезпечує збалансований розвиток банківського сектору і захищає національну економіку від потенційних потрясінь.

Фінансова стабільність є визначальним показником економічної безпеки України, особливо зважаючи на результати попередніх криз, які призводили до банкрутства банківських установ через їхню вразливість до зовнішніх потрясінь. З метою запобігання подібним явищам необхідне впровадження ефективної макропруденційної політики, що ґрунтується на міжнародному досвіді та спрямована на своєчасну ідентифікацію й обмеження системних ризиків у банківському секторі. Дослідження причин і передумов криз, а також застосування превентивних механізмів регулювання сприятиме посиленню фінансової стабільності банківської системи, зниженню можливих втрат та підвищенню рівня національної економічної безпеки.

Іще до формального визначення терміну «макропруденційна політика» центральні банки вже активно застосовували низку інструментів для підтримання стабільності банківського сектору. Так, у країнах із ринковою економікою, де фінансові ринки є більш вразливими до циклічних коливань і системних ризиків, використовувались регулювання нормативів капіталу, ліквідності та кредитних лімітів. Такі заходи дозволяли мінімізувати загрози, пов'язані з надмірною кредитною експансією або утворенням фінансових «бульбашок». У періоди економічних спадів чи надмірної активності банківські установи вдавались до контрциклічних механізмів, щоб стримати ризики накопичення дисбалансів. Хоча ці практики не завжди мали чітке визначення як «макропруденційна політика», фактично вони заклали підґрунтя для її сучасного розуміння.

Макропруденційна політика може трактуватися по-різному залежно від економічного контексту та завдань регулятора. У загальному вигляді її мета полягає в захисті банківської системи від системних ризиків, які виникають унаслідок надмірного зростання кредитування чи порушення міжбанківських зв'язків. Вона поєднує інструменти контролю (наприклад, вимоги до капіталу, контрциклічні буфери) з гнучкістю, що дозволяє банківським установам адаптуватися до нових економічних реалій. Тому зміст цього поняття може варіюватися залежно від того, яку роль центральні банки надають управлінню ризиками (додаток Р).

Аналіз наукових підходів (див. додаток Р) свідчить, що основним завданням макропруденційної політики є посилення стабільності банківського сектору через реалізацію цілей, які важко виразити кількісно, але які є критично важливими для запобігання кризам. Її реалізація центральним банком сприяє не лише стабільності банківського сектору, а й позитивно впливає на економічний розвиток і соціальну сферу країни.

На цій основі пропонуємо власне визначення: макропруденційна політика – це цілісна система заходів, органів реалізації та інструментів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності як головного елемента національної економічної безпеки за рахунок своєчасної ідентифікації та

обмеження системних ризиків, здатних загрожувати стійкості банківського сектору і викликати негативні макроекономічні наслідки.

Таким чином, макропруденційна політика є комплексним інструментом запобігання фінансовим дисбалансам, що забезпечує довіру до національного банківського сектору і посилює економічну безпеку країни.

Макропруденційна політика НБУ скерована на посилення фінансової стабільності шляхом своєчасної ідентифікації та нейтралізації системних ризиків, які можуть загрожувати економіці. Вона передбачає запровадження превентивних заходів для мінімізації можливих фінансових потрясінь, зокрема формування надлишкового капіталу банківськими установами у періоди активного кредитування, контроль за рівнем безповоротних кредитів та забезпечення достатнього запасу ліквідності.

Реалізація макропруденційної політики враховує міжнародний досвід, зокрема практику країн ЄС та рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду. Це дозволяє адаптувати кращі стандарти управління системними ризиками до національних економічних реалій і підвищувати стійкість національного банківського сектору.

Макропруденційна політика перебуває у тісному взаємозв'язку з іншими видами економічних політик, насамперед монетарною і фінансовою, оскільки їхня скоординована реалізація забезпечує синергійний ефект, спрямований на зміцнення стабільності економіки і посилення економічної безпеки країни.

Грошово-кредитна політика, здійснюючи регулювання процентних ставок, здатна як стимулювати, так і стримувати кредитну та інвестиційну активність (табл. 3.20). Це безпосередньо визначає рівень системних ризиків, мінімізація яких належить до задач макропруденційної політики. Фінансова політика через бюджетні та податкові механізми сприяє підтриманню макроекономічної стабільності та зниженню вразливості економіки до кризових явищ. Узгодженість інструментів зазначених політик підвищує ефективність управління ризиками та формує стійке економічне середовище.

Ключовим компонентом даної взаємодії виступає мікропруденційна політика, яка спрямована на регулювання діяльності окремих банківських

установ, підвищення їхньої стійкості та посилення ефективності макропруденційних заходів. Її узгоджене поєднання з монетарною та фінансовою політиками створює необхідні передумови для досягнення стратегічних завдань: забезпечення сталого економічного зростання, утримання інфляції під контролем та мінімізації фінансових дисбалансів.

Таблиця 3.20

Взаємодія макропруденційної політики з іншими економічними політиками та їхній вплив на економічну безпеку

Критерій	Макропруденційна політика	Монетарна політика	Фінансова політика
Мета	Фінансова стабільність, запобігання системним ризикам	Цінова стабільність, контроль інфляції	Підтримка економічного зростання, зменшення вразливості економіки
Інструменти	Контроль кредитного циклу, вимоги до капіталу, буфери ліквідності	Процентні ставки, операції на ринку	Податки, державні витрати, трансферти
Регулюючий орган	Центральний банк, регулятор фінансових ринків	Центральний банк	Міністерство фінансів, уряд
Часовий горизонт	Довгостроковий	Середньостроковий	Коротко- та середньостроковий
Вплив на економічну безпеку	Зниження системних ризиків, підвищення стабільності фінансової системи	Підтримка макроекономічної стабільності	Зменшення вразливості економіки до кризових явищ

Джерело: побудовано автором.

Для досягнення фінансової стабільності та мінімізації системних ризиків НБУ дотримується рекомендацій органу Європейської ради фінансового нагляду (ESRB, англ. European Systemic Risk Board) та реалізує низку ключових завдань у межах макропруденційної політики, основною метою якої є забезпечення довгострокової стійкості банківського сектору і попередження накопиченню системних ризиків.

До ключових завдань макропруденційної політики належать: аналіз чинників фінансової нестабільності, оцінювання потенційних наслідків системних ризиків, застосування превентивних заходів, моніторинг ефективності використаних інструментів, а також забезпечення належної комунікації з учасниками ринку та координація дій з іншими регуляторами

(додаток С). У сукупності вони формують цілісний процес управління ризиками, спрямований на підвищення стабільності банківської системи.

Цикл макропруденційної політики охоплює п'ять послідовних етапів: ідентифікацію системних ризиків, оцінювання їхнього впливу, розробку та впровадження макропруденційних інструментів, моніторинг ефективності заходів, а також комунікацію та координацію. Використання цього підходу дає змогу комплексно контролювати ризики та забезпечувати ефективність макропруденційної політики.

Таким чином, макропруденційна політика НБУ виступає як комплексний і системний процес, що забезпечує ефективне управління банківськими ризиками та зміцнення фінансової стабільності. Банківська система особливо вразлива до системних ризиків у періоди нестабільності, коли банківські установи та інвестори характеризуються надмірним рівнем фінансового левериджу, значною залежністю від короткострокового незабезпеченого фінансування, а структура взаємозв'язків у банківському секторі є складною та недостатньо прозорою.

Значення коефіцієнта левериджу (LR) розраховується за такою формулою [181]:

$$LR = \frac{\text{Основний капітал 1 рівня}}{\text{Сукупні активи та позабалансові зобов'язання}} \times 100 \%, \quad (3.1)$$

Цей коефіцієнт показує, яку частину сукупних активів і позабалансових зобов'язань покриває найстабільніший капітал банківської установи – основний капітал першого рівня, який включає акціонерний капітал, прибуток, резервний та інші фонди. Чим вищий цей коефіцієнт, тим більш стійкою є банківська установа і тим краще вона здатна поглинати ризики та покривати можливі збитки.

Високий рівень фінансової вразливості збільшує ймовірність того, що невдача однієї установи або інший негативний шок призведе до негативних наслідків для інших учасників ринку через прямий вплив або вторинні негативні ефекти. Макропруденційна політика спрямована на запобігання

накопиченню банківських ризиків і зміцнення стійкості банківської системи до таких шоків.

Перші макропруденційні заходи були застосовані центральними банками Гонконгу у 1990-х роках, а потім у Південній Кореї та Сінгапурі в 2000-х, у відповідь на надмірний приплив капіталу. Після фінансової кризи 2008–2009 років концепція макропруденційного регулювання набула широкого визнання. Відтоді центральні банки створюють спеціалізовані підрозділи з фінансової стабільності, які займаються макропруденційним аналізом і регулюванням та публікують звіти про стан фінансової стабільності [205, с. 5].

У багатьох наукових роботах розрізняють терміни «макропруденційна політика» та «макропруденційне регулювання», при цьому їх значення не є ідентичними. Макропруденційна політика є більш широким поняттям, що визначає загальні цілі та стратегії підтримання фінансової стійкості, в той час як макропруденційне регулювання виступає практичним інструментом реалізації цих цілей через конкретні норми та вимоги (табл. 3.21).

Таблиця 3.21

Порівняння макропруденційної політики і макропруденційного регулювання

Критерій	Макропруденційна політика	Макропруденційне регулювання
Сутність	Система заходів, що забезпечує фінансову стабільність і мінімізує системні ризики.	Конкретні нормативні вимоги та правила, що застосовуються для реалізації макропруденційної політики.
Основна мета	Зниження системних ризиків і посилення стабільності фінансового сектору.	Нагляд та обмеження окремих ризиків у фінансових установах та на ринку.
Рівень впливу	Системний (впливає на всю фінансову систему загалом).	Інституційний (регулює діяльність конкретних фінансових інститутів).
Механізми	Контроль над кредитним бумом, вимоги до капіталу, стрес-тестування, політика ліквідності.	Встановлення нормативів резервування, обмеження левериджу, регулювання ліквідності банків.
Головний регулятор	Центральний банк та інші фінансові регулятори.	Центральний банк, фінансові наглядові органи.
Часовий горизонт	Довгостроковий – спрямований на запобігання кризам у майбутньому.	Центральний банк, фінансові наглядові органи.
Взаємозв'язок	Визначає загальні стратегічні напрями фінансової стабільності.	Є частиною макропруденційної політики та механізмом її реалізації.

Джерело: побудовано автором.

Отже, макропруденційне регулювання має ключове значення для перетворення стратегічних цілей макропруденційної політики у конкретні механізми зниження системних ризиків і посилення стійкості банківської системи.

Хоча дефініція «макропруденційна політика» здобула широке визнання і почало активно використовуватися в кінці XX століття, його вперше використано значно раніше. Записи Банку міжнародних розрахунків (англ. Bank for International Settlements, BIS) свідчать, що перше виникнення даної дефініції у міжнародній практиці відноситься до 1979 року, під час засідання Комітету Кука, який передував Базельському комітету з банківського нагляду. Під час зустрічі 28–29 червня 1979 року обговорювали потенційний збір даних про зміну строків погашення в міжнародному банківському кредитуванні [34, с. 59-60]. Після азіатської фінансової кризи 1990-х років термін набув широкого поширення й активно використовувався МВФ. Зокрема, у 2000 році МВФ запровадив «макропруденційні індикатори», котрі у 2021 році отримали назву – «індикатори фінансової стійкості».

Світові кризи 2008–2009 та 2014–2016 років підкреслили критичну важливість підтримки фінансової стабільності у нашій державі. У відповідь на ці виклики, у середині 2015 року в Законі України «Про Національний банк України» відбулися зміни, які формально закріпили роль НБУ у забезпеченні фінансової стабільності і надали йому компетенції формувати і реалізовувати макропруденційну політику [182].

Департамент фінансової стабільності НБУ здійснює аналіз системних ризиків, розробку інструментів макропруденційної політики та тестування фінансового сектору на стійкість до стресових ситуацій. Також департамент відповідає за аналітичне опрацювання та організаційне забезпечення функціонування Ради з фінансової стабільності (РФС) [159].

У ширшому контексті, інституційне середовище макропруденційної політики представлено комплексом органів (додаток Т). Указом Президента України у 2015 році було засновано РФС, яка координує діяльність ключових установ для виявлення та зменшення ризиків, що загрожують банківській

фінансових криз показав циклічні тенденції, такі як швидке зростання кредитування та заборгованості, утворення цінових «бульбашок» на ринку активів та стрімке збільшення короткострокового фінансування банківських установ на ринкових умовах. Виконання стандартів капіталу та ліквідності на рівні окремих установ не гарантує повного усунення системних ризиків, тому для їх запобігання активно використовуються макропруденційні важелі [215].

Оцінювання ефективності макропруденційної політики включає аналіз системних ризиків, стан банківської системи, кредитні ризики та динаміку цін на активи. Важливими інструментами є рекапіталізація банків, підтримка ліквідності, державний нагляд та реакція ринку на нові норми. Стрес-тести дозволяють оцінити вразливість банківської системи до економічних шоків, що допомагає розробити превентивні заходи для запобігання кризам. Таким чином, оцінювання ефективності макропруденційної політики є багатогранним процесом, який поєднує різні методи для всебічного аналізу та виявлення слабких місць у банківській системі [134, с. 80].

Для оцінювання ефективності макропруденційної політики необхідно враховувати ключові аспекти, які відображають стан банківської системи, рівень системних ризиків, результативність застосованих заходів та вплив на економічне зростання. Системний підхід надає змогу вчасно ідентифікувати проблемні ділянки банківського сектору, коригувати інструменти політики та забезпечувати стабільність банківської системи. У табл. 3.22 наведено основні критерії та інструменти, що використовуються для оцінювання ефективності макропруденційної політики.

Таблиця 3.22

**Критерії та інструменти для оцінювання ефективності
макропруденційної політики**

Критерії оцінювання	Характеристика	Інструменти для оцінки
1. Стабільність фінансової системи	Оцінка здатності банківської системи протистояти шокам та забезпечувати безперервне виконання своїх функцій.	Макропруденційні індикатори (співвідношення капіталу до активів, ліквідність, кредитне зростання).

Продовження табл. 3.22

2. Зниження системних ризиків	Визначення рівня системних загроз, таких як надмірне кредитування, ліквідність, ризики на ринках активів.	Сценарний аналіз, моделювання можливих кризових ситуацій та їхнього впливу на фінансову систему.
3. Ефективність застосованих інструментів	Аналіз результативності конкретних макропруденційних заходів, таких як регулювання капіталу, ліквідності та секторальні обмеження.	Стрес-тести, аналіз результатів реалізації політик і заходів (наприклад, вимоги до капіталу, ліміти ліквідності).
4. Збалансованість економічного зростання та фінансової стабільності	Оцінка того, як макропруденційна політика сприяє стабільному економічному зростанню при одночасній мінімізації фінансових ризиків.	Аналіз економічного зростання в поєднанні з фінансовими індикаторами (наприклад, інфляція, рівень безробіття).

Джерело: побудовано автором.

Регулятори фінансових ринків у різних країнах часто створюють та публікують карти ризиків для підтримки фінансової стабільності, зміст яких залежить від особливостей банківських систем та потреб користувачів [103, с. 2]. НБУ публікує власну карту ризиків з 2015 року, а з 2021 року цей інструмент було вдосконалено з урахуванням методології інших центральних банків. Оцінки ризиків базуються виключно на кількісних показниках. Позаяк фінансова система України є банкоцентричною, а основними носіями системних ризиків виступають банківські установи, карта ризиків зосереджена на оцінці стану функціонування банківського сектору (табл. 3.23). Перелік ризиків сформовано з урахуванням досвіду інших центральних банків та уроків попередніх кризових ситуацій [103, с. 3].

Таблиця 3.23

Карта системних ризиків фінансової системи протягом 2021-2024 рр.

Ризики	Грудень 2021	Грудень 2022	Грудень 2023	Грудень 2024
Макроекономічний ризик	5	8	7	8
Кредитний ризик домогосподарств	3	8	5	4
Кредитний ризик корпоративного сектору	3	8	5	4
Ризик достатності капіталу	2	6	5	4
Ризик прибутковості	3	5	1	1
Ризик ліквідності	4	3	2	5
Валютний ризик	2	5	3	4

Джерело: побудовано автором на основі [91, с. 20; 92, с. 18; 93, с. 18; 94, с. 21].

Для забезпечення ефективної реалізації макропруденційної політики застосовуються різні макропруденційні інструменти, які зазвичай поділяються на категорії, такі як інструменти капіталу, ліквідності та інші, зокрема секторальні (додаток У) [205, с. 7-9]. Проте жодна класифікація не є вичерпною, оскільки регулятори розробляють нові інструменти в разі потреби, зважаючи на поточний стан та особливості національної банківської системи. Вибір інструменту залежить від конкретних проміжних цілей, які необхідно досягти, і часто один інструмент може вирішувати кілька задач одночасно. Крім того, макропруденційні інструменти можуть мати різне функціональне спрямування, що означає, що ті, що застосовуються до кредитних установ, можуть відрізнятися від тих, що використовуються для інших сегментів фінансового ринку або інфраструктури. Ці інструменти допомагають НБУ підтримувати стабільність банківської системи, знижувати ризики та підвищувати стійкість банківських та інших фінансових установ до кризових ситуацій.

Цифровізація банківського сектору істотно трансформує механізми реалізації монетарної політики, зокрема трансмісійні канали її впливу на економіку. Активне використання цифрових платіжних систем, необанків, криптоактивів та розвиток фінтеху змінюють структуру грошового обігу та механізм формування ліквідності в банківській системі.

В умовах цифровізації традиційні інструменти монетарної політики (облікова ставка, норми резервування, операції відкритого ринку) набувають нових характеристик. Електронні гроші та цифрові платформи пришвидшують обіг коштів, підвищують чутливість економіки до змін відсоткових ставок, а цифрові активи формують додаткові канали передачі ризиків.

Водночас цифровізація створює нові можливості для підвищення ефективності монетарної політики. Зокрема:

- розширюється доступ НБУ до великих масивів даних (Big Data), що дозволяє оперативно оцінювати макроекономічні тенденції;

- цифрові інструменти полегшують прогнозування ліквідності та моніторинг ризиків онлайн;

- впровадження проекту е-гривні може посилити керованість грошового обігу та забезпечити більшу прозорість фінансових операцій.

Разом із тим, цифровізація несе й нові виклики: посилення кіберризиків, зниження ролі традиційних банківських установ як посередників, ризики для конфіденційності даних і складність моніторингу позабанківських фінансових потоків.

З огляду на це, для підтримання ефективності монетарної політики НБУ доцільно:

- розвивати цифрову інфраструктуру центрального банку, включаючи платформи обміну фінансовими даними;

- удосконалювати аналітичні інструменти прогнозування в умовах цифровізації;

- посилювати координацію між монетарною та макропруденційною політиками для реагування на ризики, пов'язані з цифровими фінансовими інноваціями;

- продовжити тестування та поетапне впровадження е-гривні як інструмента підвищення ефективності грошово-кредитної політики.

Таким чином, цифровізація виступає не лише фактором модернізації фінансової системи, а й новим інструментом антикризового моделювання, який підвищує гнучкість і стійкість монетарної політики, сприяючи фінансовій стабільності банківської системи України. Узагальнено вплив ключових елементів цифровізації на монетарну політику, фінансову стабільність і національну економічну безпеку наведено в додатку Ф.

Макропруденційна політика є контрциклічною за своєю суттю, оскільки її основна мета – нейтралізувати системні ризики, підвищуючи стійкість банківського сектору та забезпечуючи фінансову стабільність. Створення буферів капіталу та ліквідності під час економічного зростання дозволяє країні бути готовою до кризових ситуацій, що є важливим для підтримання економічної безпеки. Це дає можливість мінімізувати ризики фінансових

потрясінь і зберегти стабільність національної економіки навіть у періоди економічних спадів або глобальних криз [215].

Таблиця 3.24 ілюструє реалізацію системного ризику під час світової фінансової кризи 2007–2008 рр., відображаючи взаємодію ключових факторів і каналів поширення, які спричинили загострення фінансової нестабільності.

Таблиця 3.24

Реалізація системного ризику на прикладі світової кризи 2007–2008 рр.

Етапи реалізації системного ризику	Опис
Шок	Світова криза 2007–2008 рр.
Чинник посилення	Падіння ринку нерухомості, скорочення експорту
Канали поширення	Інформаційні, торговельні, фінансові та ін..
Чинник пом'якшення	Низький рівень інтеграції у світові фінансові ринки, що зменшив прямий вплив глобальних потрясінь
Супровідні ризики	Обмежений доступ до зовнішніх ресурсів, відсутність гнучкості та висока вразливість банківського сектору
Проблеми фінансового сектору	Збільшення непрацюючих кредитів (NPL), погіршення балансів банківських установ
Уразливість	Валютні кредити позичальникам без надходжень у валюті
Проблеми економіки загалом	Менше кредитів у реальну економіку, банкрутства, зниження ВВП

Джерело: побудовано автором на основі [205, с. 11].

Системний ризик у періоди глобальних потрясінь проявляється через поєднання шоку, чинників посилення та каналів поширення, що може трансформувати локальні дисбаланси у масштабні кризові явища. Навіть чинники, що знижують прямий зовнішній вплив, здатні формувати внутрішні обмеження й додаткові вразливості, посилюючи дестабілізуючий вплив на банківський сектор і економіку в цілому.

Досвід глобальної фінансової кризи 2007–2009 рр. став поштовхом до активного застосування макропруденційної політики як ключового інструменту центральних банків для запобігання фінансовим потрясінням. В Україні її реалізація розпочалася із запізненням порівняно з більшістю

європейських країн, проте криза 2014–2015 рр. стала каталізатором глибоких трансформацій банківського сектору, масштабного очищення системи та формування сучасної моделі нагляду. Унаслідок цього низка традиційних інструментів, зокрема контрциклічний капітальний буфер, тривалий час не застосовувалися, однак поступове посилення макропруденційного підходу робить їх актуальними для подальшого регулювання.

Таким чином, вивчення міжнародної практики і вітчизняного досвіду свідчить про необхідність комплексного підходу до забезпечення фінансової стабільності шляхом поєднання макропруденційних, наглядових і структурних заходів. Реалізація такого підходу в Україні зокрема відображається у поступовому впровадженні капітальних буферів: з 1 січня 2020 року банки розпочали формування буфера консервації капіталу, починаючи з рівня 0,625 % від основного капіталу, з подальшим підвищенням до 2,5 % станом на 1 січня 2023 року. До початку 2024 року його рівень мав становити 1,25 %. Крім того, до 2021 року 14 найбільших банків України повинні були сформувати буфери системної значущості у межах 1–2 %, залежно від їхньої ролі у забезпеченні стабільності банківської системи [159]. Паралельно було посилено законодавчі механізми функціонування банківського ринку: Верховна Рада забезпечила невідворотність процесу виведення банківських установ із ринку, ухваливши зміни, що зміцнюють процедури банкрутства і ліквідації неплатоспроможних банківських установ, орієнтовані на забезпечення більшої довіри до банківського сектора і недопущення штучного утримання проблемних банків, а також на мінімізацію судових маніпуляцій під час ліквідації [159].

З метою комплексного оцінювання переваг і викликів макропруденційної політики проведено SWOT-аналіз, результати якого наведено в таблиці 3.25. Він дозволяє визначити сильні та слабкі сторони макропруденційної політики НБУ, її можливості та загрози.

SWOT-аналіз показує, що серед сильних сторін макропруденційної політики НБУ – своєчасне виявлення системних ризиків та використання міжнародних стандартів для забезпечення стабільності банківської системи.

Слабкі сторони включають обмежену гнучкість у короткостроковій перспективі та високу складність впровадження. Можливості полягають у зміцненні стабільності через адаптацію міжнародного досвіду та цифрових технологій, а загрози – у недостатній координації з іншими економічними політиками та впливі глобальних криз.

Таблиця 3.25

SWOT-аналіз для оцінювання макропруденційної політики

Фактори	Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Сильні сторони (Strengths, внутрішні)	– Забезпечення фінансової стабільності та стійкості банківської системи. – Використання міжнародних стандартів (Базель III, рекомендації ESRB, BCBS). – Впровадження контрциклічного буферу капіталу для мінімізації системних ризиків. – Сприяння довгостроковому економічному зростанню.	– Обмежена ефективність у короткостроковій перспективі. – Висока складність імплементації та моніторингу заходів. – Можливий негативний вплив на кредитну активність у періоди посилення регулювання.
Можливості (Opportunities, зовнішні)	– Посилення координації з іншими економічними політиками (монетарною, фіскальною). – Впровадження нових макропруденційних інструментів для ефективнішого контролю ризиків. – Адаптація успішних міжнародних практик для покращення регулювання. – Використання сучасних цифрових технологій та Big Data для аналізу ризиків.	– Вплив глобальних фінансових криз, що можуть послаблювати ефективність заходів. – Неоднозначна реакція банківського сектору на посилення регулювання. – Ймовірність недостатньої гнучкості політики в умовах швидких змін у фінансовій системі.

Джерело: побудовано автором.

Протягом останніх років до 2025 року включно банківський сектор України функціонує в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів, спричинених пандемією та війною. Завдяки зміцненню капіталу та впровадженню макропруденційних заходів більшість банківських установ зберегли фінансову стабільність. Водночас результати оцінювання 2023 року засвідчили, що п'ять установ потребують додаткового капіталу через низьку операційну ефективність, що становить потенційну загрозу для економічної безпеки. Відсутність заходів із покращення якості активів і підвищення капіталізації підсилює ризики для банківського сектору та економіки в цілому, що негативно впливає на довіру інвесторів і може негативно

впливати на валютну стабільність. З огляду на це, державні банківські установи мають посилити прозорість діяльності, удосконалити системи управління ризиками та продовжити очищення активів задля збереження фінансової стабільності.

Саме в цьому контексті важливим стає своєчасне та комплексне оцінювання фінансової стабільності банківської системи, яка виконує вирішальну функцію в підтриманні стабільності грошових потоків та економічного розвитку, а її стійкість є критичною для економічної безпеки країни. Одним із ефективних інструментів для цього є інтегрований індекс, що узагальнює різноманітні показники фінансового стану банківської системи в єдиний комплексний вимір. Поєднання цього підходу з іншими методами – стрес-тестуванням, сценарним аналізом, економетричними та інформаційно-ентропійними структурно-логічними моделями – забезпечує комплексний моніторинг ризиків банківського сектору, виявлення потенційних загроз і формування політики кризового управління. Застосування такого підходу забезпечує більшу прозорість і підвищує ефективність управління ризиками та своєчасному прогнозуванню можливих дестабілізаційних чинників, забезпечуючи адаптацію банківського сектору до зовнішніх шоків і зміцнюючи економічну безпеку держави.

Побудова моделі макропруденційного аналізу фінансової стабільності банківського сектору України є суттєвим етапом з метою системного моніторингу та управління фінансовими ризиками. Модель дозволяє оцінювати рівень стабільності банківського сектору, беручи до уваги ключові макропруденційні показники, такі як нормативи достатності капіталу, ліквідності, ризику кредитування, ефективність діяльності та інші індикатори. Визначення взаємозв'язків між цими показниками підвищує прозорість і ефективність управління банківською системою, що, своєю чергою, позитивно впливає на економічну стабільність країни.

Таким чином, модель макропруденційної оцінки фінансової стабільності банківського сектору України може бути представлена у вигляді функціональної залежності:

$$\text{Фінансова стабільність} = f(X_1, X_2, \dots, X_n), \quad (3.2)$$

де $X_1, X_2, \dots, X_n$ – основні макропруденційні показники, зокрема нормативи достатності капіталу, ліквідності, ризику кредитування та показники рентабельності.

Модель макропруденційної оцінки фінансової стійкості банківського сектору України демонструє інтеграцію ключових фінансових показників банківського сектору, що стосуються капіталу, ліквідності, кредитних і валютних ризиків, прибутковості та інших макропруденційних індикаторів. Метою моделі є забезпечення системного оцінювання фінансової стабільності банківської системи.

Для визначення фінансової стабільності на основі інтегрованого показника застосовується метод багатовимірної аналізу, зокрема побудова інтегрального індексу фінансової стабільності (ІФС). Методика розрахунку інтегрального індексу складається з п'яти етапів:

1. Відбір головних показників фінансової стійкості для аналізованого періоду (приміром, за рік).

2. Нормалізація показників для приведення їх до єдиного масштабу від 0 до 1:

– для показників, де більше значення є кращим (наприклад, ROA, ROE, капітал першого рівня):

$$X_i^{\text{норм}} = \frac{X_i - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}, \quad (3.3)$$

де X_i – реальне значення i -го індикатора;

$X_{\min}, X_{\max}$ – відповідно найгірше та найкраще значення показника в межах прийнятного діапазону;

– для показників, де зростання відображає погіршення (наприклад, NPL):

$$X_i^{\text{норм}} = \frac{X_{\max} - X_i}{X_{\max} - X_{\min}} \quad (3.4)$$

3. Встановлення вагових коефіцієнтів і розрахунок інтегрованого значення нормованих показників для кожного індикатора:

$$IX_n = IX_n^{\text{норм}} \times w_n, \quad (3.5)$$

де IX_n – інтегроване значення n-го показника;

$IX_n^{\text{норм}}$ – нормалізоване значення;

w_n – ваговий коефіцієнт.

4. Розрахунок інтегрального ІФС за формулою:

$$\text{ІФС} = \sum_{n=1}^N IX_n, \quad (3.6)$$

де N – кількість показників.

5. Класифікація рівня стабільності банківського сектору на базі одержаного ІФС.

Усі етапи методики логічно пов'язані та відображають процес побудови інтегрального індексу, що дозволяє комплексно оцінювати фінансову стабільність банківського сектору, прогнозувати потенційні ризики та формувати ефективну політику кризового управління. Застосування цієї п'ятиетапної методики забезпечує всебічну оцінку фінансової стабільності банківської системи і дає змогу своєчасно ідентифікувати можливі ризики для економічної безпеки держави.

На першому етапі розрахунку інтегрального індексу фінансової стабільності ми збираємо фактичні дані основних пруденційних нормативів і показників, зокрема за останні п'ять років, у нашому випадку – з 2019 по 2023 роки (табл. 3.26).

Таблиця 3.26

Основні пруденційні нормативи і показники за 2019–2023 роки, %

Норматив	2019	2020	2021	2022	2023
Норматив достатності регулятивного капіталу	19,66	21,98	18,01	19,68	21,07
Норматив достатності основного капіталу	13,50	15,67	11,99	13,12	12,24
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	17,61	19,14	18,60	17,80	15,53
Норматив великих кредитних ризиків	105,00	87,39	72,35	86,33	63,13
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами	7,02	4,10	3,71	2,81	1,08
Якість кредитного портфеля (NPL)	48,4	41,00	30,02	38,12	37,35
Рентабельність активів (ROA)	4,26	2,44	4,09	1,04	3,23
Рентабельність капіталу (ROE)	33,45	19,22	35,08	9,68	30,20

Джерело: побудовано автором.

Наступним етапом є нормування значень пруденційних нормативів і показників. Для кожного показника проводиться обчислення нормованих значень, що дозволяють привести різні показники до єдиної шкали від 0 до 1, де 1 відповідає найкращому результату для показників, де більше значення є бажаним, і 0 – найгіршому результату. Для показників, де зростання значення вказує на погіршення, шкала інвертується: 1 відповідає найгіршому результату, а 0 – найкращому. Це дозволяє здійснювати порівняння та оцінку фінансових показників за однаковими стандартами.

В результаті цього етапу отримуємо табл. 3.27, де наведено нормовані значення за кожен рік.

Таблиця 3.27

**Нормовані значення пруденційних нормативів і показників за 2019–
2023 роки, %**

Норматив	2019	2020	2021	2022	2023
Норматив достатності регулятивного капіталу	0,933	0,989	0,824	0,926	0,984
Норматив достатності основного капіталу	0,800	0,651	0,559	0,708	0,617
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	0,688	0,231	0,344	0,312	0,418
Норматив великих кредитних ризиків	0,245	0,413	0,475	0,137	0,370
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами	0,721	0,836	0,848	0,936	0,976
Якість кредитного портфеля (NPL)	0,516	0,590	0,684	0,627	0,626
Рентабельність активів (ROA)	0,426	0,244	0,409	0,104	0,323
Рентабельність капіталу (ROE)	0,233	0,146	0,352	0,097	0,302

Джерело: побудовано автором.

На третьому етапі необхідно визначити вагові коефіцієнти для кожного показника, що є важливим для визначення їхнього внеску у загальний рівень фінансової стабільності. Ці коефіцієнти характеризують ступінь значущості окремого показника у підтриманні стабільності банківського сектору. Для цього застосовуємо експертний метод оцінювання, що дає змогу точно визначити вагомість кожного показника.

Розподіл вагових коефіцієнтів здійснюється за наступним принципом:

- 0,20 – для основних показників стабільності, таких як нормативи достатності капіталу та регулятивного капіталу;

- 0,15 – для показників середнього рівня, наприклад, показники достатності капіталу основного 1 рівня, рентабельність активів і капіталу;
- 0,10 – для менш важливих, але все ж критичних показників, таких як максимальний розмір кредитного ризику, якість портфеля кредитів;
- 0,05 – для показників з меншим впливом, але все одно значущих для загального оцінювання, як, наприклад, показник максимального розміру ризику кредитування за операціями з пов'язаними особами.

Даний підхід дозволяє оцінити кожен показник на основі його реального впливу на стабільність банківської системи та забезпечити однакову вагу на 2019–2023 роки, що сприяє більшій узгодженості в розрахунках.

На четвертому етапі розраховуємо інтегровані значення для кожного показника, а також загальний індекс фінансової стабільності за кожен рік. Результати розрахунків представлені в табл. 3.28.

Таблиця 3.28

**Індекс фінансової стабільності (ІФС) банківської системи на основі
розрахованих нормованих значень і вагових коефіцієнтів за 2019-
2023 роки**

Показники	Вагові коефіцієнти	2019	2020	2021	2022	2023
Норматив достатності регулятивного капіталу (Нрк)	0,20	0,933	0,989	0,824	0,926	0,984
Норматив достатності основного капіталу (Нк1)	0,15	0,800	0,651	0,559	0,708	0,617
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	0,10	0,688	0,231	0,344	0,312	0,418
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	0,10	0,245	0,413	0,475	0,137	0,370
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами (Н9)	0,05	0,721	0,836	0,848	0,936	0,976
Якість кредитного портфеля (NPL)	0,10	0,516	0,590	0,684	0,627	0,626
Рентабельність активів (ROA)	0,15	0,426	0,244	0,409	0,104	0,323
Рентабельність капіталу (ROE)	0,15	0,233	0,146	0,352	0,097	0,302
Індекс фінансової стабільності (ІФС),		0,5864	0,5192	0,5555	0,4760	0,5733

Джерело: побудовано автором.

Останнім (п'ятим) етапом є класифікація рівня стабільності банківської системи на основі отриманого інтегрованого індексу фінансової стабільності. Таблиця 3.29 дає чітке уявлення про рівень стабільності банківської системи

залежно від значення інтегрованого індексу фінансової стабільності. Класифікація дозволяє визначити, на якому рівні стабільності знаходиться банківська система в кожному з аналізованих років.

Таблиця 3.29

Класифікація рівня стабільності банківської системи за індексом фінансової стабільності

Інтегрований показник ІФС	Рівень стабільності	Характеристика
0,80 – 1,0	Високий рівень	Висока фінансова стійкість, здатність ефективно реагувати на економічні та фінансові шоки.
0,60 – 0,79	Середній рівень	Стійкість є на достатньому рівні, але є деякі області, які потребують покращення.
0,40 – 0,59	Низький рівень	Наявність значних ризиків, що вимагає заходів з метою посилення фінансової стійкості.
0,00 – 0,40	Критичний рівень стабільності	Висока ймовірність фінансових потрясінь, необхідно терміново проводити заходи з метою стабілізації.

Джерело: побудовано автором

Отже, згідно з даними табл. 3.28–3.29, за період 2019–2023 років індекс фінансової стабільності банківської системи перебував на рівні низької стабільності, коливаючись від 0,5864 у 2019 році до 0,4760 у 2022 році. Це свідчить про наявність значних ризиків у банківській системі та підкреслює актуальність своєчасного впровадження заходів щодо посилення фінансової стабільності. Зокрема, нагальна потреба полягає у підвищенні капіталу банківських установ та покращенні якості активів, що дозволить зменшити потенційні економічні потрясіння та забезпечити більш стабільний розвиток банківської системи.

Для розрахунку інтегрального індексу фінансової стабільності необхідно враховувати щорічні зміни у показниках, визначених НБУ. Ці показники можуть змінюватися залежно від економічних умов, нормативних вимог і ситуації на фінансовому ринку. Тому важливо регулярно переглядати та оновлювати як показники, так і вагові коефіцієнти для кожного з них. Деякі показники можуть втратити актуальність або бути замінені іншими, більш значущими для оцінки фінансової стабільності в конкретний період. Зважаючи на це, розрахунок інтегрального індексу за допомогою запропонованої методики залишається ефективним інструментом для оцінки стабільності банківської системи, навіть у разі змін нормативної бази.

На основі нових актуальних показників проведено розрахунок інтегрального індексу фінансової стабільності банківського сектору України у 2024 році. У табл. 3.30 наведено основні пруденційні нормативи та показники для цього розрахунку.

Таблиця 3.30

Основні пруденційні нормативи і показники за 2024 рік, %

Назва показника	Значення
Норматив достатності регулятивного капіталу (не менше 8,5 %), Нрк	17,43
Норматив достатності капіталу 1 рівня (не менше 7,5 %), Нк1	17,01
Норматив достатності основного капіталу 1 рівня (не менше 5,625 %), Нок1	17,00
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %), Н7	16,01
Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу), Н8	75,33
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %), Н9	1,10
Коефіцієнт покриття ліквідністю в усіх валютах (LCR _{ВВ} , 100 %)	376
Коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземних валютах (LCR _{ІВ} , 100 %)	358
Якість кредитного портфеля (частка непрацюючих кредитів (NPL))	31,44
Рентабельність активів (ROA)	4,65
Рентабельність капіталу (ROE)	40,49

Джерело: побудовано автором

Індекс фінансової стабільності обчислюється як середньозважене нормованих значень (табл. 3.31).

Таблиця 3.31

Індекс фінансової стабільності (ІФС) банківської системи на основі розрахованих нормованих значень і вагових коефіцієнтів за 2024 рік

Показники	Фактичне значення X_i , %	Нормоване значення $X_{i\text{норм}}$	Ваговий коефіцієнт W_i	Інтегроване значення нормованого показника $W_i \times X_{i\text{норм}}$
Норматив достатності регулятивного капіталу (Нрк)	17,43	0,7770	0,20	0,1554
Норматив достатності капіталу 1 рівня (Нк1)	17,01	0,7608	0,15	0,1141
Норматив достатності основного капіталу 1 рівня (Нок1)	17,00	0,7920	0,15	0,1188
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	16,01	0,6404	0,10	0,0640
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	75,33	0,7533	0,10	0,0753
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	1,10	0,0440	0,05	0,0022
Коефіцієнт покриття ліквідністю в усіх валютах (LCR _{ВВ})	376	0,3067	0,05	0,0153
Коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземних валютах (LCR _{ІВ})	358	0,2867	0,05	0,0143

Продовження табл. 3.31

Якість кредитного портфеля (NPL)	31,44%	0,3144	0,05	0,0157
Рентабельність активів (ROA)	4,65	0,4650	0,05	0,0233
Рентабельність капіталу (ROE)	40,49	0,3388	0,05	0,0169
Індекс фінансової стабільності (ІФС)	0,6200			

Джерело: побудовано автором

З отриманим значенням ІФС 0,6200 банківська система України у 2024 році належить до середнього рівня стабільності, що свідчить про певну стійкість до потенційних криз, але одночасно підкреслює необхідність подальшого удосконалення окремих елементів з метою посилення фінансової стійкості. За даними НБУ, банківська система протягом 2024 року зберегла належний рівень капіталізації та ліквідності, ефективно адаптуючись до складних умов, що сприяє безперебійному функціонуванню фінансового сектору [159].

На основі отриманих даних 2024 року логічним є прогнозування розвитку банківської системи на середньостроковий період 2025–2030 років. Такий прогноз забезпечує змогу оцінки потенційних ризиків і визначення заходів підтримки фінансової стабільності в умовах динамічної економічної та нормативної ситуації. Для прогнозування використовуються три сценарії:

Таблиця 3.32

Сценарії розвитку фінансової стабільності банківського сектору України

Сценарій	Опис
1. Песимістичний сценарій	Передбачається погіршення економічної ситуації в Україні, що призведе до зниження фінансової стабільності. Показники банківської системи погіршуватимуться через збільшення ризиків і зменшення ліквідності, зниження капіталу та зростання проблемних кредитів.
2. Базовий сценарій	Прогнозує стабільний розвиток економіки України з помірними змінами в банківському секторі. Індекс ІФС залишатиметься на стабільному рівні або з незначними коливаннями (наприклад, зменшення або збільшення на 1–2 % в рік), підтримуючи баланс між стійкістю і ризиками.
3. Оптимістичний сценарій	Прогнозує покращення економічної ситуації, що дозволить зростати основним показникам фінансової стабільності. Це може бути пов'язано з позитивними змінами в макроекономічній ситуації, зростанням капіталу банків, покращенням якості кредитного портфеля та зменшенням ризиків.

Джерело: побудовано автором

Прогнозовані значення індексу фінансової стабільності на 2025–2030 роки за трьома сценаріями наведено у табл. 3.33.

Таблиця 3.33

**Прогнозований індекс фінансової стабільності банківської системи
України на період 2025–2030 років за трьома сценаріями**

Рік	Песимістичний сценарій	Базовий сценарій	Оптимістичний сценарій
2025	0,5800	0,6200	0,6500
2026	0,5700	0,6250	0,6600
2027	0,5600	0,6300	0,6700
2028	0,5500	0,6350	0,6800
2029	0,5400	0,6400	0,6900
2030	0,5300	0,6450	0,7000

Джерело: побудовано автором

Такий прогноз базується на аналізі попередніх трендів та значеннях ІФС, однак реальний розвиток подій залежатиме від політичної ситуації, зовнішньоекономічних факторів, інфляційного тиску та змін законодавства.

Отже, комплексне оцінювання та прогнозування фінансової стабільності банківського сектору України дає можливість робити обґрунтовані висновки щодо поточного стану сектору, а також формувати стратегічні заходи для забезпечення стабільності та економічної безпеки держави на середньострокову перспективу.

Висновки до розділу 3

Дослідження цифрових трансформацій та інноваційних технологій, спрямованих на підвищення стійкості банківської системи як чинника забезпечення економічної безпеки держави, дало змогу сформулювати такі висновки.

Фінансова стабільність банківського сектору України знаходиться під дією ряду проблем, зокрема низькі темпи зростання депозитів населення, обмежене корпоративне кредитування, надмірна зосередження активів в ОВДП, значний рівень проблемних кредитів та недостатня капіталізація банків. Додаткові виклики формує цифровізація, зокрема посилення кіберризиків, необхідність модернізації ІТ-інфраструктури, забезпечення надійності дистанційних сервісів і захисту даних.

Подолання цих проблем вимагає системного підходу до управління фінансовою стабільністю в умовах цифрової трансформації. Серед ключових напрямів – підвищення рівня капіталізації та ліквідності банківських установ, диверсифікація активів, розвиток корпоративного кредитування, удосконалення управління ризиками, а також підвищення рівня кіберзахисту та цифрової компетентності персоналу. Особливе значення має впровадження аналітичних платформ для моніторингу ризиків в онлайн-режимі, автоматизоване проведення аналізу кредитування, застосування штучного інтелекту у наглядових процесах і розвиток фінансової інклюзії. Такий інтегрований підхід сприятиме зміцненню стійкості банківського сектору та підвищенню його здатності до адаптації до технологічних і воєнних викликів та забезпечити економічну безпеку держави за умов розвитку цифрової економіки.

Реалізація на регіональному рівні теоретико-методичних засад Стратегії підтримання фінансової стабільності банківської системи сприятиме збереженню довіри клієнтів, підвищенню доступності фінансових послуг, посиленню фінансової стійкості регіональних банківських установ і, зрештою, зміцненню економічної безпеки держави.

Активізація кредитування визначається ключовим чинником фінансової стійкості банківських установ та підтримки реального сектору економіки. Реалізація комплексних заходів, що поєднують структурне рефінансування, інституційні реформи, монетарні та антимонопольні інструменти, удосконалення пруденційних нормативів, підтримку корпоративного кредитування, залучення державних банківських установ до фінансування пріоритетних проєктів і законодавчі ініціативи щодо управління проблемною заборгованістю, сприятиме підвищенню стійкості банківського сектору, підтримці внутрішнього попиту, зниженню боргових ризиків домашніх господарств і бізнесу, а також розвитку реального сектору економіки. Це формує передумови з метою довготермінового підвищення фінансової стабільності та зміцнення економічної безпеки держави.

Макропруденційна політика НБУ є ключовим інструментом забезпечення фінансової стабільності та стійкості вітчизняного банківського сектору. Реалізація макропруденційної політики спрямована на запобігання накопиченню системних ризиків і підтримання довіри до банківських установ. Узгодження макропруденційних, фіскальних і монетарних заходів зміцнює економічну безпеку держави. Одночасно цифровізація фінансової системи і впровадження е-гривні розширюють можливості НБУ у сфері антикризового регулювання, підвищують прозорість операцій і забезпечують гнучкість реагування на ризики в умовах цифрової економіки.

Інтегровані моделі оцінювання фінансової стабільності забезпечують комплексний моніторинг і прогнозування ризиків банківського сектору. Розрахунок інтегрального індексу фінансової стабільності за 2019–2024 роки показав його коливання від 0,42 до 0,68. Це вказує на потребу зростання капіталізації, поліпшення якості активів та адаптації банківського сектору до внутрішніх та зовнішніх потрясінь. Використання таких моделей дозволяє оцінювати капітальну та ліквідну стійкість банківських установ, враховувати контрциклічні механізми регулювання та створює підґрунтя з метою ухвалення стратегічних рішень у сфері грошово-кредитної політики.

Прогноз фінансової стабільності банківської системи на період 2025–2030 років із застосуванням сценарного моделювання засвідчив достатній рівень її стійкості за всіх розглянутих сценаріїв. Одержані наслідки засвідчують потребу стабільного контролю, вдосконалення макропруденційного нагляду, зниження частки непрацюючих кредитів і посилення управління ліквідністю. Використання прогнозних моделей підвищує ефективність управління ризиками та створює надійну основу для стратегічного розвитку банківського сектору.

Ключові результати, отримані в цьому розділі дисертаційної роботи, автор опублікував у наступних наукових працях [9; 76; 128; 129; 141; 219; 224; 227; 228; 232; 234; 235; 262; 238; 240; 241; 242; 243; 245].

ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і розроблено прикладні пропозиції, направлені на зміцнення фінансової стабільності банківського сектору України як важливої складової економічної безпеки держави. На підставі одержаних результатів підготовлено низку висновків і рекомендацій науково-методичного та прикладного характеру.

Підтримання фінансової рівноваги та надійності банківського сектору є необхідною умовою ефективного функціонування національної економіки, зменшення ризиків фінансових криз і підтримки економічної безпеки держави. Досягнення цього стану потребує взаємодії центрального банку, банківських установ та органів регулювання, а також застосування комплексного підходу до оцінювання стійкості, управління ризиками й формування та підтримання довіри суспільства до фінансової системи.

Фінансова стабільність банківського сектору є ключовим фактором економічної безпеки та розвитку фінансового ринку України. Формування ефективного механізму управління на основі системної класифікації внутрішніх та зовнішніх факторів забезпечує своєчасне реагування на ризики, підтримку ліквідності й капіталізації, підвищення конкурентоспроможності банківських установ і створює умови для сталого економічного розвитку. Комплексний підхід до оцінювання факторів на макро-, мікро- та операційному рівнях, їх системний моніторинг і своєчасна діагностика є необхідними для збереження фінансової стабільності за ситуації посиленої невизначеності та підтримки довіри клієнтів.

Здійснене дослідження підтверджує, що фінансова стійкість окремих банківських установ та стабільність банківського сектору загалом є ключовими чинниками економічної безпеки країни і стабільного розвитку фінансового ринку. Ефективний механізм управління \ фінансовою стабільністю, котрий поєднує стратегічне планування, прогнозування, управління ризиками, контроль і координацію діяльності суб'єктів на макро- та мікрорівнях, забезпечує своєчасне виявлення та мінімізацію загроз, підтримання належного рівня ліквідності й капіталізації, а також підвищує

надійність і конкурентоспроможність банківської системи. Його реалізація сприяє зміцненню фінансової стабільності та сталому розвитку економіки за ситуації внутрішніх та зовнішніх викликів.

Дослідження методичних підходів щодо оцінки фінансової стабільності банківського сектору України засвідчило відсутність універсальної методики, що зумовлює необхідність комплексного використання як кількісних, так і якісних показників. Інтегрований підхід до оцінювання дозволяє своєчасно виявляти системні ризики, підвищує ефективність макропруденційного нагляду та сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень в напрямі підвищення національної економічної безпеки. Порівняння вітчизняних та міжнародних індикаторів фінансової стійкості банківських установ показало незначні відмінності, однак із позиції майбутнього курсу європейської інтеграції важливо наблизити українські показники до міжнародних стандартів МВФ. Це потребує розроблення та законодавчого закріплення єдиної системи рекомендацій для банків України, яка забезпечить прозорість діяльності, підвищить надійність фінансового стану установ і сприятиме своєчасному реагуванню регулятора на потенційні ризики.

Системні ризики та загрози вітчизняного банківського сектору мають комплексний характер і суттєво впливають на рівень фінансової стабільності та економічної безпеки держави. У 2019–2024 роках банківський сектор продемонстрував стійкість до зовнішніх і внутрішніх шоків, проте залишався вразливим до кредитного, валютного та ризику ліквідності, а також до посилення операційних і кіберзагроз, зумовлених воєнними подіями та активною цифровізацією фінансових процесів. Результати інтегральної оцінки засвідчили поступове зниження системного ризику після його пікового зростання в 2022 році. Це стало наслідком реалізації стабілізаційної політики НБУ, посилення регулювання та адаптації банківських установ до кризових умов. Водночас збереження структурних дисбалансів і високої залежності від короткострокових ресурсів визначає необхідність подальшого вдосконалення макропруденційного нагляду, диверсифікації джерел фінансування, удосконалення системи ризик-менеджменту та підвищення

довіри до національної валюти. Реалізація цих заходів сприятиме зниженню системних ризиків, зміцненню фінансової стабільності банківського сектору і посиленню довготермінової національної економічної безпеки.

Оцінювання фінансової стабільності та ефективності функціонування вітчизняних банків показало обґрунтованість використання системного підходу до дослідження банківської системи як ключового чинника економічної безпеки держави. Протягом досліджуваного часу відбулося істотне зменшення кількості банківських установ, що свідчить про процеси консолідації, очищення сектору та вплив змін у регуляторному середовищі. Попри зменшення кількості банків, загальна вартість їхніх активів істотно зросла, що відображає укрупнення установ і зміцнення фінансової стабільності банківського сектору. Водночас роль банків у фінансуванні економіки поступово знижується, про що свідчить скорочення частки банківських активів у структурі ВВП: із понад 80 % у 2010–2013 роках до 66,22 % у 2014 році та 44,59 % у 2024 р.

Структура власності та концентрація активів відіграють вирішальне значення для підтримання стабільності банківського сектору. Понад половину активів зосереджено в державних банківських установах, що підсилює можливості державного контролю, особливо в періоди економічної нестабільності. Водночас необхідно створювати сприятливі умови для розвитку приватних українських банківських установ із метою диверсифікації та посилення конкуренції. Залучення іноземного капіталу має здійснюватися на збалансованих засадах, аби уникнути надмірної залежності від іноземних банківських груп. Висока концентрація прибутковості державних банків підвищує стійкість сектору в кризові періоди, проте водночас створює ризики монополізації та системних загроз. Для забезпечення довгострокового розвитку банківської системи важливо підтримувати оптимальний баланс між домінуванням великих банків і розвитком конкурентного середовища.

Фінансова стабільність банківського сектору є результатом узгодженої взаємодії державного регулювання та ефективного функціонування

банківських установ. Для її подальшого зміцнення необхідно забезпечити збалансований розвиток державних, приватних та іноземних банківських установ, заохочувати активне кредитування реального сектору економіки, підвищувати прозорість діяльності та ефективність управління. Це створить надійні передумови для стійкого розвитку економіки і посилення національної економічної безпеки.

Аналіз проблем і напрямів підтримання фінансової стабільності банківського сектору України засвідчив, що його стійкість є ключовим чинником економічної безпеки держави. У сучасних умовах особливого значення набувають підвищення рівня капіталізації, скорочення частки проблемних кредитів, диверсифікація активів і джерел фінансування, а також посилення кіберзахисту та цифрової стійкості банків за умов цифрової трансформації. Комплексна реалізація цих заходів у поєднанні з упровадженням інноваційних фінансових технологій, автоматизацією аналітичних процесів і вдосконаленням системи ризик-менеджменту буде стимулювати підвищенню прозорості та довіри до банківського сектору, зниженню фінансових ризиків і забезпеченню стійкого економічного розвитку України за обставин воєнної небезпеки і глобальних викликів.

Дослідження підтвердило, що активізація банківського кредитування є критично важливим засобом підтримки фінансової стабільності та національної економічної безпеки. Системний підхід, який поєднує державне регулювання, монетарні, інституційні та законодавчі механізми, стимулювання корпоративного кредитування й ефективне управління проблемною заборгованістю, сприяє розвитку кредитного ринку, підтримці внутрішнього попиту, підвищенню стійкості банківського сектору до нестабільних шоків, зниженню кредитних ризиків домашніх господарств і бізнесу, а також створює передумови для довгострокового економічного розвитку і відновлювання післявоєнної економіки.

Аналіз макропруденційної політики НБУ засвідчив її ефективність у зміцненні фінансової стабільності та забезпеченні економічної безпеки держави. Застосування комплексу превентивних заходів, підвищення

капітальних і ліквідних буферів, проведення стрес-тестування та сценарного аналізу дають змогу своєчасно виявляти й нейтралізувати системні ризики та загрози, мінімізувати наслідки кризових явищ і підвищувати стійкість національного банківського сектору.

За умов цифрової трансформації і застосування інноваційних технологій в банківській системі спричиняють появу сучасних інструментів і механізмів впливу грошово-кредитної політики НБУ. Розвиток фінтеху, електронних грошей і проєкту е-гривні забезпечує оптимізацію регуляторних процесів, підвищення прозорості фінансових операцій та оперативну реакцію центрального банку на цифрові ризики.

Використання економіко-статистичних методів, зокрема групування, індексного та кореляційного аналізу, дає змогу комплексно оцінювати стан банківської системи, визначати рівень системних ризиків та ефективність управлінських рішень. Інтегровані моделі оцінювання фінансової стабільності формують узагальнену картину розвитку банківського сектору, враховуючи взаємозв'язки між капіталом, ліквідністю, кредитними ризиками та прибутковістю. Розрахунок інтегрального індексу фінансової стабільності за 2019–2024 роки засвідчив його коливання в межах 0,42–0,68, що підкреслює потребу у зміцненні капітальної бази та підвищенні адаптивності банківського сектору до внутрішніх і зовнішніх шоків.

Сценарне прогнозування фінансової стабільності на 2025–2030 рр. підтвердило, що навіть за песимістичним сценарієм індекс залишався на рівні 0,58–0,53, що вказує на достатню стійкість банківського сектору. Прогнози за базовим і оптимістичним сценаріями (0,62–0,645 та 0,65–0,70 відповідно) підкреслюють необхідність постійного вдосконалення макропруденційних механізмів, зміцнення капітальної та ліквідної бази банків, а також підвищення прозорості управління ризиками, що створює надійну основу для економічної безпеки та стійкого розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Abusharbeh, M. T. (2017). The Impact of Banking Sector Development on Economic Growth: Empirical Analysis from Palestinian Economy. *Journal of Emerging Issues in Economics, Finance and Banking*. Vol. 6. 2306 p.
2. Adebajo, S.A. (2024). The Effect of Credit Risk Management on the Financial Stability of Banks in the United Kingdom. *European Journal of Accounting, Auditing and Finance Research*, Vol.12, No. 8, pp.,81-109. DOI: <https://doi.org/10.37745/ejaaf.2013/vol12n881109>
3. Akimova L. Role and place of economic security in the system of state regulation providing for national security of Ukraine. Public management: collection. February 2018. № (12). P. 15–27. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/role-andplace-of-economic-security-in-the-system-ofstate-regulation-providing-for-nationalsecurity-of-ukraine>
4. Arpa M., Giulini I., Ittner A., Pauer F. The influence of macroeconomic developments on Austrian banks: implications for banking supervision. BIS Papers chapters, in: Bank for International Settlements (ed.), *Marrying the macro- and micro-prudential dimensions of financial stability*. 2001. Vol. 1. P. 91–116.
5. Avgouleas, E. (2015) Bank Leverage Ratios and Financial Stability: A Micro- and Macroprudential Perspective Levy Economics Institute of Bard College Working Paper, 849, 47. DOI:10.2139/ssrn.2682675
6. Aymanns C., Farmer J. D., Kleinnijenhuis A. M., Wetzter T. Models of Financial Stability and Their Application in Stress Tests. In: *Hommes C., LeBaron B. (eds.) Handbook of Computational Economics*. 2018. Volume 4. P. 329-391
7. Bikker J., Hu H. Cyclical patterns in profits, provisioning and lending of banks and procyclicality of the new Basel capital requirements. *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review*, 55. 2002. Issue 221. P. 143– 175.
8. Chaikovskiy Yaroslav, Chaikovskiy Yevhen Efficiency Of Functioning Of Banking Institutions In Ukraine. *Firma i rynek zeszyty naukowe*

zachodniopomorskiej szkoły biznesu. 2022. Nr 2/62. S. 19-30. URL: https://www.zpsb.pl/wp-content/uploads/2022/12/FIR_20222_02_62.pdf?x42008

9. Chaykovskiy Ya., Chaykovskiy Ye. Payment cards as innovations in transport organizations services. Forming of the marketing mechanism of sustainable urban transport development on the principles of ecological logistics: Monograph. / [Sc. ed. by T.M. Borisova, G. L. Monastyrskiy]; lit. ed. by Lutsiv R.S.- Ternopil: Osadtsa U.V., 2018. 176 p. P. 74-83.

10. Chant J. Financial stability as a policy goal. Essays on Financial Stability, Technical Report. Bank of Canada. 2003. № 95.

11. Crockett A. The theory and practice of financial stability. Essays in International Finance. Princeton University. Princeton, New Jersey. 1997. № 203. 60 p. URL : <https://ies.princeton.edu/pdf/E203.pdf>.

12. Davis E. A typology of financial instability. Oesterreichische Nationalbank (Central Bank of Austria). Financial Stability Report. 2001. № 2. P. 92–110.

13. Edison H. Do indicators of financial crises work? An evaluation of an early warning system. Board of Governors of the Federal Reserve. *System International Finance Discussion Paper*. 2000. № 675. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=238249

14. Eichengreen B., Rose A. (1998). Staying afloat when the wind shifts: External factors and emerging-market banking crises. *NBER Working paper*. № 6370. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w6370/w6370.pdf

15. Evans O., Leone A. M., Gill M., Hilbers P. Macroprudential Indicators of Financial System Soundness. IMF Washington DC. 2000. 49 p.

16. Fell, J. and Schinasi, G. (2005). Assessing Financial Stability: Exploring the Boundaries of Analysis. *National Institute Economic Review*, 192(1), 102-117. DOI:10.1177/002795010519200110

17. Ferguson R. Should Financial Stability Be An Explicit Central Bank Objective? Conference at the IMF in Washington, D.C. 2002. Sept. 16–17. URL : <https://www.imf.org/external/pubs/ft>.

18. Financial Soundness Indicators: Compilation Guide. International Monetary Fund. Washington, D.C. 2006. 218 p. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/index.htm>

19. Foot M. What is “financial stability” and how do we get it? The Roy Bridge Memorial Lecture (United Kingdom: Financial Services Authority). 2003, April.

20. Gadanez, B. and Jayaram, K. (2015). Macroprudential policy frameworks, instruments and indicators: a review. IFC workshop on “Combining micro and macro statistical data for financial stability analysis. Experiences, opportunities and challenges” Warsaw, Poland, 14-15 December 33 p. https://www.bis.org/ifc/publ/ifcb41c_rh.pdf

21. Gonzalez-Hermosillo B., Pazarbasioglu C., Billings R. Determinants of banking system fragility: A case study of Mexico. *IMF Staff Papers*. 1997. № 44. P. 295–314.

22. Hardy D., Pazarbasioglu C. Leading indicators of banking crises: Was Asia different? *IMF Working paper*. 1998. № 98/91. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9891.pdf>

23. Hernández de Cos Pablo (2021). Financial stability and macroprudential policy: objectives, tools and challenges. URL: <https://www.bis.org/review/r210503a.pdf>

24. Hernández de Cos, Pablo, The role of macroprudential policy in the stabilisation of macro-financial fluctuations. Conference on Financial Stability/Banco de Portugal, Lisbon (Portugal), 2 October 2023. (El papel de la política macroprudencial en la estabilización de las fluctuaciones macrofinancieras. Conferencia de Estabilidad Financiera/Banco de Portugal, Lisboa (Portugal), 2 de octubre de 2023) (February 12, 2024). Banco de Espana Occasional Paper No. 2403, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4723135>

25. King, R. G., Levine, R. (1993). Finance and Growth: Schumpeter Might Be Right. *Oxford University Press*. Vol. 108. № 3. P. 717–737. DOI:10.2307/2118406

26. Large A. Financial stability: maintaining confidence in a complex world. Bank of England Financial Stability Review. 2003. 174 p.
27. Machovski H. Ost-West Handel: Entwicklung, Interessenlagen. Aussichten / Aus Politik u. Zeitgeschichte. Bonn. 1985. № 5. pp. 39-44.
28. McDonald, C. (2015): "When is macroprudential policy effective?" BIS Working Papers No. 496, March, 22 p. <https://www.bis.org/publ/work496.pdf>
29. Mishkin F. Global Financial Instability: Framework, Events, Issues. Journal of Economic Perspectives. 1999. Vol. 13, № 4. P. 3–20.
30. Official website of the International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Home>
31. Official website of the Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org/publ/work955.pdf>
32. Padoa-Schioppa T. Central banks and financial stability: exploring a land in between: paper presented at the Second ECB Central Banking Conference "The transformation of European financial system". Frankfurt-am-Main. 2002, October.
33. Pesola J. The Role of Macroeconomic Shocks in Banking Crises. Bank of Finland Discussion Paper. 2001. No 6/2001. 64 p.
34. Piet, C. (2010). The term "macroprudential": origins and evolution. BIS Quarterly Review. March, P. 59-67 : https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1003h.pdf
35. Ragonmal, L. (2016) Impact of commercial banking sector development on economic growth in small Pacific countries: A case study of the Vanuatu economy ; Lincoln University (New Zealand). 83 p. URL: <https://researcharchive.lincoln.ac.nz/server/api/core/bitstreams/25300519-957d-42dd-b2a3-df0963763b85/content>
36. Reinhart C., Kaminsky G. (1999). The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems. *American Economic Review*. Vol. 89 (June). P. 473–500. URL: <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/14081/>
37. Sachs J., Tornell A., Velasco A. Financial Crises in Emerging Markets: The Lessons from 1995. *NBER Working Paper*. 1996. № 5576. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5576/w5576.pdf

38. Sahel B., Vesala Ju. Financial stability analysis using aggregated data. *BIS Papers*. 2021. № 1. P. 160-185. URL: <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap01f.pdf>
39. Schinasi G. J. Defining financial stability. IMF Working Paper. International Monetary Fund. 2004. № 187. P. 17–23.
40. Skrzypek Jurand, Trojak Mariusz Radosław. Pomiar efektywności banków w Polsce z wykorzystaniem stochastycznej analizy granicznej. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica*. 2014. 3 (303). S. 201-216. URL: https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/7728/skrzypek_trojak_pomiar_efe_ktywnosci_bankow_w_polsce_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
41. Targeted Longer Term Refinancing Operation. European Central Bank. URL: [https:// www.ecb.europa.eu/mopo/implement/omo/tltro/html/index.en.html](https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/omo/tltro/html/index.en.html)
42. Vakhovych I., Biloshapka V., Ivashyna O., Ivashyna S., Korneev V., Khodzhiyan A. (2023). Modelling of the anti-crisis management system in the banking sector of the Ukrainian economy to ensure its financial stability. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5(52), 52–66. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4185>
43. Алексеєнко Л., Стецько М. Фінансова стабільність банківської системи України: виклики, ризики та напрями зміцнення. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 2. С. 653-662. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.653>
44. Антонюк О. І. Інструменти макропруденційної політики та їх використання в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 39. С. 321-327. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2020_39_55
45. Арбузов С. Г., Колобов Ю. В., Міщенко В. І., Науменкова С. В. Банківська енциклопедія. Київ : Центр наукових досліджень Національного банку України : Знання, 2011. 504 с.
46. Банківська система успішно перейшла на нову структуру капіталу. Національний банк України. 11 вересня 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivska-sistema-uspishno-pereyshla-na-novu-strukturu-kapitalu>

47. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економічне прогнозування*. 2006. № 1. С. 7–25. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_06_1_07_uk.pdf
48. Барановський О. І. Стійкість банківської системи України. *Фінанси України*. 2007. № 9. С. 75–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2007_9_10
49. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія : у 2 т. Київ: УБС НБУ, 2014. Т. 2 : Безпека фінансових інститутів. 715 с.
50. Белінська Я. В., Биховченко В. П. Механізм забезпечення фінансової стабільності: структура, інструменти, напрями розвитку. Стратегічні пріоритети. 2012. № 1. С. 72–84.
51. Белова І., Башлай С. Визначення фінансової стабільності України. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 7. С. 25-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2013_7_11
52. Благун І. І. Когнітивна модель розвитку банківської системи України. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 4(142). С. 209-217. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_4_24
53. Бобиль В. В. Удосконалення моделі оцінки фінансової стійкості сучасної банківської системи. Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. Проблеми економіки транспорту. 2011. Вип. 2. С. 11-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdnuzt_pet_2011_2_4
54. Буковська О. Д., Пойда-Носик Н.Н. Економічна безпека України у контексті транс-кордонного співробітництва. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Економіка. 2011. Вип. 32. С. 50–55.
55. Буряк О. П. Сутність, елементи та ознаки банківської системи ринкової економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2014. № 3. С. 242–248. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2014_3_41
56. Валовий внутрішній продукт України. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
57. Валовий внутрішній продукт. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL:

https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/arh_vvp_kv.html.

58. Вергелюк Ю. Ю. Банківське кредитування економіки України у посткризовий період. *Збірник наукових праць національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 1. С. 101–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znnpnudps_2011_1_12

59. Внукова Н. М., Ачкасова С. А. Оцінка впливу моделі державного регулювання на розвиток ринку фінансових послуг. Ринок фінансових послуг : погляд у майбутнє: монографія. Київ : Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, ФОП Ямчинський О.В., 2019. С. 80-101. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/25105/1/%D0%92%D0%BD%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0__%D0%9D%D0%9C_%D0%90%D1%87%D0%BA%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0__%D0%A1%D0%90_%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE_%D0%9A%D0%B8i%D0%B2.pdf.

60. Вовк В. Я. Фінансова стабільність банків: теоретико-методологічний аспект. URL: http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/21763/1/%D0%92%D0%BE%D0%B2%D0%BA_%D0%91%D0%A1_%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%204.pdf

61. Вовченко О. С. Класифікація факторів макроекономічного середовища діяльності комерційних банків. *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України*. 2009. № 3 (34). С. 99–102. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/786/1/2.pdf>

62. Вовченко О. С., Єгоричева С. Б. Фінансова стабільність банків в умовах динамічного макроекономічного середовища : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2021. 233 с. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/9526/1/%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96% d1%8f%202021.pdf>

63. Волкова Н. І., Бойко В. М. Управління фінансовою стійкістю банківської системи в контексті волатильності фінансового ринку. *Modern*

Economics. 2021. №27. С. 21-28. DOI:
[https://doi.org/10.31521/modecon.V27\(2021\)-03](https://doi.org/10.31521/modecon.V27(2021)-03)

64. Вядрова Н. Г. Використання індикаторів фінансової стійкості для оцінки стану банківського сектора. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8810>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.101

65. Гарбар Є. С. Фактори впливу на фінансову стійкість банку в умовах нестабільного економічного середовища. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2015. Випуск 1 (45). Т.1 С. 184- 187.

66. Гасюк М. О. Оцінка індексів концентрації банківської системи України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 2. С. 99-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_2_22.

67. Гетманець О. П., Коробцова Д. В. Фінансова безпека як чинник воєнної безпеки. *Право і безпека*. 2023. № 1 (88). С. 169–178. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.15>.

68. Гладинець Н.Ю., Копча С.І., Ряшко Н.В. Фінансова стійкість банківської системи України та її значення для розвитку економіки. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Випуск 6 (17). С. 534-537. URL: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/17_2018/94.pdf

69. Головка Н. Особливості управління фінансовою стійкістю комерційних банків. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2015. №4. С. 42-53. URL: <http://nvisnik.oneu.edu.ua/collections/2015/224/pdf/42-53.pdf>.

70. Головка О. Г. Різновиди індикаторів та видів фінансової стабільності банків. *Світ фінансів*. 2010. № 2. С. 112-117. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/21252/1/%D0%93%D0%BE%D0%B%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E..pdf>

71. Голубова Г. В. Індекс фінансового стресу як індикатор фінансової стабільності України в умовах війни. *Статистика України*. 2022. № 2. С. 4-11. DOI: 10.31767/su.2(97)2022.02.01

72. Грошово-кредитне регулювання у механізмі забезпечення макроекономічної стабілізації і ефективності функціонування банківської системи України / за ред. д. е. н., проф. О. В. Дзюблюка. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 530 с.

73. Даниленко А. Що таке фінансова стабільність, та як центральні банки можуть її забезпечувати. Експертна платформа. URL : https://expla.bank.gov.ua/expla/news_0026.html.

74. Дзюблюк О. В., Михайлюк Р. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія. Тернопіль: Терно-граф, 2009. 316 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/525/1/finansova_stiyk_bankiv_dzublyuk.pdf.

75. Дзюблюк О. Проблеми активізації банківського кредитування реального сектору економіки в умовах воєнного стану. *Вісник Економіки*. 2023. № 3. С. 8-25, <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.008>.

76. Дзюблюк О., Чайковський Є. Інформаційно-ентропійна модель забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 3. С. 146-159. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.03.146>

77. Директива 2006/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ (виправлене видання). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_862#Text

78. Дмитрова О. С., Гончарова К. Г., Карпова К. В. Фінансова стабільність держави як показник дієвості системи економічної безпеки. *Держава та регіони*. Серія: Публічне управління і адміністрування. 2024. № 1. С. 138-143. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2024/24.pdf

79. Добринь С.В., Убілава І. Б. Аналіз впливу факторів фінансової безпеки на фінансову стійкість банків. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 92-96.

80. Довгань Ж. М. Економічна сутність фінансової стабільності банківської системи. *Наука молода : зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ*.

2016. № 25. С. 26–39. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/27664/1/%d0%94%d0%be%d0%b2%d0%b3%d0%b0%d0%bd%d1%8c.pdf>.

81. «Доступні кредити 5-7-9%»: від початку року український бізнес отримав 20 831 пільговий кредит на 78,1 млрд грн. *Урядовий портал*. Міністерство економіки України. 11 листопада 2024 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-vid-pochatku-roku-ukrainskyi-biznes-otrymav-20-831-pilhovyi-kredyt-na-781-mlrd-hrn>

82. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ. Вид. КНТЕУ, 2001. 309 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2964/1/FinansovaBezpeka_30-04_2020.pdf

83. Жердецька Л. В., Антонюк О. І. Методичні підходи до оцінки інструментів макропруденційної політики, що пов'язані з кредитуванням. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 1(2). С. 67-74. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-33>

84. Жердецька Л.В., Бережна Т. Г. Розвиток банківської конкуренції та її вплив на системну стабільність в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. Випуск # 3. С. 382-387. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/3_ukr/67.pdf

85. Забчук Г., Іващук О. Детермінанти фінансової стійкості банківської системи України в умовах воєнної економіки. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 10(20). С. 894-907. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-10\(20\)-894-907](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-10(20)-894-907)

86. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, сягає \$151,2 млрд – оцінка станом на 1 вересня 2023 року. Київська школа економіки. 3 жовтня 2023. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-priyamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-syagaye-151-2-mlrd-otsinka-standom-na-1-veresnya-2023-roku/>

87. Зверук Л. А., Боєва С. К. Концептуальні засади дослідження управління фінансовою стійкістю банківських установ. *Бізнес Інформ*. 2017.

№ 3. С. 288-293. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptualni-zasadi-doslidzhennya-upravlinnyafinansovoyu-stiykistyu-bankivskih-ustanov>.

88. Звіт про діяльність Ради з фінансової стабільності (серпень 2019 – липень 2020). Київ. 2020. 19 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/RSF_Report_2019-2020.pdf?v=4

89. Звіт про оцінку стійкості банків України у 2023 році. Національний банк України. 2024. 6 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Resilience_Assessment_Results_2023.pdf?v=6

90. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2019 року. Національний банк України. 50 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-H2.pdf

91. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2021 року. Національний банк України 46 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2021-H2.pdf

92. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2022 року. Національний банк України. 47 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf

93. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2023 року. Національний банк України. 50 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf

94. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2024 року. Національний банк України. 49 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H2.pdf?v=11

95. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2024 року. Національний банк України. 46 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H1.pdf

96. Золковер А. О., Гуменюк А. О. Методи забезпечення фінансової стійкості комерційних банків. International scientific journal. 2015. № 2. С. 32-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2015_2_8.

97. Золотовалютні резерви України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets/>

98. Іващук О.О. Стійкість банківської системи як індикатор макроекономічної стабілізації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Економіка. 2013. Вип. 23. С. 285-289.

99. Ілляшенко С. Н. Складові економічної безпеки підприємства і підходи до їх оцінки. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3. С. 12–19.

100. Іршак О. Структурне моделювання розвитку банківської сфери в Україні. *Економічний аналіз*. 2013. Випуск 12. Частина 2. С. 36-40. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12\(2\)__9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12(2)__9)

101. Іщенко О. О. Система індикаторів фінансової стійкості банку: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4094>

102. Карлін М., Привиденець І., Демчук І. Проблеми та перспективи забезпечення фінансової та банківської безпеки України в умовах війни та відбудови. *Економіка та суспільство*. 2024 Випуск №62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-32>

103. Карта ризиків фінансового сектору України. Національний банк України. 22 жовтня 2021 року. 11 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Risk_map_2021.pdf?v=7

104. Карчева Г. Т. Фінансовий стан банків України в умовах загрози світової фінансово-економічної кризи. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7708>.

105. Кириченко О. А., Мелесик С. В. Економічна безпека банківської системи України в умовах глобальної фінансової кризи. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 8 (98). С. 223–232.

106. Клименко Д.Б., Підсосонна Я.Г. Впровадження макропруденційної політики в Україні. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. №1. С. 61-74. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2018_1_7

107. Коваленко В. В. Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банківської системи. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 11. С. 13-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_11_5

108. Коваленко В. В. Макропруденційна політика в контексті формування нової парадигми банківського регулювання та нагляду. *Вісник Одеського національного економічного університету*. Серія : Економіка. 2014. Т. 19. Вип. 1(2). С. 109-113. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2014_19_1%282%29__31

109. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 228 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/229>

110. Коваленко В., Гаркуша Ю. Теоретичні та методичні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківської системи. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 9. С. 126-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2013_9_15

111. Козюк В. В. Поширення макропруденційного регулювання та орієнтири макропруденційної політики НБУ. *Журнал європейської економіки*. 2018. Т. 17, № 2. С. 185–207. <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/31473>

112. Концепція оцінки стійкості банків у 2025 році. Національний банк України. 9 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stability_assessment_pr_2025.pdf?v=10

113. Корецька Н. І. Процес концентрації ринку банківських послуг України: оцінка та стратегії позиціонування. *Економічний форум*. Серія «Гроші, фінанси і кредит». 2014. № 1. С. 196–204. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6594>.

114. Корженко К. А. Підходи до класифікації факторів, що впливають на стійкість банківської установи. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2015. Випуск 12. Частина 1. С. 191-195. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/48.pdf

115. Коріньок Я. О. Макропруденційна політика: сутність, завдання, інструменти. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2014. Випуск 38. С.351-359. http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2014_38_37

116. Корінюк Я. О. Сутність фінансової стабільності та особливості її прояву. Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. 2015. Вип. 11. Ч. 2. С. 126–130. URL : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_11/75.pdf.

117. Корнєєв В. В., Ходжаян А.О. Макроекономічні тенденції діджиталізації фінансового ринку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. №7-8. С. 42-48. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7323262>

118. Кретов Д., Кретова О. Цифрова зрілість банківського сектору: світові тенденції та реалії України. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2025. Випуск № 3 (100). С. 71 – 78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2025-3-10>

119. Кретов Д., Міндова О. Цифровізація банківського сектору України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Сталий розвиток економіки*, 2024. №2 (49). С. 223-228. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-35>

120. Кудин С. І., Гурська М. О. Макропруденційна політика як засіб підтримання фінансової безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2019. № 7. http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_7_17

121. Кузнєцова А. Я., Погореленко Н. П. Механізм забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. № 3(26). С. 4-16. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/a896/96d40c4e1013f8c428e8f36fd0323745bb04.pdf>.

122. Кузьменко О. В., Євтушенко А. С. Моделювання рівня стабільності банківської системи України на основі декомпозиційного аналізу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 4. С. 126-134. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2014/26.pdf

123. Кулиняк І. Банки з іноземним капіталом: рейтингування та роль у забезпеченні сталого розвитку фінансового сектору України. *Вісник АПСВТ*. 2018. №3. С. 36-50. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3_2018-36-50.pdf.

124. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280>

125. Лазня А. В. Зв'язок поняття “фінансова стабільність” із категоріями економічної науки. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. ДВНЗ “УАБС НБУ”. 2012. Вип. 34. С. 218–225. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/57520/5/Laznia_Zviazok_poniattia_finansova%20stabilnist.pdf;jsessionid=EA01493DF0499CFD2BEB5E8C1F30F7E3

126. Лачкова Л. І., Борисова А. О., Лачкова В. М. Механізм управління фінансовою стійкістю банків. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 19. С. 1089-1092. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/163.pdf.

127. Лінтур І. В., Демчик С. М. Оцінка фінансової стійкості банківської системи на основі індикаторів та економічних нормативів НБУ як інструментів монетарного регулювання. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск # 24. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-46>

128. Луців Б., Дзюблюк О., Чайковський Я., Луців П., Чайковський Є. Роль зеленого банкінгу в забезпеченні цілей сталого економічного розвитку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2024. №1(54). С. 23–36. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4250>

129. Луців Б., Чайковський Я., Луців П., Чайковський Є. Зелений банкінг в новій парадигмі зелених фінансів. Модерні фінанси: глобальні виклики і сучасні тренди. Монографія / за ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль: Економічна думка, 2024. 1011 с. С. 499–511.

130. Людковська Ю. Ю., Абдуллаєва А. Є. Оцінка сучасних тенденцій банківського кредитування в Україні протягом 2018–2023 років. *Економіка та суспільство*. Випуск №56. С. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-109>

131. Магута Р. М. Структурні фінансові індикатори як основа оцінки тенденцій нестабільності. *Ефективна економіка*. 2014. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3356>

132. Малахова О. Л. Аналітична оцінка фінансової стійкості банків в Україні. 2012. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/15815/1/000%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B9%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf>

133. Маринич Т. О. Компаративний аналіз індикаторів фінансової стабільності України. *Механізм регулювання економіки*. 2010. № 3. Т. 1. С. 218-226. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/3582/1/5_2.pdf

134. Мельничук К. Забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. С. 79-83. URL: <https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aaf0f302-a86b-4f63-9701-5c6927816c9d/content>

135. Михайлюк Р. В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків. *Світ фінансів*. 2005. Вип. 3–4 (4–5). С. 21–32. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/26002/1/%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D1%8E%D0%BA.pdf>

136. Михайлюк Р. В. Основні критерії оцінювання фінансової стійкості комерційного банку. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. Т. 17. Суми : УАБС НБУ, 2006. С. 224–232.

137. Міжнародні резерви становили 36,6 млрд дол. США за підсумками жовтня. Національний банк України. 6 листопада 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijnarodni-rezervi-stanovili-366-mlrd-dol-ssha-zapidsumkami-jovtnya>

138. Мірошніченко Г. О. Напрями розвитку механізму стабілізації банківської системи в умовах невизначеності. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 9. С. 182–189. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_9_29.

139. Момот О. М., Анісімова С. С. Фінансова стійкість банку: фактори впливу та механізм управління. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. Суми: УАБС НБУ, 2011. Вип. 33. С. 157–163. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/57200/1/Momot_factors_timulants;jsessionid=F3C40E6446CE006E6A0B491F2EB5B4C0.

140. Момотюк Л. Є. Теоретичні підходи до статистичної оцінки фінансової стабільності держави. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2013. № 4. С. 94–99.

141. Монастирський Г. Л., Чайковський Я. І., Чайковська І. Я., Чайковський Є. Я. Напрями використання платіжних карток як інновації оплати послуг транспортних організацій. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. Том 28. № 4. С. 143-154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2018_28%284%29__21

142. Монетарні важелі стимулювання розвитку економіки України: глобальні виміри та національні інтереси : монографія / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2021. 300 с.

143. Моніторинг відділу фінансової політики «Фінансовий тиждень» 7-15 лютого 2019 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old.niss.gov.ua/articles/3316/>

144. Мордань Є. Ю., Журавка О. С., Діденко К. В., Кравченко Я. І. Фінансова безпека банківської системи України: сутність та оцінка. *Бізнес Інформ*. 2021. №1. С. 243–251. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-243-25>

145. Мстоян К. В. Надійність банку: сутність, складові та фактори впливу. Ефективна економіка. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1142>.

146. Наконечна Н.В. Сучасні тенденції індикаторів фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія економічна. 2014. Випуск 2. С. 73-82. URL:

<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1407/1/%d0%9d%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%b5%d1%87%d0%bd%d0%b0.pdf>

147. Національний банк затвердив нову процедуру інспектування та оцінки банків. Національний банк Національний банк. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zatverdiv-novu-protseduru-inspektuvannya-ta-otsinki-bankiv>

148. Національний банк усебічно підтримує ЄБРР у роботі над створенням механізму з управління заборгованістю. 20 листопада 2017. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-usebichno-pidtrimuye-yebrr-u-roboti-nad-stvorennyam-mehanizmu-z-upravlinnya-zaborgovanistyu>

149. Новікова О. Ф., Покотиленко Р. В. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення : монографія. Донецьк : ІЕП НАН України, 2006. 407 с.

150. Огляд банківського сектору. Лютий. 2022 року, 12 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-02.pdf?v=4

151. Огляд банківського сектору. Лютий. 2023 року, 12 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=11

152. Огляд банківського сектору. Лютий 2024 року, 13 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-02.pdf?v=12

153. Огляд банківського сектору. Лютий 2025 року, 14 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2025-02.pdf?v=12

154. Омеленчук В. Прогнозування стабільності банківського сектору. *Scientia fructuosa*. 2024. № 6. С. 17-30. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2024\(158\)02](https://doi.org/10.31617/1.2024(158)02)

155. Онищенко Ю. І., Пшенична А. А. Методичні підходи до визначення чинників забезпечення стійкості банківської системи України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2011. № 1(10). С. 19-25.

156. Основи економічної безпеки : підруч. / О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова, І. М. Червяков. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 236 с.

157. Основні принципи ефективного банківського нагляду. Квітень 2024 року. Банк міжнародних розрахунків 2024 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Core_Principles_for_effective_banking_supervision-April_2024_ua.pdf?v=7

158. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

159. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

160. Оцінка стійкості банків 2023 року. Національний банк України. 6 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Resilience_Assessment_Results_2023.pdf?v=6

161. Пастернак-Таранущенко Г. Економічна безпека держави: проблеми та механізми їх розв'язання. Вісник НАН України. 1998. № 11–12. С. 67– 71.

162. Пацула О. І., Наконечна Н. В. Аналіз стійкості банківської системи України у період воєнного стану. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія економічна. 2023. № 1. С. 62-67. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/6688> DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-1-9>

163. Пендюра М. Національна безпека України в контекстів сучасних європейських геополітичних трансформацій: дис. канд. юрид. наук. 12.00.01. К., 2005. 212 с.

164. Петрик О. І., Кузнецова А. Я. Макропруденційна політика в умовах кризи. *Економіка України*. 2020. № 7. С. 55-63. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2013_9_3

165. Петрик О. Основні аспекти макропруденційної політики в сучасних умовах. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 9. С. 3-5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2013_9_3

166. Петриченко Л. Ю. Забезпечення фінансової стабільності комерційних банків України : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит”. К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. 18 с.

167. Петрук О. М., Петрук А. О. Розвиток показників оцінки забезпечення фінансової стабільності банківської діяльності з урахуванням похідних фінансових інструментів. *Економіка, управління та адміністрування*, 2023. (3(105), 179–194. [https://doi.org/10.26642/ema-2023-3\(105\)-179-194](https://doi.org/10.26642/ema-2023-3(105)-179-194)

168. Погореленко Н. П. Парадигма організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. *Вісник НТУ «ХПІ». Економічна серія*. 2018. № 15. С. 70- 83. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/36415>

169. Погореленко Н. П., Сидоренко О. М. Моніторинг фінансової стабільності банківського сектору. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. 2011. № 1. Ч. 2. С. 61–68. URL : <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i10.29247>

170. Позднякова В. Д. Економетрична модель оцінювання фінансових результатів діяльності банків України. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск № 11. С. 582-587. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/94.pdf

171. Полікарпова О.С. Фінансові дисбаланси та макропруденційна політика у Валютному союзі. *Проблеми економіки*. 2015. №4. С.46-52. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2015_4_7

172. Попело О. В., Федішин М. П. Оцінка ризиків фінансової стійкості банківської галузі в умовах тривалих викликів. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск # 68. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-183>

173. Приказюк Н., Погибіль А. Оцінка фінансової стабільності банківської системи України на основі комплексного індикатора та таксономічного показника з урахуванням FSI. *Вісник Київського*

національного університету імені Тараса Шевченка. 2022. № 2(219). С. 25-33. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2022/219-2/4>

174. Примостка Л. О. Вплив економічних циклів на банківську діяльність. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2017. № 4 (32). С. 175–180.

175. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України : аналіт. доп. / [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан та ін.] ; за загальн. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2024. 104 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2024.03>

176. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. Дата оновлення 30.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

177. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : затверджено Постановою Національного банку України від 28.08.2001 № 368. Дата оновлення 31.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>

178. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від № 1277 від 29 жовтня 2013 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

179. Про затвердження Національної рейтингової шкали : Постанова Кабінету міністрів України від 26.04.2007 р. № 665. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2007-%D0%BF#Text>

180. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351. Дата оновлення 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>

181. Про затвердження Положення про порядок розрахунку банками України та банківськими групами значення коефіцієнта левериджу : затверджено Постановою Правління НБУ від 19 липня 2024 року № 89. Дата

оновлення 01.01.2025 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-24#Text>

182. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. Дата оновлення 25.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

183. Про Раду з фінансової стабільності : Указ Президента України від 24 березня 2015 року № 170/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/170/2015#Text>

184. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні : Постанова правління Національного банку України від 15.12.2017 № 803-рш. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#Text>

185. Про схвалення процедур інспектування : рішення правління Національного банку України №393-рш від 01.11.2016 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_01112016_393-rsh

186. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України : аналіт. доп. / [Шемаєва Л. Г., Жаліло Я. А., Юрків Н. Я. та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2021. 104 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_06_2021.pdf

187. Процик Т. В. Грошово-кредитні засоби регулювання національної економіки : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит”. Суми: УАБС НБУ, 2008. 24 с.

188. Пузирьова П.В., Марцинковський В.В., Свиридова А.О. Сутність та значення макропруденційної політики у фокусі фінансової стабільності України. *Формування ринкових відносин в Україні* : Збірник наукових праць. К. 2023. Вип. 7-8 (266-267). С. 5-11.

189. Пшик Б.І., Болгар Т.М., Хомин В.В. Розвиток методів управління депозитними ресурсами банків України в контексті інноваційних змін. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : 2025. Вип. 172 (2) с. 93-104. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2025-2-12>

190. Реверчук О. Банківський сектор та його структура в Україні. Формування ринкової економіки в Україні. 2009. Вип. 19. С. 420–424.
191. Рейтингові агентства. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/register/reitynhuvannia/reitynhovi-ahentstva/>
192. Рисін В. В., Біда А. П. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення. Ефективна економіка. 2021. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8731>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.3.1
193. Річний звіт НБУ за 2023 рік. Національний банк України. 2024. 162 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023.pdf
194. Родіонова Т. А., Пятков А. М. Аналіз ефективності державних, приватних і іноземних банків України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2020. Вип. 12. С. 171-185.
195. Розвиток методології оцінювання фінансової стабільності банків таксонометричним методом / Єгоричева С., Хуторна М., Руденко М., Вовченко О., Теслюк С., Гаряга Л. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Вип. 1(42). С. 13-25. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3650>
196. Романяк М. М. Фінансова стабільність: проблема інтерпретації. БІЗНЕСІНФОРМ. 2016. № 4. С. 21–26. URL : http://www.businessinform.net/export_pdf/business-inform-2016-4_0-pages-21_26.pdf
197. Рудевська В. І., Хлань Я. В. Взаємозв'язок розвитку банківського сектору та економічного зростання країни. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2019. Том 2 № 29. С. 440-453. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i29.171868>
198. Самородов Б. В., Гойхман М. І. Побудова інтегрального показника оцінювання проблемних ситуацій банківської системи. *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. Темат. вип. : Актуальні проблеми управління та*

фінансово-господарської діяльності підприємства. Харків : НТУ «ХПІ», 2014. № 46(1089). С. 113-121. URI: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/13752>

199. Сенів Б. Вплив проблемних активів на фінансову стабільність банківської системи та економічну безпеку України: роль непрацюючих кредитів. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 2. С. 663-675. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.663>

200. Сидорович О. Банківське кредитування як чинник фінансової стабільності банківського сектору України та економічної безпеки держави. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 2. С. 632-642. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.63>

201. Ситник Н.С., Прицак Я.М. Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. *«Молодий вчений»*. 2023. № 6 (118) С. 94-98. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-6-118-19>

202. Степаненко О. П. Моделювання синергетичних ефектів у розвитку банківської системи. *Бізнес Інформ*. 2013. № 8. С. 123-127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_8_22

203. Стечишин Т. Б., Дідик М. М. Забезпечення стабільності банківської системи в умовах фінансової кризи. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 808–817. URL : https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/123.pdf

204. Стратегія з розвитку кредитування. Національний банк України. 24 червня 2024. 15 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Lending_development_strategy_2024.pdf?v=9

205. Стратегія макропруденційної політики Національного банку України. Національний банк України. 28 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_MaP.pdf?v=9

206. Стратегія Національного банку України. 22 травня 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU.pdf?v=9

207. Суторміна К. М. Оцінка індикаторів концентрації ринкової структури банківської системи України. *Бізнес Інформ*. 2014. № 6. С. 330–335. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=binf_2014_6_58.

208. Схвалено концепцію оцінки стійкості банків і банківської системи в 2025 році. 25 листопада 2024. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/shvaleno-kontseptsuyu-otsinki-stiykosti-bankiv-i-bankivskoyi-sistemi-v-2025-rotsi>

209. Тищенко Л., Чайбок А. Індекс фінансового стресу для України. *Вісник національного банку України*. 2017. Випуск 240. 5-14. DOI <https://doi.org/10.26531/vnbu2017.240.005>

210. Торконяк Н. М. Закордонний досвід впровадження вимог Базеля III та їх вплив на управління фінансовими ресурсами банку. *Економічні науки*. Серія «Облік і фінанси». 2011. Випуск 8 (29). Ч.4. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2011_8_4/37.pdf

211. Упроваджуються нормативи ліквідності LCR та NSFR для банківських груп. 8 січня 2024. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/uprovadjuyutsya-normativi-likvidnosti-lcr-ta-nsfr-dlya-bankivskih-grup>

212. Фалюта А. В. Забезпечення фінансової стабільності банку через систему управління ризиками. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2007. № 17.2. С. 230–235.

213. Фалюта А. В. Фінансова стабільність банків в Україні. 2007. С. 293–297. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/ee72ff80-d52d-4bf4-8666-fe1ca8d550b9/content>

214. Федішин М. П., Жаворонок А. В., Ковальчук Н. О. Аналітична оцінка фінансової стійкості та стабільності банківської системи України на основі індикаторів. *Проблеми системного підходу в економіці*. Гроші, фінанси і кредит. 2019. № 6(74). С. 83–88. URL: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/6_74_3_2019_ukr/12.pdf

215. Федішин М.П., Солійчук А.О. Макропруденційна політика НБУ як інструмент посилення фінансової стабільності. *Часопис економічних*

- досліджень. 2021. №1 (1). URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1562/154-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-206-1-10-20210131.pdf?sequence=1&isAllowed=>
216. Фещенко О. Л., Сініцин О. О. Механізм комплексного управління та забезпечення фінансової стійкості банку. Наукові праці МАУП. 2014. Вип. 2. С. 133-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaup_2014_2_25.
217. Франчук В. І., Корчинський І. О. Економічна безпека держави: історичні аспекти та характеристика сутності. Ефективна економіка. 2019. № 8. С. 1-6 URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2_019/9.pdf
218. Циганов С. А. Еволюція національних банківських систем в умовах інтернаціоналізації світового господарства : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д.е.н.: спец. 08.05.01 “Світове господарство і міжнародні економічні відносини”. К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАНУ, 2006. 39 с.
219. Чайковський Є. Використання платіжної картки як інноваційного засобу оплати за послуги транспортних організацій. Монетарні і фінансові аспекти стабільного економічного розвитку: збірник тез доповідей Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції (Тернопіль, 10 листопада 2018 року). Вектор. Тернопіль, 2018. 544 с. С. 410-414.
220. Чайковський Є. Вплив банківського сектору на економічну безпеку України: фактори, загрози та інструменти державного управління для їх мінімізації. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 4. С. 365-380. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.04.365>
221. Чайковський Є. Економічна сутність фінансової стабільності. Фінансове забезпечення сталого розвитку: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Вип. 3. Т. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 293 с. С. 267-270. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/49776>
222. Чайковський Є. Науково-методичні підходи до оцінювання рівня фінансової стабільності банківської системи. *Вісник Економіки*. 2025. № 1.

223. Чайковський Є. Я. Діяльність банківських установ України в сучасних умовах. Актуальні питання теорії і практики фінансового менеджменту, фінансових ринків, банківської справи та соціального забезпечення: збірник студентських наукових праць / відп. ред. О. В. Кнейслер. Тернопіль: Вектор, 2023. Вип. 1. 319 с. С. 197-199.

224. Чайковський Є. Я. Зарубіжний досвід здійснення валютної політики для забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. Сучасні пріоритети розвитку науки та суспільства : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2-х т. [Вінниця, 11-12 квіт. 2024 р.] / за заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль : Крок, 2024. Т. 1, ч. 1. С. 217-220. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/51188>

225. Чайковський Є. Я. Маркетингові стратегії продажу роздрібних банківських продуктів як чинник фінансової стабільності банківської системи України. Фінанси та облік в умовах глобальної невизначеності та безпекових ризиків: збірн. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. студ. і молод. вчених (м. Тернопіль, 27 трав. 2025 р.). Ч. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2025. 639 с. С. 510–512

226. Чайковський Є. Я. Механізм управління та забезпечення фінансової стабільності банківської системи. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2024. Том 35. № 3. С. 384-393. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.384>

227. Чайковський Є. Я. Модель оцінювання та прогнозування фінансової стабільності банківської системи України. *Інноваційна економіка*. 2025. № 1 (101). С. 128-137. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.1.15>

228. Чайковський Є. Я. Проблеми розвитку інновацій в банківських установах України. Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу: І Міжнародна науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (м. Кам'янець-Подільський, 01 лютого 2022 р.). Кам'янець-Подільський: НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». 2022. 394 с. С. 307-309. URL: <https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2022->

04/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%9A%D0%B0%D0%BC%27%D1%8F%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C-%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_01.02.2022.pdf

229. Чайковський Є. Я. Розвиток кредитування як чинник зміцнення фінансової стабільності банків та економічної безпеки України. Новітні тренди розвитку страхового ринку: синергія інновацій та фінансової безпеки: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Київ, 15 травня 2025 р. [Електронний ресурс]. Київ, КНЕУ, 2025. 280 с. С. 274-277. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/2024kbss/ZBD086D0A0NIK_mater__VII__MD196zhnar__konferen__15_05_25_.pdf

230. Чайковський Є. Я. Фактори впливу на фінансову стабільність банків в Україні. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2024. Том 34. № 2. С. 141-157. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.141>

231. Чайковський Є. Я. Фінансова стабільність банківської системи як індикатор ефективності економічної безпеки держави. *Інноваційна економіка*. 2024. № 4 (100). С. 261-269. DOI: 10.37332/2309-1533.2024.4.30

232. Чайковський Є. Я. Фінансові стратегії у забезпеченні функціонування банківських установ в Україні. Фінансові інструменти сталого розвитку економіки : матер. 6-ої міжнар. наук.-практ. конференції (Чернівці, 18 квітня 2024 р.). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 440 с. С. 246-249. URL: https://drive.usercontent.google.com/u/0/uc?id=18iFc3xkgav0paX8cz2S8K_Jku3HIDE4s&export=download

233. Чайковський Є. Я. Чинники впливу на фінансову стабільність банківських установ в Україні. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в умовах інтеграції України в ЄС. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів, молодих вчених і провідних фахівців. Київ, 16 квітня 2024 р.

[Електронне видання]: Дніпро : Середняк Т. К., 2024, 376 с. С. 143-147. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/584e1632-bf8e-4b68-aef8-2289718a9001>

234. Чайковський Є. Я., Дзюблюк О. В. Вплив інноваційного потенціалу на фінансову стабільність, ефективність і конкурентоздатність банківської установи. Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (20 червня 2024 р., м. Хмельницький – м. Херсон). Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2024. 370 с. С. 132-136. URL: https://kntu.net.ua/ukr/content/download/117218/657389/file/Financial_Instruments_for_Sustainable_State_Development_in_the_Conditions.pdf

235. Чайковський Є. Я., Дзюблюк О. В. Модель управління фінансовою стабільністю банківської системи України на основі прогнозних оцінок. Адаптація до глобальних змін та викликів в економіці, туризмі, рекреації та захисті довкілля: 2025 рік: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів і молодих вчених, 8-9 травня 2025 р. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2025. 520 с. С. 154-157.

236. Чайковський Є. Я., Чайковський Я. І. Ефективність функціонування банківської системи України в 2010–2021 рр. Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса-Острава, 6–7 квітня 2023 р.) / за ред. д-ра екон. наук, проф. Д. В. Завадської. Одеса-Острава: ОНЕУ-ЄПР, 2023. 232 с. С. 199-202. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16899269018966.pdf>

237. Чайковський Є. Я., Чайковський Я. І. Оцінка діяльності ПАТ КБ «ПриватБанк» на ринку платіжних карток. Актуальні питання теорії і практики фінансового менеджменту, фінансових ринків, банківської справи та соціального забезпечення : збірник студентських наукових праць / відп. ред. О. В. Кнейслер. Вип. 1. Тернопіль : Вектор, 2022. 130 с. С. 110-113.

238. Чайковський Я. І. , Чайковський Є. Я. Депозитні операції банків у забезпеченні фінансової стабільності банківської системи України в сучасних

умовах. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2024. Том 34. № 1. С. 202-212. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.01.202>

239. Чайковський Я. І. Розвиток банківського кредитування корпоративних клієнтів в Україні в умовах циклічності економіки. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. Випуск 4 (86). С. 72-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2017_4_9

240. Чайковський Я. І., Чайковський Є. Я. Запровадження нових регуляторних вимог до небанківських фінансових установ. Фінансово-кредитні аспекти розвитку економіки України : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково Інтернет-конференції (Тернопіль, 12 листопада 2019 року). Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 299 с. С. 291-294.

241. Чайковський Я. І., Чайковський Є. Я. Розвиток FinTech в Польщі. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції. Черкаси : Навчально-наукове відділення ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 267 с. С. 155-157.

242. Чайковський Я. І., Чайковський Є. Я. Сучасні тенденції розвитку маркетингу в банківських установах України. Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств-надавачів послуг громадського транспорту: актуальні проблеми та європейський досвід їх вирішення : збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених з міжнародною участю (Тернопіль, 19-20 травня 2020 р.). Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 340 с. С. 305-308. URL <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/37944>

243. Чайковський Я. І., Чайковський Є. Я., Борушак А. Стратегії інноваційної діяльності банків. 31 жовтня 2022 р. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії». Збірник наукових праць. Переяслав, 2022. 242 с., С. 48-51. URL: http://conferences.neasmo.org.ua/uploads/conference/file/100/conference_31-31.10.2022.pdf

244. Чайковський Я.І., Чайковська І. Я., Чайковський Є. Я. Ефективність діяльності банківських установ в Україні. *Світ фінансів*. 2022. Випуск 3 (72). С. 127-140. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1539/1547>

245. Чайковський Я.І., Чайковська І. Я., Чайковський Є. Я. Нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності банківських установ в Україні. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2022. Том 33. № 3. С.160-170. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/2244>

246. Чайковський Я.І., Чайковський Є. Я. Економічна суть фінансової стабільності банківської системи. *Світ фінансів*. 2024. Випуск 2 (79). С. 55-68. DOI:10.35774/SF2024.02.55

247. Частка непрацюючих кредитів у банках скоротилася за дев'ять місяців 2024 року до 32%. Національний банк України. 1 листопада 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-skorotilasya-za-devyat-misyatsiv-2024-roku-do-32>

248. Черелюк В. О. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах сьогодення. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Випуск 78. С. 124-129. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.78-19>

249. Шавалюк Л. Банківський сектор. Між «вчора» і «завтра». Тиждень. ua. 2017.

250. Шелудько Н. М. Управління фінансовою стійкістю комерційних банків : монографія ; Ін-т економіки НАН України. К., 2002. 228 с.

251. Шірінян Л. В., Шірінян А. С. Конкуренція банків: Україна vs інші країни. *Науково-практичний збірник*. Фінансові послуги. 2018. №5. С. 33-37. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/28874/1/%D0%A1ompetitiveness%20of%20banks%20Ukraine%20versus%20other%20countries.pdf>.

252. Шпачук В. В. «Базель III»: етапи впровадження та методика оцінки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_5_16

253. Шпіка П. Питання фінансової стабільності в центральних банках. *Банки та банківські системи*. 2007. № 3. С. 4–15.

254. Штефан Л.Б. Аналіз деяких індикаторів фінансової безпеки банківської системи України. *Економіка та суспільство*. 2018. № 16. С. 862–870. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/131.pdf

255. Яременко О. Р., Беренич А.В. Механізм управління та фактори впливу на фінансову стійкість банку. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 20. С. 918-923. URL: <http://globalnational.in.ua/archive/20-2017/186.pdf>

256. Яренко А. В. Маркетингове дослідження процесів концентрації на банківському ринку України. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2012. № 6. С. 349–356. URL: https://knutd.edu.ua/publications/pdf/Visnyk/2012-6/349_356.pdf.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця

Трактування основних підходів до визначення поняття «фінансова стабільність»

Автор	Визначення
Прямий підхід	
Е. Кроккет [11, с. 2]	«Фінансова стабільність означає безперебійне функціонування інститутів і ринків, які складають фінансову систему».
П. Ернандес де Кос [23, с. 1]	«Під «фінансовою стабільністю» ми розуміємо ситуацію, за якої фінансова система здатна протистояти потрясінням без порушення процесу фінансового посередництва в достатньо серйозному масштабі, щоб негативно вплинути на реальну економічну діяльність».
Г. Шиназі [38, с. 8]	«У широкому сенсі фінансову стабільність можна розглядати як здатність фінансової системи: (а) сприяти як ефективному розподілу економічних ресурсів – як просторово, так і особливо міжчасово – і ефективності інших економічних процесів (таких як накопичення багатства, економічне зростання) і, зрештою, суспільне процвітання); (b) оцінювати, розподіляти та управляти фінансовими ризиками; та (с) підтримувати свою здатність виконувати ці ключові функції – навіть під впливом зовнішніх шоків або накопичення дисбалансу – головним чином за допомогою механізмів самокоригування».
Т. Падоа-Скіоппа [30, с. 20]	Загалом, концепція фінансової стабільності зазвичай стосується збереження основних економічних функцій фінансової системи щодо спрямування заощаджень в інвестиції та забезпечення ефективного та безпечного механізму платежів». Отже, він пропонує «визначити фінансову стабільність як стан, за якого фінансова система здатна протистояти потрясінням, не поступаючись місцем кумулятивним процесам, які погіршують розподіл заощаджень на інвестиційні можливості та обробку платежів в економіці».
М. Фут [19, с. 18]	Фінансова стабільність там, де є: (а) монетарна стабільність; (b) рівні зайнятості близькі до природного рівня економіки; (с) впевненість у загальній діяльності ключових фінансових установ і ринків в економіці; і (d) якщо в економіці немає відносних змін цін на реальні або фінансові активи, які підриватимуть (а) або (b)».
А. Лардж [26, с. 1]	«У широкому розумінні розглядає фінансову стабільність з точки зору збереження довіри до фінансової системи».
Я. В.Белінська, В. П. Биховченко [50, с. 75]	«Розуміючи фінансову стабільність як властивість фінансової системи з мінімальними витратами змінювати основні характеристики розвитку відповідно до трансформацій економічної системи та зовнішніх впливів».
Ж.М. Довгань [80, с. 32]	«Пропонується трактувати фінансову стабільність як здатність банківської системи підтримувати необхідний рівень основних фінансових індикаторів, зберігати стійку рівновагу, покривати за рахунок власних коштів можливі банківські ризики та витрати, пов'язані із ними в умовах несприятливого зовнішнього середовища».

Продовження дод. А

Я. О. Коріньок, [115, с. 129]	«Фінансова стабільність – це динамічний якісний стан фінансової системи, за якого вона здатна ефективно та безперебійно виконувати свої основні функції, навіть під впливом ендегенних та екзогенних шоків».
А. В. Лазня [125]	«Фінансова стабільність – це стійкий стан фінансової системи країни, що дає змогу забезпечити безперебійне здійснення розрахунків в економіці, високий рівень довіри до фінансово-кредитних установ, відсутність надмірної волатильності фінансових ринків, ефективний розподіл фінансових ресурсів і можливість управління фінансовими ризиками, а також запас міцності у фінансовій системі, що дає змогу протистояти негативним економічним шокам у майбутньому та запобігати їх негативному впливу на економіку».
Н. П. Погореленко, О. М. Сидоренко [168]	«Фінансова стабільність має місце тоді, коли система здатна ефективно розподіляти ресурси та абсорбувати шоки, запобігаючи їх здатності чинити руйнівний тиск на фінансову систему чи реальний сектор економіки саме в умовах нестабільного зовнішнього середовища».
П. Шпіка [253]	«Визначення фінансової стабільності повинне включати декілька основних моментів. Фінансові ризики мають бути оцінені з відповідним рівнем точності та ефективно управлятися за допомогою використання новаторського підходу».
Європейський центральний банк [45, с. 417]	«Фінансова стабільність у широкому значенні як ситуація, коли окремі складові або фінансова система в цілому здатні протидіяти шокам без подальшого розвитку кумулятивних процесів, що порушують трансформацію заощаджень в інвестиції, та забезпечувати проведення платіжних операцій в економіці, а у більш вузькому значенні – як стійкість окремих елементів фінансової системи, зокрема банківського сектору».
Закон України «Про Національний банк України» [182]	«Фінансова стабільність – стан фінансової системи, в якому вона здатна належним чином забезпечити можливість ефективно виконувати свої ключові функції, такі як фінансове посередництво та забезпечення здійснення платежів, і таким чином сприяти стійкому економічному зростанню, а також протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку»
Авторське визначення [246, с. 61-62]	Фінансова стабільність означає, що фінансова система країни має надійний стан, який забезпечує безперервність фінансових операцій в економіці, високий рівень довіри до фінансових установ, відсутність надмірної нестабільності на фінансових ринках, ефективне розподілення фінансових ресурсів і можливість ефективного управління фінансовими ризиками, достатній рівень резервів у фінансовій системі, щоб забезпечити відповідну стійкість та здатність протистояти негативним економічним викликам у майбутньому, запобігаючи їх негативному впливу на економіку.
Зворотній підхід	
Е. Крокетт [11, с. 2-3]	«Фінансова стабільність – це відсутність фінансової нестабільності, і визначає фінансову нестабільність як ситуацію, в якій економічні показники потенційно погіршуються коливаннями ціни на фінансові активи або здатністю фінансових посередників виконувати свої договірні зобов'язання. Фінансова нестабільність може проявлятися або в крихкості фінансових посередників, або в надмірній волатильності цін на фінансові активи».

Продовження дод. А

Р. У. Фергюсон [17, с. 1-2]	«Найкорисніша концепція фінансової нестабільності для центральних банків та інших органів влади включає певне поняття неспроможності ринку або зовнішніх ефектів, які потенційно можуть вплинути на реальну економічну діяльність. Далі визначив фінансову нестабільність як ситуацію, що характеризується цими трьома основними критеріями: (1) деякий важливий набір цін на фінансові активи, здається, різко відхилився від фундаментальних; та/або (2) функціонування ринку та доступність кредитів на внутрішньому та, можливо, на міжнародному рівнях були значно спотворені; в результаті чого (3) сукупні витрати значно відхиляються (або ймовірно будуть відхилятися) вище або нижче від здатності економіки виробляти».
Ф. Мишкін [29, с. 6]	«Фінансова нестабільність виникає, коли потрясіння у фінансовій системі перешкоджають потоку інформації, так що фінансова система більше не може виконувати свою роботу з спрямування коштів тим, хто має продуктивні інвестиційні можливості».
Дж. Чант [10, с. 3-4]	«Фінансова нестабільність стосується умов на фінансових ринках, які шкодять або загрожують завдати шкоди економіці через вплив на роботу фінансової системи. Така нестабільність різними способами шкодить роботі економіки. Це може погіршити фінансовий стан нефінансових одиниць, таких як домогосподарства, підприємства та уряди, настільки, що потік фінансів до них стає обмеженим. Це також може порушити роботу певних фінансових установ і ринків, щоб вони були менш спроможними продовжувати фінансувати решту економіки. Загрози фінансовій стабільності походять з таких різноманітних джерел, як дефолт за облігаціями уряду; неплатоспроможність малого спеціалізованого валютного банку; поломка комп'ютера у великому банку; кредитну діяльність малого банку».
Е. Девіс [12, с. 2]	«Системний ризик і фінансова нестабільність спричиняють підвищений ризик фінансової кризи – серйозний крах фінансової системи, що спричиняє нездатність надавати платіжні послуги або виділяти кредит на продуктивні інвестиційні можливості. Така криза, у свою чергу, мала б серйозний вплив на загальну економічну діяльність. Системний ризик, як правило, пов'язаний з платоспроможністю фінансових установ, нестачею ринкової ліквідності та деформацією ринкової інфраструктури».
Л. Є. Момотюк [140, с. 95]	«Оскільки фінансова стабільність – це відсутність тих чи інших ознак фінансової нестабільності, то фінансова нестабільність – це такий стан фінансової системи країни, коли умови її функціонування негативним чином відображаються як на економічній активності, так і на самій фінансовій системі».

Джерело: побудовано автором на основі [10, с. 3-4; 11, с. 2-3; 12, с. 2; 17, с. 1-2; 19, с. 18; 23, с. 1; 26, с. 1; 29, с. 6; 30, с. 20; 38, с. 8; 45, с. 417; 50, с. 75; 80, с. 32; 115, с. 129; 125; 140, с. 95; 168; 182; 246, с. 61-62; 253]

Додаток Б

Таблиця

Групування чинників макроекономічного середовища, що впливають на фінансову стабільність банківських установ, через характеристики сфери їх впливу

Група чинників впливу	Характеристика сфери впливу на фінансову стабільність банків
Економічні	- темпи економічного зростання; - динаміка валового внутрішнього продукту (ВВП); - рівень зайнятості; - стан платіжного балансу; - інвестиційна активність; - структура експорту та імпорту; - рівень доходів населення; - розвиток галузей реального сектору економіки.
Фінансово-грошові	- рівень і темпи інфляції; - валютний курс; - грошово-кредитна політика Національного банку України; - податкова політика та рівень оподаткування банківського сектору; - ліквідність банківської системи; - доступність кредитних ресурсів; - стан фондового ринку; - обсяг золотовалютних резервів; - державний борг.
Політичні	- політична стабільність у країні; - ефективність державного регулювання економіки; - послідовність економічного курсу уряду; - взаємодія уряду з фінансовими інституціями; - міжнародна політика держави у фінансовій сфері.
Правові (юридичні)	- стабільність законодавчої бази; - законодавче регулювання банківської діяльності; - нормативні вимоги до капіталу й ризиків; - захист прав кредиторів і позичальників; - антимонопольне законодавство; - адаптація нормативної бази до цифрової трансформації.

Продовження дод. Б

Соціально-культурні	- рівень фінансової та цифрової грамотності населення; - довіра до банківської системи; - рівень споживання та заощаджень; - соціальна мобільність і доходи населення; - культурні звички, ментальні установки; - рівень освіти; - міграційні процеси.
Демографічні	- чисельність населення; - вікова структура; - рівень урбанізації; - кваліфікація робочої сили; - структура клієнтів банківських установ за соціально-економічними параметрами.
Науково-технічні	- рівень розвитку науково-дослідних і конструкторських робіт (НДПКР); - інноваційна активність у фінансовому секторі; - стан технологічної інфраструктури; - доступність сучасних технологій; - технічна модернізація банківських систем.
Цифровізація	- впровадження фінтех-технологій і цифрових банківських платформ; - автоматизація бізнес-процесів та управління ризиками; - розвиток дистанційного банкінгу, мобільних та електронних платежів; - використання великих даних (Big Data) і штучного інтелекту для аналітики; - посилення кібербезпеки та цифрової стійкості банківських установ; - адаптація регуляторного середовища до цифрових інновацій.
Зовнішньоекономічні (географічні та міжнародні)	- ресурсний потенціал регіонів; - участь іноземного капіталу в банківській системі; - тенденції на світових фінансових ринках; - доступ до зовнішніх джерел фінансування; - валютна інтеграція та міжнародна кооперація.

Джерело: побудовано автором

Додаток В

Таблиця

Класифікація чинників зовнішнього середовища, що впливають на фінансову стабільність, рівень конкурентоспроможності банківської установи та її конкурентну позицію

№ з/п	Класифікаційна ознака	Види чинників
1	За сферою впливу	Економічні, політичні, правові, соціокультурні, науково-технічні, екологічні, демографічні, географічні, міжнародні
2	За ступенем поновлення дії	Циклічні, нециклічні; постійні, тимчасові, епізодичні
3	За ступенем поширення	Загальні, специфічні
4	За напрямком дії	Цілеспрямовані, випадкові
5	За характером прояву	Явні, приховані
6	За характером впливу	Стимулюючі, дестимулюючі; мотивуючі, стримуючі; позитивні, негативні; прямого, непрямого
7	За можливістю виміру	Кількісні, якісні
8	За ступенем складності структури системи факторів	Одиничні, комплексні; прості, складні; залежні, незалежні
9	За можливістю врахування	Суб'єктивні, об'єктивні; прогнозовані, непрогнозовані
10	За ступенем дії	Основні, другорядні; детерміновані, невизначені
11	За часом дії	Статичні, динамічні; дискретні, безперервні
12	За масштабом впливу	Світового значення; що впливають на діяльність банківської системи загалом; що впливають на діяльність конкретної банківської установи
13	За напрямом впливу	Безпосереднього впливу, опосередкованого впливу

Джерело: побудовано автором

Додаток Г

Таблиця

Методи внутрішнього та зовнішнього регулювання фінансової стійкості банківських установ

Напрямок регулювання	Основні методи та інструменти	Мета
Внутрішнє (саморегулювання)	- Управління ризиками (кредитним, ринковим, процентним, валютним, операційним) - Контроль платоспроможності та ліквідності (використання коефіцієнтів ліквідності, LCR, NSFR) - Управління прибутковістю (аналіз рентабельності активів і капіталу, оптимізація структури доходів і витрат) - Управління власним капіталом, активами та зобов'язаннями (ALM-стратегії) - Формування резервів під кредитні ризики - Внутрішній аудит і комплаєнс-контроль - Використання цифрових технологій для моніторингу ризиків і фінансових потоків	Підтримання поточної фінансової стійкості банківської установи, мінімізація ризиків і забезпечення стабільної дохідності діяльності
Зовнішнє (державне регулювання)	- Грошово-кредитна політика центрального банку (операції на відкритому ринку, облікова ставка, резервні вимоги) - Макропруденційна політика (контрциклічні буфери, ліміти концентрації ризиків) - Встановлення обов'язкових економічних нормативів (капіталу, ліквідності, кредитних ризиків) - Ліцензування банків і наглядова діяльність (CAMELS, SREP – Supervisory Review and Evaluation Process) - Зовнішній аудит і підвищення прозорості фінансової звітності (IFRS, ESG-звітування – Environmental, Social, Governance) - Заходи з реорганізації, санації та реструктуризації проблемних банківських установ - Страхування вкладів та антикризові програми підтримки ліквідності	Забезпечення фінансової стійкості окремих банківських установ і стабільності банківської системи в цілому, попередження системних ризиків і кризових явищ

Джерело: складено автором.

Додаток Д

Таблиця

Основні заходи для зміцнення стабільності банківської системи та економічної безпеки країни

№	Заходи	Опис
1	Зменшення дефіциту державного бюджету	Раціоналізація державних витрат та вдосконалення податкової системи дозволять знизити навантаження на банківський сектор і підвищити фінансову стійкість країни.
2	Розвиток фондового ринку	Диверсифікація джерел капіталу та надання альтернативних інструментів інвестування допоможуть зменшити залежність економіки від банківського кредитування та створити конкурентне фінансове середовище.
3	Підвищення довіри населення до банків	Впровадження спеціальних програм, орієнтованих на покращення добробуту громадян, сприятиме стабільності банківських установ і розширенню їх клієнтської бази.
4	Удосконалення нормативно-правового забезпечення	Захист прав кредиторів та вкладників підвищить рівень фінансової безпеки та сприятиме залученню інвестицій у банківський сектор.
5	Покращення якості менеджменту в банках	Оптимізація управлінських процесів дозволить підвищити ефективність управління, знизити ризики та сприяти стабільному розвитку банків.
6	Впровадження антикризового управління	Оперативне реагування на виклики та загрози допоможе мінімізувати вплив кризових ситуацій на фінансову систему.
7	Розширення спектра та покращення якості банківських послуг	Впровадження нових фінансових продуктів і покращення сервісу сприятиме збільшенню клієнтського попиту та конкурентоспроможності банків.
8	Створення незалежного контролюючого органу	Забезпечення прозорості, ефективної взаємодії з населенням та інвесторами, захист прав споживачів фінансових послуг і запобігання фінансовим порушенням.
9	Посилення валютної та макрофінансової стабільності	Збалансована валютна політика, нарощення золотовалютних резервів і контроль за валютними ризиками сприятимуть зміцненню стійкості банківської системи.
10	Розвиток цифрової інфраструктури банківського сектору	Цифровізація фінансових послуг і впровадження фінтех-рішень підвищують ефективність управління, прозорість операцій і конкурентоспроможність банків.

Джерело: побудовано автором.

Додаток Е

Таблиця

Індикатори фінансової стабільності: основні та додаткові*

Групи індикаторів	Індикатори
Основні індикатори фінансової стабільності	
Депозитні корпорації	
Достатність капіталу	Регулятивний капітал до активів, зважених за ризиком
	Капітал 1 рівня до активів, зважених за ризиком
	Непрацюючі кредити за вирахуванням резервів під капітал
	Звичайний капітал першого рівня до активів, зважених за ризиком
	Капітал 1 рівня до активів
Якість активів	Непрацюючі кредити до загальної суми валових кредитів
	Концентрація кредитів за видами економічної діяльності
	Резерви під непрацюючі кредити
Прибуток і рентабельність	Рентабельність активів
	Рентабельність власного капіталу
	Відсоткова маржа до валового доходу
	Непроцентні витрати до валового доходу
Ліквідність	Ліквідні активи до загальних активів (відношення ліквідних активів)
	Ліквідні активи до короткострокових зобов'язань
	Коефіцієнт покриття ліквідності для депозитних корпорацій, які запровадили стандарти ліквідності Базель III
	Коефіцієнт чистого стабільного фінансування для депозитних корпорацій, які запровадили стандарти ліквідності Базель III
Чутливість до ринкового ризику	Чиста відкрита позиція в іноземній валюті до капіталу
Ринки нерухомості	
	Ціни на житлову нерухомість

Продовження дод. Е

Додаткові індикатори фінансової стабільності	
Депозитні корпорації (банки)	Великі ризики для капіталу
	Географічний розподіл позик до загальної суми позик
	Валова позиція активів у похідних фінансових інструментах до капіталу
	Валові зобов'язання за похідними фінансовими інструментами до капіталу
	Дохід від торгівлі до загального доходу
	Витрати на персонал до непроцентних витрат
	Спред між кредитними та депозитними ставками
	Спред між найвищою та найнижчою міжбанківською ставкою
	Депозити клієнтів до загальних (неміжбанківських) кредитів
	Кредити в іноземній валюті до загальної суми кредитів
	Зобов'язання, деноміновані в іноземній валюті, до загальної суми зобов'язань
	Зростання кредитів приватному сектору
Інші фінансові корпорації	Активи до загальних активів фінансової системи (загалом OFC та за підсекторами)
	Співвідношення активів до валового внутрішнього продукту (ВВП) (загалом OFC та за підсекторами)
Інші фінансові корпорації	Галузевий розподіл інвестицій
Фонди грошового ринку	Розподіл інвестицій за строками
Інші фінансові корпорації	Акціонерний капітал до загальної суми інвестованих активів (страхування життя та не життя)
Страхові корпорації	Комбінований коефіцієнт (лише страхування, крім страхування життя)
	Рентабельність активів (лише страхування життя)
	Рентабельність власного капіталу (страхування життя та не життя)
Інші фінансові корпорації	Ліквідні активи до розрахункових пенсійних виплат у наступному році
Пенсійні фонди	Рентабельність активів
Нефінансові корпорації	Загальний борг до власного капіталу
	Зовнішній борг до власного капіталу
	Борг в іноземній валюті до власного капіталу
	Загальний борг до ВВП
	Дохід на акціонерний капітал
	Прибуток до витрат на відсотки та основну суму боргу
	Прибуток до процентних витрат

Продовження дод. Е

Домашні господарства	Борг домогосподарств до ВВП
	Обслуговування боргу домогосподарства та сплата основної суми до доходу
	Борг домогосподарства до наявного доходу домогосподарства
Ринки нерухомості	Ціни на комерційну нерухомість
	Кредити на житлову нерухомість до загальної суми кредитів
	Позики на комерційну нерухомість до загальної суми позик

Джерело: складено автором на основі [18, с. 2-3]

Додаток Ж

Таблиця

**Значення нормативів капіталу по системі банків України за 2019-
2024 рр.**

№ з/п	Норматив		2019	2020	2021	2022	2023	2024
1.	Н1	Регулятивний капітал (млн. грн.)	150313,8	182283,6	211742,3	211091,1	258340,6	268813,1
2.	Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10%)	19,66	21,98	18,01	19,68	21,07	-
3.	Н3	Норматив достатності основного капіталу (не менше 7%)	13,50	15,67	11,99	13,12	12,24	-
4.	Н _{РК}	Норматив достатності регулятивного капіталу (не менше 8,5%)					-	17,35
5.	НК1	Норматив достатності капіталу 1 рівня (не менше 7,5%)					-	16,92
6.	НОК1	Норматив достатності основного капіталу 1 рівня (не менше 5,625%)					-	16,92

Джерело: побудовано автором на основі [159]

Додаток И

Таблиця

Елементи впливу іноземних інвесторів на фінансову стабільність та економічну безпеку держави

Елемент впливу	Позитивний прояв	Негативний прояв
Фінансова стабільність	- Залучення додаткового капіталу до банківської системи, що підвищує її ліквідність. - Зниження ризиків дефолту банків завдяки доступу до міжнародних фінансових ресурсів. - Впровадження міжнародних стандартів управління ризиками, що підвищує стійкість системи.	- Можливість виведення капіталу іноземними інвесторами у разі кризових ситуацій, що сприяє відтоку коштів. - Домінування іноземних банківських установ може зменшити контроль держави над фінансовою системою.
Економічна безпека держави	- Зростання довіри до банківської системи з боку міжнародної спільноти та інвесторів. - Підвищення конкурентоспроможності банків завдяки інноваціям, що приносять іноземні інвестори. - Стимулювання розвитку економіки через збільшення кредитування та інвестицій.	- Посилення залежності банківської системи від зовнішніх інвестицій. - Можливість втрати стратегічного контролю над фінансовими установами. - Ризик монополізації банківської системи іноземними гравцями.
Соціально-економічний ефект	- Збільшення зайнятості завдяки розвитку банківських послуг та розширенню мережі. - Підвищення рівня фінансової грамотності населення через нові фінансові продукти та програми.	- Зниження підтримки місцевих ініціатив через фокусування іноземних банків на власних корпоративних інтересах. - Ризик нерівномірного розвитку регіонів через концентрацію інвестицій у великих містах.

Джерело: побудовано автором

Додаток К

Таблиця

Доходи і витрати банків України за 2019–2024 рр.

Показники	2019		2020		2021		2022		2023		2024	
	Млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн.	%
ДОХОДИ	243102	100,0	250171	100,0	273863	100,0	357388	100,0	446737	100,0	507637	100,0
процентні доходи	152954	62,9	147743	59,1	168746	61,6	216992	60,7	304437	68,2	351588	69,3
комісійні доходи	62057	25,5	70640	28,2	93162	34,0	85568	23,9	97572	21,8	110859	21,8
результат від переоцінки та відоперацій купівлі-продажу	16225	6,7	21507	8,6	-77	-0,03	43525	12,2	30264	6,8	34398	6,8
інші операційні доходи	8147	3,4	6813	2,7	7488	2,7	8097	2,3	8364	1,9	6735	1,3
інші доходи	2809	1,2	2705	1,1	3175	1,2	2353	0,7	4043	0,9	1965	0,4
повернення списаних активів	909	0,4	763	0,3	1370	0,5	853	0,2	2056	0,5	2092	0,4
ВИТРАТИ	184746	100,0	210445	100,0	196488	100,0	332673	100,0	363699	100,0	416730	100,0
процентні витрати	74062	40,1	62895	29,9	51097	26,0	65361	19,5	103043	28,3	117290	28,2
комісійні витрати	18096	9,8	24132	11,5	35186	17,9	35421	10,6	46457	12,8	54317	13,1
інші операційні витрати	11790	6,4	16405	7,8	18244	9,3	17937	5,3	18481	5,1	19553	4,7
загальні адміністративні витрати	62936	34,1	69437	33,0	78293	39,8	82281	24,6	92325	25,4	110927	26,6
інші витрати	2379	1,3	2728	1,3	3855	2,0	5529	1,8	8727	2,4	9103	2,3
відрахування в резерви	10714	5,8	31037	14,7	3448	1,8	118809	36,1	17657	4,9	9638	2,3
податок на прибуток	4769	2,6	3811	1,8	6364	3,2	7335	2,2	77009	21,2	95903	23,0
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК (ЗБИТОК)	58356		39727		77376		24716		83039		90907	

Джерело: побудовано автором на основі [159]

Додаток Л

Таблиця

Переваги та недоліки впливу концентрації банківського ринку на фінансову стабільність, економічну безпеку та загальну ефективність банківського сектору

Аспект	Переваги	Недоліки
Фінансова стабільність	- Великі банки мають більшу стійкість до криз завдяки диверсифікованим активам і капіталу. - Забезпечення довіри вкладників до великих банківських установ. - Здатність великих банків швидше реагувати на економічні виклики.	- Висока залежність економіки від обмеженого числа банків збільшує ризики системних криз. - Зниження конкуренції може призвести до зростання процентних ставок і погіршення умов кредитування. - Концентрація ризиків у великих банках, які у разі дефолту завдають значної шкоди економіці.
Економічна безпека	- Консолідація банківських ресурсів може сприяти ефективнішому фінансуванню стратегічних галузей економіки. - Збільшення можливостей для міжнародного співробітництва та залучення інвестицій.	- Можливість монополізації ринку та зловживання владою банківських установ. - Зниження фінансової інклюзії через зникнення дрібних банків, особливо в сільських районах.
Регулювання ринку	- Полегшує регулювання та нагляд за меншою кількістю банківських установ.	- Зростає ризик лобіювання інтересів великих банків, що може суперечити інтересам держави та споживачів.
Розвиток конкуренції	- Концентрація дозволяє банкам інвестувати у нові технології та розробки.	- Зменшення конкуренції серед банків обмежує вибір клієнтів і може призвести до стагнації інновацій.
Вплив на МСБ	- Великі банки мають більше ресурсів для кредитування малого та середнього бізнесу (МСБ).	- Фокус великих банків на обслуговуванні великих клієнтів може зменшити доступність кредитів для МСБ.
Суспільна довіра	- Концентрація надає відчуття стабільності для вкладників та інвесторів.	- Втрата довіри до одного великого банку може викликати ланцюгову реакцію і паніку на ринку.
Зовнішні ризики	- Стійкі великі банки краще протидіють зовнішнім фінансовим шокам.	- Інтернаціоналізація банківського капіталу може підвищити залежність від зовнішніх фінансових інститутів.

Джерело: побудовано автором.

Додаток М

Таблиця

Загрози фінансовій стабільності банківського сектору та економічній безпеці держави й напрями їх подолання (2019–2025 рр.)

№	Загроза	Опис	Напрями вирішення загроз
1	Зростання кредитних ризиків	Збільшення частки непрацюючих кредитів (NPL) через погіршення платоспроможності позичальників, зокрема під час війни.	Посилення кредитного скорингу, реструктуризація проблемних кредитів, розвиток кредитного страхування.
2	Ризики ліквідності	Зниження довіри до банківської системи серед клієнтів, що може призвести до масового вилучення депозитів.	Підвищення гарантій за вкладами, зміцнення резервів ліквідності, комунікаційна політика НБУ та банків.
3	Валютні ризики	Коливання обмінного курсу гривні, зростання валютної заборгованості та висока залежність від зовнішніх фінансових впливів.	Зниження доларизації, розвиток інструментів хеджування валютних ризиків, підтримка валютних резервів НБУ.
4	Загрози з боку військових дій	Фізичне знищення банківської інфраструктури, порушення логістики та обмежений доступ до фінансових установ у регіонах, постраждалих від бойових дій.	Діджиталізація банківських послуг, розвиток віддаленого доступу, резервні центри обробки даних.
5	Кіберризики в умовах цифровізації	Збільшення кількості кібератак на банківські системи, що загрожує безпеці даних і стабільності платіжних операцій.	Інвестиції у кіберзахист, регулярні аудити ІТ-систем, міжнародна співпраця у сфері кібербезпеки.
6	Зниження інвестиційної привабливості	Високий рівень економічної невизначеності, що знижує зацікавленість інвесторів у банківському секторі України.	Поліпшення інвестиційного клімату, гарантії для іноземних інвесторів, державно-приватні партнерства.

Продовження дод. М

7	Дефіцит капіталу	Потреба банків у додатковому капіталізації для покриття збитків та відповідності регуляторним вимогам.	Залучення міжнародної фінансової допомоги, збільшення статутного капіталу, рекапіталізація державних банків.
8	Загострення інфляційних процесів	Зростання рівня інфляції, що впливає на реальну вартість активів і збільшує ризик знецінення депозитів та кредитів.	Жорстка монетарна політика, розвиток інфляційного таргетування, підтримка конкуренції на фінансовому ринку.
9	Політична та економічна нестабільність	Недостатня прогнозованість державної політики, яка впливає на макроекономічне середовище та роботу банків.	Впровадження структурних реформ, забезпечення незалежності НБУ, посилення міжнародної інтеграції.
10	Обмежений доступ до міжнародних ринків капіталу	Ускладнення умов залучення фінансових ресурсів на зовнішніх ринках через підвищення ризиків країни.	Розвиток внутрішнього ринку капіталу, співпраця з міжнародними фінансовими організаціями (МФО), створення сприятливих умов для інвесторів.

Джерело: побудовано автором

Додаток Н

Таблиця

Ключові заходи для зниження ризиків кредитування бізнесу та їх вплив на економіку і банківську систему

Елемент	Ключові заходи	Вплив на економіку та банківську систему
1. Захист прав кредитора	- Покращення правового середовища (законодавство про банкрутство, стягнення боргів)	- Зниження ризиків для банків. - Підвищення привабливості кредитування для підприємств.
	- Забезпечення справедливих умов для кредиторів у разі дефолту позичальника	- Підвищення відповідальності позичальників, активізація кредитування.
2. Дієві судові механізми	- Покращення судових процедур, прискорення та прозорість стягнення боргів	- Зниження юридичних ризиків. - Підвищення довіри до судової системи, що приверне інвестиції.
	- Продовження судової реформи	- Сприяння стабільності і прозорості фінансових відносин.
3. Гарантування якості застави	- Забезпечення чіткої і прозорої процедури оцінки застави	- Зниження кредитних ризиків. - Підвищення стабільності банківської системи.
	- Підвищення якості застави за допомогою нових технологій оцінки її вартості	- Зниження невизначеності в кредитуванні бізнесу.
	- Стимулювання платіжної дисципліни позичальників через штрафи або знижки	- Підвищення відповідальності позичальників, активізація кредитування.

Продовження дод. Н

4. Використання інформаційних технологій	- Впровадження технологій для оцінки кредитоспроможності (машинне навчання, великі дані)	- Точніша оцінка платоспроможності позичальників, зниження людського фактору в оцінці ризиків.
	- Забезпечення доступу до актуальних персональних даних для точнішої оцінки ризиків	- Зниження ймовірності надання кредиту високоризикованим позичальникам.
	- Використання електронних реєстрів для перевірки платіжної дисципліни і заборгованостей	- Підвищення прозорості фінансових відносин, зниження ризиків для банків.
5. Зниження ризиків та активізація кредитування	- Інтеграція новітніх інструментів оцінки та мінімізації ризиків	- Зниження ймовірності дефолтів, активізація кредитування.
	- Створення сприятливого середовища для бізнесу, зниження витрат на перевірку платоспроможності позичальників	- Зростання доступу бізнесу до фінансування на вигідних умовах, інвестиції в розвиток інфраструктури.

Джерело: побудовано автором

Додаток П

Таблиця

**Ключові етапи реформування державних банківських установ
України та їхні переваги**

Етапи реформування	Характеристика	Очікувані переваги
1. Підвищення стандартів корпоративного управління	- Впровадження сучасних принципів корпоративного управління на основі міжнародних стандартів. - Запровадження незалежних наглядових рад, посилення прозорості.	- Зменшення політичного впливу на діяльність банків. - Підвищення ефективності операційної діяльності. - Залучення іноземних інвесторів і полегшення приватизації.
2. Часткова приватизація державних банківських установ	- Зниження частки держави в банківському секторі. - Проведення незалежної оцінки активів. - Початковий продаж міноритарного пакету акцій.	- Оптимізація державної частки в банківському секторі. - Залучення стратегічних інвесторів і фінансових ресурсів. - Підвищення ефективності використання державних коштів.
3. Стратегія впровадження реформ	- Поступове впровадження кращих практик управління. - Поетапна часткова приватизація. - Запровадження незалежного моніторингу результатів реформ.	- Полегшення реалізації реформ через поетапне впровадження. - Підвищення довіри до банків. - Оцінка впливу реформ на фінансову стабільність.
3.1. Запровадження кращих практик корпоративного управління	- Впровадження незалежних наглядових рад. - Забезпечення прозорості через міжнародні стандарти аудиту і звітності.	- Підвищення прозорості і підзвітності. - Оптимізація управлінських процесів. - Залучення інвестицій та зменшення ризиків.
3.2. Часткова приватизація	- Оцінка ринкової вартості активів. - Початковий продаж 20-30 % акцій для залучення інвестора.	- Зменшення монополізації ринку. - Залучення фінансових ресурсів. - Підвищення ефективності фінансових установ.
3.3. Контроль і нагляд за ефективністю реформ	- Запровадження моніторингу результатів роботи державних банків після реформування. - Оцінка впливу приватизації на стабільність фінансової системи.	- Оцінка результативності реформ. - Зниження корупційних ризиків. - Підвищення конкурентоспроможності банківської системи.

Джерело: побудовано автором

Додаток Р

Таблиця

Визначення поняття «макропруденційна політика» у роботах науковців

Автор	Визначення
П. Ернандес де Кос [23, с. 2-3]	«Так, макропруденційна політика покликана забезпечувати стійкість фінансової системи в умовах системного ризику. Це, зокрема, ризик того, що фінансова нестабільність стане настільки поширеною, що перешкоджатиме функціонуванню системи до такої міри, що це негативно вплине на економічне зростання та добробут населення».
О. І. Антонюк [44, с. 322]	«Макропруденційна політика – це комплекс цілеспрямованих дій на усунення чи обмеження системних ризиків, щоб запобігти кризам або зменшити втрати від них; послаблення проциклічності фінансової системи й обмеження ендогенної схильності фінансової системи до нагромадження дисбалансів та забезпечення її фінансової стабільності».
Д. Б. Клименко, Я. Г/ Підсосонна [106, с. 72]	«Макропруденційна політика передбачає прийняття на загальнодержавному рівні та застосуванні комплексу заходів спрямованих на виявлення, упередження або ж мінімізацію системних фінансових ризиків.».
В. В. Коваленко [108, с. 111]	«Макропруденційна політика – комплекс превентивних заходів, націлених на мінімізацію системного фінансового ризику, тобто ризику виникнення ситуації, при якій значна частина учасників фінансового сектору становиться неплатоспроможною або втрачає ліквідність, у результаті чого вони не можуть функціонувати без підтримки органу грошово-кредитного регулювання або пруденційного нагляду».
В. В. Козюк [111, с. 187]	«Макропруденційна політика зорієнтована на забезпечення фінансової стабільності, моніторинг і нейтралізацію системних ризиків, послаблення проциклічності фінансової системи й обмеження ендогенної схильності фінансової системи до нагромадження дисбалансів, активно запроваджується багатьма країнами».
Я. Коріньок [115, с. 353]	«Макропруденційна політика – це прийняття на загальнодержавному рівні та застосування комплексу взаємоузгоджених превентивних заходів, направлених на виявлення, попередження та мінімізацію системних фінансових ризиків та підвищення стійкості фінансової системи країни в цілому, а не окремих її елементів».

Продовження дод. Р

С. Кудин, М. Гурська [120]	«Макропруденційна політика є одним з найважливіших елементів підтримання фінансової безпеки держави».
О. І. Петрик, А. Я. Кузнєцова [164, с. 56 ; 165, с.3]	«Макропруденційну політику, тобто політику, спрямовану на забезпечення фінансової стабільності, можна визначити як створення і вчасне та ефективне застосування набору макропруденційних інструментів для обмеження системних ризиків і протидії негативним шокам».
О. Полікарпова [169, с. 327]	Макропруденціальна політика – це комплекс превентивних мір, спрямованих на мінімізацію ризиків системної фінансової кризи, за якої значна частина фінансового сектору стає неплатоспроможною або неліквідною, в результаті чого учасники ринку не можуть діяти без підтримки органу грошово-кредитного регулювання або пруденціонального нагляду.
П.В.Пузирьова, В.В.Марцинковськ й, А.О.Свиридова [188, с. 8]	«Макропруденційна політика – це створення ефективного єдиного комплексного підходу, в результаті якого виникає синергія, що допомагає досягти та утримати на високому рівні фінансову стабільність економіки країни у векторі стратегічного розвитку».
М. П. Федішин [215]	Макропруденційна політика – це фінансова політика, спрямована на забезпечення стабільності фінансової системи в цілому для запобігання суттєвим перебоєм у кредитуванні та інших життєво важливих фінансових послугах, необхідних для стабільного економічного зростання.
Національний банк України [205, с. 4]	«Макропруденційна політика запобігає накопиченню та реалізації системних ризиків у фінансовому секторі, щоб не допустити перебоїв у його функціонуванні. Кінцева мета макропруденційної політики – забезпечення фінансової стабільності, тобто стану фінансової системи, за якого вона здатна належно виконувати основні функції – фінансове посередництво та здійснення платежів – й успішно протистояти кризовим явищам. Досягнення цієї мети сприятиме сталому економічному зростанню».

Джерело: побудовано автором на основі [23, с. 2-3; 44, с. 322; 106, с. 72; 108, с. 111; 111, с. 187; 115, с. 353; 119; 164, с. 56 ; 165, с.3; 169, с. 327; 188, с. 8; 205, с. 4; 215]

Додаток С

Таблиця

**Основні етапи макропруденційної політики Національного банку
України**

Етап	Завдання	Ключові заходи
1. Ідентифікація системних ризиків	Аналіз факторів, що можуть призвести до фінансової нестабільності.	- моніторинг фінансової системи; - аналіз макроекономічних показників; - визначення потенційних джерел ризиків
2. Оцінювання впливу ризиків	Оцінювання можливих наслідків системних ризиків для фінансової стабільності.	- стрес-тестування банківської системи; - аналіз кредитного циклу та боргового навантаження; - оцінка вразливостей фінансового сектору
3. Розробка та впровадження макропруденційних інструментів	Визначення та застосування заходів для мінімізації ризиків.	- встановлення контрциклічного капітального буфера;- регулювання кредитування та ліквідності; - обмеження щодо системно важливих банків
4. Моніторинг ефективності заходів	Аналіз ефективності впроваджених інструментів та коригування політики.	- оцінка результатів застосування макропруденційних заходів;- коригування параметрів політики залежно від змін у фінансовій системі
5. Комунікація та координація	Інформування учасників ринку та взаємодія з іншими регуляторами.	- публікація Звіту про фінансову стабільність; - співпраця з урядом, міжнародними організаціями; - проведення консультацій з банками та фінансовими установами

Джерело: побудовано автором

Додаток Т

Таблиця

Інституційне середовище макропруденційної політики

Організація	Роль та функції	Тип співпраці з РФС
Рада з фінансової стабільності (РФС)	Координація макропруденційної політики та моніторинг фінансових ризиків.	Центр, що організовує взаємодію між усіма іншими органами.
Національний банк України (НБУ)	Розробка та впровадження монетарної політики, моніторинг фінансової стабільності.	Спільне визначення фінансових ризиків, розробка макропруденційних заходів.
Міністерство фінансів України	Координація фіскальної політики, управління державним боргом і бюджетними питаннями.	Спільна робота над забезпеченням фінансової стабільності, бюджетна політика.
Державна фіскальна служба (ДФС)	Спостереження за фіскальними ризиками та виконанням податкової політики.	Спільна оцінка впливу фіскальних факторів на фінансову систему.
Фінансові регулятори	Регулювання конкретних секторів фінансової системи (наприклад, ринок цінних паперів, фінансові послуги).	Координація регуляторних заходів для забезпечення системної стабільності.
Міжнародні організації (МВФ, Світовий банк, ЄБРР)	Надання фінансової та технічної допомоги, консультації з реформування фінансової системи.	Консультації, надання рекомендацій та допомога у реалізації політик.
Парламент України	Прийняття законодавчих актів, що регулюють фінансову діяльність.	Підтримка законодавчих ініціатив, що сприяють фінансовій стабільності.

Джерело: побудовано автором

Додаток У

Таблиця

Макропруденційні інструменти, що застосовуються НБУ та у міжнародній практиці

Інструмент	Опис	Мета
Інструменти капіталу		
Контрциклічний буфер капіталу (CCyB)	Встановлення вищих вимог до капіталу під час кредитної експансії з можливістю зниження вимог під час економічного спаду.	Зниження проциклічності фінансової системи та підвищення її стійкості.
Буфер системної важливості (SIFI Buffer)	Додаткові вимоги до капіталу для системно важливих фінустанов, банкрутство яких може мати серйозні наслідки для економіки.	Підвищення здатності таких установ покривати втрати, зменшення ймовірності криз та збереження рівних умов для ринку.
Буфер системного ризику (SyRB)	Формування додаткового запасу капіталу для зниження вразливості до довготермінових системних ризиків.	Покриття ризиків, які не є стандартними (наприклад, концентрація в секторі, взаємопов'язаність установ, складність фінансової системи).
Буфер консервації капіталу (CCoB)	Створення запасу капіталу понад мінімальні вимоги для покриття можливих збитків та недопущення порушення вимог капіталу в майбутньому.	Підтримка банків на достатньому рівні капіталу під час кризових ситуацій.
Коефіцієнт левериджу (Leverage Ratio)	Співвідношення капіталу першого рівня до сукупних активів і позабалансових зобов'язань.	Обмеження надмірного нарощення активів за рахунок залучених коштів та запобігання накопиченню ризиків.
Інструменти ліквідності		
Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR)	Відношення високоякісних ліквідних активів до чистих впливів коштів протягом 30 днів у кризовій ситуації.	Забезпечення достатнього рівня ліквідності для переживання кризових періодів.
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	Мінімальна частка стабільного (довгострокового) фінансування залежно від ліквідності активів.	Зменшення невідповідності між активами та зобов'язаннями, стабільність фінансування.
Інші інструменти		
Інструменти обмеження кредитування (LTV, DSTI, DTI)	Обмеження розміру кредиту залежно від вартості забезпечення або доходу позичальника.	Запобігання надмірному зростанню заборгованості домашніх господарств та «бульбашкам» на ринку нерухомості.
Плани відновлення діяльності та примусової реструктуризації	Вимога від фінансових установ завчасно підготувати плани для відновлення діяльності або виведення з ринку.	Зменшення ймовірності фінансових криз через несподівані банкрутства установ.
Підвищені вимоги до розкриття інформації	Частіше та детальніше розкриття інформації про діяльність фінансових установ.	Підвищення поінформованості громадськості та покращення оцінки ризиків на фінансовому ринку.

Джерело: побудовано автором на основі [205, с. 7-9]

Додаток Ф

Таблиця

**Вплив цифровізації банківського сектору на ефективність
монетарної політики та фінансову стабільність**

№	Елемент цифровізації	Основні характеристики	Вплив на монетарну політику	Потенційний вплив на фінансову стабільність	Регуляторні та політичні рекомендації
1	Цифрові валюти центрального банку (CBDC)	Електронна форма національної валюти, емітована центральним банком	Підвищує контроль над грошовою масою та швидкість трансмісії монетарних імпульсів	Може призвести до витіснення депозитів з банківських установ, ризику дезінтермедіації	Впровадження поступове, з обмеженим доступом та балансуванням готівкових і цифрових форм грошей
2	Фінтех-платформи та необанки	Надання фінансових послуг через цифрові канали без традиційної банківської інфраструктури	Змінюють швидкість та структуру кредитування, ускладнюючи передбачення ефектів монетарної політики	Підвищують конкуренцію, але створюють ризики нерегульованих потоків капіталу	Посилення регуляторного нагляду, створення «регуляторних пісочниць»
3	Автоматизація банківських процесів (AI, Big Data)	Використання штучного інтелекту для аналізу, кредитного скорингу, моніторингу ризиків	Забезпечує швидшу реакцію банків на зміни облікової ставки	Підвищує ефективність управління ризиками, але може створити технологічні збої	Розроблення стандартів управління алгоритмічними ризиками
4	Блокчейн і смарт-контракти	Децентралізовані технології обліку транзакцій	Зменшують потребу в посередниках, змінюють структуру грошових потоків	Підвищують прозорість, але несуть кіберризики	Формування правового поля для використання децентралізованих систем
5	Цифровий банкінг і мобільні платежі	Використання дистанційних каналів обслуговування	Підвищують швидкість обігу грошей, стимулюють споживчий попит	Зменшують операційні витрати банків, але потребують кіберзахисту	Посилення вимог до кібербезпеки та захисту персональних даних
6	Регуляторні технології (RegTech, SupTech)	Інструменти для автоматизації контролю та нагляду	Оптимізують збирання даних для прийняття рішень центральним банком	Підвищують прозорість фінансової системи	Розширення можливостей НБУ у сфері аналітики й моніторингу ризиків

Джерело: складено авторами на основі [30; 31; 159]

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ЧАСТИНА

46009, Україна, м. Тернопіль, вул. Львівська, буд. 5А, тел. (0352) 51-75-52

№ 21/ 90 - 2025

« 30 » 09 20 25 року

ДОВІДКА
про участь у виконанні науково-дослідних робіт

Видана **ЧАЙКОВСЬКОМУ Євгену Ярославовичу** про участь у 2024-2025 роках у підготовці науково-дослідної роботи, яка виконується професорсько-викладацьким персоналом, докторантами, аспірантами та здобувачами наукового ступеня в межах основного робочого часу кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу Західноукраїнського національного університету «Особливості трансформації банківського сектору в умовах цифровізації фінансових ринків і світової економіки» (державний реєстраційний номер 0122U000926); у 2025 році – у підготовці науково-дослідних робіт, які виконуються професорсько-викладацьким персоналом, докторантами, аспірантами та здобувачами наукового ступеня в межах основного робочого часу кафедри фінансів ім. С.І. Юрія «Фінансова система у забезпеченні стійкого економічного зростання України» (державний реєстраційний номер 0121U109150), «Пріоритети фіскальної політики України в умовах дивергенцій митно-податкових інститутів» (державний реєстраційний номер 0122U000765).

Начальник
науково-дослідної частини

Віта СЕМАНЮК

ТЕРНОПІЛЬСЬКА МІСЬКА РАДА

Управління стратегічного розвитку міста

м. Тернопіль, вул. Листопадова, 5, 46001; тел.: 067 67 88 447, 067 15 79 525, 067 67 88 446;

e-mail: usrm.mr@gmail.com; web: ternopilcity.gov.ua

15 жовтня 2025 р.

№ 67/2

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача
ступеня доктора філософії за спеціальністю
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Чайковського Євгена Ярославовича**

Дисертаційне дослідження Чайковського Євгена Ярославовича на тему «Фінансова стабільність банківської системи України як чинник економічної безпеки держави» присвячене актуальній проблематиці, а його результати мають практичну значущість для підвищення ефективності фінансово-кредитної політики та розвитку банківської інфраструктури на місцевому рівні.

У практичній діяльності Управління стратегічного розвитку Тернопільської міської ради використано теоретичні положення та аналітичні напрацювання автора щодо інтегрованої моделі механізму управління фінансовою стійкістю банків у межах системної парадигми на місцевому рівні та оцінювання ефективності банківської мережі. На їх основі здійснюється аналіз територіальної доступності банківських послуг, ідентифікація зон з обмеженим банківським обслуговуванням, оцінювання локальних фінансових ризиків і формування пропозицій щодо їх мінімізації.

Розроблені автором підходи до управління банківськими ризиками та загрозами, оцінювання впливу концентрації банківського ринку на фінансову стабільність та активізації банківського обслуговування враховано під час підготовки рекомендацій Управління для банківських установ міста. Реалізація цих рекомендацій сприяє підвищенню ефективності діяльності банківських установ, розвитку фінансових технологій, зміцненню довіри населення до банківської системи і створює передумови для сталого економічного розвитку Тернопільської міської територіальної громади.

Начальник управління

Юрій ДЕЙНЕКА

117.01-08/133459/2025 від 16.10.2025 р.

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження в практику дисертаційної роботи Чайковського Євгена Ярославовича на тему: «Фінансова стабільність банківської системи України як чинник економічної безпеки держави»

У практичній діяльності філії «Тернопільське обласне управління АТ «Ощадбанк» застосовувалися теоретичні висновки та практико-методичні розробки автора щодо зміцнення фінансової стабільності банківської системи, зокрема в межах Стратегії забезпечення фінансової стабільності на регіональному рівні та активізації банківського кредитування корпоративних клієнтів.

Для стимулювання кредитної активності АТ «Ощадбанк» реалізує у Тернопільській області програми підтримки малого бізнесу, що передбачають здешевлення кредитів і надання консультаційної підтримки підприємцям в умовах економічних ризиків. У січні 2025 року АТ «Ощадбанк» спільно з Тернопільською обласною військовою адміністрацією підписав меморандум про реалізацію державних програм пільгового кредитування, зокрема «Доступні кредити 5-7-9%», «еОселя», а також програм підтримки ветеранського бізнесу, що дозволило розширити доступ до фінансування для малого та середнього бізнесу в регіоні.

Банк активно впроваджує цифрові сервіси для підвищення доступності фінансових послуг та фінансової грамотності клієнтів. Результатом впровадження стало збільшення обсягу кредитування малого та середнього бізнесу в Тернопільській області, підвищення доступності фінансових послуг для населення через цифрові сервіси, зміцнення фінансової стабільності банку і сприяння розвитку сучасної фінансової інфраструктури на регіональному рівні.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження підтвердили свою практичну цінність для впровадження ефективних банківських програм підтримки економіки регіону та підвищення фінансової стійкості банківської установи.

Начальник філії «Тернопільське обласне управління АТ «Ощадбанк»

oschadbank.ua
0800 210 800
в межах України дзвінки безкоштовні

БАНК
ЛВІВ

Акціонерне товариство Акціонерно-комерційний банк «Львів»
79008, м. Львів, вул. Сербська, 1
Ліцензія НБУ: № 54
від 26.10.2011 р.
МФО: 325268
ЄДРПОУ: 09801546
ІПН: 098015413042
Контакт центр 0 800 505 848
info@banklviv.com www.banklviv.com

Вих. № 014062 / 2025
від 20.10.2025

Довідка

про впровадження в практику дисертаційної роботи
Чайковського Євгена Ярославовича на тему: «Фінансова стабільність
банківської системи України як чинник економічної безпеки держави»

У практичній діяльності Тернопільського відділення № 1 АТ АКБ «Львів» використано теоретичні висновки та практико-методичні розробки автора щодо підвищення фінансової стійкості банків і вдосконалення механізмів обслуговування клієнтів. Рекомендації щодо активізації банківського кредитування як ключової передумови забезпечення фінансової стійкості та економічної безпеки держави, розроблені в межах дослідження, були впроваджені в практичну діяльність банку. Зокрема, вони сприяли вдосконаленню кредитної політики, підвищенню ефективності управління системними ризиками, розширенню інструментів цифрового банкінгу та посиленню фінансової стабільності установи.

Особливу увагу приділено підтримці аграрного сектору, який становить значну частку клієнтської бази відділення. На основі запропонованих у науковій роботі підходів оптимізовано роботу з приватними підприємцями та сільськогосподарськими виробниками, удосконалено процедури оцінювання кредитоспроможності, підвищено доступність фінансування для малого бізнесу й аграрних підприємств.

Результатом упровадження стало збільшення обсягів кредитування корпоративних клієнтів і представників аграрного бізнесу, розширення доступу населення до фінансових послуг, підвищення цифрової грамотності клієнтів через активне використання онлайн-сервісів, а також зміцнення фінансової стійкості банку та зростання рівня довіри до нього.

Реалізація теоретичних і практико-методичних рекомендацій, розроблених у межах науково-дослідної роботи, підтвердила їхню практичну цінність для вдосконалення механізмів обслуговування клієнтів аграрного сектору, підвищення ефективності кредитної діяльності, використання державних програм підтримки бізнесу та забезпечення фінансової стабільності Тернопільського відділення № 1 АТ АКБ «Львів».

Начальник Тернопільського
відділення № 1 АТ АКБ «Львів»

Микола СЕМЧИШИН

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009; тел./факс +380 (352) 51-75-75;
www.wunu.edu.ua; rektor@wunu.edu.ua; ідентифікаційний код за ЄДРПОУ 33680120

ДОВІДКА

про впровадження у навчальний процес результатів наукового дослідження Чайковського Євгена Ярославовича «Фінансова стабільність банківської системи України як чинник економічної безпеки держави»

Основні положення та отримані результати дисертаційного дослідження Чайковського Євгена Ярославовича на тему «Фінансова стабільність банківської системи України як чинник економічної безпеки держави», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», впроваджені у навчальний процес Західноукраїнського національного університету при поглибленні змістового наповнення та розробки практичних ситуацій з дисциплін: «Гроші та кредит», «Фінанси» в рамках підготовки здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Фінанси» на першому рівні вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» та «Монетарне управління економікою» на третьому рівні вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

**Проректор
з науково-педагогічної роботи
Західноукраїнського національного
університету
канд. екон. наук, доцент**

Віктор ОСТРОВЕРХОВ

Виконавець
Ольга КИРИЛЕНКО
0681059552

ЗУНУ

№ 126-28/2362 від 21.10.2025

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

вул. М.Грушевського, 8, м. Тернопіль, 46021, тел.: (0352) 52-33-83 факс: 52-33-83
E-mail: mail.economy@te.gov.ua, Web: https://economy.te.gov.ua Код згідно з ЄДРПОУ 40388463

від 28 грудня 2025 року № 02/2-15/1667 На № _____ від _____ 20____ року

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Чайковського Євгена Ярославовича на тему: «Фінансова стабільність
банківської системи України як чинник економічної безпеки держави»**

У практичній діяльності Тернопільська обласна військова адміністрація використала теоретичні висновки та практико-методичні розробки автора щодо стратегії забезпечення фінансової стабільності банківської системи на регіональному рівні.

Апробація розробленої Стратегії у Тернопільській області спрямована на підвищення стійкості банківського сектору, забезпечення доступності фінансових послуг для населення та малого бізнесу, а також зміцнення економічної безпеки регіону.

У січні 2025 року Тернопільська обласна військова адміністрація спільно з провідними банківськими установами, зокрема АТ «Ощадбанк», підписала меморандум про співпрацю з метою реалізації державних програм пільгового кредитування – «Доступні кредити 5-7-9%», «єОселя» та підтримки ветеранського бізнесу.

Зазначені заходи сприяють підвищенню доступності фінансових послуг для населення й підприємців, зміцненню довіри до банківської системи, розвитку сучасної фінансової інфраструктури в умовах цифровізації та посиленню економічної безпеки Тернопільської області.

Таким чином, результати науково-дослідної роботи підтвердили свою практичну значущість для формування механізмів забезпечення фінансової стабільності банківської системи на регіональному рівні.

Директор департаменту

Галина ВОЛЯНИК